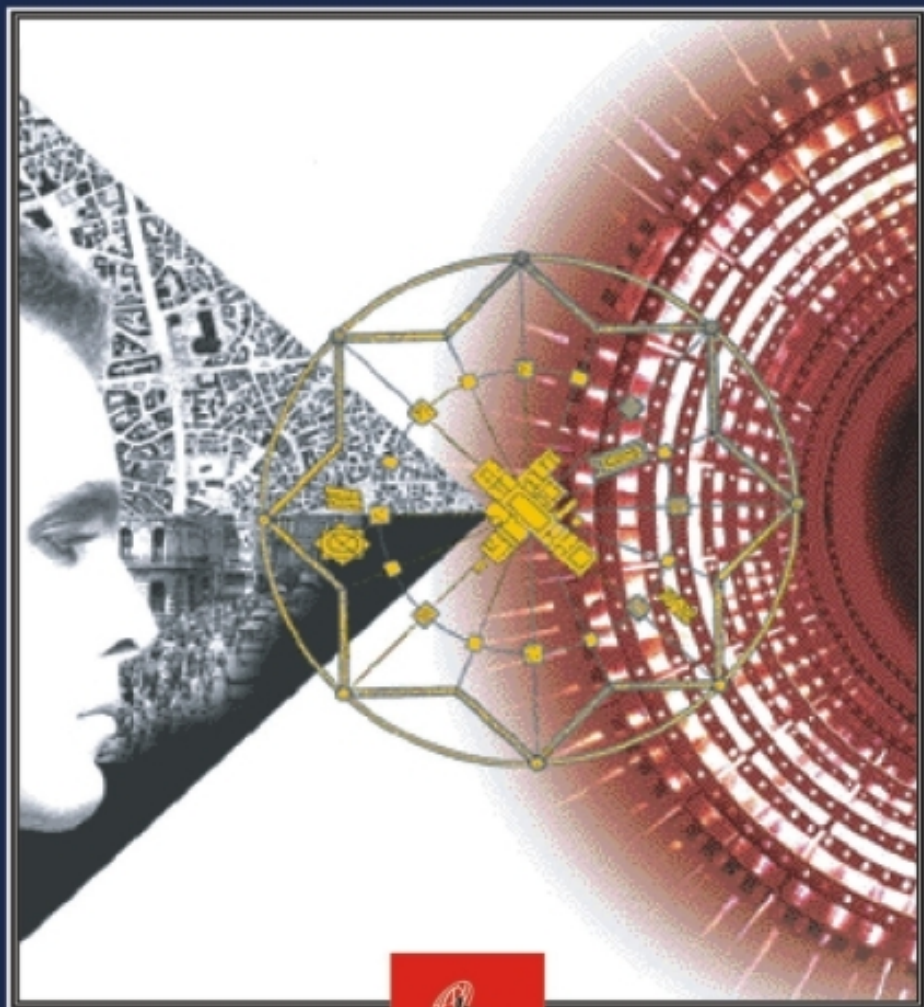

biblioteca școlarului

G. CĂLINESCU

BIETUL
IOANIDE

INTERNATIONAL

biblioteca școlarului

George
CĂLINESCU

BIETUL IOANIDE

*

INTERNĂȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu
Concepția grafică a colecției și coperta: Vladimir Zmeev

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

Nicolae Manolescu,
Ion Bălu, Ieronim Șerbu, Ion Vlad,
Eugenia Luca, Alice Vera Călinescu, Dinu Pillat,
Ion Negoitescu, Alexandru Piru,
Dumitru Micu.

G. Călinescu

Editura „Litera Internațional“
O. P. 33; C.P. 63, sector 1, București, România
tel./fax (01) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera“
str. B. P. Hasdeu, mun. Chișinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

S.C. David D.V.Comprod SRL
O. P. 33; C. P. 63, sector 1, București, România
tel./fax +(01) 3206009

Librăria „Scripta“
str. Ștefan cel Mare 83, mun. Chișinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediție a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
și electronică la editura „Litera Internațional“ și
Grupul Editorial „Litera“.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol și Dan Vidrașcu*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Tehnoredactare: *Marin Popa*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chișinău
Comanda nr. 11283

CZU 821.135.-31
C 14

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Călinescu, G.

Bietul Ioanide: roman/ G. Călinescu; col. iniț. și coord. Anatol și Dan
Vidrașcu; conc. gr. col. și coperta/ Vladimir Zmeev.— Ch., Litera, B., Litera
Int., 2001 (Combinatul Poligrafic). — (Bibl. școlarului, serie nouă, nr. 298)

Partea 1. —2001. — 408 [p].

ISBN 973-8358-23-5. — ISBN 9975-74-381-1

821.135.1.-31

ISBN 973-8358-23-5
ISBN 9975-74-381-1

© LITERA INTERNAȚIONAL, 2001
© LITERA, 2001

CUPRINS

Tabel cronologic 7

I.....	11
II.....	34
III.....	59
IV.....	87
V.....	107
VI.....	121
VII.....	133
VIII.....	144
IX.....	159
X.....	181
XI.....	190
XII.....	206
XIII.....	223
XIV.....	237
XV.....	256
XVI.....	281
XVII.....	312
XVIII.....	328

TABEL CRONOLOGIC

- 1899 S-a născut, la București, un fiu al Mariei Visan, George, pe care mai târziu, când acesta împlinea 8 ani, l-a înfiat Constantin Călinescu din Iași.
Copilăria și-a petrecut-o la București și, ceva mai târziu, la Botoșani.
- 1906 Școala primară la Iași.
- 1908 Familia mutându-se la București, micul George se înscrie la Gimnaziul „Gh. Șincai“.
- 1914 Elev al Gimnaziului „Dimitrie Cantemir“.
- 1915 Elev al Liceului „Gh. Lazăr“.
- 1918 Susține examenul de bacalaureat la Liceul „Mihai Viteazul“ din București.
- 1919 Începe studiile de Facultatea de Litere și Filozofie din București, unde învață limba și literatura italiană. Șef de catedră era Ramiro Ortiz, decan — Dimitrie Onciul. Printre profesori: Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, P. P. Negulescu, Mihail Dragomirescu, Ovid Densusianu, Eugen Lovinescu.
31 mai În revista „Sburătorul“, la rubrica „Corespondență literară“, este publicată o strofă din poezia Fluturașul a lui G. Călin.
- 1921 Paleograf-bibliotecar la Arhivele Statului din București.
- 1923 Trece examenul de licență la limba italiană.
Apare în traducerea sa Un om sfârșit de Giovanni Papini.
- 1924 Debutează în critică la revista „Roma“, condusă de Ramiro Ortiz. Este profesor provizoriu la liceul „C. Diaconovici-Loga“ din Timișoara.
Bursier al Școlii Române din Roma, condusă de Vasile Pârvan. Aici a cutreierat Roma antică și muzeele, a răsfoit toată biblioteca antico-

- arheologică din școală, a avut acces la Biblioteca Vaticanului. Audiază cursurile unor specialiști eminenți, ca Adolfo Venturi. Se inițiază în arheologie și arhitectură.
- 1926 *Adevăratul debut poetic, cu poezia de dragoste Nova mihi apparuit Beatrix. Ia parte la ședințele cenaclului „Sburătorul“, unde este remarcat de Eugen Lovinescu.*
În 1926—1928 este profesor la Liceul „Gh. Șincai“ din București.
- 1927 *Publică intens în revistele „Viața literară“, „Sburătorul“, „Sinteza“, „Gândirea“.*
- 1928 *E profesor la Liceul „C. Diaconovici-Loga“ din Timișoara. Se căsătorește cu Alice-Vera Trifu.*
- 1931 *Publică, în „Viața românească“, fragmente din Viața lui Eminescu.*
- 1932 *În „Adevărul literar și artistic“ și în „România literară“, publică alte fragmente din Viața lui Mihai Eminescu și din romanul Cartea nunții. În Editura „Cultura Națională“ apare volumul Viața lui Mihai Eminescu, strălucit debut al lui George Călinescu în istoria literară.*
- 1933 *Apare romanul Cartea nunții. George Călinescu este numit codirector al revistei „Viața românească“ (Împreună cu Mihai Ralea). Apare ediția a doua, revăzută, a studiului Viața lui Mihai Eminescu.*
- 1934 *George Călinescu studiază, la Biblioteca Academiei, manuscrisele Eminescu.*
- 1935 *Apar două volume Opera lui Mihai Eminescu. Cultura. Descrierea operei.*
- 1936 *Apar alte două volume Opera lui Mihai Eminescu. Cadrul psihic. Cadrul fizic. Tehnica. Analize. Eminescu în spațiu și timp. 23 noiembrie George Călinescu își susține doctoratul la Iași cu teza „Analiza literară a unui manuscris eminescian: Avatarii faraonului Tlă“.*
- 1937 *Reia activitatea la „Viața românească“. Este conferențiar provizoriu de critică și estetică la Facultatea de Litere din Iași. Îi apare culegerea Poezii.*
- 1938 *Publică Viața lui Ion Creangă, Enigma Otiliei, ediția a treia, revăzută și completată cu aparat critic, a studiului Viața lui Mihai Eminescu. Călătorii în Franța și Italia.*

- 1939 George Călinescu editează, la Iași, „Jurnalul literar“, foaie săptămânală de critică și informație literară. Publică volumele Principii de estetică, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi.
- 1941 Publică Istoria literaturii române de la origini până în prezent.
- 1943 Debutează în dramaturgie, cu piesa-parabolă Șun sau calea neturburată (mit mongol).
- 1944 George Călinescu întemeiază ziarul „Tribuna poporului”. Este numit profesor titular la Catedra de Istorie a Literaturii Române Moderne de la Universitatea din Iași.
- 1945 Apare Istoria literaturii române. Compendiu.
Este numit șef al Catedrei de Literatura Română Modernă de la Facultatea de Filozofie și Litere din București.
E director al revistei „Lumea”.
- 1946 Apare volumul Impresii asupra literaturii spaniole.
În ediția a II-a (revăzută) apar romanul Enigma Otiliei și Istoria literaturii române. Compendiu.
- 1948 Devine membru activ al Academiei Române.
E director al Institutului de Istorie Literară și Folclor, ulterior — Institutul de Istorie și Teorie Literară.
- 1952 Devine redactor responsabil al revistei „Studii de istorie literară și folclor“ (din 1964 — „Revistă de istorie și teorie literară”).
- 1953 Apare romanul Bietul Ioanide.
- 1954 Elaborează studiul Nicolae Filimon.
- 1956 Volumul Studii și conferințe.
Ediția a III-a, cu modificări, a romanului Enigma Otiliei.
- 1959 Vede lumina tiparului monografia Nicolae Filimon.
- 1960 Este numit profesor onorific la Catedra de Istorie a Literaturii Române a Facultății de Filologie din București.
Apare volumul Scrinul negru.
Organizează, acasă, spectacolul cu piesele sale Phedra, Secretarii domnului de Voltaire, Răzbunarea lui Voltaire, Soarele și luna.
Începe să lucreze la piesa Ludovic al XIX-lea.
- 1961 Edițiile a V-a și a VI-a (definitivă) ale romanului Enigma Otiliei.
- 1962 George Călinescu scrie monografia Gr. M. Alexandrescu. (Viața și opera).

1963 *Volumul de versuri* Lauda lucrurilor.

1964 *Este numit șef de catedră onorific la Facultatea de Filologie din București.*

Îi apare volumul Cronicile optimistului.

Vede lumina tiparului ediția a IV-a, revăzută, a Vieții lui Mihai Eminescu.

E distins cu Premiul de Stat pentru întreaga activitate literară.

În revista „Teatru” e publicată piesa Ludovic al XIX-lea.

La Iași este jucată piesa lui George Călinescu Tragedia regelui Otakar și a prințului Dalibor.

Văd lumina tiparului volumele Vasile Alecsandri, Teatru, romanul Cartea nunții în Opere.

12 martie George Călinescu încetează din viață.

Institutul de Istorie Literară al Academiei Române începe să-i poarte numele.

I

Când Gaittany aminti lui Ioanide că a doua zi urmau să se-ntâlnească la cinci, la ceaiul oferit de Saferian Manigomian, Ioanide protestă cu o vehemență crescândă.

— Dar ai spus că vii! obiectă zâmbind deconcertat Gaittany. Nu înțelesese bine, sau aruncase vorba din politeță, fără a medita mai mult, pretindea el. Și intră într-un șuvoi de explicații, cu mult prea abundente. Casa lui Manigomian nu-i plăcea, excesul de iarbă din curte îi deștepta imaginea cimitirului, individul avea prea mare respect de vegetal și lăsa scaietele să crească în crăpături de trotuar. Totdeauna spusese că arhitectura trebuie să se purifice de orice natură vie. Intrarea cu coloane de tencuială îi făcea rău.

— Sinistru!

— Domnule Ioanide, observă persuasiv Gaittany, însă dumneata ai spus despre casă că e superbă, că-ți aduce aminte de un monument de Palladio exilat în altă climă.

— Nu pot să sufăr, continuă Ioanide și mai îndârjit, odăile lui nemăsurate, fumurii, încărcate cu mobile de *bric-a-brac*. Ce-nseamnă casetoanele alea spoite, pereții zugrăviți în imitație de stil pompeian, draperiile roșii de la ferești înfoiate și legate la brâu cu cordoane, ca pe vremea prințesei Matilda? Și-apoi o să ne arate iarăși pendulul și o să ne spună să-i ascultăm apele (Gaittany tăcu, căci știa că asta era cea mai mare plăcere a lui Ioanide când mergea la Saferian). Și ce, o să ne dea ceai în aceleași cești albastre preistorice, a căror porțelană s-a tocit

de buzele a nu știu câte generații? În materie de ceai nu vreau arheologie, doresc igienă, ceașcă nouă Rosenthal, fără pretenții de anticărie. În casa lui, când dă ceai, pute mereu a cafea prăjită. E o combinație de arome care nu-mi convine. Este cum aș mânca portocală cu sardele. Dar nu, la Manigomian nu mai mă duc! Soră-sa e imposibilă.

— A murit, domnule, acum un an, încercă Gaittany a întrerupe argumentația.

— A murit? E un fel de a spune, a rămas umbra, ce zic, umbrele ei multiplicare. Această femeie era geniul negrului și al jeurilor, fustele păreau că-i creșteau din carne ca niște solzi. Cred că nu le scotea niciodată, trebuie să fi avut cel puțin douăsprezece, iar pe dedesupt — pantaloni lungi de dantelă, ca pe vremea *Franțuzitelor*. Săraca mirosea a vechi. Sunt convins că fustele ei revin în casă ca strigoi.

— Cât ești de nedrept! obiectă timid Gaittany. Era o femeie extrem de inteligentă (și subliniind), te prețuia într-un mod deosebit.

În fond însă, Gaittany, lipsit de imaginație și foarte sugestionabil, luând în serios pe oricine se exprima cu convingere, se invadea de motivările de fantezie ale lui Ioanide, închipuindu-și că un om ca el poate avea realmente astfel de repulsii, absurde pentru altul.

— Îmi pare rău, bătu el în retragere, regret mult, am fi petrecut o oră plăcută.

Ioanide însă nu părea el însuși convins de rațiunile lui, încât căuta să le consolideze. Întrebă superfluu la ce oră era ceaiul. I se spuse că la cinci, teoretic, dar că realmente nu vor fi toți decât pe la șase.

— Sigur, ripostă Ioanide, vom sta până aproape de opt, ca de obicei, când apune soarele. Ai văzut cum se vede de la el apusul? Astrul alunecă în chip vizibil, și dacă reinterpretezi mișcarea, ai sentimentul clar că tu te ridici cu pământul. Evit de la o vreme să mai ies la ceasul când apune soarele. Bucureștiul e un maidan de unde revoluția astrilor e prea spectaculoasă. Sunt bătrân, dinamica cerească mă neliniștește,

îmi dă senzația de a fi veșnic în călușei. Caut orizonturi acoperite, care să-mi dea iluzia a sta pe un teren ferm. Dumneata poți să râzi, un om ca mine, care se izolează, vede universalul și ignorează particularul. De altfel sunt arhitect, ca să construiesc am nevoie de o siguranță minimă, vederea asta a învârtirii mă demoralizează. Cum am să construiesc eu pe o bilă care zboară în aer? Hotărât, nu mai ies seara. Mă scol de dimineață, lucrez în casă cu geamul deschis, în ciripitul vrăbiilor, și circul în oraș ziua, sub regim solar egal. Cum vezi, fug de orice peisaj care predispozează la contemplație. De altfel, dacă aș ști că Manigomian și-a schimbat ceștile și ceaiul ar fi la o oră posibilă sau cu o lună mai târziu, când programul soarelui se modifică, aș veni.

Ioanide spunea toate aceste enormități într-un ton de badinaj, dorind parcă să insinueze că e conștient de neseriozitatea lor și că e în căutarea unui pretext fantezist. Când Gaittany plecă aproape convins, Ioanide nu-și putu reține un gând critic: „Mare dobitoc!” Cu toate acestea, el însuși începuse a crede în posibilitatea pretextelor sale. Însă în realitate lucrul era mai simplu: singura cravată pe care o putea pune într-o astfel de împrejurare i se rupsesse în mână. De unde repulsia complicată împotriva casei Saferian Manigomian.

A doua zi, Gaittany lămuri societății că Ioanide nu poate veni «luna asta», fiindcă îl supără apusul soarelui. Răsunară felurite râsete și chiote, numai Saferian, întins pe sofa, zâmbi cu împăciuire din buzele lui groase, clătinând din cap neîncrezător. Se aflau în salon, așezați pe mari scaune încrustate cu sidex, într-un cerc în jurul sofalei, Angela Valsamaky, Panait Suflețel, Dan Bogdan, Ion Pomponescu, Bonifaciu Hagienuş, Andrei Gulimănescu, Gonzalv Ionescu, Gaittany și, evident, Smărăndache și Smărăndăchioaia.

O scurtă topografie a locului nu-i de prisos. Era o încăpere foarte mare și înaltă, de tavanul căreia atârna un gigantic lustru de alamă, autentic bisericesc, cu douăzeci și patru lumini electrice. Pe o latură se afla o sofa lată și scundă (sofaua lui

Saferian), învelită cu un covor oriental, peretele respectiv fiind el însuși acoperit cu un șal turcesc bătând în nuanța tutunului uscat, iar de o parte și de alta — câte o fereastră înaltă, acoperită cu draperii de pluș roșu. Aproape îndată lângă unghiurile odăii, către acest perete, uși cu două batante, încununate cu un fronton grec foarte complicat, cu detalii, și vopsite cu un lac alb impecabil, contrastând cu sângele închegat al zugrăvelii, se deschideau către alte odăi laterale. Pe unii din pereții cu ușa albă, deasupra unei mensole-altar de marmură, se vedea o excesiv de mare oglindă venețiană, încadrată într-o ramă îngustă de argint afumat și astfel înclinată, încât transporta tot interiorul salonului într-un plan adiacent nebulos și la un cat mai înalt. Oglinda compunea privitorului o figură negricioasă, corectată subtil, un cap de bronz. În restul salonului, în jurul a două mese rotunde de metal încrustat și intarsiat, sprijinite pe picioare de grifon, se îngrămădeau cu mult prea numeroase fotolii, bergere franceze cu tapiserie Aubusson. În mijlocul celor două mese pseudo-antice era câte un crater de marmură cu două anse din care ieșeau buchete artificiale de flori de sidex. Pe pereți, printre o sumedenie de mici picturi în ulei, reprezentând peisaje orientale, încadrate în rame combinate din bucăți de fildeș și linii de abanos, tronau două mari portrete de femei, în rame de stuc poleit, prea de tot late și brodate ca ușile de la altare. Femeile pictate în maniera lui Mirea sau a lui Stoenescu, adică cu o mare ușurință a pensulei, dar totdeodată cu o anume veleitate rembrandtiană, semănau una cu alta, cu deosebirea că una era mai vârstnică, obosită în contururile feței, în vreme ce a doua era o fată ca de optsprezece ani, ovală la față, specific ochioasă, cu buze cărnose armeneste. Pe o masă ședea trântită o râșniță turcească de cafea, cilindroidală, foarte ornamentată și ea cu arabescuri. De asemeni, pe mensola de sub oglindă se îngrămădeau ca într-o vitrină vreo douăzeci de sfeșnice de argint, de toate dimensiunile. Pe o ladă de formă italiană (o *cassapanca* sculptată cu flori și capete de îngeri) se ridica un vraf de cărți îmbrăcate în piele, părănd — după aspectul lor de vechime, cotoarele imprimate în aur și găurile de cari —

ediții din secolul al XVIII-lea. Cine le deschidea avea surpriza de a constata că sunt tipărite cu caractere armenești. Dușumeaua de scândură vopsită și ceruită era aproape toată ascunsă sub covoare persane. Soba nu arăta nici ea ca oricare alta, ci asemeni celor bătrânești, cu două coloane și ornamentații baroce, însă construită în teracotă albă. Acum nefăcându-se foc, o mare icoană pe lemn a Sfântului Nicolae se rezema între coloane pe postamentul de sus. O curiozitate pentru neinițiat reprezenta într-un colț un vraf de chilimuri și covoare împăturite și întoarse pe dos, ca într-o prăvălie de anticărie. Mirosea în aer a cafea, dar și a ceva putred și descompus.

— Și zi, nu vine Ioanide, regretă Angela Valsamaky, cu glasul ei gros, silindu-se a nu mișca prea mult buzele violent vopsite cu *rouge* și a nu-și crăpa fina tencuială de pudră și fard de pe fața ei senilă. Păcat! Ce om original!

— Hei... zise Panait Suflețel sărind de pe scaun în mijlocul odăii și trecându-și pieptenele degetelor prin părul alb, contrastând cu fața tânără, Ioanide e epicureu, Ioanide umblă acum după femei. El e Ahile în veșnică expediție erotică, filozoos, iubitor de viață!

— Canalia! șopti amabil doamna Valsamaky.

— Domnule, ești nedrept! protestă râzând Gaittany fără să treacă la apărare.

Dan Bogdan, mușcându-și puțin buza, interveni academic:

— Eu cred că Ioanide lucrează, are planuri. Îl socotesc, după umila mea părere, cel mai mare arhitect pe care l-am avut.

— Da, domnule, confirmă entuziast Gaittany, plin de o mulțumire personală.

— Așa cred și eu, adăugă mult mai moale Andrei Gulimănescu.

Gura lui ședea mereu crispată într-o sforțare de a prinde opinia cea mai răspândită.

— Și ce plănuieste? Întrebă inocent doamna Valsamaky.

— Un turn, răspunse din marginea modestă, unde ședea, Smărăndache.

Fu un răs general, care demoraliză pe Gaittany, încât îl făcu să ridice din umeri și să scoată puțin vârful limbii afară, în semn de posibilă eroare.

— Domnul Ioanide, vorbi atunci rar și blând Saferian de pe canapeaua lui, are idei mari, este artist, îl cunosc...

— Desigur, continuă Dan Bogdan, Ioanide nu-i un profesionist, el visează lucruri poate imposibile deocamdată la noi, care însă sunt normale în altă parte. Eu mă mir că nu se duce în străinătate. Sunt sigur că ar face o carieră strălucită, am vorbit cu oameni care îl prețuiau extraordinar, nu se sfiau a declara că e un geniu.

Ion Pomponescu, la auzirea cuvântului «geniu», avu o tresărire de indispoziție și păli, ca și când ar fi fost direct atins. Era un bărbat înalt, bine legat, cu mustața forfecată mâncată de caniție, îmbrăcat cu smoching tivit, ceremonios, politicos, important și solemn, de o infatuare discretă.

— Ei-ei! corectă el conciliant «enormitatea». Nu neg meritul lui Ioanide, dar chiar așa, așa... E un om priceput, care dacă ar fi fost ordonat putea să ajungă cineva.

După această sentință, Pomponescu își roti ochirile blajine și suficiente asupra celor de față.

— Așa e! Întări aproape strigând Gulimănescu, veșnic solicitant și care avea știri că Pomponescu, fost ministru, putea să intre în minister.

Gaittany cerceta ceva foarte atent în agendă, Dan Bogdan rămase solid pe poziția lui, surâzând malițios, Saferian dădea din cap, ceilalți tăcură.

— Ce face, unde stă? Întrebă Gonzalv Ionescu, pentru care Ioanide reprezenta neantul pur.

— Cine știe unde stă?! zise Panait Suflețel. Ioanide e cleric vagant, fără domiciliu fix.

— Nu, domnule, observă Gaittany, are locuință!

— Stă lângă șosea, explică și Saferian.

— Nu primește pe nimeni! obiectă Gulimănescu, rămânând iarăși cu gura căscată la Pomponescu, spre a vedea dacă a nimerit-o.

— Se zice că-l dau afară proprietarii, afirmă Pomponescu între solemn și ironic. Parcă dumneata l-ai surprins, domnule Smărăndache, nu-i așa?

Smărăndache nu așteptă vreo invitație și începu a debita anecdota pe care o știa pe dinafară. Fusese într-o zi să caute pe Ioanide, trimis de Pomponescu, și-l găsisese în mijlocul străzii, cu lucrurile toate pe trotuar. Planșe, suluri albastre de hârtii de calc, mese, scaune, cărți, vase de bucătărie, perne ședeau toate morman. Ioanide își așezase un fotoliu în drumul plin de iarbă (strada, într-un cartier nou, era foarte puțin frecventată de vehicule, fiind nepavată la un capăt) și reconstituia pe o masă niște machete plesnite de clădiri, rânduindu-le în jurul unei presupuse piețe în miniatură.

— Dar ce face cu machetele? se informă Gonzalv Ionescu, cu o mirare dezvăluind incomprehensibilitatea pentru el a unei asemenea fapte.

Panaît Suflețel lămuri:

— Ioanide e un visător! Neprimind de la nimeni comanda de a face un for roman, el îl execută în ipsos.

Nepricepând subtilitățile lui Suflețel, Gonzalv Ionescu își continuă ancheta, ca și când ar fi fost vorba despre un individ imposibil:

— E însurat?

— E însurat, răspunse madam Valsamaky, o cunosc pe Elvira lui.

— Are și copii, completă Pomponescu.

— Or fi mari acum! bănuie madam Valsamaky, nu i-am văzut de mult, doar pe fată, acum doi—trei ani.

— Fata are aproximativ douăzeci și doi de ani, informă Dan Bogdan; băiatul e mai mic cu un an ori doi.

Smărăndăchioaia, care șezuse tăcută lângă Smărăndache, mărturisi că ea l-a văzut pe Ioanide, împreună cu alți prieteni, într-un palat în regulă, pe bulevard, că Ioanide i-a primit la miezul nopții într-o sală enormă cu șemineu, lustruri, mobile somptuoase, gobelinuri, oglinzi venețiene. Știa precis că Ioanide locuia acolo, cum i-a și afirmat. Discuția între musafirii

lui Saferian Manigomian în jurul cazului Ioanide se continuă aprinsă, și astfel se stabili că Ioanide șezuse într-adevăr un an sau doi într-un astfel de palat, construit de el. Convenția cu proprietarul fusese ca Ioanide să locuiască în casă un timp determinat. Așa proceda de obicei, fie că era vorba de o construcție mare, fie de una minusculă. Ioanide clădea pentru gustul lui și se complăcea în interioarele pe care le crease. Încerca părerea de rău a pictorilor de a se despărți de tablouri și adesea visa utopic să distrugă pe proprietari și să confiște imobilele construite de el. Probabil că întâmplarea cu aruncarea afară pe trotuar se datora unui conflict cu un client puțin rafinat, care, văzând că arhitectul întârzie să părăsească locuința la termenul convenit, îl scosese brutal din casă.

— Eu nu l-am văzut niciodată cu nevasta! observă Gulimănescu.

— E o femeie foarte fină, zise Pomponescu, bucuros a acorda merite soției și a le scădea pe ale soțului.

— Elvira a fost o frumusețe rară, completă madam Valsamaky.

— Ceea ce-i curios, mărturisi Dan Bogdan, este că Ioanide nu iese niciodată nici cu nevasta, nici cu copiii și nu-i poți vedea decât separat pe fiecare.

— Aici nu-i numai vina lui Ioanide, zise madam Valsamaky. Elvira a fost totdeauna independentă. Unde se duce ea nu merge și altul, ea are lumea ei. Copiii îi seamănă.

— Din ce trăiește? anchetă iarăși cu naivă compătimire Gonzalv Ionescu.

— Din ce trăiește! ridică din umeri Pomponescu. E profesor la Școala de Arhitectură; chiar dacă nu construiește des, are lucrări, e imposibil să moară de foame. Dacă n-are bani, de vină e dezordinea.

— Poate și Elvira! comentă madam Valsamaky.

— De ce? Întrebă Gonzalv Ionescu.

Madam Valsamaky, care uitase că se află în societate și făcuse o observație pentru sine, își dădu seama de imprudentă și, femeie avizată, dădu înapoi.

— Să lăsăm oamenii în pace! Nimeni nu poate pătrunde secretele alcovurilor. Ioanide e un om original, e șarmant, ce mai vorbă!

Și povesti cum într-o zi venise la ea arhitectul cu buzunarele pline de cireșe amare din speța aceloră cărnoase, sangvinolente și tot așa de dulci precât de amăru. «Madam Farfara, zisese el (doamna Valsamaky iscălea Angela Valsamaky, născută Farfara), am să-ți spun un secret: am mâncat din bunica dumitale!» «Ce oroare! exclamase madam Valsamaky. Ce-ți veni?» «Totuși, e perfect adevărat!» și Ioanide reaminti doamnei Valsamaky-Farfara că la moșia Tămburești, unde era înmormântată bunica, creștea în vecinătatea imediată a mormântului bătrânei Farfara un cireș amar, încărcat vara de fructe, pe care copiii îl jefuiau cu mare lăcomie. El mâncase de atâtea ori, cățărât în pom, din acele cireșe mustoase... «Așadar, vezi că nu mint! Asta e viața. Fructele intră în sângele nostru, iar sângele nostru hrănește fructele.» Madam Valsamaky tăcu, zâmbind cu emoție, ceea ce nu se lămuria prin anecdota însăși. De fapt ascunsese ceva; Ioanide mai zisese: «Madam Valsamaky-Farfara, buzele tale sunt roșii ca cireșele amare de la Tămburești!» și o privise drept în ochi. Ioanide avea acest mod între ceremonios și brutal de a se purta cu femeile, știind să dozeze bine extremele. Erau cam mulți ani de atunci, și madam Valsamaky fusese turburată. Dar Ioanide schimbase tonul deodată, trecând la o convorbire inocentă și lipsită de orice paradox. «Nu vorbesc pentru tine, o ironizase mental Ioanide atunci, naivă madam Farfara, vorbesc Ioanei.» (Ioana era fata doamnei Valsamaky.)

Bonifaciu Hagienuş, un fel de silen cu pielea fâlcilor căzută, individ versatil și servil, epicureu nu lipsit de fineță, povesti și el, scandalizat, cum, întâlnindu-l odată pe stradă pe Ioanide, pe care nu-l cunoștea personal, după ce-l căutase peste tot, întrebându-l dacă este domnul Ioanide, acesta i-a răspuns fără nici o clipire: «Nu!» și i-a întors spatele.

— Ceea ce m-a surprins odată pe mine, ducându-mă la el acasă, zise Dan Bogdan, este că doamna Ioanide nu mi-a putut

spune unde e. Lipsa de acasă de vreo două luni, doamna însă părea cu totul indiferentă.

— Ei se înțeleg foarte bine, zise madam Valsamaky. Sub indiferența și răceala lor e o prietenie veche. Să nu bârfești pe unul către altul când se ceartă, că se uită foarte urât.

— Mă rog, întrebă Pomponescu, unde dispare Ioanide?

— Cine știe?! se hazardă Gulimănescu. L-am zărit odată cu o domnișoară.

— Lucrează, domnule, îi luă apărarea Gaittany, merge prin provincie, unde construiește.

— Cum era fata? chestionă madam Valsamaky.

— Înaltă, subțire, cu ochii foarte albaștri.

— E Pica, fata lui, identifică madam Valsamaky.

— Eu l-am văzut, vorbi Hagienuş tremurându-și fălcile de plăcerea delatunii, cu alta brună, cu ochii de migdală și buze foarte groase, roșii.

Spunând aceasta, privirile lui Hagienuş căzură asupra unuia din tablourile de pe pereți.

Pe chipul lui Saferian trecu o neliniște. Armeanul se propti în mâini spre a se ridica.

— Să mergem la ceai, invită el, să-l lăsăm în pace pe domnul Ioanide, săracul! El nu e aici să se apere.

Gaittany și Suflețul săriră și apucară pe sub brațe pe Saferian. Acesta avea dificultăți la mers, picioarele sale păreau umflate, făcea pașii cu mare încetineală. Chipul lui contrasta cu îmbrăcămintea largă și comodă. Avea o față măslinie, arabă, complet rasă, nas arcuit, fin, un răs protocolar, plin de benignitate.

— Pofțiți la ceai, pofțiți!

Cei doi îl lăsară pe un scaun, în capătul unei mese lungi dintr-o cameră alăturată, ceva mai mică. Pe masă erau cești de porțelan ornamentate cu dragoni albaștri (ceramică autentic orientală) pentru ceai, precum și largi feligene pentru cafea, căci «ceaiul» la Saferian era eclectic. În farfuri, la mijloc, erau expuse și unele gustări. Mai multe erau tăvile cu migdale, stafide, năut, smochine și un fel de corăbioare. El, Saferian,

nu bea ceai, ci cafea, iar între două cafele mânca migdale. Odaia avea un mobilier de sufragerie în lemn sculptat de o complicație fantastică. Bufetul în special bătea recordul. Era ca un bufet obișnuit, cu un cat superior aplicat peste un parter, însă în dimensiuni așa de mari, încât servitoarea nu putea ajunge cu mâna la cheia ușii de sus și se urca pe un scaun. Sculptura lui cu ecusoane, frunze și volute era înrudită cu aceea a pupitrelor și jețurilor din bisericile baroce occidentale, mai frenetică totuși, de un țesut indiscernabil. Atenția musafirilor, care sorbeau fie ceai, fie cafea, era îndreptată asupra unei alte mobile de lemn. Aceasta era un pendul, extravagant ca tot interiorul lui Saferian. Un artist francez îl construise pentru un bogătaș din Siria, făcând toate hatârurile cumpărătorului, fără a putea să iasă din sfera unui anume înnăscut bun-gust. Printr-o întâmplare oarecare, pendulul intrase acum în proprietatea lui Saferian. Pe un postament cu două trepte ședeau două statui de femei în mărime naturală, sculptate astfel că fibra lemnului își arăta apele pe la genunchi și pe pânțele. Între cele două femei era atât spațiu cât să încapă pendulul propriu-zis, încât ecranul se afla între subsuorile femeilor, care își împreunau mâinile deasupra orologiului, ținând în palme un mic glob. Celelalte brațe libere erau lăsate de-a lungul coapselor. Pe deasupra capetelor femeilor trecea un ornament în volute, închipuind un fel de fronton curb. Discul pendulului era mare și greu, ținut de o baghetă șerpuitoare și brodată, limbile ceasului aveau forma de frunză. Era șase fără un minut.

— Vedeți limbile? atrase atenția Panait Suflețel. Acum se produce «erupția de sunete», cum spune Ioanide. Păcat că n-a venit!

— Nu mă părește pe mine domnul Ioanide, observă zâmbind Saferian.

Deodată se auzi o notă muzicală difuză, ca vibrația unei coarde de harfă, după care urmă altă notă. Alternanța se repetă încă o dată, apoi bătură șase lovituri unisoane de gong. Rezonanța era atât de mare, încât ecurile comentau bătăile

esențiale precum pulverulența unui joc de ape țâșnitura centrală.

— Minunat! șopti Gaittany.

— Ioanide! sări deodată în sus Suflețel, cu mâinile prin părul zburlit. Uite-l pe Ioanide!

Într-adevăr, acesta sta rezemat de canatul ușii și asculta.

Când ultimul ecou se stinsese, veni la madam Valsamaky, îi luă mâna ceremonios, i-o sărută în vârful unghiilor, foarte vopsite, apoi se așeză simplu la masă și mușcă dintr-o smochină.

— Sunt bune smochinele, nu? interogă Saferian pe Ioanide.

— Foarte bune! confirmă acesta, învârtind fructul, palpându-i carnea sămânțoasă. Smochinele, curmalele îmi calmează frica de putrefacție. Toate sucurile care puteau să fiarbă și să descompună țesuturile s-au evaporat și au lăsat o mumie vegetală îmbălsămată.

Gaittany, constatând satisfacția lui Saferian, făcu din mână un gest de elogiu cu semnificația «v-am spus că Ioanide e plin de spirit», apoi, semnalând mișcarea imperceptibilă de persiflare a gurii lui Pomponescu, care avea aerul să spună că Ioanide bate câmpii, întrerupse parabola degetelor și moderă zâmbetul. Arhitectul își turnă în ceașcă un ceai de culoarea rozei, limpede ca un alcool, și aruncă în el cu un clește de argint o mică bucată cubică de zahăr foarte dur. Privind cum se ridică din ea o crizantemă eterică de molecule dulci, se gândea la madam Valsamaky-Farfara, al cărei contur facial îl surprinsese neplăcut. Observase o nouă stratificare a fălcilor, un seism discret al întregii musculaturi, acuzând senilizarea. Stucatura de pudră sublinia fenomenul în chipul cel mai flagrant. Aducându-și aminte de obrajii ei de altădată, netezi ca porțelanul, Ioanide simți un fior moral, pe care căută să și-l anuleze învârtind lingurița în ceașcă. Era de aceeași vârstă cu doamna Valsamaky și peripețiile organice ale prietenei sale îl turburau ca un aviz pentru sine citit în oglindă. Când îi sărutase mâna, zărise modificarea încheieturilor, uscăciunea

pergamentoasă a pielii. Madam Farfara nu mai avea parfum biologic, mirosea a colonie și a *cold cream*. Își ascundea involuția cu procedee chimice. Prin mâneca ei de dantelă neagră, lui Ioanide i se păru a distinge un braț violaceu și flasc. Ca și când ar fi ghicit gândurile arhitectului, madam Valsamaky își ținea mâinile mai mult pe sub masă, așezându-se în poziții avantajoase și studiate.

— Smochinele dau apendicită, avertiză inocent Gonzalv Ionescu, neintuind nici una din reflecțiile subtile ale arhitectului.

Acesta îi aplică imediat, mental, calificativul «dobitoc», tare însă îl amenință sarcastic, fixându-l cu ochii săi inverosimil de albaștri:

— Am o știre importantă pentru dumneata, iubite domn!

Nu i-o spuse totuși, ci, întorcând capul spre madam Valsamaky, o chestionă direct:

— Ioana?

— Bine! zise aceasta cu fineță. E o fotografie a mea de acum douăzeci de ani.

Surprins în reflecțiile intime, Ioanide lăsă capul în jos. Pomponescu, luând smochinele ca pretext, evocă imagini dintr-o călătorie în Africa, vorbi despre abundența și lipsa de valoare comercială a fructelor exotice, trecu ca printr-o asociație întâmplătoare la primirea pe care i-o făcuse intelectualitatea la o conferință foarte gustată, publicată după aceea în una din cele mai însemnate reviste de arhitectură și arte plastice. Debita totul cu tonul voit modest al unui ministru condescinzând la confidențe față de subalternii săi și urmărea gradul de atenție al celor de față, atins de absența morală a lui Ioanide, care sorbea, indiferent, ceai. În schimb, Gulimănescu, înfricoșat de a nu cunoaște conferința lui Pomponescu, ceru lămuriri, își notă titlul și numărul revistei. Gaitany, care la început receptase cu totul detașat confesiunile lui Pomponescu, căutând chiar a stabili complicități din ochi pe socoteala naratorului, la gestul lui Gulimănescu deveni subit devotat, și scoțându-și notesul făcu în el niște semne cu

stiloul de aur. Cu toate aceste atenții, Pomponescu nu părea încântat. Infatuarea se amesteca la el cu un sentiment ascuns de suferință morală, și amabilitatea se doza cu ura. Știa că respectul celor de față este superficial și interesat, niciodată nu primise o laudă spontană, necoruptă. Succesul său social fusese prematur și împiedica aflarea adevărului în materie artistică. Din chipul cum toți ocoleau chestiunile ce-l interesau, refugiindu-se în complimente de conveniență, bănuia rezervele. Ioanide era elogiat în fraze delirante ori atacat cu vehemență, se ghicea într-asta valoarea lui paradoxală, problema pe care o reprezenta. Iubit sau detestat, Ioanide exista. Pomponescu ar fi dorit ca specialiștii să discute, să se aprindă asupra operei sale, să afirme sau să conteste; dimpotrivă, aceștia ședea muți sau omagiau pe omul politic. În ciuda acestei lucidități și a sentimentului de zădărnici corespunzător, Pomponescu nu putea să-și reprime antipatia față de Ioanide, pe care-l invidia pentru nepăsarea-i copilărească, semn al unei încrederi suverane în meritul său. Îl detesta și pentru că acesta nu apela niciodată la serviciile sale. Pomponescu nu-și făcea iluzii asupra zelului unui Gulimănescu ori Gaittany. Amândoi se prezentaseră în dimineața aceleiași zile în vizită de politeță, pe temeiul zvonului ministeriabilității. Dan Bogdan, acela care ședea mai rezervat, gata parcă oricând a da un verdict în spiritul justiției și care luase apărarea lui Ioanide, era prea bine cunoscut lui Pomponescu. Avea un număr infinit de frați, surori, nepoți și nepoate, pentru care intervenea, solidar și neobosit, cu cele mai meschine solicitări. De aceea Pomponescu își manifestă ciuda pe inadvertența lui Ioanide, punându-i o întrebare echivocă:

— Ce vezi în ceai, domnule Ioanide?

— Transparențe! răspunde acesta cu un zâmbet chinezesc.

— Ioanide e poet! exclamă Suflețul săltând pe scaun, pieptănându-și părul înfoiat cu degetele, visează sirene!

Într-adevăr, Panait Suflețul nutrea opinia sinceră că Ioanide este inapt pentru orice operă pozitivă, un epicureu și un contemplativ.

Ioanide nu dezminți prin nimic această ipoteză, din contră, se abstrase și mai mult. De fapt, el recapitula portretul etic al lui Gonzalv Ionescu, pentru care deținea o știre. Gonzalv urmărea o catedră de geografie, în vederea căreia făcea eforturi obsedante, degenerate în cinism. Întocmise o listă de profesori, completată cu observații amănunțite asupra vârstei, sănătății, familiei, operelor, antecedentelor. Purta totdeauna cu sine, într-o geantă voluminoasă, o listă de lucrări, în care figurau cele mai neînsemnate articole de jurnal și recenzii asupra lor, iscălite cu inițială, scrise tot de el. În fiecare an Gonzalv compunea cel puțin două articole, pe care le comunica în extras corpului profesoral de la toate facultățile existente, alegându-și subiectele astfel încât să poată cere calificarea și pentru altă catedră vacantă, de istorie de pildă. Când cineva scria vreun studiu ce i se părea a călca peste domeniul lui, intra în panică, și dacă într-adevăr studiul în chestiune absorbea conținutul articolului său, întocmea o recenzie-extras, în care insinua reaua calitate a materialului sau lipsa ineditului. În geanta lui Gonzalv intra o întregă dezbateră. La apropierea pensionării unui profesor, făcea vizite de vivificare a atenției corpului profesoral, împărțea extrase și memorii de lucrări, combătea în prealabil candidații posibili. Nici un scrupul nu modera teribila sa obstinație. Gonzalv, tare pe tabloul său de profesori și candidați, nu se ferea să denunțe pe un competitor că a scris în defavoarea lui Pomponescu, dacă acesta era ministru, să facă aluzii la eliminarea din școală a unui copil al candidatului, pentru furt. Pierduse orice frână, orice conștiință a nedelicatității, ar fi fost în stare să furnizeze date la darea în judecată a unui profesor, spre a-i lua catedra. Ioanide îl considera respingător, totuși nu-l brusca. Îi plăcea să-l privească din când în când, să-i admire, zicea el, perfecția abjecțiunii. Ceilalți n-aveau exact aceeași părere despre Gonzalv. Obiectivul Dan Bogdan, care își formula judecățile prin compilație, era impresionat de părerile a ceea ce numea el critica. Din moment ce specialiștii îl prețuiau, nu putea să-l treacă cu vederea. Toți îi acordau — fără vreun

examen mai adânc, pe simpla vizionare a extraselor și memoriilor — titlul de «muncitor onest». Pomponescu nu-l stima; totuși, sensibil la adulație, nu se putea scutura de impresia articolelor pe care acesta le scria asupră-i.

Bonifaciu Hagienuș nu credea deloc că Ioanide e un visător. Îl socotea, dimpotrivă, pozitiv, viclean, corupător de femei. Își exprima în el propriile lui aspirații, agravându-se în transpoziție. Cu toate că nu insistase, din considerație pentru Saferian, asupra cazului cu fata brună, cu ochi migdalați, Hagienuș era sigur că nu se înșelase. Spusese vag că-l văzuse pe Ioanide cu fata, fără a determina unde, fiindcă o dată îl zărise pe stradă, iar a doua oară, în dimineața aceleiași zile, chiar în casa lui Saferian. Între Hagienuș și arhitect exista deci o complicitate, de aceea amândoi se priveau fix, hieratic. Într-adevăr, Ioanide, care pretindea că nu poate veni la ceai, vizitase totuși (uitând de chestiunea cravatei) în aceeași zi pe armean, de unde probabil siguranța blândă a acestuia din urmă că arhitectul nu va lipsi. Hagienuș, în veșnică penurie de bani, căpătase de la Saferian un împrumut, făcându-se a-i aduce o ediție rară, în depozit, pe care acesta o refuză delicat. Când Silenul nostru intră în salon, dădu ochii cu Ioanide, care se afla în cadrul ușii de la odaia alăturată, opusă sufrageriei, într-o ținută ce s-ar fi numit dezordonată dacă faptul de a fi tuns rusește în cap și energia trăsăturilor de cvincvagenar spiritual n-ar fi înlăturat orice idee de neorânduială. Pe umerii arhitectului se încolăceau două mâini puternice, deși lustruite ca sideful, iar pe un obraz se apăsau buzele carnoase ale unei femei tinere, oacheșe, în care Hagienuș crezu a recunoaște pe Sultana, fata lui Manigomian. Fata dispăru precipitat. Prefăcându-se a nu fi observat nimic, Hagienuș întrebă de Saferian. Arhitectul răspunse că acela va veni de jos, el însuși o luă apoi pe urmele Sultanei. Mai târziu, din aceeași direcție sosi greoi, sprijinit pe brațul unui servitor, Saferian Manigomian, căruia bineînțeleș Hagienuș se feri a-i face vreo aluzie la cele văzute. El era un om discret, malițios, care se bucura când întâlnea pe cineva în situații dificile, fiindcă savura din ochi

complicitatea secretă. Ioanide nu-i dădea nici o importanță, știind ce căuta Hagienuş la Saferian. Cunoştea calvarul casnic al acestui umorist. Fiind văduv, avea nevinovata slăbiciune de a adăposti un soi de guvernantă, prea tânără, pe care însă copiii săi — doi băieți și o fată căsătorită — o dădeau afară îndată ce nu căpătau bani de la el. Acum se întâmplase iar acest accident și Hagienuş se împrumută ca să înduplece pe dușmanii guvernantei sale.

Convorbirea continuă pe tema fructelor, Hagienuş declarând că niciodată nu va mai avea senzația pe care a încercat-o lângă Malaga, într-o livadă de portocali, când a desprins fructul proaspăt din pom. Fălcile lui tremurau încă de voluptate la evocarea feliilor de portocală roșii ca sângele și amare. Gulimănescu nu se lăsă mai prejos și vorbi despre oranjeriile din Sicilia. Dan Bogdan, care fusese și el acolo, mâncase un fel de scorușe al căror nume îl uitase. «Nespole», le identifică Gulimănescu. Fiecare silindu-se a părea cât mai erudit, însăși madam Valsamaky-Farfara susținuse că nicăieri ca la Paris nu putuse obține o mai excelentă *belle poire*¹. Convorbirea fiind urnită, se urmă cu deviații neprevăzute. Smărândache nu scăpă nici de astă dată ocazia de a descrie formidabila *bouillabaisse* pe care o mâncase la Marsilia. De aci trecură la saramurile foarte piperate, pe care madam Valsamaky le excomunică, laudând, dimpotrivă, mâncările cu zahăr. Atunci Hagienuş destăinuie o rețetă veche de mâncare de morcovi cu o litră de zahăr pisat și cu zeamă de la două lămâi. Madam Valsamaky o găsi extravagantă și veșteji pretenția bărbaților de a se amesteca în chestiuni culinare. Printr-o simplă deviație, fiind vorba de o slugă bătrână pricepută în anumite mâncări, de care aminti Pomponescu, trecură la tema fidelității, și de aci, printr-un salt firesc, dar totuși surprinzător, la încrederea în tratatele de pace. Smărândachioaia întrebă atunci:

— Domnule Pomponescu, ce spuneți, oare o să fie război?

---

¹ Pară frumoasă (fr.).

Toți, afară de Ioanide, se întoarseră către cel interpelat, ca spre un om bine informat. Acesta luă un aer de circumstanță, voind a sugera ponderea pe care o punea în rezolvarea unor asemenea probleme grele. Adevărul este că Pomponescu nu avea nici cea mai mică putere de analiză politică și că, indiferent la evenimentele cosmice, se conforma orbește opiniei șefului său de partid, sau mai degrabă avea această veleitate, fiindcă acela nu enunța niciodată vreo opinie clară.

— Este dificil să ne pronunțăm, își dădu părerea Pomponescu; sper în cumințenia marilor puteri. Incontestabil, popoarele învinse de ieri au dovedit o vitalitate care cere o înțelegere nouă a situației, un spirit de concesie.

— Da! aprobă scurt Gaittany, însă cu glas de confidență, ca o pipăire a situației morale.

Dan Bogdan formulă rezerve, ca întotdeauna, afirmând că nu vede cum prin concesii se poate ajunge la vreo înțelegere cu o nație care vrea totul în chip brutal, fiind gata a o lua de la capăt.

Discuția nu avu noroc în direcția aceasta, deoarece Pomponescu, prudent, schiță un zâmbet enigmatic, spre a insinua complexitatea problemelor și trebuința de a examina un material deocamdată nedivulgabil. Hagienuş, Gulimănescu, Dan Bogdan chiar n-aveau nici un gust să contrarieze pe Pomponescu, de aceea nu alimentară controversa. Dintre toți, numai Ioanide rămăsese complet absent și, ciugulind din migdale, din smochine, din tot ce era pe masă, surâdea ca pentru sine. Pomponescu fu încredințat că arhitectul îl persifla pe el și se simți invadat de o indispoziție psihică ce se manifesta prin mușcarea buzei de sus, inclusiv a perilor din mustață. Pe de altă parte, Ioanide mai era obiectul de contemplație și reflecție al lui Gonzalv Ionescu. Acesta se întreba sincer cum un om așa de mediocru ca arhitectul — asta era opinia lui — poate fi profesor în învățământul superior și un personaj cu reputație. Ioanide nu era un om de știință, nu avea publicații suficiente. Gonzalv nutrea cultul «științei», pe care o înțelegea ca o contabilitate la zi despre tot ce a

apărut în materia respectivă, transcrisă după regulile aparatului critic. Pentru Gonzalv Ionescu, o carte devenea un pachet de hârtie lipsit de orice valoare, indiferent de ideile ei, dacă un autor ar fi fost citat greșit, cu lipsa bunăoară a anului apariției operei sau necunoașterea unui articol de gazetă recent, cu raport la teza respectivă. De aceea, în general el declara învechite toate lucrările și propunea refacerea lor. Dacă i se întâmpla, personal, să scape un punct de bibliografie oricât de neînsemnat, Gonzalv cădea în panică, apoi în melancolie, alerga prin librării și-și retrăgea toate exemplarele posibile, comandând în pripă un *erratum* volant, pe care îl lipea pe ele, retrimițându-le astfel la cunoscuți, având totodată grijă a publica și un articol explicativ într-un jurnal, din care apoi de asemenea scotea extrase. Gonzalv cheltuia energie și bani cu specialitatea lui, fiind într-o veșnică pândă bibliografică. La nevoie, se împrumuta, își întocmea un buget rectificat în minus pe câteva luni, spre a putea merge în străinătate să se pună la curent cu publicațiile. O critică a lucrărilor lui însemna pentru el un cataclism. Imediat tipărea un răspuns cu motivări, adesea cu violențe, și, înarmat cu el, vizita pe specialiști, căutând a-i informa și oral asupra cazului. Cel puțin Gonzalv avea sentimentul că face operă riguroasă de știință, și asta îl ajuta să suporte o existență insipidă pentru oricare altul. Socotind că nu putea fi un om de știință serios dacă-și depășește limitele, Gonzalv Ionescu considera literatura, teatrul, plăcerile vieții, în fine, drept specialități ori «discipline» și-și interzicea foarte conștiincios orice verdict. «Ce zici de laguna asta?» Îl întrebase odată Ioanide, în Cișmigiu, voind să-și continue prin el impresia asupra bazinurilor asimetrice cu pretenții de lacustritate naturală. Gonzalv nu înțelese și, speriat, confesă că nu era specialitatea lui. Cel puțin așa nara întâmplarea Ioanide, care nu uita să facă pe Gonzalv «dobitoc». De aceea Gonzalv Ionescu privea, contemporan cu Pomponescu, la distratul Ioanide și se simțea revoltat din toată inima de neseriozitatea lui. În treacăt fie spus, Ioanide nu persifla în acel moment pe Pomponescu, reflecțiile lui fiind următoarele:

«În Asiria aş fi avut de lucru, nici vorbă. Aş fi ridicat Babilonul pe Euphrat, zidind în cărămidă şi bronz. Nu mă-n-curcam cu reparaţii. Scobeam un şanţ uriaş în chip de pătrat, umplându-l cu apă, şi din lutul respectiv scoteam cărămida cu care clădeam zidul exterior. În mijlocul pătratului aş fi construit un turn ameţitor, punând paralelipiped peste paralelipiped. Lipeam peste tot basoreliefuri colosale şi monştri de teracotă. Cu aztecii lui Monteczuma cu siguranţă m-aş fi înţeles. Ministrul de lucrări publice Chihuacoatl pare să fi fost un om deştept. La Iztapalapa şi Temixtitan aş fi făcut nişte cetăţi lacustre mai somptuoase decât Veneţia şi Petersburgul, într-un stil baroc mirific, cu temple în onoarea vulcanului Popocatepetl. Aceşti oameni aveau imaginaţie, nu erau burghezi care comandă cu bucata. Natural, nimic nu e sigur pe lume. Spaniolii au picat peste ei ca din lună şi totul a fost ras. Ce ştii dacă din planeta Marte ori Sirius nu cad nişte jigăanii inedite, pentru care scrierea noastră e mai hierografică decât nodurile mexicane? N-are de-a face, vreau să construiesc...»

Gândindu-se ce-ar zice dobitocii aflând ce idei trec prin mintea sa, Ioanide râse aproape deschis, de unul singur, şi-şi mai umplu o ceaşcă de ceai. Văzu pe Gaittany căscând şi consultându-şi impacient ceasul. Ştia că acesta nu poate să şadă locului mai mult de o jumătate de oră, cel mult un ceas, după care, epuizându-şi doza de «perfect» şi «da», îşi lua bastonul şi trecea, după agendă, la altă reuniune, unde apărea purificat complet de ceea ce observase cu puţin înainte, nefăcând nici o aluzie la circulaţia sa, părând a nu avea altă intimitate decât a oamenilor pe care îi vizita în prezent. Gaittany trăia în sfere suprapuse, cu desăvârşire izolate între ele, în aşa mod că niciodată nu se întâlnea într-un cerc cu membrii celorlalte. Umorul lucrului era că Gaittany, care insistase pe lângă Ioanide să vină în casa lui Saferian, în care acesta era în fond un familial, căuta acum să fugă cu protocol. Gaittany mai avea şi alt tic, anume de a face semn celor mai apropiaţi lui într-un cerc dat să plece împreună cu el, după scurgerea timpului convenţional, ca şi când ar fi avut de

gând să rătăcească puțin cu amicul pe stradă, să se dedea unei intimități în doi. Însă abia ieșiți pe trotuar, după doi-trei pași, Gaittany își planta prietenul și, scuzându-se infinit, lua o trăsură, spre a-și urma peregrinațiile lui mondene. Gestul său ieșea din inocență, căci nu-și închipuia că cineva poate să stea mai mult la o vizită. După plecarea lui, se întindeau la Saferian discuții aprinse și interminabile, întrerupte uneori de o masă la care erau reținuți, prin improvizăție, trecându-se până peste miezul nopții. Ba uneori cei rămași plecau de acolo, vara, în vreun local public deschis și continuau șezătoarea lor foarte accidentată intelectualicește și care plăcea atât de mult lui Saferian. Toți, afară de Gonzalv Ionescu, om casnic și auster, și Gulimănescu, pe care îl controla nevasta, acceptau aceste prelungiri boeme, chiar Pomponescu și Dan Bogdan. Deși îl detesta pe Ioanide, Pomponescu era din fire sociabil și prețuia senzația de tensiune morală și intelectuală, cultivând o ușoară mizantropie. Musafirii lui Saferian erau niște inamici care aveau nevoie unul de altul.

În fine, Gaittany, somat de limbile ceasului, se ridică și, salutând cu afecțiune toată asistența asemenea unui actor la sfârșitul piesei, căutând a da gesturilor și glasului nuanțele cele mai dulci cu putință, plecă. Pomponescu se ridică și el cu gravitate, ca și când ar fi suspendat o ședință, imitat automat de Andrei Gulimănescu, care n-avea nici un motiv să plece, dar nu-și permitea să distoneze față de Pomponescu. Dan Bogdan, deși spirit contradictoriu, părăsi și el scaunul, aparținând grupului serioșilor. La fel făcu madam Angela Valsamaky-Farfara, care nu crezu de cuviință a rămâne într-o societate prea confidențială. Pomponescu se oferă a o conduce. Gonzalv Ionescu ar fi făcut și el același lucru pentru a nu se arăta discordant, știrea pe care i-o făgăduise Ioanide îl pironia locului, cu toate că acesta simula a fi uitat. Chiar și Panait Suflețel ar fi plecat dacă deocamdată persoana lui Hagienuș nu l-ar fi interesat mai mult. În mare dezorientare se găsiră câteva minute Smărăndache și Smărăndăchioaia, care se și consultară din ochi. Aceștia reprezentau un cuplu matri-

monial de juisori, pe care unii îi și clasau în speța *pique-assiett*¹, ceea ce era o mare nedreptate, fiindcă ei nu umblau după expediente alimentare, ci după plăcerile societății. De altfel îi chemau toți, notându-le lipsa. Smărăndache era un om inteligent, de foarte bună familie, crescut și alintat de numeroase rubedenii până într-acolo, că la treizeci și cinci de ani nu mai putea sta în casă nici măcar o oră. Suferea de un fel de anxietate, de un nomadism urban, care-l făcea incapabil de a scrie două rânduri și de a citi o carte în întregime, după ce făcuse totuși la londra foarte bune studii. Smărăndache știa totul din vremea școlărității și din auzite, nimic mai mult. Ratase orice carieră, iar protecția atâtor persoane influente îi dăuna, fiindcă acei care îi gustau prezența și anecdotica nu credeau totuși că e cazul a-l scoate din acest rol de familial simpatic. Când era ministru, Pomponescu îl reținea la masă, ca să afle de la el ce spune lumea despre ministerul său, nu se gândea cu toate acestea să-i ofere vreo situație. Alintat de toți, rudă cu cei mai mulți, Smărăndache nu pierdea speranța unui accident fericit, iar până atunci își satisfăcea instinctul său social trecând dintr-o casă într-alta, colportând, spunând anecdotele momentului cu tact și mansuetudine. Smărăndăchioaia îi semăna ca o picătură de apă, cu nuanța că în vreme ce lui Smărăndache îi trebuia colocviul spre a-și justifica interior lipsa de activitate productivă, ea înțelegea viața în chipul unui carnaval continuu. Prin urmare, Smărăndache și Smărăndăchioaia se consultară din ochi și conveniră tacit că în casa Manigomian nu mai era nădejde în acea seară de nici o complicație festivă. Armeanul zâmbea afabil în dreapta și-n stânga, părea însă visător și melancolic. Hagienuş, Sufleţel erau ei înşişi subalterni în societate, nu luau singuri nici o inițiativă. Soții Smărăndache se retraseră dar și ei, după ce li se acordă permisiunea să se orienteze telefonic asupra locurilor unde puteau să se plaseze în acea seară.

Cei cinci rămași se priveau unii pe alții din felurite unghiuri morale de vedere. Gonzalv fixa insistent pe Ioanide spre a-i

---

¹ Linge-blide (fr.).

smulge știrea, în vreme ce acesta, ignorându-l, se uita discret interogativ în ochii lui Saferian, care voia să spună cu clătinări blânde din cap că doctorul Rapig Sahazizian și nepotul său Kevorg sosise, așa că o încercare cu privire la Sultana se putea începe. Ioanide părea a înțelege ceea ce clipea din ochi Manigomian. În același timp, Hagienuș și Suflețul schimbau priviri suspecte, cel dintâi căutând a evita pe ale celui din urmă. Hagienuș, doctor în limbi orientale, bibliofil, era funcționar superior în minister și de el depindeau numirile la muzee. Suflețul pusese ochii pe o pinacotecă, ignorată de toată lumea, îndeosebi de public, așezată într-o superbă casă boierească cu parc, și dorea arzător să obțină direcția, ca să intre în apartamentul destinat conservatorului. Ideea de a se plimba într-o casă spațioasă, cu bibliotecă, tablouri, camere nenumărate, îi răpea somnul. Prefera să rămână mai departe actualul conservator decât să vină altcineva. Spre a fi sigur de concursul lui Hagienuș, Suflețul, care poseda ceva avere, nu se sfii a-i împrumuta cu poliță în regulă o sumă însemnată. La scadență, Hagienuș nu plăti, precum nici Suflețul nu protestă polița. Suflețul renunță la bani pentru post, îi trebuia cambia ca s-o arate la cunoscuți, eventual s-o reproducă în facsimil în reviste în cazul când ar fi fost trădat. Acum direcția devenea vacantă, deoarece fostul conservator demisionase, și Suflețul amenința din pupile, fără alte comentarii, pe bietul Hagienuș, care căuta să scape de obsesie, fiindcă el nu-și ținea cuvântul dat decât când nu mai avea încotro.

În tot timpul acestei pipăiri morale, convorbirea continuă pe motive fără importanță. În fine, Gonzalv Ionescu nu mai putu răbda.

— Domnule Ioanide, zise el foarte apăsător, ca să acopere orice altă intervenție, ai spus că-mi dai o știre. Ce știre?

— Așa e, recunosc Ioanide fără precipitație, am să-ți dau o știre, și încă foarte importantă. Ermil Coțescu...

— Ei? făcu impacientat Gonzalv. (Coțescu era titularul catedrei de geografie pe care o pândeau.)

— Ei bine, a avut acum trei ore un atac de apoplexie!

Toți cei de față, oameni în vârstă, primiră vestea foarte mișcați. Malign, Ioanide adăugă cu indiferență crudă:

— Se zice că dorința lui este să-i urmeze la catedră ginere-său, Rene Popescu.

Gonzalv făcu la început o figură uimită, sângele îi explodă în față de o bucurie nestăpânită, apoi, la ipoteza unui contracandidat, deveni alb ca varul și, uitând orice decență, îndrăzni a discuta succesiunea:

— Rene Popescu e un candidat fără seriozitate, nu mă îndoiesc că onoratul consiliu va ști să aprecieze.

Nemaiștiind ce zice și ce face, scoase din geanta lui voluminoasă un morman de broșuri și le împărți la cei de față, apoi, scuzându-se, ieși repezit pe ușă.

— Nenorocitul, medită Ioanide cu glas tare, sculându-se în picioare să plece, se duce să vadă dacă a murit...

Și luând altă smochină începu s-o mănânce.

II

În drum spre casă, cu mâinile la spate și cu gândul adunat într-un singur punct, Ioanide își bătea capul să rezolve o problemă care îl chinuia de câțva timp. De două săptămâni, el și doamna Ioanide erau supărați, și ca atare, conform obiceiului, nu vorbeau decât strictul necesar. De fapt, Ioanide era acela care începuse ostilitățile, într-o dimineață iritată. Când i se întâmpla acest lucru, Ioanide, după o fază oratorică în care evoca și enumera volubil toate vechile erori ale doamnei Ioanide, trecea la o muțenie aproape absolută și la o indiferență politicoasă. Venea la masă, invitat de doamna Ioanide, mânca fără a spune nimic, cu ochii de obicei înfundați într-o revistă, turna amabil apă ori vin și în paharul lui și în al doamnei Ioanide, căreia îi răspundea printr-un da ori nu sobru când era întrebat dacă mai vrea ori nu dintr-un fel și se purta, într-un cuvânt, ca un om binecrescut față de o persoană străină silită a mânca la aceeași masă a unui restaurant, din cauza aglomerării. Lui Ioanide aceste supărări îi conveneau, căci îi

simplificau viața, scutindu-i-o de orice gesturi inutile. Intra ori ieșea din casă, se așeza și se scula de la masă, stătea aplecat meditativ asupra biroului, mulțumit că nimeni nu-i spunea o vorbă de prisos, după un mecanism perfect. După prânz, doamna Ioanide aducea cafeaua în birou, Ioanide făcea un mic gest blând de semnalare, ridica îndată ceașca, fără a-și desprinde atenția din mijlocul planurilor lui.

Însă după două săptămâni Ioanide se simți apăsător de situație, prin chiar paradoxala ei cordialitate. Natural, știa bine că doamna Ioanide avea toate cusururile din lume, că supărarea lui se documenta pe o lungă listă de crime mărunte, însă în atâtea zile umoarea neagră îi pierise în întregime și privind cu coada ochiului la doamna Ioanide o găsea inofensivă, necesară, distinsă. Simțea că se află într-o situație ridicolă. Dar motivul principal de agasare îl constituia faptul că uitase cauza inițială a supărării, cu toate că n-avea nici o îndoială de soliditatea ei. Dacă acum Ioanide sta absorbit în farfurie ori în jurnal, la masă, acesta era un fenomen nu de distracție, de astă dată, ci de concentrare. Ioanide căuta să-și rememoreze ordinea conflictului, să meargă la originile lui. Văzându-l astfel încordat, doamna Ioanide îl credea încă supărat, dar făptuia o eroare. Aceste mișcări ale sufletului soțului ei îi scăpau cu totul, și ea îl judeca pe Ioanide prin psihologia ei, care era însă radical deosebită și în orice caz mai elementară.

Cu astfel de chin cerebral pășea arhitectul spre casă. Ajuns, deschise ușa cu cheia, mașinal, intră în odaia lui neoficială de lucru, care îi slujea și de dormitor, întoarse comutatorul electric și mângâie câinele încolăcit, în așteptare, chiar în mijlocul pernei. Plimbându-se mereu cu mâinile la spate prin camera aproape lipsită de mobile, cu suluri de hârtie de calc și cu cărți aruncate pe lângă pereți, Ioanide se silea a pune stăpânire pe un moment al conflictului. Ducând mâna la gât spre a-și scoate cravata, simți că gulerul i se lărgește brusc și rămase cu nasturele rupt în mână. O lumină îi trecu prin minte. Unul dintre actele conflictului fusese acesta: Ioanide găsise

cămașa fără un nasture și fiind grăbit luase singur un ac cu ață, nu fără ostentație, și-și cususe nasturele sub ochii doamnei Ioanide.

Furios, trăgând concluzii din această pasivitate, Ioanide întări nasturele peste orice trebuință. Era îndemânat, și doamna Ioanide îi prețuia sincer tehnica.

Cu acest element minimal, Ioanide reconstitui toate fazele certei. În ziua memorabilă, sculându-se din pat, ochii îi căzuseră pe candelabru. Brațele acestuia erau pigmentate cu excremente de muscă. Ioanide impută că se puteau da instrucții servitoarei să curețe obiectul. Doamna Ioanide obiectase că femeia n-avusese timp. Atunci Ioanide, a cărui memorie era enormă la infinitul mic, când i se dădea o coordonată, îi aduse aminte că în repetate rânduri, când ar fi fost vreme, observase acest lucru și că niciodată nimeni nu se atinsese de candelabru. Ceea ce deplora el, prin urmare, nu era atât macularea obiectului, cât inerția totală. O dată definită această inerție, năvălise în creierul lui Ioanide o sumedenie de alte exemple.

«Unde este ceaiul?» strigase el exasperat.

Doamna Ioanide rămăsese mirată. Nu știa de nici un ceai. Ioanide îi răspunse că cu o lună în urmă își manifestase dorința de a bea ceai cu lămâie, pentru care lucru adusese și o lămâie, fruct devenit rar, și că după o scuză, valabilă doar câteva ore, cum că slujnica nu știe să prepare ceaiul, dorința fusese uitată cu totul.

«Unde este lămâia?» țipase atunci Ioanide, după o lună.

Prin interogații violente, aflase că lămâia putrezise și fusese aruncată. Lui Ioanide faptul i se păru îngrozitor. În el văzu o ilustrație meschină a unei incompatibilități sufletești, lipsa totală de atenție, de devotament. De la episodul cu lămâia, Ioanide trecuse îndată la un caz mai vechi, care luă proporții. Cu ani în urmă, stătuse câțva timp într-un sanatoriu, cu piciorul în ghips, din cauza unei luxații, și dorise să i se aducă ceva mai delicat de mâncare. Doamna Ioanide, distrată, îi trimisese un pachet pe care servitoarea îl rupsesse pe drum și din care căzură câteva mere mănjite de unt. Atunci Ioanide aruncase

pachetul pe fereastră, și întâmplarea, când se supăra, lua dimensiuni retrospective fantastice. La evocarea chestiei cu merele mănjite de unt se adăugă alt incident. Doamna Ioanide avea acest obicei lipsit de tact și explicabil printr-o incoercibilă oroare de scandal, de a fugi de pe locul conflictului. Acest gest de retragere din fața reproșurilor i se părea lui Ioanide cel mai nedelicat. Conflictul se alimentase treptat cu incidente noi (nasturele) și reevocări, prin stingerea memoriei la punctul mort, unde se aflau. Acum Ioanide privi nasturele fără nici o supărare. Luă un ac și așezându-se pe pat și-l cusu singur, și unicul sentiment care-l stăpâni fu orgoliul că numai el știa să coasă bine un nasture.

Terminând cusutul, dezbrăcându-se și punându-și pijamaua, Ioanide merse la comutator și stinse lumina, apoi deschise fereastra. Cea mai mare parte din an, afară de iarnă și zilele prea răcoroase, dormea cu geamurile deschise, învelit bine în două pături pe patul lui de fier, simplu, cvasi soldățesc. Altfel, avea senzația că se sufocă. Fereastra odăii lui răspundea pe latura stângă a curții și se deschidea asupra împrejmuirii de zid a casei vecine. Fiind însă aproape de stradă, puteai vedea, aplecat asupra ei, și grilajul din față, iar dinăuntru, pe liniște, pașii trecătorilor erau audibili. Stingând lumina, Ioanide constată că o pată mare, albă, secționând întunericul pe zidul din apropiere și care s-ar fi bănuțit a proveni de la becul din odaia lui, nu dispărea, indiciu al unei surse străine. Totdeodată, câinele mârâi în somn. Apoi pata albă fu înghițită de beznă, dar Ioanide, care avea urechea foarte fină, simți zgâlțâitura reținută a ferestrei de sus, ce se deschidea. Acolo dormea Pica. Aruncând o ochire înspre stradă, distinsă o umbră bărbătească, aplecată cu mâinile asupra grilajului, în așteptare. Ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat, indiferent, se îndreptă spre pat și se întinse pe spate, cu mâinile sub cap. Deși căuta să se abstragă cu totul accidentului, sensibilitatea lui nu putea, prin obișnuință, să respingă intuiția exact cronologică a faptului ce se petrecea în jurul său. Ghici că Pica, după ce privise pe fereastră, ieșise din camera ei cu picioarele goale, ca să nu fie auzită, și cobora jos în curte pe scara de serviciu. Ioanide

crezu chiar a determina momentul când părul Pichii trecu hoțeste pe sub cerceveaua odăii lui. Cu toate că se împăcase în gând cu madam Ioanide, nu putu să n-o interpeleze, tot mental, în vederea unei posibile explicații:

«Ascultă, Elviro, nu crezi că e necesar să supraveghezi pe Pica?»

«S-o supraveghez? se mira madam Ioanide cea imaginată de arhitect. Parcă știam că ești împotriva oricărei poliții a părinților în viața copiilor.»

«Nu m-am exprimat exact... Vreau să zic: s-o consiliezi... să-i deschizi ochii...»

«S-o consiliezi pe Pica... Ai haz... Știi bine că nu se uită la ce spun eu. Idolul ei ești tu.»

«Astea sunt definiții de-ale tale. N-am să devin confesor de fete nubile. O mamă e datoare să câștige intimitatea copiilor, a fetelor îndeosebi, să se facă necesară.»

«Mă agasezi cu teoriile tale! Altădată tu mă sfătuiai să nu-i importunez, să lăsăm să lucreze natura. N-am nici un talent în pedagogie.»

Ioanide trebui să recunoască, nu fără ciudă, că imaginea Elvirei avea dreptate. Într-adevăr, clamase de multe ori împotriva siluirii conștiințelor juvenile, dându-se exemplu pe sine, care, ignorat complet de părinți, se orientase singur, izbutind a se ridica după căderi temporare. Propria experiență, zisese, nu poate fi înlocuită cu precepte.

«Am zis, replică el, și ce-i cu asta? Teoria este bună cu mine și cu tine, cu elementele normale; nu rezultă de aici că trebuie să abandonăm cu totul pe cine nu confirmă regula.»

«De unde știi tu că Pica e anormală? Îți seamănă ție!»

Ioanide se irită în fantazie, făcând un salt nervos în pat.

«Nu-mi seamănă mie, madam Ioanide! (Așa-i zicea Elvirei, paroxistic.) De unde ai mai scos asta?»

Madam Ioanide își jucă c-o mână perlele de la gât, căutând să se domine spre a nu scoate vreo vorbă care să indispună pe arhitect (când semnală aceste indicii de «tact», acesta se supăra și mai rău).

«Îți seamănă la temperament... e pasionată... În fine, ce să mai vorbesc, e fata ta!»

«Parcă nu e și a ta?»

«Mă vezi pe mine în mediul pe care îl frecventează ea?»

«Nu, firește, însă are obiceiul a frecventa medii necunoscute celorlalți membri ai familiei, ca tine...»

«Asta-i acum... Știi prea bine unde mă duc eu... n-am mistere pentru nimeni... iar începi?»

«În fond, ai dreptate, de unde scoți totuși că are vreo analogie cu mine? Eu, stimată madam Ioanide, în viața mea sentimentală sunt condus de concepții, am o disciplină, pun tot atâta rațiune ca și în arhitectură... nu sunt victima impresiilor de moment și mai ales nu mă las târât...»

«Va fi cum zici tu,» zise fără intenție specială madam Ioanide.

«Cum, se înfurie arhitectul, pui la îndoială vorbele mele, vrei să spui că nu-i așa? Am abandonat eu vreodată cauza noastră?» (Prin «cauză» Ioanide înțelegea dragostea, fidelitatea, însă nevrând să pară bombastic și să dea exemple rele de sentimentalism, austeriza expresiile.)

«N-am zis asta... Te scandalizezi degeaba... Nu văd de ce iei lucrurile în tragic... Fata are înclinare pentru un tânăr, poate că instinctul este bun, ce motiv avem s-o contrariem?»

«Cum așa? Fata noastră alături de...?»

«Ioanide, ești foarte nostim. Cine nu te cunoaște ca mine te crede cel mai extravagant dintre oameni, tată denaturat. În realitate, ești un burghez care vrei să-ți măriți fata cu cine vrei tu, după socotelile tale...»

«Nu e adevărat! strigă Ioanide, în gând, atins într-un punct vulnerabil. Nu mă amestec în treburile copiilor dacă se conduc singuri bine. Dar dacă se prăbușesc, să-i las în părăsire? Asta este pedagogia dumitale?»

«Mi se pare că exagerezi. Ce, Gavrilcea e așa de rău?»

Ioanide își frânse mâinile, ca în fața unui dezastru.

«Elviro, e un imbecil, un asasin, un animal inferior.»

Madam Ioanide n-avea nici o cunoaștere de oameni,

conducându-se în viață numai după regulile sociale și fără nici o analiză psihologică. De aceea ceru lămuriri:

«Știi ceva despre el?»

«Cât știi și tu! Nu mă interesează faptele lui, fizicul mi-este suficient. În obrazul presărat cu furuncule supurante, în falca proeminentă de jos, în teșitura frunții, în ochii înfundați, în picioarele enorme, în privirea plină de bănuieli și în limbajul sărac și prudent citesc viitorul lui. Fata mea, împerecheată cu o gorilă! și ce nume! Gavrilcea!»

«Tu ești un mizantrop, vizezi o omenire inexistentă. Țștia sunt oamenii de azi.»

«Nu vreau oameni excepționali. Pica are nevoie de un animal onest, inofensiv.»

«Admit că tu ai dreptate, ce-i de făcut? Ești inteligent, plin de autoritate, ia măsuri.»

«E misiunea ta de mamă să stai de vorbă cu fata, s-o luminezi...»

«N-am nici o aptitudine, zise rece madam Ioanide, care era de-o nemaipomenită intransigență când era vorba de programul ei de viață. Nu mă pot înțelege cu ea, n-avem nimic comun. Eu am făcut-o, dar atâta tot... Vreau tihnă.»

Ioanide recunoscă în sinea lui că madam Ioanide avea dreptate, deoarece și el nutrea de mult același sentiment de incompatibilitate între el și copiii. Nu voi să recunoască fățiș acest adevăr.

«Știi tu ce face acum, zise el indignat, progenitura ta, Pica, a cărei odaie e alături de a ta? A coborât cu picioarele goale scara de dindos și, în camizol, sărută furunculele lui Gavrilcea!»

«*Fi donc!*¹ se scandaliză madam Ioanide de limbajul soțului ei. Ai o fantezie!...»

«La urma urmelor, e o chestie de igienă a familiei, nu permit înjosirea sângelui meu. Facă ce pofteste... Cu gust!

N-are simț estetic, asta este, cum îndrăznești să-mi spui că-mi seamănă mie?»

---

¹ Phy! [Ce rușine] (fr.).

«Bine! S-admitem că pe mine m-ai luat din motive artistice, glumi galant madam Ioanide. Spune și tu ce să fac, nu e în firea mea să ies afară să fac scandal.»

«Din păcate, nici în a mea! Măine să vorbești cu Pica, să-i atragi atenția asupra primejdiilor...»

«Ioanide, înțelege odată că mi-e imposibil...»

«Ești de o rea-voință înspăimântătoare. Obstinația ta întrece toate marginile. Vrei să-ți comunic o ispravă nouă? Nasturele de la cămașă s-a rupt, și eu, eu personal l-am cusut. Paharul de apă de pe masă e plin de cristale de la o limonadă de acum doi ani. Pânza de păianjen pe care ți-am semnalat-o lângă sobă e nestingherită. Oglinda n-a fost ștearsă de excrementele de muscă...»

Ioanide ar fi continuat dacă nu și-ar fi adus aminte că lichidase conflictul. Dându-și seama de cauza reală a nervozității și a dialogului interior, se ridică din pat și ieși din odaie spre a trece în birou. Aproape fără să vrea, trânti ușa, cum făcea când se afla în discordie cu doamna Ioanide. Aceasta, de sus, auzind zgomotul neobișnuit la oră tardivă, ieși în capătul scării și, aplecându-se pe balustradă, întrebă încet:

— Tu ești, Ioanide? De ce-ai trântit ușa?

— Nu-i nimic, răspunse arhitectul cu glasul cel mai afabil, te rog să mă ierți, am ceva de lucru.

— Mă speriasem, credeam c-a intrat vreun hoț.

«Această femeie inocentă, gândi Ioanide, nu vede nimic în jurul ei. Ea nu știe că acum m-am certat cu ea.»

«Bietul Ioanide! medita doamna Ioanide reintrând în iatacul său. Muncește neconținut. Ce om superior! Supărarea lui este fără nici o răutate, cu ea își face rău lui însuși! Mă bucur că i-a trecut.»

Ioanide se sculă în zorii zilei, hotărât să stea de vorbă cu Pica. După ce se plimbă cu mâinile în buzunare, în sus și-n jos, prin casă, trecând dintr-o odaie în alta și făcând o repetiție mentală a dialogului, se simți în imposibilitate de a încerca întrevederea. Nu știa cum să-nceapă și i se părea absurd să-și moralizeze fata. O știa mândră și mai ales foarte sensibilă și

nu găsea argumentul hotărâtor. Să-i impute că se întâlnește noaptea cu un tânăr fără știrea părinților? Dar așa se începe orice dragoste, așa făcuse și el cu Elvira, și Pica ar fi putut să-i reproșeze că spionează și mai ales că ea însăși îl văzuse pe el, Ioanide, în situațiile cele mai delicate, fără a-l denunța mamei sale și reprimând orice gest trădător. Să-i spuie că Gavrilcea e monstruos, că e un tip de delicvent? Pica era înflăcărată și lingușitoare, l-ar fi luat de gât, l-ar fi tras de mână spre canapea, și acolo i-ar fi demonstrat cu aerul cel mai grațios că Gavrilcea seamănă cu Apollo de Belvedere și e o mină de inteligență și de forțe morale. Ce nu poate ingeniozitatea unei fete îndrăgostite! În scurt, Ioanide se temea să deschidă violent problema, gândindu-se că era posibil să fie el însuși victima unor aprehensiuni exagerate. Era mai bine să ia lucrurile de departe, să culeagă informații. Gavrilcea era prietenul lui Tudorel, pe el avea să-l cheme. Sună servitoarea și-i porunci să invite pe domnul Tudorel să nu plece în oraș înainte de a-l vedea, în birou. Servitoarea stătu puțin năucă, neînțelegând de care Tudorel era vorba, și nu se dumeri decât când Ioanide o lămuri cu oarecare parapon că e vorba de domnul Doru. («Iată, pufni el în sineși, un nume stupid! Doru! Ce vrea să zică lipsa de gust onomastic! Cum o să descopere un Doru Cuba ori Filipinele? Astfel de nume apasă ca o fatalitate, dizolvă personalitatea!») După ce ieși servitoarea, Ioanide se simți invadat de o neliniște, ca și în ipoteza de a vorbi cu Pica. Vârsta critică a lui Doru, privirea lui echivocă, aci supusă, aci enigmatic de recalitrantă, reprezentau pentru el probleme, și oricât își da silința să evoce sufletul său de la vârsta respectivă, se simțea intimidat. Luase totuși o hotărâre și trecându-și palma dreaptă peste capul ras își constitui o ținută solemnă. Câteva ciocănituri precipitate în ușa de la intrare îl făcură să se îndrepte spre vestibul, deși mirat că Doru intra prin față în loc să vină din interior. Deschise ușa și, plin de surpriză, se trase doi pași înapoi, perplex, în fața Sultanei.

— Dumneata, bâigui el, la mine, așa de dimineață? Ce s-a întâmplat?

Niciodată Sultana nu îndrăznise a-l căuta acasă. Costumul ei, discret și elegant (un *tailleur* de stofă neagră foarte moale, siluetând liniile trupului planturos, dar zvelt, o crizantemă artificială la butonieră), nu denota nici o dezordine. Numai cearcănele din jurul ochilor negri, focoși, pe-o față foarte brună și lucioasă, acuzau o mistuire interioară. Sultana era frumoasă, în ciuda unei definiții fizice prea violente și a unor sprâncene excesiv de stufoase. Un puf dens făcea o umbră deasupra buzei de sus, întărind o dată cu viziunea solidității țăldurilor și a pulpelor impresia de animal viguros.

— Nu trebuia să vii aici! adăugă Ioanide ca pentru sine, privind îngrijorat în toate părțile.

Sultana, ca o somnambulă, păși înainte și era gata să treacă pragul biroului, când arhitectul o luă de mână și o duse repede în odaia în care dormea, închizând în urmă-i toate ușile. Ideea că Tudorel putea să vină dintr-o clipă într-alta îl impacienta. După aceea se întoarse spre Sultana, care se așeză pe un scaun, și o chestionă din privire, din ridicarea umerilor. Intrată în alt regim de lumină, fizionomia fetei trăda, spre deosebire de figura din portretul din ulei, o vârstă agitată, douăzeci și șapte, douăzeci și opt de ani, în plină agresiune a sângelui. Degetele mâinii, scoase din mănușă, îi tremurau nervos.

— Trebuie să-mi dai o mână de ajutor, zise Sultana cu un glas de contralto în surdină. E-ngrozitor, numai tu poți să mă scapi.

Ioanide nu clipi la tutuire și păstră o atitudine blândă, nici paternă, nici complice.

— Sunt oricând gata să-ți dau un sfat bun.

— Ce sfat? ripostă fata disprețuitoare. Vreau să scap de chinul acesta. Te rog să vii cu mine.

Arhitectul nu îndrăzni a mai cere lămuriri cu vorba, deschise numai ochi mari, interogativi.

— Tata a chemat un cunoscut al nostru, un doctor, care a venit cu un nepot, Kevorg. Doctorul zice că trebuie să mă mărit și-mi propune pe nepotul său.

— Nu știam de asta, minți moale Ioanide, care însă era perfect în curent cu toată onesta intrigă.

Sultana trebuia măritată, îndepărtată din calea sa, și Kevorg, tânăr cult, agreabil și foarte solid corporal, prezenta șanse de a-i conveni.

— Am auzit de el, continuă; e un tânăr dintre cei mai distinși... admirabil...

— Este, mărturisi Sultana în modul cel mai simplu, însă mie îmi placii tu.

Ioanide avu o trăsărire pe față sa în general imperturbabilă și aruncă o privire anxioasă spre ușă. Limbajul acesta pasional și direct, acum mai brutal ca oricând, îl surprindea.

— Domnișoară Sultana, încercă el să dea convorbirii o ținută oficială, nu uita că sunt prietenul domnului Manigomian și ca atare unul care mă preocup de viitorul dumitale. Cum pot să-ți plac eu, *mon Dieu?*¹ Vrei să râzi, aha, glumești... (Sultana făcu un gest brusc de denegație, dezvăluind o idee fixă.) Sunt bătrân, în definitiv, am doi copii mari, sunt om însurat, pentru numele lui Dumnezeu, impropriu de aventuri!

— Soția dumitale, făcu Sultana un gest de dispreț, poți s-o lași oricând, știu perfect că nu-i acorzi nici o importanță... Nici nu ești obligat să dai divorț. Sunt liberă, mergem în Egipt, unde am rude. Tata îmi oferă bani. Acolo poți construi și piramide dacă vrei.

Fața lui Ioanide deveni deodată serioasă și, ca și cum arhitectul ar fi uitat că este cu cineva în odaie, începu să se plimbe în sus și-n jos, cu mâinile la spate, meditând. Sultana îl privea crezând că reflectează asupra propunerii. Ioanide era însă profund jignit și trecea printr-o criză morală acută. Ideea de a se despărți de Elvira i se păru de o absurditate totală, iar faptul că trecuse prin capul fetei — ca o vină a sa personală, pentru că numai purtarea lui abstractă față de soția sa ar fi putut da naștere unei asemenea opinii greșite. În realitate, Ioanide, în ciuda libertăților pe care și le lua, nutrea un devotament absolut pentru Elvira și se gândea la ea chiar când o neglija în chipul cel mai scandalos. Familia lui

---

¹ Dumnezeule! (fr.).

reprezenta o instituție sacră, neglijată în tot cursul anului, afirmată însă solemn în zilele festive. Îi repugnau afecțiunile și demonstrațiile, mulțumindu-se cu noțiunea morală tacit consimțită. Ceea ce stima la Elvira era faptul că aceasta intuia punctul său de vedere, evitând scenele vulgare de explicație, acceptând comedia dezinteresului reciproc. Cu cât era mai liber, cu atât Ioanide se simțea mai legat. Și acum să vină o fată care să-și închipuie că fiindcă o sărutase și-o strânsese în brațe din curiozitate se va desface de Elvira, cu care ducea de atâta timp o luptă comună! Ioanide se simți foarte culpabil de lipsa lui de austeritate. Cauza era, cugeta el, trista împrejurare de a nu găsi în țară o misiune care să-i absoarbă toate puterile în câmpul cerebral. Nu i-a comandat nimeni nici un Palazzo Pitti, nici un Versailles. Era superficial senzual când nu era ocupat, mai mult curios de forme și experiențe, și cu cât înainta în vârstă i se părea a descoperi la foarte multe femei, mai cu seamă tinere, un prestigiu al bărbatului matur, rece și îndrăzneț cu nepăsare. Ioanide avea un mod de a ameți pe unele femei prin excentricitatea lui volubilă, prin artifițiile de idei și tensiunea lui spre o faptă glorioasă inedită, care-i procura succese neașteptate de el, în vreme ce nu le avea acolo unde le căuta. Dacă după o perorație arunca ochii duri asupra asistenței, fizionomia lui de faun fără vârstă, ca și turnată în bronz, din speța aceleia pe care D'Annunzio și-o făcuse către bătrâneță, producea o cutremurare femeilor mai intelectualizate. El n-avea nimic boem în ținută și, cu toată presupusa dezordine a existenței sale, privirea lui era autoritară și îndreptată fără greș spre un țel foarte îndepărtat. Observând asemenea fenomene de oscilație, Ioanide nu-și putea reține impulsia de a controla forța sugestiei lui, și cu cât gestul era mai indiferent și pur experimental, cu atât efectul se dovedea mai infailibil. Cazul Sultanei era mult mai simplu și mai complex totodată. Fata lui Saferian era o pasională frenetică, asupra căreia moartea unui logodnic produsese o depresiune nervoasă, convertită după un an în exaltare erotică. Medicii prescriau călătoria sau, în lipsă, o discretă libertate a vieții sexuale.

Saferian nu mai avea motive obiective de a păzi pe Sultana împotriva unui accident după logodna ce fusese o scurtă căsătorie. Iubindu-și fata, ar fi recurs la cele mai insolite căi spre a o vindeca. Încercarea de a-i găsi un soț dăduse greș, iar libertățile ce i le acorda, nu fără spaimă, rămâneau nefolosite, deoarece Sultana nu era vițioasă, ci numai aprinsă. Ea visa iubiri violente în condiții imposibile. Abia văzu și ascultă pe Ioanide, atunci când acesta făcu cunoștință cu Saferian, cu câțiva ani în urmă, și Sultana se concentră asupra lui, crezând a-și fi găsit obiectul pasiunii sale. Fiind singur cu Sultana, Ioanide, imprudent, observându-i fixitatea răătăcită a privirilor, nu fu în stare să-și învingă obișnuința și bătu ușor cu mâna obrazul fetei, care, deloc scandalizată, stătu într-o crispată așteptare. Atunci Ioanide, mai mult amuzat, petrecu mâna peste mijlocul ei, ceea ce avu drept efect o năprasnică reacție din partea Sultanei. Aceasta, anticipând, se lăsă cu ochii închiși în brațele lui Ioanide, consternat de prea repede succes și profitând de el din deconșă. Fata îl căută și în oraș, îi scrisese, îl găsi, însă Ioanide, după o scurtă fază de intimitate, cunoscând mai de aproape pe Saferian, deveni din ce în ce mai distant. Dar acum lucrurile luau o față neplăcută. Sub tonul măsliniu al obrazului se ghicea paloarea. Sultana slăbea, căpăta cearcăne în jurul ochilor. I se găsi un mic revolver sidefat în noptieră. Ioanide și Saferian, fără multe explicații, prin aluzii, înțeleseseră situația. Lui Saferian îi venea greu să facă mărturisirea, la urma urmelor era mai nimerită o legătură a Sultanei cu un om inteligent ca Ioanide, ea ar fi putut fi salutară. Ar fi evitat orice semn că are vreo cunoștință de asemenea raporturi. Numai gândul unei astfel de propuneri rușina pe Manigomian, ca fiind o jignire pentru prietenul său, căruia îi acorda o mare stimă. Pe de altă parte, Ioanide găsea brutală retragerea sa bruscă din joc și considera cu o confrățescă simpatie îngrijorările lui Saferian față de starea psihică a Sultanei. A continua jocul era penibil, a-l înceta — o primejdie. De aceea, patern și curtizanesc totodată, Ioanide urma să întrețină unele mici speranțe în Sultana, s-o amuze, lăsându-

se tutuit, în șoaptă, cu pericolul (de fapt cu grijă evitat de Saferian) de a fi surprinși, concedând anume gesturi senzuale, cu o sfortare savantă de a le purifica și raționaliza. Într-o asemenea împrejurare surprinsese Bonifaciu Hagienuş pe Ioanide și pe Sultana. Acum însă afacerea luase proporții. Sultana nu era propriu-zis o bolnavă, ci un temperament erotic obsedat, care voia să treacă la fapte, să smulgă. Ioanide nu avea vreme pentru astfel de aventuri. Ce mai tată era el! Pe de o parte se scandaliza de purtările Pichii și voia s-o citeze spre a o moraliza, și el însuși aici, la câțiva pași de Elvira, ședea de vorbă cu Sultana. Aducându-și aminte de Tudorel, arhitectul ieși repede din odaie și trecu în birou, unde băiatul îl aștepta, întâmpinându-l, i se păru, cu o imperceptibilă ironie. Tudorel fu repede concediat și invitat să vină după masă.

Întors în camera sa, Ioanide fu oarecum mirat de a regăsi pe Sultana, într-atât gândurile îl absorbiseră cu totul. Considerând nedelicată prezența fetei în aceeași casă cu Elvira, arhitectul își adună toate resursele spre a o scoate afară. O prinse de amândouă mâinile, trăgând-o șăgalnic de pe scaun, o tapă ușor pe obraz, consimți chiar cu lașitate a fi îmbrățișat și sărutat.

— Sultana, zise el, da, de multe ori am visat să merg undeva departe, cu o ființă care mă înțelege, ca tine. Evident, ideea ta este ademenitoare. Nu văd însă graba. Cine ne stă în cale? Tatăl dumitale te asigur că nu. O plecare necugetată reprezintă un scandal social, penibil pentru domnul Saferian și chiar pentru mine. Un soț care-și părăsește soția și copiii mari nu e om care să inspire încredere unei tinere femei. Dacă fug și de tine, acolo? E mult mai cuminte să facem lucrurile onorabil, să încerc a convinge pe soția mea, lăsând-o într-o condiție asigurată, apoi... mergem. Până atunci nu ne împiedică nimeni să cultivăm aceleași sentimente și aici... Du-te acum, te rog, aștept pe cineva, lasă-mă să studiez problema...

Sultana păru mai calmată și se lăsă trasă și împinsă spre ușa odăii și spre aceea a vestibulului, în pragul căruia se mai întoarse o dată, cu brațele către umerii lui Ioanide. Acesta

răsuci ușurat cheia, simțindu-se combătut de două senzații contrare: una de rușinea de a fi profanat spațiul său casnic, alta de voluptate. Indignat împotriva lui însuși, merse hotărât să caute pe Elvira spre a-i mărturisi leal accidentul, vindecându-i indispoziția morală pe care i-o autoriza. Dar Elvira plecase de acasă și nu știa deci nimic, și singurul martor al întâmplării putea să fie Tudorel. Ioanide își luă pălăria, să iasă în oraș spre a-și risipi ciuda. În poartă dădu ochii cu Dan Bogdan.

— Ce cauți pe aici, stimate coleg? Îl întrebă.

— Pe dumneata!

Ioanide, fără a vădi vreo uimire, redeschise poarta de fier și făcu loc musafirului neprevăzut, căutând să ghicească motivul ce-l determina să-l viziteze, după ce în seara precedentă se întâlnise. Descuie ușa de la vestibul, apoi pe cea de la birou. Dan Bogdan, modest în gesturi, șovăitor de prea multă supraveghere, deși făcând de departe impresia stăpânirii de sine, datorită redusei sale emoționabilități, privi cu interes pereții, tavanul, mobilele. Nu cunoștea noua locuință a lui Ioanide și, intrat în birou, examinează foarte curios totul, oprindu-se la gravuri, pipăind tencuiala cu degetul. Mărturisi arhitectului că apartamentul i se pare foarte frumos, ceea ce produse plăcere vădită aceluia. Biroul lui Ioanide era de altfel nu se poate mai simplu, într-o casă economică, ridicată de el pentru un proprietar care îi cedase folosința pe câțiva ani, în schimbul unui rest de cont neachitat. Vestibulul avea tavanul în butie, ornat cu desene în stuc alb, pereți în roșu pompeian și un dalaj de plăci de travertin. Biroul izbea printr-un tavan pătrat, în mijlocul căruia se înălța o ușoară boltă, acoperită cu mozaic bizantin, avea pereți albi dați cu caolin peste un strat de ipsos absorbant, rafturi sumbre de cărți de jur împrejurul încăperii, până la înălțimea glafului geamului, gravuri reprezentând monumente arhitectonice ilustre, edificii de Palladio, un Piranesi, o copie în peniță după *Turnul Babel* de Breughel Bătrânul. Fereastra era de metal vopsit în gri și, având cerceveaua aproape disparentă, scotea în evidență plăcile de cristal. Vreo trei fotolii de piele roșie de un contur rectificat,

redus la o geometrie cât mai exactă, se aflau pe lângă rafturile pline cu cărți legate, cu cotoare cromatice, în general opere asupra arhitecturii și artelor plastice. O ediție din *De architectura* de Vitruviu, îmbrăcată în piele, se afla pe birou. Interiorul era foarte sobru. Dan Bogdan rămase totuși surprins, și cu dreptate, întrucât mozaicul cu lujerii și aurăria lui pe o suprafață așa de albă și cu antiteza rafturilor în tonul nucului luau ochii. Printr-un lanț, atârna de mijlocul bolții un candelabru mic de alamă cu câteva lumânări. În ușa fără cadru de lemn și cu partea superioară curbată, ce conducea spre sufragerie, arhitectul introdusese de o parte și de alta doi mici pilaștri orientali, foarte brodați, pe care îi căpătase de la Manigomian și pe care avea, nici vorbă, de gând să-i scoată în caz de mutare. Glaful ferestrei era dintr-o felie de travertin. Satisfăcut de mirarea și plăcerea vizibilă ce se constata pe fața lui Dan Bogdan, Ioanide uită supărările recente și deveni expansiv.

— Ghici, zise el, care este tot secretul acestui trucaj? Căci nu-i decât o odaie comună, cinci metri pe șase, într-un apartament ieftin.

Bogdan se codi, mai dădu o ochire întregului spațiu, apoi opină că mozaicul.

— Da și nu! Mozaicul e un soi de epatare facilă a ochiului, care n-ar avea nici un efect dacă pereții ar fi acoperiți cu tapet sau cu o zugrăveală. Dimpotrivă, suprafața solidă, regulată, comentată din loc în loc de margini de bună calitate, piatră, lemn greu, oferă un efect minunat. Burghezii uzează acum *calcio vecchio*, care e o insultă adusă ochiului, o lepră cu pretenții... se mânjesc cu el sălile de restaurant sau cocioabele în ruină. În România n-avem meșteri florentini, nici spații murale somptuoase, expuse soarelui arzător. Rezultatul e trivial. Climatul nostru reclamă var, pe un zid zdravăn, gros, fără fisură. La privește ce candoare, ce naivitate! Ioanide târî un fotoliu și se instalează în fața unui perete, demonstrativ. Am să fac, vesti el, niște odăi pavate cu piatră, cu tavan în grinzi de stejar și blăni de brad, cu ferestre în chenar de granit, pereți vărușiți. N-am să pun nimic în ele,

decât câte un divan acoperit cu cit, ca în casele boierești. Toată Africa de Nord consacră calciul plin de candoare sorbind arșița soarelui. Fantome albe și umbre negre!

Dan Bogdan aprobă teoria lui Ioanide, capabil de entuziasm calm sub durata fanteziei altora, și, cu toate că nu se pricepea în arhitectură, nici n-avea vreo vocație artistică, atrase atenția că și în Grecia albul e frecvent.

— Da, domnule, var, marmură și cactuși!

Ca și prins de interesul convorbirii, Bogdan îl întrebă pe Ioanide ce planuri de lucru avea, dar acesta desfășură înainte-i un vraf de schițe, reprezentând clădiri ce n-aveau nimic de-a face cu construcția civilă normală și particulară: o bazilică, un edificiu amețitor, cam în stilul monumentului lui Mausoleu, ce se vedea însă a fi riglat de un mare număr de caturi, un fel de palat comunal din blocuri de piatră, un for semicircular cu statui colosale în nișe...

— Ce sunt astea? se informă Dan Bogdan strângându-și gura într-o speță de ironie, în timp ce ochii căpătau o lucire critică. Le construiești undeva?

— Aș! protestă Ioanide. Nu poate fi vorba de construcție la noi, mă joc cu imaginația. Dar totuși exercițiul meu are un tâlc. Până când o să stăm așa într-o adunătură de cocioabe? Bucureștii trebuie să-și ridice odată un monument fundamental, în jurul căruia să pivoteze orașul, ca Luvrul la Paris, Kremlinul la Moscova, Palazzo Vecchio la Florența, Domul la Milano și celelalte. Nu-mi pasă ce va fi. Anume puncte trebuiesc complet curățate și pe ele înălțate edificii cardinale, indiferent ce destinație li s-ar da ulterior. Uite, dacă punem asta aci la mijloc, care ar domina cu profilul său tot orașul, am pune dincoace un for circular sau rectangular, din care am face tot ce poftim: muzeu, spital... Orașul, n-avem încă orașul!

Ioanide băgase de seamă, vorbind, ironia lui Dan Bogdan, și de aceea strânse repede hârțile și moderă entuziasmul.

Obiceiul acesta al atâtor oameni de a apropia pleoapele și a strânge buzele într-un ostentativ zâmbet sceptic îl observa tot mai des la o categorie de oameni având de altfel o notă

comună: lipsa de volubilitate, discreția prudentă. S-ar fi părut că o familie de oameni dispare, înlocuită prin alta. Ioanide cunoscuse pe Stănică Rațiu, exponent al umanității generațiilor lui, gălăgios, capabil de toate malignitățile, însă deschis la vorbă, formulându-și pe față admirațiile și ostilitățile. Acel om îi inspira încredere, i se părea apt să priceapă orice. Acum se înmulțea tipul individului placid, plin de rezerve mentale, supraveghindu-și toate cuvintele, în stare de tăceri monstruoase. Ioanide avea de-a face cu multe exemplare de acest fel, între care Butoiescu, constructorul său. Pe acesta îl pătrundea perfect (așa credea măcar). Butoiescu revela prin reticențe și jocuri ale fizionomiei, ireprehensibile parcă, din cauza puterii gândului pe care nu voia să-l exprime din respect, o judecată complet eronată, rezultată dintr-o presupunere pripită. Ioanide se enerva de naivitatea acestei opinii ghicite în scepticismul politic al jocului de expresie, o combătea cu vehemență în gândul lui, găsind că e inutil a o denunța, fiindcă Butoiescu ar fi tăgăduit-o cu îndărătnicie, păstrând aceeași ținută obsecvios ironică, ceea ce ar fi însemnat acum că insinuează firea bănuitoare a arhitectului, psiholog hazardat. Cu Dan Bogdan cazul ședea altfel. Acesta, în momentele sale de ironie facială, era impenetrabil pentru arhitect.

«Oare ce vrea să spună? se irită Ioanide. Că delirez, făcând planuri extravagante? Cu toate astea, el însuși recunoaște că, teoretic, sunt rezonabile, comunică asta la toți, pare convins.»

Ioanide, fire lucidă și foarte analitică, complica pe Dan Bogdan, al cărui suflet era mai elementar. Bogdan nu ironiza, zâmbetul lui trăda un efort muscular de a-și ascunde surpriza și incompetența. El admira din tot sufletul pe Ioanide (când îl admirau alții, rezistând mai mult la îndoiala altora), se temea totuși de a se pronunța înainte de a pricepe. Hieratismul gurii îi servea să câștige timp. Dan Bogdan schița acest gest chiar când n-avea nici o emoție intelectuală de înfruntat, automat și preventiv în fața oricărui obiect nou. Când privise mozaicul de pe tavan, Bogdan avusese o clipă aceeași ironie de rumegare a impresiei.

Devenit rece, prin efectul enigmaticei rezerve mentale a lui Dan Bogdan, Ioanide se așează într-un fotoliu și, ca într-o întrevedere obișnuită, așteptă de la musafir, cu o anume interogație din ochi, motivarea vizitei matinale. Bogdan întârzia s-o dea și, cu tot aerul lui preocupat, de altfel permanent, se părea că prezența lui este numai convențională (arhitectul era totuși convins că nu). După oarecare muțenie reciprocă, vizitatorul informă pe Ioanide că starea lui Emil Conțescu era mult mai bună. Nu numai că nu murise, dar nu suferise nici un accident — paralizie, afazie; medicii se îndoiau chiar că fusese o veritabilă congestie, poate numai un fenomen benign de anemie cerebrală, o epuizare nervoasă. Conțescu se simțea totuși slab, avea cefalalgii și o anume oboseală generală și ședea în pat sub observație.

— Nefericitul! exclamă Ioanide ridicându-se repede de pe fotoliu și făcând câțiva pași prin birou.

— Cine? se miră Dan Bogdan, găsind că, aplicată în cazul lui Conțescu, expresia era inoportună, măcar în acea zi.

— Gonzalv Ionescu. Lar a ratat catedra. Când o afla, se-mbolnăvește.

— A aflat, confirmă Bogdan, râzând încet de neprevăzuta poantă a arhitectului. A fost și la Conțescu acasă. Probabil că va veni să te vadă și pe dumneata.

— De ce? se sperie Ioanide.

— Vrea ca în timpul boalei să i se ofere suplinirea catedrei lui Conțescu și îmi închipui că te va ruga să intervii pe lângă Conțescu însuși.

Ioanide ridică mâinile spre mozaicul din plafon ca de o calamitate ridicolă, iar Dan Bogdan își reluu iritantul rictus ironic, care acum se explica prin aceea că acesta, trăit în atmosfera meschină a consiliilor profesionale și avid de propuneri și litigii, găsea lucrul foarte legitim. Dacă un profesor nu-și poate ține cursul, e firesc să fie suplinit. Aspectul formal înăbușea la Bogdan sentimentele umane, afară de cazul când o minte liberă i le sugera. Arhitectul, impacientat, scoase ceasul din buzunar și-l consultă, ceea ce reprezenta o somație

discretă pentru Dan Bogdan. Acesta își adună toți mușchii feței într-o sforțare ultimă, privi și el ceasul ca să câștige timp, apoi mărturisi că în afară de plăcerea de a-l vedea venise cu o mică rugăminte. O asociație americană oferise la institutele universitare un dar de pantofi de bizon, care se împărțeau cu recomandăția autorității școlare. Avea un nepot de soră la școala de Arhitectură și-l ruga să-i dea o referință bună. Ca să nu rătăcă, Ioanide își descărcă energia frecându-se repede cu palmele peste capul depilat. Pentru ce fleac făcuse Dan Bogdan o vizită așa de solemnă, acceptând discuția asupra necesității de a se ridica domuri uriașe în București și despre efectul mozaicului bizantin pe superficii văruite? De fapt, îl admira. Își ocrotea atât de mult familia, fie și colaterală, încât pentru o pereche de ghete cerea audiență și pierdea câteva ore. Hazul întâmplării era altul. În timp ce Dan Bogdan solicita cu atâta umilitate un nimic, el, dacă i s-ar fi cerut același lucru, ar fi luat o mină oficială și îngrijorată de dificultăți, ar fi reclamat depunerea unei cereri, revenirea printr-un telefon, așteptarea deciziei consiliului și alte mizerii de astea, prin care prietenul de la ceaiul lui Saferian devenea de nerecunoscut. Pedanteria și, într-o măsură, intenția, lipsită de eleganță formală, de a mări proporțiile serviciului cerut îl făceau să se poarte astfel. Ioanide scrisese câteva rânduri pe o hârtie, pe care o înmână lui Dan Bogdan. Acesta se ridică să plece. Ioanide îl conduse până la poartă și-l urmări cum dispăru în colțul apropiat al străzii. Când însă întoarse capul în cealaltă parte, zări pe Gonzalv Ionescu scrutând numerele de la porți, în mână cu voluminosul ghiozdan. Situația devenea periculoasă. Ioanide plănuia un moment de a-și lua repede pălăria din cuier și a fugi în direcția apucată de Bogdan, pe urmă se răzgândi, închise poarta cu cheia (fiecare din casă avea o cheie proprie), închise și ușa de la vestibul, trase în birou o mică, scurtă cortină de velur roșu peste cristalele ferestrei și, cu pălăria pe cap, ieși în fundul curții. Aici, ziduri de doi metri înălțime despărțeau locuința lui de construcțiile laterale și din fund, ridicate tot de el, într-o parcelare. O scară scurtă ședea rezemată de un pom.

Ioanide nu ezită. O sprijini pe zidul din fund, dând într-o curte ce răspundea pe o stradă paralelă, se urcă sprinten pe ea, poposi puțin pe muchia zidului, care acolo era dublat de un coteț sistematic de găini, ridică scara și o întoarse pe partea cealaltă, apoi coborâtizat de cotcodăcitul păsărilor și ieși pe poartă. În răspântie, de unde se vedea și strada lui, avu gustul de a privi ce face Gonzalv. Acesta zgâlțâia clanța, apăsa soneria (stricată), părea foarte contrariat de solitudinea imobilului. Ioanide plecă nu se poate mai satisfăcut.

Însă la prânz se întoarse acasă foarte supărat. Se întâlnește pe drum (zi plină de accidente dezagreabile) cu un individ, Oprescu, mai vârstnic cu vreo cincisprezece ani și care-l cunoscuse când el, Ioanide, era băiat de vreo paisprezece ani. Oprescu era un om inofensiv, dar faptul de a-l fi știut pe Ioanide juvenil îl autoriza, în filozofia lui gherontocratică, să aibă față de arhitect, când îl întâlnea, la câțiva ani o dată, o ținută protectoare și până la un punct surprinsă. Avea aerul de a se mira că acel băiat a putut să ajungă un om matur, mergând pe picioarele sale, și să aibă un rost în viață. Nu posedea nici o idee despre ce este Ioanide acum, nici măcar nu se interesa, și de fapt nici n-ar fi înțeles, persista deci în ținuta lui condescendentă, ca un învățător informându-se de soarta școlărilor săi. În vorbirea sa calmă și bonomă intra o nuanță de comizeratie neintenționată, explicabilă prin inocența și prin temperamentul simplist euforic, evident în fața rumenă și mustățile întoarse galic peste buze.

— Măi Ioanide, ce mai faci tu, ce mai învățești?

Așa îl întâmpinase Oprescu pe Ioanide, care apărea ca un vagabond trăind din expediente.

— Bine, bine, căută acesta să curme dialogul.

— Ești căsătorit, ai copii?

— Ca toți oamenii, răspunse vag Ioanide.

Oprescu își mângâie mustățile, medită o nouă întrebare, în fine o pronunță:

— Măi Ioanide, tu trebuie să fii destul de în vârstă acum! Câți ani să tot ai? Stai să vedem. Când te-am cunoscut eu... (Și se opri să facă niște calcule în minte.)

Pe Ioanide chestia asta îl enerva mai mult ca oricare și în fond Oprescu îl supăra prea puțin, știindu-l maniac; observase cu toate astea ce lipsiți de tact sunt mulți oameni care insistă asupra trecerii timpului asupra noastră, ca și când navigația cronologică n-ar fi egală și fatală pentru toți. Dacă vreunul îi amintea că e îmbătrânit, Ioanide replica îndată că într-adevăr îmbătrânise cu exact atâți ani ca și interlocutorul său. Un fost elev, tânăr, îl revoltase cu câțiva ani în urmă prin declarația că atunci când va avea și el cincizeci de ani, ca Ioanide, se va decide la o operă de construcție gratuită. Însă Ioanide nu avea atunci decât patruzeci și cinci de ani, și afirmația individului i se păru nedelicată, întâi pentru că îi atribuisese fără control o vârstă pe care n-o atinsese și pretindea a n-o arăta, al doilea pentru că acela îl exilase egoist într-o vârstă de demisie morală. Dan Bogdan avea alt obicei agasant. Zâmbind sarcastic (așa i se părea lui Ioanide), semnala fără greș firele noi de păr alb.

— Domnule Ioanide, îl prevenea, ca și cum era cu puțință să ia măsuri grabnice până nu se prăbușea, îți albește părul.

Ioanide se îndispunea nu de nuanța părului, ci de însinuirea de decrepitudine, detesta pe «dobitoc» și privindu-se în oglindă constata că arăta neschimbat și că acele câteva fire de păr alb într-o parte unde îl avusese totdeauna cărunț erau accentuate de lumina solară. Și în definitiv, ce are de a face culoarea părului? Îi ședea bine. Totuși, continua observare a lui Dan Bogdan (devenită tic, prin carența fanteziei) îl plictisea atât de tare încât într-o bună zi se rase în cap. Dan Bogdan îl chestionă, natural, asupra motivului neobișnuitei acțiuni; nu bănuia vreodată că el era cauza noii înfățișări a lui Ioanide.

Cum Oprescu se pregătea să-i comunice rezultatul calculelor, arhitectul îl privi fix cu ochii lui albaștri, aproape opalini în bătaia soarelui, și cu expresia cea mai serioasă zise:

— Domnule, mă confundați, eu nu mă numesc Ioanide!

Și lăsă pe bătrân înmărmurit.

După masă, Ioanide primi pe Tudorel în birou. Aștepta cu emoție acest moment dificil, deoarece fiul său i se părea tot

atât de impenetrabil ca și tagma celor mulți moralmente căreia îi aparținea Dan Bogdan. Arhitectul făcea silințe să-și rememoreze firea lui de la vârsta echivalentă și nu izbutea. Practic, folosea autoritatea și cunoștințele sumare și obiective asupra epocii juvenile, cu toate astea rămânea ceva indefinibil, ce rezista înțelegerii și voinței sale. Astfel, câinele său Stolț revela sufletul cel mai candid și mai plin de mansuetudine, ochii lui exprimau o abdicare totală în fața voinței stăpânului, și totuși erau momente când Stolț, dând din coadă și lăsându-se jos, refuza cu respect a se supune. Avea o voință, o rațiune a sa ireductibilă. Așa va fi cazul și cu adolescenții (presupunea Ioanide), nu mai puțin imposibilitatea de a prinde toate elementele sufletelor lor îl turbura. În general, arhitectul observase că spiritul tinerilor cu care avea mai des de a face e suspicios, oscilant, tras între doi poli: admirația subită pentru câte un om matur (veșmânt schimbat al instinctului supunerii filiale) și o recalcitranță tot atât de subită, degenerând în dezamăgire și dispreț sarcastic pentru același om. Greutatea pentru Ioanide de a-și forma o noțiune despre tineri venea de acolo că nu putea să-i surprindă în intimitatea lor nestânjenită, discutabilă și ea din punctul de vedere al sincerității. Cunoștea pe tineri în fața sa, iar în aceste condiții, ei, paralizați de superstiția omului matur, disimulau, fie făcând paradă de exuberanță, fie tăcând. Ioanide se întreba dacă Tudorel aflase cazul cu Sultana în dimineața acelei zile, și, cu toată recea stăpânire de sine, avu însuși senzația de a privi oblic, interpretând totdeodată privirea aceea hotărât piezișă a lui Tudorel drept conștiință a complicității. Poate Tudorel nu știa nimic. Nu era chip de a verifica, fiindcă de l-ar fi întrebat, răspunsul negativ nu i-ar fi inspirat încredere. Problema conștiinței lui Tudorel rămânea (gândea Ioanide) pentru totdeauna insolubilă. De aceea trecu peste ea și întreabă pe băiat cum merge cu studiile, cum petrece, silindu-se a fi cât mai camaraderesc. Îi contempla în același timp fața. Slab, asimetric din cauza aceasta, având ceva din lineamentele

lui Ioanide, însă atenuate, extorcate de ardență și deciziune, era lipsit de volubilitate. O ezitare continuă întrerupea vorbirea și gesturile. Cu cine semăna oare la morală? căuta Ioanide o imagine în arhiva familiei, sprijinit pe teoria saltului peste o generație a tipurilor ereditare. Tudorel răspunse la întrebarea lui Ioanide că merge la cursuri (urma Dreptul) cât e strict necesar, că nu i se par captivante, iar arhitectul îl asigură că n-are nici o intenție să-l controleze, că și el în aceeași condiție fugea de școala oficială (cât era permis având în vedere specialitatea), preferând lectura, experiența directă, prietenii. Apropo de prietenii! Ce fel de individ era Gavrilcea, cu care îl vedea mereu? Era el un om onorabil? Tudorel, fără energie deosebită, zise că da.

— Cu ce se ocupă, insistă Ioanide, e coleg cu tine?

Răspunsul fu negativ, Gavrilcea nu era student la Drept. Îl cunoștea din cercurile de amici.

— Probabil, emise Ioanide ipoteza în chipul cel mai detașat, spre a nu jigni pe Tudorel, e un tânăr inteligent, îl cultivi pentru plăcerea convorbirii.

— Avem concepții comune, zise Tudorel cu o modestie care i se păru arhitectului ironică și agresivă.

— Aha, aveți concepții! Foarte frumos! glumi Ioanide. Să mi le destăinuieți și mie odată. Vă invit pe amândoi.

Propunerea fu înregistrată în tăcere și cu rezervă. Ioanide își alcătui o ținută gravă și confidențială și, ridicându-se în picioare (nu putea sta locului), vorbi astfel lui Tudorel, rămas pe fotoliu:

— Dragă, te-am chemat să mă consult cu tine. E o chestiune care de fapt te privește în mod deosebit, ca unul ce ești fratele Pichii. Responsabilitatea familiei de aci încolo cade asupra ta. Am motivele mele să cred că între amicul dumitale Gavrilcea și Pica există legături sentimentale. Ce rost are să mă amestec în treburile voastre? Nici unul, firește, afară de acela al unui sfătuitor mai experimentat. Voi treceți acum printr-o criză, m-aș simți culpabil să mă dezinteresez cu totul. Oare socotești tu că Gavrilcea e un om serios, vreau să zic cu

sentimentul onoarei, demn pentru sora ta, crezi în fine că putem să lăsăm lucrurile să se desfășoare în voia lor? Fiindcă dacă n-ar fi astfel, aș considera de datoria ta să lămurești pe Pica.

— Între Pica și Gavrilcea, zise Tudorel cu o nuanță de fanatism și pedanterie juvenilă, e o comunitate de concepții.

— Ce tot îmi dai zor cu concepțiile? Începu a se irita Ioanide. De concepții îți vorbesc eu? Care concepții?

Luat pripit, tânărul tăcu. Arhitectul se crezu obligat să-și îndulcească pedagogia.

— Dragă Tudorel, tu ești acum un bărbat în toată puterea cuvântului, responsabil, îți dai seama prin urmare că o fată poate fi împinsă la un gest greșit care să-i strice existența. Întrebarea banală este dacă Gavrilcea are intenții serioase și nu abuzează și dacă având intenții serioase e un om capabil de a fi un soț bun.

Tudorel declară că nu poate răspunde dacă Gavrilcea și Pica nutreau gânduri matrimoniale, dar că era încredințat că amândoi împărtășeau aceeași concepție de viață. Termenul «concepție» îmbăta în mod învederat pe tânăr, care trăda satisfacția intimă de a-l profera.

— Cum, bre, tresări Ioanide, și dacă domnul Gavrilcea al dumitale și domnișoara Pica au concepția coabitării libere, tu nu te amesteci?

Tudorel, lăsând puțin pleoapele, cu un zâmbet ce i se păru lui Ioanide foarte echivoc, spuse:

— Ce drept avem să ne amestecăm în viața altora?

«Să știi, bănuie arhitectul, că ipochimenul face aluzie la mine. M-a văzut.» Cu toate acestea, socoti că nu există analogie veritabilă între purtările lui și ale Pichii. Pretenția de filozofie a lui Tudorel îl intrigă. Își dădu seama că nu e nimic de scos de la el și ridică ședința sfatului familial. Înainte de despărțire, Ioanide, luându-și fiul de braț, se plimbă cu el pe dinaintea rafturilor de cărți.

— Îmi vorbești de concepții, prea bine, nu te văd niciodată intrând în birou și căutând cărți. Uită-te, aici sunt lucruri ce pot să te intereseze, acum e vârsta când sufletul e apt de cele

mai puternice emoții cerebrale. Cere-mi cărți, orice vrei, ești liber să alegi. Ai curiozitatea ideilor, nu-i așa?

Tudorel făcu o grimasă.

— Cărțile sunt lucruri moarte, e mai interesantă viața.

— E un sofism și asta. Cărțile sunt mortăciuni pentru Gonzalv Ionescu, care se mulțumește sa le citeze la bibliografie, dar pentru noi sunt viața surprinsă în ceea ce are ea mai acut. A ridica terme, a face diguri, a vedea piese de teatru, a discuta sisteme de filozofie, aceasta e viața oamenilor superiori.

— Acești oameni sunt rari, se încapățâna Tudorel, nu pot să am talentul dumitale...

— N-am nici un talent! protestă Ioanide. Am numai avânt și iubire de muncă. Trăiesc pentru fapte și mor dacă sunt împiedicat de la ele. Cu tine trebuie să stau odată serios de vorbă.

Și cu aceasta, Ioanide concedie pe Tudorel. Era îngândurat. În casa lui, din sângele lui, se ivise o ființă care gândea altfel decât el și mai ales într-un chip pe care îl ignora. Arhitectul, turburat, se duse în odaia sa și se-ntinse pe pat. Trăise o zi plină de contrarietăți și se descoperea la sfârșitul ei, la vârsta de cincizeci de ani, în fața unor realități cu totul nebănuite până atunci. Câinele Stolț sări pe pieptul său, se târî cu botul până aproape de gâtul-i și după ce-l linse ușor pe obraz, oftând, își culcă capul pe labe, privindu-l. Liniștit, Ioanide închise ochii și se lăsă în voia dormitării.

III

Strada Tritonilor nu amintește nici pe departe oceanul ori mitologia clasică, precum s-ar presupune din nume, datorându-și probabil apelația unor primari mândri de ascendența noastră romană, deoarece alte străzi de evocație antică (Sirenelor, Ciclopilor, Minotaurului, Numa Pompiliu, Decebal, Traian, Virgiliu etc.) formează împreună cu ea o familie poetică. E o stradă puțin frecventată, lipsită de orice expresie edilitară, pavată toată (trotuare inclusiv) cu bolovani. Casele

au numai parter, și excepțional, în interiorul curților, dependințele sunt sporite cu câte un etaj scund ca un mezanin. Departe de arterele principale, într-o suburbie vastă și labirintică, fără o notă distinctivă, strada e intruabilă pentru un ochi deprins cu indiciile plastice. Nu există nicăieri în apropiere vreo piață cu fântână sau monument, nimic tipic. Câte-o biserică văruiță, învelită cu tablă, răsare din când în când înaintea ochilor, însă trecătorul străin nu știe dacă e aceeași, ori alta, fiindcă sunt vreo câteva aproape identice în monotonia lor. În acest cartier relativ recent, ale cărui începuturi de aglomerare datează de la sfârșitul secolului precedent și care s-a consolidat treptat după 1900, nu se întâlnește nici o cocioabă. Locatarii aparțin unei burghezii mijlocii, care s-a strâns aici fără a dizloca pe alții, și locuințele, deși nu aspiră la somptuozitate, sunt îndeobște suficiente și confortabile, cu toate că obligate la un spațiu relativ restrâns. Nici un imobil nu poartă pecetea marelui stil. Ridicate de constructori sau de arhitecți de mână a doua, ele sunt de cea mai variată arhitectură, imitații ale manierei Mincu, stil Seceession (ușă în potcoavă, balustrade învelite în niște enorme frunze de stuc, ca și făcute dintr-o ceară care, topindu-se, a rupt contururile), cubism platificând acoperișurile și provocând astfel eroziunea suprafețelor pe timp de ploaie. Curțile în general au mici grădini. Cum însă casele sunt așezate unele la drum, altele câțiva metri îndărăt sau în fundul curților, străzile n-au linie și din păcate nici vegetația nu este așa de plastică încât să înghită golurile. Impresia generală, pe ploaie, e a unui parc de materiale așezate cu socoteală la anumite distanțe. Ioanide zicea că individul născut într-un astfel de cartier reprezintă congenital un nenorocit fără sentimentul formelor, că acolo nici pământul, nici cerul n-au caracter și prin urmare nici oamenii. Prefera mahalaua cea mai infectă, care prin noroiul și colibele într-o rână te face să visezi coloane dorice și unde un nuc într-o curte are semnificația unei erupții a forței vegetale. Arhitectura, spunea el, e în continuă antiteză cu natura. Când o desființează complet, ca în Piața San Marco

din Veneția, sau o supune regimului geometriei, ca în Giardino di Boboli de la Florența, atunci e triumful ei, al ordinii umane. În fața acestei soluții nu mai există decât una tot artistică: simularea abandonului în fața vegetației, donjonul de piatră acoperit cu iedere, izolat într-o pădure alpestră. Altfel, înseamnă a mânji iarba cu var. În strada Tritonilor, totuși, două puncte se semnalau îndată vederii. Unul îl constituia o casă la drum, ridicată de la nivelul solului pe un soclu de piatră, astfel încât înălțimea ei era, pentru un parter, impunătoare. Avea patru ferestre mari la stradă, împodobite fiecare cu câte un mic fronton grec de piatră. Locuința posedă două intrări, pe dreapta și pe stânga, întocmind fiecare câte o *loggia* pe coloane ionice, la care urcai pe câte o scară cu balustradă de piatră. Acoperișul era de olane, restul pereților — albi, gardul — dintr-un grilaj rar de fier (un *cancellò sever*, neînflorit), iar porțiunea de trotuar, printr-o excepție, era pavată cu dale de piatră. Simplificarea aceasta a unei case banale, concepută pe o schemă regulată, era opera lui Ioanide. Îndată peste drum se recunoaște și celălalt punct insolit, prin același dalaj al trotuarului. Aci construcția era mai scundă, cu toate că solidă. Un zid înalt, alb, cu muchie de olane, ascundea curtea și se oprea în flancul casei, care avea la stradă o ușă de stejar și o fereastră. De fapt ușa răspundea într-o tindă, unde se afla adevărata intrare. Deasupra ușii era aplicată o falsă pisanie de piatră brodată, contrastând cu candoarea zidului. Impresia generală era a unui clastru de tip oriental și de la începutul secolului al XVIII-lea. Tot Ioanide fusese acela care, răzând toată ornamentația de majolică a unei imitații de stil Mincu și aplicând împrejmuirea de zid, dăduse casei o înfățișare agreabilă, iar curții cu tindă un aspect de *chiostro*. El făcuse asta fiindcă în casa clasică din strada Tritonilor locuia Erminia Hergot, iar în cea orientală — Ermil Coștescu, cumnatul ei. Îi plăcea să facă, unde era posibil, la prieteni, mici transformări, pentru care ridica pretenții pecuniare cu totul modeste și uneori nici una, afirmând că numai așa putea garanta că va mai da ochii cu un amic locuind într-un imobil ce insultă regulile artei.

Ermil Coșescu se afla într-o odihnă de observație; sta întins, învelit într-un pled, pe un divan lat în birou și primea vizitele amicilor. Casa lui constituia acum un alt cerc de reuniune. Câteva zile după îmbolnăvirea sa, pe la unsprezece dimineața, când primea, pe scaune, pe marginea divanului erau adunate o mulțime de persoane: Panait Suflețel, Gulimănescu, Smărăndache și Smărăndăchioaia, Gonzalv Ionescu (acesta ședea atent, religios, pe un scaun mai la o parte și, cu geanta pe genunchi, sorbea toată convorbirea), frați și rude ale lui Coșescu. Exact la unsprezece și un sfert, într-o trăsură ale cărei roți se auziră rostogolindu-se pe caldarâm, sosi și Gaittany. De la ușă deschise larg brațele într-un gest de interogație și interes atât de ipocrit profesional, încât, îndată ce Coșescu îl asigură că este mult mai bine, cu un «perfect» zgomotos, satisfăcut, desființă orice inutilă căinare. Se mecanizase în aceste obligații mondene și le îndeplinea cu seninătatea absentă a episcopului care binecuvântează, neindispunând totuși pe nimeni, fiindcă Gaittany avea o artă înăscută a mistificației sociale, stridentă la oricare altul. Ioanide râdea. Gaittany, care posedea un număr incalculabil de rubedenii în cele mai notorii familii, avea aproape zilnic pe agendă câte-o vizită de făcut. Acum venise de la un fel de mătușă nonagenară moartă, în casa căreia exclamase de circumstanță un ~~tt-tt-tt~~ de dezolare, după care, vindecata repede de melancolie, după sărutări de mâini și salutări, se retrase în pripă, tăind din notes punctul efectuat. Bineînțeles, Gaittany nu era omul necivilizat care să spună lui Coșescu de unde venea, vorbind de funie în casa spânzuratului; adevărul este că cele două vizite, la o moartă și la un bolnav, prezentau în program ceva sinonim: obligația socială și plăcerea de a circula. În curând, trecând drumul, apărură și Ioanide cu Hergot. Fiindcă atmosfera de îngrijorare fusese înlăturată și bolnavul găsea plăcere să asiste la convorbire, cei de față începură comerajul.

— Nu știți isprava! se repezi Suflețel în mijlocul odăii, cu părul vâlvoi, într-o comică indignare.

— Ce ispravă? Întrebă Gulimănescu, prefăcându-se ignorant, spre a savura, ca de obicei, necazul altuia.

— Canalia, *monstrum horrendum!*¹ strigă Suflețel, care la supărare latiniza.

Gaittany râse satisfăcut spre cei de față, în semn că ședința este foarte reușită. În fine, Suflețel își vărsă ciuda, aducând de știre că Bonifaciu Hagienuş îl trădase, numind ca director al pinacotecii pe pictorul Aslan.

— I-am împrumutat bani, se lamentă Suflețel, poftim polița. Și scoțând hârtia din portofoliu o trecu pe dinaintea fiecăruia. *Vanafides!*² căzu el în fine dezolat pe scaun.

Gulimănescu îl sfătui foarte serios s-o publice în facsimil. Suflețel lămuri cu aer înfrânt că-i era imposibil. Monstrul îl avea la mână, putându-l persecuta și în alte împrejurări. Mai era în perspectivă încă un post, și Suflețel trebuia să se resemneze. Felonia lui Hagienuş era într-adevăr foarte curioasă, și ea se explica prin motive aproape imponderabile, ce scăpau deocamdată vigilenței victimei. Când Pomponescu ieșise de la Saferian, fusese imperceptibil atins de rămânerea lui Suflețel, pe care o interpretează ca o indiferență față de persoana sa, în ipoteza mai cu seamă a ministeriatului. Gestul i se păru astfel, în comparare cu zelul celor care îl însoțise, în frunte cu Gulimănescu. Acesta din urmă îl întovărășise până acasă, și pe drum, din maliție gratuită, asigurase pe Pomponescu că Suflețel e un mare admirator al lui Ioanide. Pomponescu învinse o mică convulsie a feței. Indispoziția, cu totul obscură, ar fi rămas ineficientă dacă Hagienuş, din servilitate, n-ar fi făcut a doua zi o vizită lui Pomponescu, într-un fel de prezentare înainte de evenimentul oficial. În biroul lui Pomponescu, rezemat de un raft de cărți, zărise un portret al acestuia, executat de Aslan și oferit prezumtivului ministru. Același Aslan vânduse ministerului un număr de tablouri prin mijlocirea lui Hagienuş, care primise un procent însemnat drept cadou. Tablourile erau mediocre și fură trimise pinacotecii a cărei direcție o reclama Suflețel, dar și Aslan. Hagienuş consultă

---

¹ Monstru îngrozitor (lat.).

² Credință neîntemeiată (lat.).

cu mină nevinovată pe Pomponescu pe cine să numească director de pinacotecă, încunoștiințându-l că are în vedere pe Panait Suflețel, dar că din păcate ridică pretenții și Aslan. Pomponescu avea totdeauna prezentă în minte soluția cea mai elegantă, și când era invadat de amarele lui indispoziții evita să se pronunțe clar împotriva cuiva, lăsând să opereze sugestia. La auzul numelui lui Suflețel, cu imaginea lui Ioanide înaintea, Pomponescu aprobă din cap, ca fiind un candidat din cei mai serioși.

— În general însă, adăugă, ca și fără raportare la numirea inevitabilă a lui Suflețel, e bine ca la muzee să se numească artiști plastici, pictori, sculptori, după caz.

Hagienuş crezu a înțelege insinuația lui Pomponescu, și a doua zi propuse ministrului în funcțiune numirea lui Aslan, astfel că Pomponescu fu scutit de orice responsabilitate personală.

— Cum îți explici asta? ațâță Gulimănescu rana lui Suflețel. Gura îi era întredeschisă de o inconștientă satisfacție.

— *Omnia sunt ingrata!*¹ oftă Suflețel cu mai multă prudență, fiindcă el bănuia pe toată lumea și el însuși era dispus să ducă lupta mai departe și cu orice mijloace.

Hagienuş nu se înfățișa în conștiința lui ca un om odios, ci numai ca unul care fusese mai isteț decât el.

Acum Smărăndăchioaia găsi de cuviință, spre a se afla în vorbă, să îndemne pe Smărăndache să plaseze anecdota, pe care acela o spusese de atâtea ori, asupra sicriului lui Hagienuş.

— Ce sicriu? Întrebă Conțescu.

Lui Smărăndache, om cu pulsul societății, i se păru a surprinde pe fața geografului oarecare paloare panică (se înșela) și de aceea se roși până în vârful urechilor la ideea gafei de a vorbi despre coșciug în casa unui bolnav. Totuși, îndemnat de Conțescu, spuse că Hagienuş păstra în casă sicriul de plumb cu osemintele soției sale, fiindcă vânduse moșia unde fusese mormântul.

---

¹ Toate sunt împotriva (lat.).

Gaittany înregistrase toate momentele convorbirii cu semne de cel mai mare interes, făcute mai ales cu mâna. O actriță franceză — se povestește — avea mari succese chiar când rolul său era nul, redus la ascultare. Ea plasa atunci «efecte», adică mirări, bătăi din palmă, râsete, schime ale feței, creând replici mimate. La fel proceda Gaittany. Când voia să indice excelența unei fapte sau a unui om despre care se vorbea, făcea cu mâna o spirală ascensivă. O spirală întoarsă, descensivă, însemna discreditare. Dacă cineva cânta la pian, Gaittany își lăsa capul cu ochii închiși pe speteaza scaunului, extaziat și plin de o fericire teatrală, și cu degetele mâinii drepte în vânt schița gestul execuției pe claviatură. Avea grijă totuși să consulte impresia generală, și de era defavorabilă, atunci, brusc, spirala își muta direcția de la septentrion la meridian. Ioanide povesti cu o prefăcută indignare cum îl găsisse pe Hergot, care asculta totul ca un școlar cuminte, cu capul în jos, zâmbind cu bunătațe. Era un bărbat înalt, puțin cam pletoric, cu fața roză și păr blond, rar. Cu tot numele nemțesc, era român curat, dintr-o familie răzășească, și bănuia a se trage dintr-un ostaș al lui Ștefan cel Mare poreclit astfel ori poate de origine străină. Hergot profesa medicina infantilă și trăia în casa albă cu două *loggia*, împreună cu soră-sa, ceva mai tânără, Erminia, celibatară ca și el. O altă soră, Paulina, se căsătorise cu Conțescu. Erminia fusese cu un sfert de secol în urmă obiectul unei iubiri mistice din partea lui Ioanide, care apoi, instabil, o uitase pentru Elvira. Dar Erminia luase platonismul în serios și rămăsese credincioasă imaginii lui Ioanide. Arhitectul și Erminia își reluară apoi raporturile în forma prieteniei discrete și suave, însemnând pentru unul aspirația către puritatea de care nu era totdeauna apt, iar pentru celălalt o adorație ilimitată pentru valoarea idolului său. Ioanide își făcuse în podul casei lui Hergot o odăiță în care se refugia când voia să fie liniștit sau când se plictisea de lume, și Elvira, care știa de aceste capricii, nu-l căuta niciodată aici și nu frecventa pe Hergoți. În schimb, însă, Conțescu și Paulina, având în vedere că între Erminia și arhitect exista o logodnă spirituală, îl numeau pe Ioanide în glumă «cumnate».

— Spune, cumnate, zise deci Coțescu, ce-a mai făcut Hergot?

Acesta își pierdea clientela, și așa puțină, prin specializare și prin excentricitatea cartierului, din cauza indolenței și sentimentalismului său. În dimineața acelei zile, în vreme ce, în haină de casă, examina butucii de trandafir din grădină, se prezentase la poartă, prinzându-se cu mâinile de grilaj, o fetiță care privea din simplă curiozitate. Lui Hergot i se păru palidă și apropiindu-se crezu a constata o tumefiere a unui ganglion submaxilar ce dădea feței o ușoară asimetrie. («Bieții copii! medită doctorul, toți sunt amenințați de scrofuloze și alte manifestații de mizerie fiziologică.») După o scurtă anchetă asupra părinților, Hergot convinse pe fetiță să intre în cabinet, ca s-o consulte gratuit, promițându-i bomboane (avea borcane pline cu pastile de eucaliptol, mentă). În anticameră, cu desăvârșire goală (cu excepția a două scaune), fetița fu atrasă de un obiect inedit. De soba înaltă de teracotă era rezemat un violoncel. Ea întinse mâna în direcția lui. La ieșirea din cabinet, nu mai putu rezista ispitei și întrebă pe doctor ce este acel lucru de la sobă. Hergot, docil, îi răsuci instrumentul pe amândouă fețele, apoi, cu arcușul, făcu o probă. Fetița îl invită foarte simplu: «Cântă!» Hergot se așeză pe unul din cele două scaune, sub globurile lămpii de gaz aerian, și făcu o gamă. Dar fetița, vrăjită, deveni exigentă și-i pretinse să cânte «de-adevărat». Hergot, copilăros el însuși din fire, nu rezistă unei asemenea invitații și, cerând concursul Erminiei, trecu în odaia de-alături, unde se găsea un pian cu coadă. Fetița fu poftită pe o canapea veche (și aici mobilierul era foarte redus, pierdut în marea dimensiune a camerei, pentru că Paulina, măritându-se cu Coțescu, luase mobilele cele mai notabile ale familiei, iar Hergot nu fusese în stare a le înlocui). Acompaniat de Erminia, Hergot execută întâi în fața fetiței, care bălăbănea picioarele în aer și sugea bomboane, bucăți ușoare, *Träumerei* de Schumann, un *Adagio* de Bach, apoi, înfierbântat, uită scopul pedagogic al concertului și cântă *Serenada* lui Borodin, din Brahms și din Haydn. Când sosi

Ioanide, din sala de așteptare ieșea trântind ușa o accidentală clientă, cu un băiat de mână, care nu izbutise a descoperi nici un doctor în acea casă. Din salonul lui Hergot emanau valuri de muzică.

Cea mai mare plăcere la narațiune o manifestă (digital) Gaittany, care, consultând puțin ceasul, profită de ocazie spre a face salutări dulci și bezele la fiecare, după natura raporturilor, și ieși repede pe ușă spre a se urca în trăsura ce-l aștepta încă afară. Numai Gonzalv ascultă totul posac, atent, preocupat parcă să prindă știri mai serioase. Un singur element nou reținuse Gonzalv: strânsa relațiune dintre arhitect și Coțescu, de care nu avusese nici o idee, pentru că socotise pe Ioanide cu totul în afara intereselor sale, și când îl căutase acasă făcuse asta din simplu tic. Expresia «cumnate», al cărei umor nu-l pricepu, îl alarmă. Se decise să strângă raporturile cu Ioanide, la nevoie să-l solicite ca arhitect. Vizitatorii străini, spre a nu obosi bolnavul, plecară. Gonzalv tot nu se hotărâse să se ducă și se apropiase chiar cu scaunul de Coțescu. Ioanide înțelese îndată că doi adversari ședeau față-n față, unul pe divan și altul pe scaun, amândoi smeriți, hotărâți a lupta pe viață și pe moarte. Era curios să știe cine va învinge. Gonzalv, care la început i se păruse numai caraghios, începu să-l intereseze ca un individ relativ mai complex. Părea prada unei anxietăți secrete, ca unul care, pus în fața unei speranțe neașteptate, o vede compromisă. Căpătase umbre ușoare în jurul ochilor și arăta mai bolnav decât Coțescu însuși, care, rumen la față și cu o figură odihnită, făcea impresia de a se repauza după baie. «Nenrocitul, medita Ioanide, crede că toată chestiunea este să moară Ermil. Dar Ermil prezintă o forță colectivă, o clasă viguroasă, ridicată pe sfărâmiturile alteia și care nu cedează locul cu una, cu două.» Gonzalv rămânea un diletant al arivismului, folosind instrumente de epocă romantică. Arhitectul observase, când intrase în birou, doi frați ai lui Coțescu, doi cumnați, care acum trecuseră în sufragerie, unde stăteau de vorbă cu Paulina. Coțescu avea o fizionomie cam plângăreață, de o modestie prea bătătoare la ochi, încolo, sub

acest aspect onctuos nutrea un suflet ferit de orice dezordine ale fantaziei, calculat și îndărătnic. Frații săi de dincolo, masivi la față, respectuoși în priviri și scrutați, trădau originea rurală. Erau fii de preot, urmaseră toți profesii intelectuale solide, ca printr-un consens, surorile fuseseră măritate după bărbați cu rosturi tot atât de trainice în sfera intelectuală. Plasamentul familiei se continuase colateral la veri și la noua generație a fiilor, fiicelor și nepoților. Lista generală ar fi dovedit că familia Conțescu constituia o forță invizibilă în cercurile universitare. Ermil era profesor de geografie la București, un frate profesor la Facultatea Veterinară, altul profesor de chimie la Cluj, altul profesor de economie politică la Brașov, un cumnat profesor de anatomie la Facultatea de Medicină din Iași, altul conferențiar de patologie generală la București. Verii, nepoții erau aproape toți plasați în aceeași zonă. La ei se adăugau ginerii. Numai puține rude erau extrauniversitari, însă și acestea dețineau posturi de comandă prin ministere și instituții. Unul era director de bancă, altul medic-șef de spital. Așa precum agricultorul caută să aibă cât mai mult pământ și să-și consolideze prin moștenire, alianță și cumpărare patrimoniul, familia Conțescu își adjuceca posturile din învățământ (facultăți, politehnici, laboratoare). Chiar la Școala de Arhitectură, secretarul era un tânăr Conțescu. Familia nu acaparase aceste posturi prin intrigă sau printr-un plan concertat. Toți erau muncitori și meritoși și pătrunseseră aproape fără a ști unul de altul. Dar când se întâlneau laolaltă și luau cunoștință că se aflau pe un teren comun, încercară un sentiment de mulțumire și solidaritate. Nici unul dintre Conțești nu era o minte excepțională, și Ermil îi simboliza perfect. Acesta studia cu mare conștiinciozitate și prudență, nu tipărea un rând până nu se informa asupra tuturor publicațiilor, era un specialist eminent după opinia tuturor, în curent cu orice-l privea, un profesor bun, fricos de orice hazard intelectual și lucra fără grabă la un manual de biogeografie, în vederea căruia își agonisise un ierbar colosal, denumit *exiccatum*, în mai multe volume și pentru care loanide

practicase într-un perete al sălii niște rafturi de stejar negru. Acesta era și singurul lux fin al casei Conțescu. Încolo, geograful cumulase mobilele comerciale ale părinților săi cu acelea în stil vetust de la Paulina. În birou, rafturile de cărți și fotografiile de regiuni muntoase dădeau încăperii oarecare ținută, pe care o stricau două busturi de ipsos ale lui Goethe, tânăr și bătrân. În zadar încercase Paulina să le scoată, Conțescu, fără a înțelege motivul de ordin estetic, susținea că nu se poate lipsi de imaginea aceluia care scrisese *Metamorphose der Pflanzen*. «Prin urmare, gândi Ioanide, Gonzalv își face iluzii.» Pentru Conțescu, lumea universitară a devenit un sat cu rubedenii, și fără cea mai mică rea-voință va descoperi un succesori printre rudele sau printre actualii și eventualii gineri ai familiei. Un candidat posibil ar fi fost chiar Rene Popescu, ginerele său, care însă ar fi preferat altă catedră, fiind un pur naturalist. Arhitectul comitea totuși o greșeală subestimând imaginația lui Gonzalv Ionescu, bărbat în stare de a face față celor mai desperate situații.

În fine, Gonzalv se ridică și plecă, și Ioanide rămase singur cu Conțescu, care dorea să-i ceară un sfat. Arhitectului nu-i plăcea să stea mult în casa geografului, mai ales când erau de față și femei. Toate (exceptând pe Paulina) erau profesoare, învățătoare, chimiste, farmacistice, doctorițe, intelectuale într-un cuvânt de ordin profesional și de proveniență recentă, tari pe noțiunile învățate în școală, cu oroarea ineditului, de un patriotism fără nuanță, gata de a respinge orice valoare nouă în numele «povestitorilor neamului» sau al lui N. Grigorescu, «marele zugrav al țăranului român». Ioanide era un om fin și blazat și se agasa de dogmatismul acestei rase sănătoase, însă fără subtilitate. Știa prea bine că nimeni nu-l înțelegea aci, recunoștea totuși rezerva respectuoasă a tuturor, voința de a nu lua atitudine ostilă față de un bărbat devotat familiei. Îl apărau din sentiment de grup, fără azeziune, și Ioanide sări ca mușcat de șarpe când auzi pe una («o dobitoacă») făcând gafa de a regreta în fața lui (neștiind cine-i arhitectul) că se stricase fațada veche așa de frumoasă a casei cu majolică

galbenă, verde și cărămizie. Deci, auzind glasuri de femei alături, Ioanide, punându-și o mănușă, spre a inculca graba, întrebă:

— Ei, cum stăm?

Coșescu nu sta nici bine, nici rău, și oricare altul în locul lui ar fi trecut prin grele momente. Trupul său nu era făcut pentru munca sedentară de birou, și oricât, vara, cu un rucsac în spate și cu băț cu cioc de fier, ar fi explorat munții, hrana prea orășenească îi lustruise pielea și-i provoca acea lacrimogenitate a ochilor. Coșescu prezentă arhitectului o mapă de carton în care erau prinse și numerotate câteva hârtii, un dosar în regulă, alcătuit cu grija cu care geograful își aduna fișele în cutii și excitatele în ierbar. Se găseau acolo rețetele doctorului, un program dietetic, variația tensiunii, analiza glucozei în sânge, numărătoarea globulelor roșii și albe, buletinul de dozare a ureii. Procentul ureii era puțin sporit peste normal, și geograful arătă lui Ioanide o carte în care pusese un semn și care trata amănunțit și cu grafice despre fenomenele uremice. Coșescu îl mai asigură că se afla într-o anomalie cu totul ușoară și că norocul fusese că descoperise la timp boala. Acum ținea un regim strict, măsurând alimentele cu cântarul, luând mesele la ore matematice, iar din când în când mai citea prescripțiile din dosar, ca să nu facă vreo eroare în dozarea medicamentelor. Nu era ipohondru și punea temei în medicul său curant precum credea în știința geografică. Ioanide se plesni cu mănușa de antilopă peste mână, ca să-și disimuleze gândurile. Hergot îi destăinuise că, după toate probabilitățile, Coșescu suferea de o dezordine în funcțiunea aparatului circulator și de dificultăți în toate celelalte funcțiuni. Pretutindeni, limita normalului fusese atinsă și puțin depășită. Deși tensiunea nu era alarmantă, iar travaliul rinichilor se făcea încă satisfăcător, avusese totuși un proces congestiv, care era un semnal. Medicina nu putea să citească prea departe și să prevină alte accidente. Coșescu n-avea o boală cu debut, dezvoltare și încheiere, ci o manifestare de involuție organică, așa cum o au toți de la o anumită vârstă. Era de văzut dacă

echilibrul se va menține. În definitiv, comenta Ioanide, Coșescu era la o etate când trebuia să se exerciteze în sentimentul zădărniceii, chiar dacă ar mai fi trăit încă pe atât de aci înainte (ceea ce, serios vorbind, era în afara oricărei posibilități). Coșescu însă, întins pe divan, cu dosarul medical într-o parte, cu tratatul de medicină într-alta, nu părea a fi deloc pasibil de gânduri sinistre. El îi mărturisi lui Ioanide că boala îi stricase planurile de lucru, ceea ce necesită o nouă distribuție a orelor și a materiei. La facultate nu avea de gând să pună suplinitor. Asistentul era însărcinat să citească lecțiile pe care Coșescu le redactase dinainte și pe care acum le revedea. («Adio, Gonzalv!» exclamă Ioanide în sine.) Cu toate acestea, contactul cu studenții era insuficient pe calea asta și Coșescu plănuia să dubleze peste o lună orele de curs și seminar, pentru a câștiga timpul pierdut. Peste vară, ca să concilieze prescripțiile medicale cu programul de lucru, geograful socotea să se instaleze statornic într-o regiune muntoasă din Muntenia, unde avea un teren. Până acum se adăpostise în cort, ducându-se și venind, periodic, cu trenul. Credea că e mult mai nimerit să-și clădească o casă sus, spre a sta acolo cu familia, cu studenții colaboratori, cu bibliotecă și hârtii. El ar fi organizat cercetările, fără să se deplaseze personal, de la balconul său. Era necesară însă o casă încăpătoare, în vederea găzduirii unui număr mare de persoane. Coșescu întrebă pe Ioanide dacă transportul materialului — cărămidă, var — nu ar costa prea mult.

— N-avem nevoie de cărămidă, zise Ioanide. Și-i lămuri că într-o regiune cu granit și cu lemn găsea aproape tot materialul la fața locului. Bazamentul casei și hornurile urma să se facă din piatră, iar corpul din drugii de lemn. O astfel de construcție putea lua dimensiuni oricât de mari și era mai solidă și mai călduroasă decât oricare alta.

— Vreau o casă durabilă, de locuit în permanență, insistă Coșescu, spre a fi bine înțeles.

— Poți sta și trei secole. Dar, apropo, cât vor dura explorațiile dumitale?

Conțescu își verifică în minte o anume socoteală, apoi răspunde că zece-cincisprezece ani, spre a realiza o monografie completă a regiunii din punct de vedere geobioantropologic. Ioanide plesni iarăși cu mânușa. Avusese o mătușă care, în vârstă de optzeci și patru de ani, era foarte agasată de o albeață la un ochi, ce se agrava mereu, cu toate tratamentele.

«Cum, se indigna ea, toată viața am să rămân așa?» (Ea spunea «toată viața» ca și când milenii de existență s-ar fi deschis înaintea-i.)

Conțescu mai întrebă cât ar costa ridicarea *chalet-ului*. Ioanide, care era foarte expeditiv, cerând oarecare informații, grifonă în pripă pe o foaie de hârtie o schiță de casă alpină și un plan. Geograful fiind foarte mulțumit, Ioanide făcu un calcul în metri cubi de piatră și de lemn, adăugând manopera. Știa totul pe degete, pentru că avea în acele locuri furnizori și meșteri pietrari și lemnari. Suma totală aproximativă, la care s-ar fi adăugat onorarul arhitectului și al constructorului, păru lui Conțescu surprinzător de rezonabilă. Ioanide îl asigură că onorarul său nu era de natură să-l preocupe, că și-l va fixa însuși cu cea mai mare modestie, mai ales dacă îl va lăsa să-și facă sus la mansardă o cameră pentru uzul și după gustul său. Ioanide avea să se repeadă într-o zi spre a lua aerul locului, după aceea, lucrările, făcute cu meșteri locali, ar fi fost supravegheate săptămânal de Botticelli.

— Care Botticelli!? se miră Conțescu.

— Ilie zis Botticelli, constructorul meu.

Constructorului îi zicea Butoiescu, după localitatea în care se născuse. Prietenii și inamicii lui Ioanide îl porecliseră Butoi și, fiindcă era inseparabil de arhitect, fusese înglobat în firma Ioanide & Butoi, deși Butoiescu era slab și scurt. Spre a-i da o reparație morală, Ioanide îi tradusese numele în acela de Botticelli. Arhitectul promise a-i executa comanda într-un timp record, în așa chip încât la vară construcția să fie utilizabilă. Pe deplin mulțumit, Conțescu rugă pe arhitect să facă planul și-i arată intenția de a-i pune la dispoziție anticipat suma trebuitoare.

Peste câteva zile, Ioanide dispăru din București. Plecase cu Butoiescu să vadă terenul lui Coțescu și să întocmească echipa, prilej mai degrabă de a scăpa de Sultana. Locul acestuia se afla în apropierea unui sat mic, de la care începea regiunea muntoasă. Întâi merșeră cu trăsura de-a lungul unei ape repezi rostogolindu-se printre bolovani, în satul în care ședea pietrarul, pe care-l găsiră fasonând piatră de construcție cu un ciocan greu, turtit la amândouă capetele. Mirosul muntenesc specific, amestecând emanațiile bradului și ale turmelor de oi, învioră pe arhitect. Stătu câteva minute rezemat de balustrada podului, privind la spumele apei. Podul se găsea în partea cea mai lată a văii, constituind centrul satului, ce se întindea de o parte și alta a râului și pe câteva râpe alăturate. După aceea însă, valea, luând-o în sus, se strâmta. Zgomotul clocotit și surd ce se auzea provenea de la un punct unde râul cădea într-o scurtă cataractă, îndoindu-se asemeni unui balot de mătase desfășurat. Nici o moară sau piuă nu exista prin aceste părți, apa fiind prea repede ar fi rupt fusele, nu era loc pe râpă spre a se așeza o cât de mică colibă. Aci era altă climă decât la câmp, pomii nu înfloriseră. Jos însă, pe drumul Bucureștilor, Ioanide fusese plăcut impresionat, ca estet (fără considerație pentru latura economică), de multitudinea fluturilor. Pe zeci de kilometri de-a lungul liniei ferate, marginile câmpului erau acoperite cu o floare albă mișcătoare, o ninsoare parcă ridicându-se în sus într-un viscol suitor. Chiar și de-a lungul apei, roiuri izolate de fluturi persistau a se ridica spre deal, și mulți căzuseră în apă.

— Mânia lui Dumnezeu! observă vizitiul; anul ăsta n-o să avem poame.

Pe Ioanide recolta nu-l interesa însă în nici un chip și operele de economie politică erau singurele pe care nu le admitea în bibliotecă. El găsea că o livadă de pruni nu se acordă cu un templu grec, că pinii, chiparoșii, palmierii, cacteele aveau altă ținută decorativă și că, în fine, o invazie de fluturi nu strică peisajului. Se feri să exprime aceste reflecții

poetice, de frică să nu surprindă pe vizitiu și pe Butoiescu. Acesta din urmă ar fi zâmbit, fără îndoială, discret, sau, mai rău, cum făcea de la o vreme încoace, spre a evita orice conflict vizual cu arhitectul, și-ar fi compus o față complet inexpresivă. La ideea aceasta, entuziasmul pentru fluturi al lui Ioanide fu stricat.

«Nu sunt decât două atitudini posibile, decise arhitectul: ori a admite principiul totalei gratuități a naturii, a admira cu mine franc năvălirea fluturilor, ori a reproba estetismul și a se îngrijora de recolta livezilor. Ce vrea să zică această neutralitate? Refuz de a merge cu mine, intenție totdeodată de a mă mistifica, rămânând totuși pe poziția lui.»

Însă Butoiescu nici nu bănuia de data aceasta cazul de conștiință al lui Ioanide, ci, om lipsit de imaginație, rămăsese uimit cu discreție și cuviință de sensul inedit pe care îl luase fenomenul, după el banal. Avea și el o livadă acasă și nu se gândise vreodată la analogia fluturilor cu florile. Împreună cu pietrarul și cu Butoiescu, împrumutând niște cai mărunți, obișnuiți cu urcușul, arhitectul porni a doua zi spre satul cu terenul lui Coțescu. Părăsiră valea râului și o luară pe una laterală, foarte repede, și pe fundul prăpăstios al căreia se scurgea un fir de izvor ce creștea pe vreme de ploaie. Rădeau peretele de granit al dealului, pe deasupra căruia se auzeau tălângile unor capre și țipete foarte îndepărtate de copii, căci drumul urca în serpentină, și pe deasupra masivurilor pietroase se ridicau alte planuri. O fântână cu tub de fier și jgheab, câteva punți peste șuvoaie mici de apă căzând spre un platou împetrițat cu floricele albe, câte un adăpost de lemn anunțau satul. Intrarea acestuia o forma o râpă. Pe marginea ei se plecau câțiva nuci uriași, ale căror crengi, în căutarea soarelui, înaintaseră orizontal spre vale. Străbătură satul îngust, cu mici grădini, în povârniș, pe lângă case, salutați de grohăituri de porci și lătrături furioase, și ieșiră la capătul celălalt, unde locuia, foarte aproape de locul lui Coțescu, o rudă a pietrarului. Acolo se întindea un alt mare platou, acoperit cu un covor

de iarbă grasă, pe care pășteau risipite grupuri de capre și de vite mari. O biserică minusculă cu un mic cimitir alături închidea satul. Mai departe se vedeau negre păduri de fag și de conifere, dominate în fund de crestele lucitoare ale munților pleșuvi. De aci încolo nu mai era nici o așezare de om afară de colibe. Pădurile le exploata un proprietar și se auzeau lovituri de topor și hârâituri de joagăr mecanic. Ioanide întinse o pătură pe iarbă și se culcă jos, lăsând pe pietrar să vorbească cu gazda a cărei casă se zărea în apropierea biseriçuței și care nu era lipsită de stil. Se vede că scopul ei primitiv fusese de a sluji drept dugheană pentru petreceri în afara satului, căci avea un parter scund, cu stâlpi groși de lemn și obloane, iar deasupra, cat cu prispă. Casa era făcută evident din drugi de lemn, însă acoperită cu tencuială și văruiță. Acoperișul era de olane. Lui Ioanide i se păru încântătoare de la distanță, așa îndreptată către un infinit de iarbă și spre crestele munților.

— Aci, zise el de pe pătură, mi-ar place să trăiesc. («Conțeșcu are dreptate!») Am să-mi cumpăr și eu un stângen de pământ colea și să-mi fac o casă între câțiva nuci. La ce bun toată arhitectura noastră, iubite Ilie Botticelli? declamă Ioanide, mâncând niște flori mărunte de pajiște. Totul e perisabil. Oamenii ăștia dețin toate secretele artei pentru nevoile lor. Casa trebuie să se piardă între copaci și pășune, să se pătrundă de aromele pământului... un cort mai durabil. Aci peretele e burdușit cu greieri, cântă, patul miroase a sulcină. Îmi fac negreșit o casă țărănească, o copie sinceră după una dintr-astea, fără nici o artă înaltă. Mă-ntorc la popor.

Ioanide găsi piatră cioplită și măsurată cubic chiar la fața locului prin împrejurarea că un proprietar, care vruse să construiască un mare grajd pentru vite, renunțase și vindea materialul. Lemn de asemeni se afla. Țigla ce se aducea de la vale era scumpă și fărâmicioasă. Butoiescu dădu ideea — recunoscută ca excelentă — să se acopere casa cu draniță. Astfel totul avea să coste foarte puțin, afară de ciment și var, ce trebuiau transportate de la oraș. Arhitectul, după ce se

învârti pe locul lui Conțescu spre a determina direcția și așezarea cea mai potrivită a casei, simți o foame devoratoare și exprimă față de ceilalți speranța că vor mânca omeric. Presupunerea lui Ioanide nu se adevăra și fură de la început întâmpinate de pietrar cu un scepticism curios. Gazda nu prevăzuse că oaspeții vor fi nevoiți să cumpere de mâncare din sat, bănuise că boierii își vor fi adus de la oraș, unde sunt de toate.

— La oraș găsești, teoretiză arhitectul, ceea ce vine de la țară. Aici e izvorul. Sper că lapte este.

Lapte însă nu se afla, pentru că era din zorii zilei trimis la oraș. Unt nu făcea nimeni. Ioanide, surprins, întrebă cum se explică duhoarea de zer și caș din sat. Într-adevăr, mai toți făceau brânză, însă o aveau arvunită toată la negustorii lor, și în casă păstrau foarte puțină pentru mâncare. Arhitectul visase un prânz sălbatic, cu un miel ori cu un ied la frigare. Nici vorbă nu putea fi de așa ceva. Turmele, foarte departe de sat, erau ale boierilor, oamenii aveau câte o capră, două pentru lapte, mai mult nu. Însă Ioanide, care auzise grohăituri și guițări și zărise câteva scroafe scurmând cu râtul pe lângă garduri, dori un purcel. Gazda zâmbi, cu oscilări din cap. Nu aveau oamenii porci mulți, fiindcă nu găseau ce să le dea de mâncare. Cartofii sunt greu de prășit pe rostogolitura dealului. La oraș se cresc porcii bine, unde sunt birturi și rămășițe de la bucătărie! Afară de aceea, și purceii erau sau arvuniți dinainte, sau de-a dreptul destinați ca acoperire a unor datorii. Astfel, gazda creștea cu chiu, cu vai șapte purcei ca să plătească porumbul pe care îl împrumutase de la un om pe toamnă. Ioanide contrazis în instinctele sale naturiste, se posomorî. În cele din urmă se resemnă cu o găină friptă sau cu ouă. Femeia gazdei își acoperi gura într-un gest de zădărnicie.

— N-are, boierule, nimeni găini pe aici.

— Nu sunt boabe, lămuri bărbatul, scumpe foc!

Cântecul unui cocoș trâmbiță o dezmințire. Femeia, înțelegând aluzia, urmă:

— Ținem câte-un cocoș și câte-o găină pentru clocit, acum găinile au căzut cloști și nu mai ouă. Puii, când ies, îi vindem să plătim și noi dările.

Situația fiind disperată, se ținu un scurt consiliu între pietrar, gazdă, nevasta acestuia, fetele lui, de treisprezece și zece ani, soacra, a cărei rezoluție fu de a se dibui ouă și brânză la câteva babe care se presupunea a mai fi având. Fetele primiră sarcina de a executa misiunile, și mama lor însăși, ieșind la pârleaz, strigă la vecinele ei. Întâi se ivi o bătrână, care adusesse în mâna tremurătoare un singur ou. Intrarea în posesia lui nu fu ușoară, deoarece baba, care nu vânduse de mulți ani ouă, nu știa prețul și se temea să nu fie înșelată. Pentru ea, oul avea o valoare inestimabilă. Ioanide știa aproximativ că la București un ou costă șaiszeci de bani, și de aceea oferi un leu, doi lei, cinci, cât vrea mătușa. Bătrâna căzu pradă celei mai cumplite incertitudini, luând generozitatea arhitectului drept un semn că ouăle sunt foarte scumpe. În cele din urmă, consimți a-și preda marfa. După ea se îndemnă și altă femeie, care trăgea cu urechea mai la o parte. Ea aduse într-o căciulă câteva ouă, pe care le ascunsese de bărbatu-său. Un om veni cu două hălci de caș încă prea proaspăt, a căror vânzare se făcu foarte dificil, nu din cauza prețului, ci a greutateii. Omul n-avea cântar și se ferea să le dea după ochi.

Ioanide se culcă devreme într-o odaie de sus ce i se înfățișă ca foarte ademenitoare. Patul era tare, totuși bine învelit cu scoarțe și încărcat cu un monticul de perne curate. La o oră nehotărâtă din noapte fu zguduit de un cutremur. O forță fizică se izbea în casa de drugi și o clătina. Ioanide bănuia a fi scroafa, poate vreo vacă. Sentimentul de singurătate pe care îl încerca la oraș când pașii tardivi se auzeau pe trotuar îl pierdu aci, mai ales când auzi frecvente accese de tuse. Spre ziuă, în crepusculul matinal, percepu o bâzâitură colectivă și insistentă pe deasupra capului său, înspre grindă. Presupuse că vreun păianjen prinsese o gânганie sau că albine intraseră în casă. Îi veniră în memorie versuri din *Eneida* lui Virgil, pe care le învățase pe dinafară la școală:

*Ac, veluti in pratis, ubi apes aestate serena
Floribus insidunt variis, el candida circum
Lilia funduntur, strepit omnis murmure campus.*¹

Câteva tălăngi și țipete de copii anunțau capre în mers. Când se sculă constată că niște muscoi violacei dădeau târcoale grindei unse, de care atârname cândva o slănină. Ioanide își modifică profund ideea despre idilicul rural. Gazda și nevastă-sa, cu un ferăstrău mare de două persoane, tăiau un buturug, în vederea aprinderii focului și încălzirii unui ceaun ce aștepta trântit afară, captușit cu pojghița uscată a mămăligii. Fata cea mare, cu un enorm tambur de scoarță pe cap, se pregătea să meargă la moara din vale, la măcinat porumb. Purceii guițau într-un loc ascuns și izbeau o piedică de lemn, în vreme ce scroafa, târând un lanț greu de gât, scurma prin fața casei. Altă fată veni încărcată cu verdețuri. Ioanide își dădu seama că toată această muncă dură n-are alt scop decât a pregăti mâncarea purceilor și, poate, mămăliga oamenilor. Sărăcia, reaua concepție economică răpeau acestor ființe bucuria contemplării naturii. Fetele i se părură arhitectului surprinzător de frumoase și aparținând unei clase fizionomice locale. Aveau fața prelungă și plină, așa cum era concepută eugenia anatomică în epoca Thonvaldsen și Canova, profilul bustului, al picioarelor era de asemeni rotunjit, zvelt cu soliditate. Dinții spatulați întăreau impresia de atletism suav. Și, cu toate acestea, copiii tușeau.

Gazda mai avea un fecior care tânjea. La spital i-au spus că are apă la plămân. Întâia imagine a lui Ioanide când văzuse fetele fusese a unui templu vechi simplu și sever ca acela sicilian de la Segesta, dominând pașnic platoul cu fâneață în perspectiva crestelor sclipitoare ale munților. Cu picioarele goale pe treptele lui, sprijinite cu mâinile de coloane, fetele ar fi fost statuare. Un sculptor cioplind simulacrul nud al uneia putea să-l așeze în altar

---

¹ Și, precum în pajiște, unde albinele-n vara senină
Pe flori felurite se-așează și-n jurul albinelor
Crini se-mprăștie, răsună tot câmpul de murmur (lat.).

ca pe o divinitate juvenilă. Astfel de idei nu treceau prin gândul nimănui aici, deoarece hrănirea purceilor și agonisirea de porumb absorbeau toate energiile fizice și morale. Pentru spirit, abia înjghebaseră o bisericuță de cărămidă spre sanctificarea mormintelor. Și cu toate astea Ioanide își amintea a fi citit că secta mormonilor din America izbutise a strânge o sumă considerabilă și a ridica un sanctuar la Navoo. Asta înseamnă că o societate umană sănătoasă, în luptă aprigă cu natura, cum era cazul mormonilor, are nevoie de opere de ficțiune plastică.

— Botticelli, vorbi Ioanide, întins pe un trunchi lat ca un pat, aruncat pe marginea pădurii, opera noastră arhitectonică va fi foarte anevoioasă, aci nu e liniște.

Butoiescu-Botticelli râse politicos și nu răspunse nimic, deși nu admitea carența liniștii în această pustietate. Era obișnuit cu paradoxiile arhitectului.

— Liniștea, iubitul meu, e un sentiment figurat, rezultând dintr-un contrast savant. Când vaca roade temelia casei și fluturii se strâng pe capul meu, asta este o indiscreție nepermisă. Liniștea se obține cu linii și spații. Dacă pe un promontoriu de stâncă faci un castel cu ferestre bine încheiate, cu săli mobilate familiar, când întorci ochii de la tablourile de pe pereți spre câmpul infinit din vale ai sensul izolării. Ceea ce crezi tu că este singurătate, aceea se numește urât. Acești oameni n-au atins încă treapta sublimă a melancoliei fiindcă nu cultivă marea geometrie.

O fetiță și un băiat se opriră lângă butuc. După oarecare codire, băiatul scoase din sân două ouă, întrebând pe arhitect dacă cumpără. Acesta le apucă îndată și le mută în buzunarul surtucului său, întinzând băiatului o monedă de douăzeci de lei. Fata avea în frunză o bucată mare de caș. Arhitectul o luă și pe aceasta, plătind-o. Copiii o rupseră la goană veselă. Ioanide frânse cașul în două, dădu jumătate lui Butoiescu și începu să muște din bucata rămasă, fără a-și întrerupe reflecțiile.

— Pe mine mă cheamă Ioanide, continuă el mestecând, ceea ce ar însemna că sunt grec. De fapt sunt român, cineva

probabil a fost grec de origine în familia mea. De aceea se luptă în mine două porniri contrare: una de a construi fără nici o preocupare de utilitate, alta de neîncredere în viitor. Toată lumea asta suferă de o panică latentă, se teme de actele curajoase, ca și când ar aștepta un cutremur care să dărâme totul. Biserica e așa de mică, încât o poți duce în căruță. Civilizația noastră e făcută pentru a fi purtată oricând pe spinarea calului, nimeni n-are curajul de a pune piatră peste piatră și a întemeia ceva solid. Dacă mă nășteam în Illinois sau în Cambodge ai fi auzit de mine.

Abia sosit în București, Ioanide fu apucat de braț pe stradă de Bonifaciu Hagienuş, care, tremurându-și fălcile, cu zâmbetul cel mai captivant, îi zise:

— De când te cauți, domnule Ioanide! Am să-ți fac o mare rugămintă.

Arhitectul așteaptă doleanța lui Hagienuş, care însă găsi că mai avea nevoie de introduceri.

— Eu totdeauna te-am prețuit, domnule Ioanide, nu știu dumneata ce părere ai despre mine. Talentul dumitale e recunoscut. Ioanide înlătură impacientat cu mâna în vânt complimentul.

— Eu spun adevărul, insistă Hagienuş. Lumea rea mă bârfește, dumneata nu lua în seamă... Știi cum sunt amicii. Eu cunosc pe dinafară lucrările dumitale: casa Chiriadi, casa Penescu, școala nr. 12, Banca populară...

— Cu ce te pot servi, domnule Hagienuş? căută arhitectul să curme adulațiile impieगतului orientalist.

— Nu pot să-ți spun în drum, te rog să poțtești la mine.

— Când?

— Acum dacă vrei. Nu stau departe.

Curiozitatea birui pe Ioanide. Hagienuş locuia într-o casă veche, în fundul unei curți adânci. Odăile erau mari, neîngrijite și unele probabil întunecoase, prin faptul că lumina le venea prin mijlocirea unui geamlâc. Pe coridoare te izbeai de cufere, lăzi înalte. Apartamentul propriu al lui Hagienuş impresionă totuși plăcut pe Ioanide și fu un fel de surpriză. El se compunea

dintr-o încăpere foarte mare, căptușită mai toată cu rafturi de cărți, și dintr-o odăiță alăturată, fără ușă, slujind drept cameră de dormit. Nu era nimic de gust, la drept vorbind, acolo, ci numai câteva mobile uzate: o masă învelită cu o față nouă de catifea, vreo două fotolii verzi foarte defundate. Pe un scrin mic, o ceașcă de cafea rămăsese încă înnegrită lângă o mașină de spirt. Un simplu bec cu abajur verde de tablă smălțuită atârna deasupra mesei, de un fir lung cu scripete. Neglijența era răscumpărată însă de înfățișarea colecțiilor de cărți înșirate, îndesate, puse morman pe jos, pe lângă dulapuri și scaune, pe prichiciul sobei, pe glaful lat al ferestrelor, pe scaune. De obicei, un asemenea cumul face impresia de anticărie, ceea ce nu era cazul aci, căci volumele erau mai toate legate în pergament, piele, pânză și de formate uneori impunătoare. Se vede că o minte le organizase în aparentă dezordine. Afară de asta, Hagienuș poseda un număr nu mic de fragmente de basoreliefuri și inscripții de aspect mic-asiatic, un sarcofaș redus, de epocă creștină, al vreunui copil (în care erau aruncați papuci, galoși), medalioane mari și mici de bronz puse pe masă, unele, ca greutatea peste hârtii.

După ce îmbie pe Ioanide să stea, Hagienuș continuă captația morală ca și când ar fi fost convins că arhitectul avea o opinie rea despre el și că întâmplarea cu Suflețul trebuia să fie în gura tuturor.

— Domnul Suflețul, își urmă el ideea fixă, crede că eu pot să hotărâsc la minister așa cum vreau. Am făcut tot ce-am putut, l-am recomandat călduros ministrului (Hagienuș își puse mâna pe piept cu semnificația că se jură pe sufletul lui, apăsând pe cuvântul «călduros»). Nu sunt ingrat, domnule Ioanide, am să-i fac serviciul cu întâia ocazie ce se ivește.

Cu toată insistența, de altfel indiferentă pentru Ioanide, sau poate chiar din cauza ei, Hagienuș nu inspira nici o încredere. Fizionomia lui obișnuit ilară, pieluțele obrazilor căzute prin îngrășări și slăbiri alternative, un mic aer de viclenie și de complicitate în ochi pledau în contra vorbelor lui. Văzând că disculpărea specială nu produce efecte vizibile asupra lui Ioanide, Hagienuș trecu la confesiuni de ordin general.

— Îmi văd de treaba mea, domnule Ioanide, nu fac rău nimănui. Îmi place liniștea. Eu m-am pregătit pentru știință, nu pentru ca să fiu funcționar de minister. Cred că știi, am făcut doctoratul la Bonn, m-am abilitat pentru profesorat. Dacă nu mi-au făcut catedră!... (Ultimele cuvinte fură spuse cu o comică dezolare, ca și când Hagienuş ar fi râs el însuși de ideea de-a fi numit profesor.)

Ioanide puse mâna la întâmplare pe o carte mică dintr-un vraf și desfăcând-o citi *Pro Mysteriis Eleusinis* (Lipsiae, 1745), luă alta, asemenea, de un german, tot în latinește, tratând *De Poesi Orphica*. Bonifaciu Hagienuş, crezând a fi găsit un punct sensibil la Ioanide, sări și începu să-i scoată căiți din raft, ediții de autori greci și latini de la Renaștere încoace, unele încheiate în copci de metal, lexicoane de limbă sanscrită, arabă, volume din *Epigraphia Indica*, enciclopedii, studii germane, engleze, așa de speciale, încât toată biblioteca părea bizară unui profan. Lui Ioanide i se păru foarte straniu ca Hagienuş să citească Thomas Hyde, *De religione veterum Persarum*.

«Nu cunoaștem niciodată bine pe oameni, medită el; ei au încăperi închise pentru ochiul superficial. Te pomenești că și Botticelli al meu când mă privește așa nemișcat se gândește la misterul revoluțiilor plantelor!»

Hagienuş părea interesat și de filologia clasică, într-o secțiune a rafturilor se zăreau *Magnum totius latinitatis Lexicon Facciolati*, *Thesaurus Linguae Graecae* de Henri Etienne, Du Cange. Însă pe muchia dulapului inferior din fața doctelor opuri lexicografice era ținut deschis cu ajutorul unei medalii un mic volum vechi. Un semn de carte, pe deasupra, dovedea că pagina era în consultație. Aruncându-și ochii, Ioanide citi aceste rânduri:

«*Ad excitandam venerem.*

Nimm Wachtelfett, vermenge es mit ein wemg weisser pulverisirter Niesswurzel zu einer Salbe, und streiche die Schaamdamit.»¹

---

¹ Rețetă medicală intraductibilă.

Bibliofilul tresări puțin și căută a atrage musafirul în altă parte.

— Cunoști pe copiii mei? Întrebă el și întinse lui Ioanide niște fotografii.

Una îl reprezenta pe el, Hagienuş, atunci cu mustață, împreună cu o femeie tânără și trei copii, dintre care o fetiță ședea pe genunchii mamei, în vreme ce tatăl își sprijinea mâna stângă pe umerii unuia din băieți. Alte fotografii tratau individual pe copii. Băiatul cel mare făcuse școala militară și se fotografiase cu pampon. Semăna puțin cu Hagienuş, cu toate că slab, neavând nimic de intelectual. Fizionomia îl trăda ca pe un farsor, capabil de toate nebuniile. Fata, într-altă fotografie, părea foarte frumoasă. Fața îi era prelungă, zâmbetul spiritual și galeș, ținuta liberă și sportivă. În ochi, însă, ca și Hagienuş, avea un mic râs viclean. Hagienuş se înverșuna să-i demonstreze lui Ioanide calitatea fizică a copiilor săi, scoțându-i tot soiul de fotografii. Deodată, foarte emoționat, zise:

— Păcat că n-ai cunoscut-o pe maică-sa! Ce femeie, domnule Ioanide! Am pierdut tot. La privește.

Și cu mâna îi arătă o fotografie mare în ramă, atârnată în perete, după toate indiciile o copie mărită a unei fotografii mici și în care fata lui Hagienuş părea îmbrăcată într-o rochie demodată.

— Am pierdut tot ce aveam mai scump pe lume! repetă Hagienuş, și pleoapele, obrajii, colțurile gurii începură să-i tremure pripit într-un început de plâns.

Ioanide înregistrează contrastul între Hagienuş sentimental și acela consultând rețeta *ad excitandam venerem*. Cât despre soție, știa că Hagienuş o înmormântase, așa cum dorise răposata, la țară, pe o mică moșie pe care o cumpăraseră de altfel cu banii ei. Chipul cum transportase Hagienuş pe moartă devenise anecdotă. Înelise sicriul în hârtie și-l legase bine ca pe un pachet, se încuiase într-un compartiment, cu încuviințarea șefului de tren, căruia îi dăduse un bacșiș (linia era secundară și puțin frecventată), pusese sicriul, de-a lungul,

pe o banchetă, iar el se întinsese liniștit pe cealaltă și dormise până la destinație.

Hagienuş făcu soției o piatră de mormânt sculptată cu un portret în medalion în maniera lui David d'Angers. Mai târziu, un tânăr sculptor de talent îi făcu și o statuie. Un arhanghel ducea de mână pe tânăra decedată, în mărime naturală, spre mormânt, cu spada arătând cerul. Însă după zece ani, Hagienuş, având nevoie de bani, vându locul și scoase mormântul împreună cu osemintele moartei, pe care le culese într-un sicriu de metal, după spălarea cu vin și toate ceremoniile tradiționale. Smărandache susținea că Hagienuş depozita acum sicriul în casă.

Hagienuş își luă o ținută serioasă, ceea ce însemna la el a fi puțin comic și zise:

— Te-am chemat, domnule Ioanide, fiindcă cunosc talentul și nobleța dumitale. Fac la dumneata un apel prietenesc.

— Mă rog... așteptă Ioanide.

— Bineînțeles, voi plăti onorarul care se cuvine, pe care am să te rog numai să-l fixezi așa având în vedere că sunt un biet intelectual cum mă vezi. Dar plătesc...

Hagienuş vorbea ca și cum ar fi fost convins că nimeni nu pune temei în solvabilitatea sa, iar fața-i recăpătase obișnuita viclenie și umilință cinică.

— Spune, domnule, odată, se impacientă Ioanide, și vom vedea!

Atunci Hagienuş îi mărturisi că cumpărase un loc de veci la cimitirul Bellu și că acolo se simțea dator să reînsumeze osemintele soției sale, făcându-i un cavou vrednic de ea, în care să se înmormânteze și el, fiindcă, din păcate, toți suntem muritori.

— Crezi în Dumnezeu, nu-i așa, domnule Ioanide? Eu cred, mărturisi candid Hagienuş cu zâmbetul lui păgân de Silen.

— Nu te știam mistic! se miră Ioanide.

— Păi ce să fac, domnule Ioanide, spuse Hagienuş în stil aproape ștregăresc, înțelepciunea poporului e mai tare ca toate cărțile. Uite aici, am tot soiul de opere de învățați. Spun ele mai mult decât *Biblia*? Toți marii oameni au fost religioși.

În timpul acesta, Ioanide, scoțându-și batista din buzunar, rostogoli o monedă de o sută de lei, care căzu fără zgomot pe covorul moale. Zărind-o, se ridică mecanic și-o culese dintr-un instinct de ordine. Dar când o puse pe masă și constată că Hagienuş, tot vorbind despre credința în Dumnezeu, o fixa atent, se află, din cauza excesivului său spirit de complicație, într-o situație din cele mai ridicole. Învârti moneda de valoare neînsemnată, fără a se decide s-o pună în buzunar. Soluția de a întreba pe Hagienuş de nu cumva moneda îi aparținea i se păru meschină și absurdă. Ce rost să întrebi pe alții despre un lucru evident al tău? Și de altfel îi plăcea să creadă că Hagienuş va înălța din umeri. Închipuindu-și totuși că ar fi reclamat moneda, fu cuprins de o indignare mentală, nu din avariție, ci din absurditatea ca printr-o simplă întrebare nelalocul ei un obiect oricât de insignifiant ce-ți aparține să treacă în mâinile altuia. Avariția prezumată a celuiilalt îl surprindea. Imaginându-și însă că Hagienuş ar fi refuzat moneda, simți un fel de jenă de a o relua. Era a lui, însă Hagienuş nu văzuse poate căderea ei. I se păru a zări o sclipire ironică și cupidă în ochii bibliofilului, care avea aerul a refuza să reclame piesa dintr-un sentiment de decență, socotind că și el ar proceda la fel. «Însă cum, se gândi Ioanide, să las moneda pe masă, s-o arunc numai fiindcă mi-a picat jos fără martor? Dar acesta e un snobism neînchipuit.» Ioanide întinse deci mâna spre monedă și o repuse în buzunar. Curios! Deși moneda era cu siguranță a lui, avu sentimentul a fi sustras-o celuiilalt. Fu foarte nemulțumit de situație și dădu toată vina pe mizerabilul obicei de a alambica totul. Ar fi trebuit să ia piesa de jos și s-o pună de-a dreptul în buzunar, fără nici o ezitare. Mult mai simplu i se arătă acum ipoteza de a găsi o monedă străină. Atunci ar fi zis: «Am găsit pe dușumeaua dumitale, iubite domnule Hagienuş, o monedă, o țin ca *porte-bonheur*», și Hagienuş l-ar fi aprobat. Micul caz de conștiință, relativ scurt, nu ocupă decât fundul minții lui Ioanide, în timp ce atenția principală se îndrepta spre neobișnuita mărturisire a lui Hagienuş. Acesta veni în fine la cheștiunea pentru care îl adusese în casă. Voia ca Ioanide să-i

construiască cavoul, întocmindu-l așa încât să se potrivească la el și grupul statuar al îngerului și soției.

— Foarte bine, spuse Ioanide, dar unde e acum mormântul soției dumitale?

Hagienuş clipi din ochi, ruşinat, încurcat.

— Păi, deocamdată aici.

Şi cu mâna arătă spre un dulap cu cărţi. Acolo, între tomuri, pe postamentul rafturilor de jos, lucea un chivot de metal, pe care Ioanide nu-l luase în seamă, ca o cutie de bani portativă Fichet.

— Dar statuia?

— Am și statuia, adăugă Hagienuş, de astă dată înviorat, cu un gest de şiretenie. La te uită!

Şi-l duse pe Ioanide la un geam ce răspundea în fundul curții. Acolo, între doi pomi, îngerul cu spada ondulată îndreptată spre fereastra orientalistului ducea de mână pe fosta doamnă Hagienuş.

— Perfect! declară Ioanide. Numai că eu nu mă angajez cu construcția, fie și pentru prieteni, eu sunt arhitect, îți fac planul și-ți recomand pe cineva foarte modest, care îl va executa.

Şi cu creionul îi schiță pe dosul unui plic, la repezeală, ideea sa. Avea să facă o *aedicula* albă și zveltă cu lanternă, cu o ușă de bronz, în fața căreia ar fi dus un mic drum de dale de piatră. Îngerul, așezat cu picioarele la nivelul dalajului, ar fi călăuzit pe moartă spre poarta de metal, arătând cu spada în direcția lanternei, simbolizând cerul.

— Numai un artist ca dumneata e în stare să găsească o asemenea idee! zise Hagienuş entuziasmat și adulător totdeodată. Așa ceva nu poate plăti un om ca mine, dar am să-ți plătesc totuși, fii sigur.

— Firește, admise Ioanide ironic, gratis n-am să-ți fac. Când planul va fi gata, ți-l voi înmâna contra cost. Bineînțeles, cu preț pentru amici.

Hagienuş păru încântat și, dând glasului o nuanță confidențială cu clipiri din ochi și scuturări ale pungilor obrajilor,

chemă pe arhitect în fața unui volum gros, bine legat, și-i arătă fără comentarii o colecție de reproduceri de desene japoneze, înfățișând teribile scene sexuale. Nefiind ipocrit, Ioanide le privi fără reproș și emoție, intrigat mai mult de violentele contraste din firea orientalistului. Când împinse ușa să iasă afară, o femeie mai mult slabă fugea în vârful picioarelor spre fundul coridorului. Desigur, privise în odaie pe gaura cheii.

IV

În biroul lui de la parter, Saferian, așezat pe scaun și înconjurat de patru bărbați în picioare, contempla un portret în ulei, rezemat în apropierea lor de speteaza unui scaun de paie ordinar.

— Este un Ingres, nu mai încape îndoială, zise unul dintre cei patru, un bărbat cu părul roșcat, tăiat scurt, rotund la față și nas, părând un contabil. Nuanța tabac a hainelor sale, o blândeță distinsă a privirilor infirmau această ipoteză. Era un critic de artă și un artist discret, care-și neglija opera, deși mai valoroasă decât își închipuia însuși, și căruia, din cauza priceperii lui în materie de istoria artelor, amicii îi ziceau Expertul. Saferian Manigomian îl consulta în mod obișnuit.

— Și apoi, zise Demirgian — un fel de comisar general al lui Saferian, cel mai tânăr și mai înalt dintre cei patru și cu nasul teribil de cocoșat —, avem scrisoarea care autentifică.

— N-avem nevoie de scrisoare, urmă Expertul, stilul e cea mai bună dovadă. E un tablou autentic, se simte siguranța mâinii, graba de a scăpa de comandă.

Expertul deschise un volum de format mare, dintr-un raft, și-l răsfoi înaintea celor de față, insistând asupra portretelor. Era o monografie a lui Ingres cu excelente planșe în culori. Alt bărbat dintre cei patru, om în vârstă, cu mustața tăiată englezește, urmărea cu mare emoție explicațiile criticului, mutându-și ochelarii când asupra monografiei, când în direcția tabloului de pe scaun. Acesta era inginerul Nacu, colecționar de artă, în măsura economiilor sale. Portretul nu reprezenta

desigur o operă eminentă, era totuși o remarcabilă piesă din epoca de maturitate. Vina ei se putea să fie mai degrabă de a fi un dublet artistic, executat în pripă, cu schimbarea liniamentelor individuale. Aducea mult cu portretul doamnei Gonse, din 1852, și fusese executat în 1853, la Paris, precum rezulta din scrisoarea ce însoțise trimiterea tabloului. O româncă locuind la Paris în acel an îl comandase, și pictorul, refăcând șablonul (mâna proptită în obraz, ca la dagherotip, păr negru și împărțit pe creștet printr-o cărare, bonet de dantelă), introdusese figura unei femei mai în vârstă cu nas grecesc și mai pronunțat și cu un aer general de matroană, încărcată de bijuteriile de zestre. Modelul nu avea o expresie spirituală, era un specimen de femeie orientală. De unde o anume impresie decorativă. Dar, în sfârșit, se simțea mâna maestrului.

Și Saferian, și Nacu păreau foarte mulțumiți, cu deosebire că acesta din urmă arăta și îngrijorare cu privire la preț. Nu putea oferi sume mari. Saferian știa aceasta, și de vreme ce-l chemase avea socoteala lui.

— Ei, întrebă el mai mult din ochi pe Expert, cât crezi?

Expertul zise că valoarea adevărată a tabloului nu se putea fixa în România, ci numai printre cunoscătorii lui Ingres. Aci în țară prețul era în mod fatal în raport cu ofertele obișnuite, adică mai nimic. Era mai bine să-l ia domnul Nacu, cu un preț comercial, ca să nu se piardă piesa.

— Șaizeci de mii, decise atunci Saferian, timid. Inginerul schiță un gest de satisfacție și scoase îndată bancnotele din portofoliu, întinzându-le lui Saferian, care le vâri, fără a le da importanță, într-un sertar de sus al biroului său. Tabloul fu învelit într-un sac subțire, scrisoarea pusă într-un plic de pânză și amândouă obiectele predate cumpărătorului, care, nerăbdător, le duse la micul său automobil de două locuri. Expertul plecă și el. Prin birou începură să treacă, sub călăuzirea lui Demirgian, spre odăi laterale, oameni cu saci trainici, bine cusuți și plumbuiți. Un miros de mirodenii și cafea se răspândi în toată încăperea. Nu mai rămăsese în apropierea lui Saferian decât un bărbat cam de vârsta acestuia, tot astfel ras și brun la

față și cu profil arab, deși cu nasul mai încovoiat armenește, reprezentând o ameliorare a nasului lui Demirgian. Acesta era doctorul Rapig Sahazizian. El ședea acum pe un morman de covoare întoarse pe dos și împăturite, puse unele peste altele pe dușumea. Trebuie lămurit că «biroul» lui Saferian nu era decât o mare odaie cu aer de depozit. Pe un perete, rafturi adânci ca acele din prăvălii erau pline cu pachete de chilimuri, caramaniuri, șaluri vechi turcești și alte asemenea lucruri de aspect textil. În două vitrine vechi se vedeau îndesate pahare de cristal, șfeșnice, bibelouri, o adevărată anticărie, față de care biroul ordinar, de brad lustruit, al lui Saferian distona. Pe el se înșirau, paradoxal, câteva cupe pline de spițerii, piper negru, scorțișoară, ceai. O candelă proptită de un trepied de sârmă ardea în fața unei icoane bătute în argint și rezemate deasupra unei mari case de bani.

Rămași singuri, cu excepția lui Demirgian, care intra și ieșea din odăile lăuntrice, însoțind oamenii cu sacii, Saferian și Rapig începură a vorbi armenește și amândoi arătau foarte preocupați, iar cel dintâi chiar trist. Încetul cu încetul, semănară frazele armenești cu cuvinte românești, iar în cele din urmă, după examinarea sumară a fondului, convorbirea continuă în limba română, pe care doctorul Rapig, crescut în România, o vorbea curent, însă cu un accent foarte gutural. Saferian oftă adânc:

— Of, of, vin ani grei, s-au dus vremurile de acum treizeci de ani!

— Nu trebuie ținut nimic angajat pe loc, rezumă după toate aparențele doctorul Rapig colocviul în armenește.

— Așa am să fac.

Când Demirgian, terminându-și supravegherea transporturilor, veni cu o notă de sacii depozitați, Saferian îi făcu recomandăția:

— Să spui la prăvălii să vândă... mai culant.

— Mai ales să nu mai cumpere, să ia în comision, sfătui doctorul Rapig.

— Așa! aprobă Saferian. Numai când e ceva rar, artistic, să mă consulte.

— Domnul pe care îl știți, de la bancă, spuse după o oarecare ezitare Demirgian, a căutat ieri un covor persan, dar i-a plăcut grozav numai acela din vestibul.

— Covorul meu din casă? se miră cu blândețe Saferian. Sunt aici și sus atâtea. Nu i le-ai arătat?

— Îl vrea numai pe acela.

— Dar nu-i de vânzare, nu i-ai spus?

Demirgian nu dădu prea multă importanță argumentului și insista:

— Îl plătește foarte bine.

Și dintr-o discreție profesională, deși era prezent numai doctorul Rapig, față de care Manigomian nu avea secrete, Demirgian scrise pe hârtie o cifră înaintea patronului. Acesta o privi lung, foarte meditativ, netrădând nici o cupiditate, și, jucându-se cu degetele pe marginea biroului, zise ca spre a se scuza către doctorul Rapig:

— E la bancă...

Acela clătină capul aprobativ.

— Dă-i-l, oftă Saferian, ce să facem, așa e comerțul, pune în loc pe ăsta de aici (și cu degetul indică în raft un covor împăturit).

Un spectator neprevenit s-ar fi întrebat ce comerț face Saferian în parterul unei case aristocratice. Chestiunea nu era cu totul simplă, deși cu anume laturi determinate. Saferian Manigomian era în forma cea mai ridicată a profesiei lui un anticar de artă, făcând trafic de opere plastice, covoare rare, uneori mobilier. Această operație, în care dacă nu aducea cunoștințe contribuia cu un gust ancestral, ajutat de consiliile Expertului și de sugestiile lumii intelectuale și artistice, Saferian o făcea neoficial, acasă, în relațiile mondene. Nu se putea determina câtă plăcere estetică și cât interes comercial intra în viața de societate a armeanului, fapt sigur este că existau amândouă, uneori combătându-se. Saferian se pasiona de obiectele din depozitul său, și le însușea, ridicându-le de la parter la etaj, unde locuia oficial, le expunea și primea felicitări cu cea mai mare încântare.

— Superb! se oprea un pictor cunoscut în fața unui tablou din școala Claude Lorrain. Dacă aș avea două sute de mii de lei, ți-aș da...

Manigomian își freca mâinile de cea mai candidă plăcere morală, însă reținea prețul, asculta comentariile invitaților asupra tabloului, apoi, dacă cineva insista, cu mare părere de rău, ce-i drept, îl da, înlocuindu-l cu altul. Saferian sustrăgea mereu din marfa sa piese, însușindu-și-le pentru plăcerea de a le contempla, și vindea cele mai proprii obiecte din instinctul de a vinde. Între casa de sus și depozitul de jos deosebirea nu era decât de nuanță. Sus, obiectele aveau o statornicie ceva mai mare decât cele de jos. Acest instinct comercial făcea pe Saferian să îngrămădească lucrurile în casă ca într-un depozit, conștient de provizoratul lor, în vreme ce în depozitul veritabil le desfășura ca într-un interior, cu regretul parcă de a se despărți de ele. Saferian avea spiritul unui negustor nomad. Sub acest trafic distins și amical, înlesnit de întinsele lui relații, Saferian posedea trei magazine în puncte deosebite, al căror beneficiu îi asigura veniturile normale: un magazin de anticărie și obiecte de artă pe Calea Victoriei, un altul de covoare orientale pe aceeași stradă și unul mai modest, de reparații de covoare și obiecte de Orient, într-un pasaj. Prin trei prăvălii de grade felurite, Saferian lua contact cu toate zonele publicului. Uneori la reparații pica o piesă așa de interesantă, încât clientul era convins s-o vândă prin demoralizarea asupra trăinicieii ei. Coverul trecea apoi în magazinul de artă. Manigomian mai finanța din când în când expoziții plastice, retrospective, de maeștri, contribuind la scumpirea operelor. Un specialist ori Expertul publica și o monografie ad-hoc. Afară de aceasta, Saferian comandita câteva magazine de cafea, fapt pe care mulți îl ignorau. Făcea astfel de frică. Armeanul nutrea un sentiment statornic că orice întreprindere este periclitată și de aceea se împărțea între mai multe. O frică atavică din vremea când corăbiile erau atacate de pirăți și bazarele de oști dușmane îl împingea să-și constituie mai multe existențe pe emisfera noastră. Prin sistemul comanditei, al asociației sau

al rudelor interpuse, Manigomian mai avea magazine la Smirna, Damasc, Atena și Cairo. În toate părțile posedă și casă în regulă, pe care o păzea o rudă sau un fost subaltern, și, fără a fi proprietarul cine știe cărui avut în fiecare parte, avea sentimentul că în cazul unei catastrofe se putea refugia în una din aceste localități, la casa lui, continuându-și oricât de modest negoțul. Până la această eventualitate, se folosea de legăturile cu Orientul imediat, făcând afaceri în releu, și probabil că prin asociații săi el era interesat și în combinații mai vaste. Astfel, totdeauna mărfurile orientale îi soseau la Constanța pe un vas grecesc, al cărui coproprietar este probabil să fi fost. Ca și Voltaire, Saferian își așeza baza de operații pe mai multe state, ca să poată fugi ușor dintr-unul într-altul. Deși creștin, avusese o mamă arabă, de unde impulsul migratoriu. Turburările politice din Europa la acea epocă, înghițirea Austriei și amenințarea Cehoslovaciei nelinișteau pe blândul negustor. Despre aceste evenimente vorbise armeneste cu doctorul Rapig Sahazizian, care-i adusese scrisori de la rudele din Orient.

— Sida trebuie să fie mare! zise el către doctorul Rapig, gândindu-se la fata unui văr din Cairo și privind cu gândul departe, spre sud.

— E domnișora mare, joca tenis și înota în Nil, îl lămuri Rapig cu greșeli de pronunțare, pe care nu le putu evita din emoție.

Printre covoarele împăturite, o asemenea informație contrazicea noțiunea anacronică de Orient, ce ne-a rămas din pictura lui Delacroix sau a lui Gerome. Saferian însă închise ochii înduioșat, încercând a-și strânge laolaltă familia diseminată în Turcia, Siria, Grecia și Egipt. Frica de a fi prins într-un punct al Europei primejdios pentru viața comercială îl împinsese mai demult pe Saferian să facă speculații mai subtile în scopul de a-și deplasa fondul principal în valori sigure spre alte sedii exterioare, fără a se îndura să gândească măcar a părăsi țara în care copilărise și al cărei cetățean se socotea și unde ajunsese o figură familiară în cercurile de intelectuali. În timp ce îndrepta valorile spre sud, Manigomian depozita în

odăile de jos și în fostele grajduri ale casei boierești saci cu cafea, cu piper, lăzi cu vanilie, scortişoară, ceai, cacao, tot ce putea să reziste și să se vândă cu prețuri mari în cantități farmaceutice când legăturile comerciale cu Orientul ar fi fost întrerupte. Manigomian se pregătea pentru profesia de speculant de cafea și mirodenii. Așa se explica prezența oamenilor cu sacii și mirosul îmbătător de băcării exotice. Totodată, fiind un importator principal de asemenea mărfuri, retrăgându-le de pe piață, de la firma Vartparonian ori Pelenghian, într-un consemn tacit cu ceilalți negustori, Saferian producea o mică panică de prevedere și o scumpire. Cu totul inocent, el spunea în toate părțile: «N-o să mai avem cafea! Cumpărați cafea!» răspândind el însuși psihoza depozitării.

În timp ce Saferian și doctorul Rapig conversau astfel, cu întreruperi de meditare, fie clătinând din cap, fie printr-o propoziție interjecțională, intră pe ușă madam Angela Valsamaky— Farfara, gătită din ac cu un *tailleur* pepit, punctat în piept cu o crizantemă artificială. Saferian se ridică cu greu de pe scaun. Sărută mâna musafirei pe deasupra biroului și, invitând-o să ia loc, spuse:

— S-a făcut așa cum a dorit clienta.

— Cu douăzeci de mii? tatonă madam Valsamaky.

— Da!

— Ei, bravo, îi mulțumi aceasta, mi-am îndeplinit comisionul.

Madam Angela Valsamaky-Farfara, circulând în lume bună, adesea scăpătată, făcea astfel de mici operații de samsar, scuzabile prin cele mai bune intenții, deși trăgea și un profit. Prin mijlocirea ei și cu ajutorul plinului de blândețe Saferian, se evita penibila ofertă pe piața comercială. Într-un mic schimb de vorbe glumețe se rezolva o problemă dificilă.

— Mi-i dai acum? mai întrebă madam Farfara, evitând trivialul cuvânt «bani».

— Îndată.

Și Saferian vârî mâna în sertar, scoase după ochi o parte din banii de la inginerul Nacu, îi numără, aruncă la loc

două hârtii și puse într-un plic alb, elegant, suma de douăzeci de mii de lei.

Madam Valsamaky luă plicul, se sculă și făcând un salut cât mai degajat celor doi bărbați, spre a masca orice idee de comerț, plecă încântată.

Cei doi rămaseră singuri, cufundându-se iarăși în gânduri. Nimănui nu-i trecu prin minte umorul comisionului de patruzeci de mii de lei, câștigat așa de simplu. Dacă i s-ar fi atras atenția, Saferian n-ar fi priceput. Fusese rugat să procure pe tablou douăzeci de mii de lei și-i procurase, vânduse tabloul cu șaizeci de mii de lei unui amator vrăjit. Nu înșelase pe nimeni, asta se numea comerț. Sus, ar fi dat tabloul gratis unui prieten și doamnei Valsamaky i-ar fi împrumutat bani fără murmur și fără înscris.

O trăsură hurui în stradă și curând apăru în ușă, radios, Gaittany.

— Să trăiești! zise el împiedicând pe Saferian să se scoale, nu te deranja. Stau numai o clipă. Mi-ai spus să-ți recomand persoane care au monede de aur. Mi-a vorbit un colecționar. Are piese foarte bune, de care e nevoit să se desfacă; dacă vrei, te pun în legătură.

— Firește, se grăbi Saferian.

— Poftim adresa și numărul de telefon, l-am prevenit, vine îndată ce-l anunți.

Saferian promise că va face întocmai.

— Perfect! se înveseli factice Gaittany. Atunci, pe deseară! și salutând în chipul cel mai îmbietor cu putință, plecă și reluă, conform agendei, cursa cu trăsura, ale cărei roți sonorizară din nou caldarâmul. Rămași singuri, Saferian și doctorul Rapig Sahazizian începură să vorbească iarăși armeneste.

Colecționarul numismatic fu avizat puțin după aceea, deoarece Saferian bănuia, cu marea lui experiență de oameni (însă de astă dată pe nedrept), că Gaittany putea fi direct interesat în vânzarea monedelor. Supoziția avea ca fundament reputația de care se bucura de câțeva vreme Gaittany de a «o duce prost» și care-i conferea o aureolă de martir. Unii

pronunțau chiar cuvântul «mizerie». De câte ori venea vorba de Gaittany, ajunsese un clișeu ca unul să zică deodată: «o duce greu, săracul», aprobat de fizionomiile devenite brusc serioase ale celorlalți. S-ar fi spus că era un caz de interes național, față de care îngrijorarea devenea colectivă. Toată această comedie se întemeia pe obișnuința pe care o au oamenii de lume de a cameleoniza și din sentimentul snob că mizeria persoanelor bine are alt punct de plecare decât a indivizilor de rând, fiindcă de fapt Gaittany trăia nu se poate mai cu înlesnire. Era director *sine cura* la o regie comercială de stat, post a cărui titlatură exactă o ascundea cu grijă și care-l obliga la prezența de formă între orele douăsprezece și două, la amiază. Poseda un imobil în plin centru aristocratic, cam dezgھیocat, e drept, însă plin de decor, o mică moșie cu conac și cu siguranță avea alte mici venituri, rente, jetoane de prezență în consilii de administrație, toate în perfectă obscuritate. Personalul de serviciu al lui Gaittany se compunea în permanență din bucătăreasă și subretă și doi rânđași, soții respectivelor, cu locuința într-o dependență asupra unui grajd de câteva decenii fără trăsură și cai. Pe rânđași Gaittany îi folosea mai mult drept curieri pentru numeroasele sale misive și-i plasa și pe ei ca oameni de serviciu în instituțiile în care obține directoratul sau președinția, încât se putea afirma că Gaittany obține posturi colective, pentru «casa» sa. Instinctul de a porunci era la el incoercibil și pentru a și-l putea exercita ar fi suportat orice umilințe, răscumpărate însă cu dreptul de a patrona la rându-i. Gaittany evita posturile de stat, implicând o subjecțiune ierarhică, birocratismul, umbla numai după instituțiile cu caracter autonom, conferind directorului eminența asupra întregului corp, plăcerea de a da audiențe, de a avea sonerii și servitori, de a sosi și pleca, la liberul arbitru, într-un vehicul. Problema vehiculului decidea la Gaittany de viață și de moarte. Nu poseda personal nici trăsură, nici automobil (asta fiindu-i «mizeria» principală), n-ar fi mers însă pe jos pentru nimic în lume. De fapt, consimțea a face câțiva pași pe jos, într-o scurtă promenadă intimă, apoi deodată, zărind o

trăsură, aproape impacient, făcând bezele și salutări îmbietoare cu mâna, o oprea și se urca în ea. Acolo sus, răsturnat pe perne, Gaittany lua o poziție sigură de sine, ironic distantă față de pietoni, chiar disprețuitoare. Îndeosebi sosirea și plecarea, Gaittany le făcea prin îmbarcație, și pentru nimic în lume nu s-ar fi prezentat în vizită la cineva pe jos. Când pleca pe undeva, de nu avea îndată la dispoziție un vehicul, dădea telefoane, trimitea servitorii și în cazuri desperate aștepta în fața porții, în speranța prinderii vreunui amic cu mașină, ceea ce se întâmpla prea adesea. Încolo, Gaittany ducea viață ponderată, în felul ei, dormind suficient, mâncând bine, fără exces, ca orice burghez, îmbrăcându-se confortabil și înnoindu-se fără a deteriora și arunca costumele vechi. O chibzuială discretă prezida în economia lui. Interiorul său era distins, combinat din piese de familie și mobile noi, dozate cu gust și cu evitarea aspectului de anticărie și a somptuozității deplasate. Însă fațada casei era neglijată, geamurile sparte, cu excepția celor de la apartamentul de strictă folosință, niciodată înlocuite, curtea părăsită buruienilor, poarta de fier masiv înclinată, ieșită din piloni, stând parcă a se prăbuși peste om. Gaittany nici n-o vedea, ieșirea în curte reprezenta pentru el o faptă imposibilă; de la poartă, descins din trăsură, trecea repede până la ușă și dispărea în casă. Ferestrele dădeau în curte, înspre dosul înalt al casei vecine. Astfel Gaittany nu se amesteca în nici un fel în viața străzii, păstra cea mai desăvârșită depărtare de ea. Dincolo de acest cerc era, dimpotrivă, curios și indiscret. În casa altuia semnala fără jenă orice schimbare, adulmeca toate obiectele, toate cărțile noi, trăgea cu ochiul spre odăile în care nu era invitat, făcea o inspecție în regulă, cerea informații, arătându-se extrem de interesat. Uneori își făcea și note în agendă despre originea unui obiect, își lua adrese, numere de telefon, nu lăsa să-i scape nimic din ce-ar fi putut fi folositor odată. Idealul imediat al lui Gaittany era o sinecură cu automobil, fiind pe cale să-l realizeze. Un om politic cu nume aristocratic (bineînțeles de pe lista de rubedenii a lui Gaittany) lăsase un imobil extrava-

gant și somptuos, un soi de fortăreață tapisată pe dinăuntru cu mătase vișinie și ornată cu mari șemineuri de piatră, imposibil de locuit și greu de transformat într-un oficiu public, grevat de oarecare mici sarcini. Feluriți experți ai grupului de familie (se găseau de tot soiul: arhitecți, ingineri, cunoscători de artă) ajunsese la concluzia că maniera cea mai decoroasă de a se descotorosi cu profit de palatul incomod era de a-l transforma într-o fundație și a-l oferi în anume condiții statului. Casa conținea oarecari mobile colosale din epoca lui Cuza, gravuri, tablouri, o mică colecție de costume boierești, puse în vitrine. Asta ar fi constituit un început de muzeu Carnavalet român, la care s-ar fi adăugat alte donații. În local s-ar fi putut organiza expoziții, reuniuni de artă. Proiectul fu pus în mișcare și, prin întinsele relații, însușit de minister, care constituia o pensie viageră pentru văduva proprietarului casei, acceptând pe Gaittany ca director al muzeului, peste un consiliu ce permitea ministrului să plaseze câțiva oameni. Pe deasupra, donația prevedea și o superbă limuzină, aproape nouă, pe care văduva n-o scosese niciodată din garaj, din lipsă de șofer. Pertractările se ținură în cel mai mare secret, totuși Bonifaciu Hagienuş, prin forța lucrurilor, fu pus în cunoștință de cauză, de vreme ce operația trecea prin birourile sale. Știind prea bine că Gaittany își va adjudeca, prin chiar natura tranzacției, direcția muzeului, Hagienuş, din ușurătate a caracterului și din malignitate, luă la o parte pe Panait Suflețel și, jurându-se pe toți zeii Orientului, îl încredință că-și calcă consemnele profesionale numai din iubirea pentru el și ca să-l servească. E drept că el nu putea face altceva mai mult decât să-i destăinuie la timp existența unui nou muzeu, mai important decât celălalt (care nu era de Suflețel — se jura Hagienuş cu o comică apăsare de devotament a palmei drepte în piept). Dar dacă, prinzând de veste, intervenea la timp, cu siguranță, având în vedere meritele sale (Hagienuş lua aici un ton de perfidă admirație), izbutea. Din partea sa, Hagienuş avea să facă imposibilul ca să convingă pe superiori. («Uite-ți jur pe copiii mei!») Hagienuş merse cu maliția așa de departe, încât îi

împărtăși lui Suflețel («Dar te rog, imploră el, să nu spui că ți-am spus eu!») că treaba depindea în cea mai mare măsură de Gaittany, fără a-i explica mai mult cum stă chestiunea. Suflețel, deși naiv, avea ca principiu al vieții de a da mereu din coate, încât, fără a se întreba asupra intențiilor umoristice ale lui Hagienuş, înțelese că există încă o șansă. Cu adresa în mână, găsi imobilul viitorului muzeu, îi dădu târcoale, întră îndrăzneț în curte, vorbi chiar cu văduva donatoare, sub pretext a se interesa în mod special de obiecte și mobile din trecutul țării, descusu o servitoare bătrână, puse pe nevastă-sa să facă anchete printre soțiiile posibililor amatori, spre a surprinde dacă nu cumva solicitau același muzeu. Apoi se hotărî a-l călca pe Gaittany însuși. În ziua când Saferian vindea portretul lui Ingres, la nouă dimineața, Suflețel intră în curtea lui Gaittany, pe sub poarta în prăbușire. Geamurile de la birou erau deschise de perete și Suflețel auzi niște strigăte oribile, imposibil de acordat cu persoana locatarului. «Dobitocule, striga un glas parcă asemănător cu al lui Gaittany, dar formidabil, strident, imperios ca al unui arendaș față de argați, să-ți vâri mințile-n cap altă dată! Te zvârl pe ușă afară!» O umbră se agita în sus și în jos prin odaie, precum arătau răsfârângerile în sticla ferestrei date de perete. Suflețel, fricos și avid de scandaluri, se ascunse între ferestre, ca să asculte. Scandalul se potoli însă îndată, punctat de o trântire a ușilor. Tot ce făcea Gaittany — căci era el — nu avea durată. Atenția, plăcerea, mânia, toate țineau câteva clipe. Cu toate că foarte rar, Gaittany era violent și autoritar și nu suporta contradicția. Izbucniri brutale, totuși fără trivialități, nu-și permitea decât în cea mai strictă intimitate a casei, ca un fel de igienă a nervilor. În afară, nervozitatea se manifesta prin bătăi mărunte cu degetele în masă, prin răcorirea cu un evantai improvizat și zâmbete silite în toate direcțiile. Gaittany își domina brusc iritația și niciodată în public n-a fost văzut făcând scandal, călcând câtuși de puțin decorul. La enervare, își disimula complet reacția, o resorbea înainte ca ceilalți să bage de seamă, rămânând cu extraordinarul avantaj al celui care-și păstrează calmul. De

aceea Suflețel se îndoi aproape că Gaittany era autorul grozavelor invective. Când sună și îi ieși la scară însuși Gaittany cu brațele deschise, într-o explozie de bucurie factice de a-l vedea, Suflețel se întrebă dacă tot scandalul precipitat nu fusese o iluzie... Gaittany părea omul de totdeauna, incapabil de disonanțe sociale, calm și egal ca niciodată. Suflețel îi vorbi despre muzeu, îi ceru informații. Gaittany nu lăasă a-i scăpa nici o mișcare de contrarietate, cu toate că fu plictisit de a constata că afacerea se ebruitase, și făcându-se a pricepe sensul strict al cuvintelor lui Suflețel, îl informă că într-adevăr era vorba să se înființeze o astfel de fundație, că i s-a oferit lui direcția, însă până acum nu e nimic aranjat, ministerul ezită, n-are bani. Gaittany îi tăia apa de la moară, scurt, lui Suflețel. Înainte de altfel ca acesta să poată, după ce-și trase sufletul de ciudă, să spună ceva, schimbă vorba, întrebându-l ce face, unde-și va petrece vacanța de vară și aducându-i aminte că în seara aceleiași zile fusese convocat la o agapă amicală. Mai mult, ridicându-se, cu aerul cel mai simplu din lume, Gaittany se offeri să conducă pe Suflețel cu trăsura, care între timp sosise, unde voiește, concediindu-l astfel net.

Suflețel era un om în stare de a suporta orice; de data asta simți neapărat nevoia de a merge la Hagienuş spre a-l proclama «canalie», «*perfidus et impudens senex*», «*horridus fraudator*», «*mendax ignommiosus*»¹. De aceea preferă să plece singur pe jos, în prada celei mai vii și comice agitații, izbind cu bastonul, gros ca o bătă și răsucit, în trotuar. Agapa de care îi vorbise Gaittany și asupra căreia în aceeași dimineață făcu aluzie și lui Saferian era într-adevăr plănuită pe seară, în grădina hotelului «Continental». Cu puțin înainte de a emite teribilul strigăt către servitor, Gaittany chemase la telefon pe Ioanide, vestindu-se ca de obicei cu tonul cel mai captivant din lume:

— Gaittany!

— Ei? Întrebă acela.

---

¹ Bătrân perfid și desfrânat, escroc grosolan, mincinos neruşinat (lat.).

— Domnule, zise Gaittany, căutând a ataca chestiunea cât mai dulce, ne-am gândit să luăm o masă împreună, seara e foarte agreabil, vreme minunată. La «Continental». Bucătăria excelentă, are pește, ce-ți place dumitale.

Ioanide își făcu plăcerea de a pune lui Gaittany întrebarea cea mai spinoasă:

— Foarte bine, să viu, nu zic, dar cu cine voi avea onoarea?

Gaittany, dregându-și glasul, îl asigură că era vorba de o masă între prieteni obișnuiți: Saferian, madam Farfara și ceilalți, nimic neprevăzut.

— Vii, nu-i așa? Prezența dumitale e capitală, ești pivotul serii, fără dumneata contramandăm!

— Bine-bine, am să văd!

— Perfect! Înregistra satisfăcut Gaittany, te așteptăm.

Întrebarea lui Ioanide asupra componenței grupului nu era fără rost. Gaittany avea obiceiul de a organiza mese în scopul de a întreține relațiile sau de a întări unele raporturi utile, adunând laolaltă indivizii cei mai eterogeni, puși pe listă după socoteli personale. Când invita, nu împărțasea numele celorlalți decât la presiuni mari și mărturisind numai persoanele grate celui care se interesa. Astfel, la mesele puse la cale de Gaittany, dacă nu erai vigilant, te trezeai alături de un inamic, iar în cazul cel mai bun, de figuri total inedite. Ioanide își puse în gând să ia parte la banchet numai spre a vedea ce combinații face Gaittany și în ce scop. Pe la amiază, Ioanide vizită pe Saferian. Acesta primise pe numismatul cu pricina și cumpăraseră un număr de monede de aur. De fapt nu venise colecționarul în persoană, ci fiul său, un tânăr ca de douăzeci și opt de ani, cu fața foarte prelungă, însă de stil paralelipipedic, manierat, degajat la gesturi și la inteligență, nu mai puțin o speță de tont superior care afecta bruschețea tinerilor de origine țărănească sau burgheză. Se recomandă Hangerliu. Saferian închise ochii molatic, spre a-și consulta memoria, care îi spusese că această familie, în parte scăpătată și cu multe vechi relații, în sânul căreia prin căsătorii intraseră și armeni, se ilustra în surdină prin participarea unor membri

ai ei la mișcări politice subversive. Hangerliu era un nume care în anunțurile mortuare ședea alături de acela al lui Gaittany. Manigomian arătă lui Ioanide monedele puse în cutii de catifea cu ochiuri. Acesta le examină fugitiv și rămase deodată foarte încordat asupra uneia din ele, pe care o și scoase din cutie, scrutând-o atent pe o parte și alta. Era o medalie reprezentând templul și statuia Junonei din insula Samos, al cărei nume se citea dedesubt (Samion). În fond, nu era medalia originală, ci o copie modernă de aur. Ioanide o scutură îngândurat în mână, o jucă în palmă, apoi zise cu ton indiferent:

— Dă-mi mie medalia asta, spune-mi cât ai dat pe ea. Este o copie după un original din colecția lui Mavros și mă interesează pentru stilul templului.

Saferian făcu un gest de cesiune totală, și Ioanide, preocupat, strecură medalia în buzunar și plecă, motivând a fi târziu. Părea foarte ciudat ca o medalie de aur să întristeze un om, de aceea Manigomian clătină din cap intrigat spre ușa pe care ieșise arhitectul. Pe stradă, în drum spre casă, Ioanide scoase iar medalia, se opri, o privi pe față și pe revers, iar o aruncă cu ciudă în buzunar. Nu mai încăpea îndoială. Era aceeași piesă pe care Ioanide o dăruise lui Tudorel de ziua lui, îndemnându-l s-o păstreze ca un *porte-bonheur*, Tudorel prin urmare o vânduse. Sau poate o dăruise, ceea ce ar fi fost, aparent, mai puțin grav. Dar de unde până unde cunoștea Tudorel pe Hangerliu, om cu totul în afara sferei de existență a lui Ioanide? Chestiunea asta trebuia lămurită.

În apropierea casei sale, arhitectul, devenit brusc mizantrop, semnală doi indivizi mergând pas la pas și cu mâinile la spate, ca și când ar fi așteptat pe cineva. Pentru o stradă așa de liniștită, evenimentul i se păru neobișnuit. Unul din indivizi avea manta de ploaie, celălalt mergea cu capul gol și probabil din plictiseală își netezea părul cu un pieptene. Cei doi se lăsară duși de pași până mai sus de casa lui Ioanide, la un colț de stradă, apoi se opriră față în față în postură de convorbire, fără a-și spune totuși nimic, în fine, schimbându-și poziția mâinilor de la spate în buzunare, se întoarseră cu

aceeași lentă indiferență. Lui Ioanide îi făcură o impresie detestabilă. Unul din ei îi aruncase o privire cinică din niște ochi spălăciți, agravați de o despicare a buzei de sus. Arhitectul intră în curte și urmări de acolo pe suspecti, care meraseră până la capătul celălalt al străzii, apoi, foarte tihniți, se întoarseră înapoi, astfel încât Ioanide, intrat acum în birou, îi putea vedea de la fereastră cum treceau nepăsător, fără a arunca vreo uitătură în dreapta sau în stânga. Ioanide avu impresia că ipochimenii filau pe cineva între două puncte apropiate ale străzii, centrul fiind casa lui. Ideea îi apărea absurdă, probabil că pândeau o servitoare, dar doi? Arhitectul trecu în sufragerie, unde, contrar obiceiului, găsi pe Tudorel punctual la masă. Pica însă lipsea, telefonase că nu vine, fiind reținută de o prietenă. Lipsise și noaptea antecedentă, dar acest lucru nu i se spusese lui Ioanide.

— Cum persistă unele nume aristocratice, vorba vine, fanariote! zise arhitectul cu aerul de a prinde un motiv de conversație. Există Moruzești, Mavrocordați, Calimachi, Cantacuzini, care se mișcă, trăiesc, apar când nu te gândești. De pildă (aci Ioanide, făcând o lungă pauză, fixă în ochi pe Tudorel), am făcut cunoștință cu unul Hangerliu, din familia celui tăiat de turci. Până acum nu știam că există un asemenea exemplar. Mă întreb cu ce se ocupă ăsta. (Ioanide era să zică: «Mi se pare că vinde monede vechi», dar se reținu.) Probabil că ai auzit de el, circulă prin cercurile voastre (Ioanide dădu ultimului cuvânt o nuanță echivocă și privi iar pe Tudorel, care bâlbâi ceva în felul unei afirmații, recompunându-și îndată o figură impenetrabilă). Pe toți ăștia îi găsești în anunțurile mortuare ale familiei Gaittany.

— Ce om simpatic! constată doamna Ioanide despre Gaittany.

— Dobitoc! decretă scurt arhitectul, vârându-și o bucată de friptură în gură.

O asemenea sentință închidea orice discuție, și masa se sfârși în tăcere, Ioanide renunțând la orice veleitate de anchetator. În fond, digresiunea Gaittany îl scosese din prezent

și-l întorsese la preocupările lui utopice. Ioanide construia în imaginație, găsindu-și în această ocupație liniștea spiritului. Paraponul împotriva lui Gaittany avea o cauză recentă. Acesta din urmă aflase de la alții de proiectele lui Ioanide și, ambalându-se subit, după obiceiul lui, ceruse insistent să le vadă. Arhitectul nu făcea caz de schițele lui, nici nu le populariza, dar nici nu întreținea mistere ce i se păreau de prost-gust. Proiectele, desfăcute de viziunea lor totală, reprezentau pentru studenți simple teme abstracte de monumente. De aceea Ioanide le diminuase în foi litografiate, pe care însă, pentru uzul său personal, le legase laolaltă, punându-le înscripții și prevăzându-le cu un plan *a vol d'oiseau*¹ al întregului oraș ipotetic. Un astfel de album intim îi împrumutase lui Gaittany prin servitorul trimis anume pentru asta. Se pricepea Gaittany în asemenea lucruri? Ioanide era încredințat că nu. Însă Gaittany avea un entuziasm, fie și factice, ajutat de o posesie a limbajului intelectual, cu care crea atmosferă în jurul unui fapt, și fusese în felurite momente cel mai de seamă agent moral gratuit al lui Ioanide. Ajutat de autoritatea altora, Gaittany era superb de înflăcărare și părea a înțelege totul. Spre deosebire de Dan Bogdan, satelit și el al opiniei curente, însă plin de reflecțiune, doritor a studia orice, Gaittany abandona obiectul entuziasmului la cea mai mică bănuială de eroare, ca și când ar fi fost la mijloc siguranța sa personală. În aceste împrejurări, Gaittany era brutal față de mințile fine, în ciuda perfectelor lui maniere. În cazul recent, înapoiase lui Ioanide albumul cu o grabă precipitată chiar în cursul zilei și cu o carte de vizită, pe care scrisese «cu vii mulțumiri». Pentru doamna Ioanide asta însemna desăvârșitul bonton, Ioanide vedea dincolo de aparențe și era sensibil la mizeria morală. Gaittany în mod normal ar fi chemat la telefon și ar fi zis bombastic: «Domnule, ți-am văzu albumul! Te felicit! Eminent! (Apoi, în culmea exaltării.) Excepțional! Ești un mare bărbat! Tot ce faci dumneata mă interesează! Să trăiești!»

---

¹ Văzut de sus (fr.).

Ioanide nu se îmbăta deloc de asemenea ditirambe și calma pe interlocutor cu propoziții anodine: «S-auzim de bine! Să fim serioși!» etc. Știa totuși că Gaittany nu-l lua deloc peste picior, ci se afla într-o secundă de delir. Mai știa că acela chema la telefon și pe alții, punându-i la curent cam așa: «Domnule, trebuie să vezi neapărat albumul lui Ioanide. Excep-țio-nal! Mare bărbat!» ș.c.l. Dacă prin urmare Gaittany înapoiase albumul cu o carte de vizită, asta nu se interpreta decât într-un fel. Fie din lipsa unui sprijin moral exterior, fie prin înrâurirea negativă a cuiva, Gaittany se îngrozise de absurditatea schițelor lui Ioanide și într-o mișcare de comizerăție i le restituise repede, ca să evite întâlnirea telefonică. El uza de conveniențe, fiind încredințat că toată lumea le adoptă. Iar în cazul de față sensul era că Gaittany spera că arhitectul va evita penibila situație de a insista asupra unor regretabile prostii, lui Gaittany îi era afară din cale reluctant să roșească pentru Ioanide. Într-adevăr, puțin după aceea Ioanide și Gaittany întâlnindu-se, acesta din urmă roși («Nenorocitul!» comentă mental Ioanide) și, înțelegând că nu poate eluda aluzia la album, zise numai:

— Sper că ai primit albumul! Ți l-am trimis!

— Evident, răspunse arhitectul.

Atunci Gaittany, cu un «perfect» concluziv, schimbă vorba cu energie, grăbindu-se a scurta întrevederea. Ceea ce lui Ioanide i se părea o pură imbecilitate, bănuind de altfel cum se petrecuse lucrurile. Probabil că Gaittany arătase albumul cuiva, vrând a culege adeziuni la interesul său, iar acela strâmbase din nas, emițând vreo opinie defavorabilă asupra arhitectului. Gaittany cu siguranță apăruse pe Ioanide, ieșind însă cu totul demoralizat în sinea lui și convins de nulitatea desenelor. Ca urmare, expediase repede, cu o formulă socială, albumul, spre a ieși dintr-o afacere pentru el regretabilă. Sentimentul acesta de penibilitate scandaliza pe arhitect și-l făcea mizantrop. Cum se poate să roșești la tablourile fie și mai slabe ale unui pictor reputat? Ce are de-a face aici jena? N-ai decât să-ți exprimi rezerva, o nereușită nu te scoate din

societate. Crușarea misterioasă, fără motivare, e tocmai o neghiobie, o totală lipsă de tact. Gaittany om de lume, pentru că se bucură de un temperament egal și mânuiește câteva formule stereotipe ca niște sigilii! Lipsă totală de imaginație! Din moment ce solicitase desenele, putea foarte bine să improvizeze un scurt comentariu despre necesitatea unei curajoase opere de construcție, declarând că a fost foarte interesat de viziunea lui Ioanide, să-i ureze succes, ba chiar să formuleze unele obiecții, spre a-i dovedi că a luat parte la planul de gândire al arhitectului. Însă Gaittany nu era capabil de nici o invenție, și Ioanide avea deplină dreptate când pretindea că el nu intuia nici pe departe miezul lucrurilor. Ceea ce nu știa Ioanide era că Pomponescu venise la Gaittany cu un arhitect francez, nu din cei mai valoroși, pe care voia să-l introducă în societatea bucureșteană. Cu acest prilej fusese desfăcut și albumul lui Ioanide. Arhitectul străin, citind pe de o parte în ochii lui Pomponescu o sentință oficială, fiind pe de altă parte complet plin de prejudecăți și ignorant în materie de arhitectură sud-est europeană, emise părerea paternă că n-ar trebui stricat pitorescul «turc» al Bucureștilor prin decor parizian. Dacă în Pomponescu, Gaittany nu prea credea, socotindu-l inamic al lui Ioanide, insinuația francezului îl zdrobi și Ioanide deveni pentru el un om pierdut, cel puțin deocamdată.

După masă arhitectul intră în birou, unde contemplă o mare planșă dintr-o mapă desfăcută. Era un proiect în porțiuni și mai mult în manieră de gravură al Căii Victoriei, nu în stil occidental, cum zicea prietenul francez al lui Pomponescu, ci în stil neogrec, în spiritul Greciei de la Ister, după limbajul lui Ioanide, care susținea că noi, fiind aproape de Grecia antică, trebuia să reluăm anume tradiție direct de la vatra ei. Ioanide participase în anul 1933 la C.I.A.M. (Congresele internaționale de arhitectură modernă), care își formulase concluziile în Charta de la Atena și cunoștea personal pe Le Corbusier. Dacă admitea principiul «cetății radioase» și al «orașului linear», suspecta abuzul de grădină ca ducând la

natură, dușmanul în Bărăgan al artei arhitectonice. Geometrismul fantezist în alb al lui Le Corbusier nu i se părea grec, ci o obsesie a misteriosului solar african. Orașul trebuia să aibă o semnificație morală, să inculce sentimentul de demnitate umană și de forță, de aceea clădiri, statui, străzi trebuiau să constituie un edificiu unic, ca un poem finit. Calamitatea cea mare a Bucureștilor era, după Ioanide, că n-avea un fluviu alături, ca Tibrul, Neva, Sena, Dunărea, ori marea, ori în fine o legătură prin canale grandioase cu Istrul și Pontul Euxin. Factorul acvatic se putea totuși deocamdată suplini prin fântâni și bazinuri. În proiectul lui Ioanide Calea Victoriei forma o suită neîntreruptă de clădiri absolut egale, cu etajele în linie, în număr de nouă. De la un capăt la altul privirea trecea printre două planuri exact paralele. Varietatea se obținea prin diversificarea detaliilor. Din distanță în distanță, suprafețele erau susținute pe pilaștri de piatră, pe coloane străbătând o parte sau toată înălțimea, aci pornind pe deasupra parterului-soclu cu masonerie de granit, cu bosaje în diamant, aci dimpotrivă formând un porticat real sau fictiv. Din când în când, balustrada coperișului era populată de șiruri statuare. În zonele severe, fațadele erau complet plate sau străbătute vertical de linii costale, formând serii de pilaștri mai eterici. Ferestrele erau în general de metal. Fiecare întretăiere de străzi forma o mică piață circulară, pătrată sau octogonală, cu un *jet d'eau* în mijloc, în așa fel încât toate țâșnirile se vedeau în perspectiva infinită, întrerupte de două mari statui ecvestre de bronz, care în concepția lui Ioanide trebuia să fie copii gigantice sau imitații după *Alexandru cel Mare* de Euthykrat și *Amazoana călare* de Strongylion din Muzeul Național din Napoli, specimene de vigoare ale celor două sexe. Spre mijlocul străzii, cam peste drum de fostul Teatru Național, Ioanide plănuia o reinterpretare a propileelor ateniene, formând un soi de galerie, însă exclusiv din piatră și cu evitarea oricărei aparențe de pastişă. În două puncte exterioare, pe care Ioanide nu le fixase încă, desenându-le separat, s-ar fi aflat două mari foruri: forul Traian, circular, cu copia Columnei lui Traian și

statuia uriașă a imperatorului într-o nișă, și forul rectangular al lui Decebal, cu reconstrucția Trofeului de la Adam-Klisi prin piesele originale, conținând o statuie grandioasă a lui Decebal la un punct de ieșire și un arc de triumf cu scene dacice, simplificație a arcului lui Constantin, la alt punct de ieșire. Ioanide vedea acest for în Piața Victoriei de azi.

Contemplându-și astfel schița, arhitectul se simțea parcă stropit de apa hazuzurilor în timp ce călca pe dalajul ipotetic al Căii Victoriei (pe care n-ar fi fost admis nici un vehicul) și viziona în gând bronzurile de Euthykrat și Strongylion. «Imbecil! gândea el despre Gaittany. Îmi trimite o carte de vizită și mă ocolește înspăimântat. În capul lui e mucilagine. Ideea amazoanei și a cascadei nu deșteaptă nimic în creierul lui, preocupat de lucruri meschine. Sunt curios să văd ce e cu masa de astă-seară.» Ioanide închise mapa ca și trântind-o și merse la fereastră. Pe trotuar nu trecea nimeni. Însă aruncându-și ochii peste drum, unde nu era nici o clădire, zări pe cei doi indivizi preumblându-se ca și mai înainte, cu capetele întoarse de astă dată în direcția celui alt trotuar. Ioanide își netezi bila capului în semn de reflecție, apoi, ridicând din umeri cu indiferență, luă o carte din raft, părăsi biroul și se duse în celula lui cubiculară.

V

Arhitectul sosi cu oarecare întârziere la masa de la «Continental» și se încredință că de data aceasta Gaittany nu mințise. Nu participau decât obișnuiții Saferian, Pomponescu, Hagienuș, Suflețel, Gulimănescu, Dan Bogdan, Smărăndache și Smărăndăchioaia (care aflaseră ca din aer de reuniune), madam Valsamaky-Farfara, în această seară în mod excepțional cu Ioana, fata ei. Era și Gonzalv Ionescu, care nu fusese invitat, dar care, fiind informat de masă, se făcuse a intra întâmplător în grădina restaurantului și ceruse învoire a-și muta tacâmul. Inedit era doar un tânăr inexpressiv, cu obrajii foarte drepți, ca și când mușchii ar fi fost extirpați pe dedesubt,

și căruia Gaittany părea a-i da o foarte mare importanță. Era poate dintre inexplicabilele relații obscure ale lui Gaittany (socoti Ioanide), foarte utile pentru afacerile sale, niciodată însă destăinuite. Ioanide înțelese numaidecât că festinul se dădea în onoarea lui Ion Pomponescu, care ședea foarte înțepat în capul mesei. Gaittany, bănuind că Pomponescu intră în minister, căuta să-l încânte în chipul acesta. După oarecare trecere de timp, arhitectul pricepu de asemeni că tânărul cu obrajii plăți urma să devină director de cabinet al lui Pomponescu în eventualitatea ministeriabilității. «Vasăzică (gândi el), se pune bine și cu organele intermediare.» Ioanide nu știa însă tot. Gaittany nu se punea bine cu tânărul pentru simplul motiv că acesta era omul său, un membru al numeroasei sale familii. Prin legăturile cu alți oameni politici, Gaittany impunea discret lui Pomponescu un director de cabinet, pe care acela nici nu se gândea să-l refuze, spre a nu contraria pe aceia care îl acceptau în componența ministerului. Astfel Gaittany avea intrare liberă și chiar control, întrucât privea interesele sale, în ministerul eventual al lui Pomponescu.

La sosirea lui Ioanide se produse o oarecare mișcare neobișnuită, schimbări misterioase de priviri. Gaittany păru arhitectului alarmat în felul său subtil, iar Pomponescu rigid. Totuși, i se dădu lui Ioanide cu toată ceremonia un loc imediat la stânga lui Pomponescu, pe o latură în fața Ioanei, care ședea în partea cealaltă. Așezat la locul său, în vreme ce chelnerii începeau să aducă întâile elemente ale cinei, Ioanide făcu o revizie fugitivă a fizionomiilor. Gulimănescu îl privea cu o mare curiozitate, cu nuanță de satisfăcută compătimire, așa cum îi era obiceiul ori de câte ori cineva se afla într-o dificultate reală sau presupusă. Suflețul se sălta mereu pe scaun, fixându-l cu complicitate, Hagienuș râdea cu fălcile tremurânde, ceilalți manifestau un fel de seriozitate chibzuită. «E ceva la mijloc», presupuse Ioanide. Îndată, însă, nu putu descoperi ce. Fusese într-adevăr ceva. Smărăndache, spre a se afla în treabă și a obliga, adusese o revistă străină de artă și arhitectură, scrisă în mai multe limbi și abia sosită, o revistă de avangardă

ponderată, în care un român făcând studiile în străinătate publica un articol despre Ioanide, reproducând și câteva schițe. Sensul articolului era în general că Ioanide reprezenta primul arhitect mare al școlii creatoare urbanistice după câteva generații de arhitecți profesionali mai mult sau mai puțin merituoși. Ioanide renunțase la pitoresc și specific de suprafață, căutând a concilia viziunea *apriori* a arhitectului cu spiritul peisajului local. Când Pomponescu sosise, Gulimănescu, din epatare pentru orice autoritate, îl întrebă dacă știe despre articol. Acela, circumspect, neștiind despre ce e vorba și nevrând să se manifeste satisfăcut în cazul când ar fi fost la mijloc un atac împotriva arhitectului, zise că nu. Gulimănescu ceru revista și, la îndemnul tuturor, citi articolul, care se termina cu aceste rânduri:

«România se află azi din punct de vedere urbanistic în situația în care se aflau comunele italiene din Renaștere, doritoare a sfârâma umbrele ulițelor medievale și a le înlocui cu o cetate ideală, răspunzând cerințelor frumosului geometric și sanitar. Ca Hippodam din Milet, ca Leon Battista Alberti, care voia străzi drepte, edificiile regulate de egală înălțime, arhitectul român Ioanide concepe orașul ca un singur monument, cu toate dimensiunile numărate asemeni acelorale unui templu doric. Dacă guvernele române vor înțelege valoarea acestui mare arhitect, cu un simț excepțional al raportului între ideea arhitecturală transcendentă și sol, România va avea în viitor, dată fiind puțința de a dispune de spațiu vacant, o surprinzătoare reînviere a viziunii eline, eliberându-se astfel de influențele bizantine, de Renaștere și de barocul italian, interpretate în detalii și pictural și de așa-zisul stil românesc, atât de plăcut unor arhitecți români fără concepție și originalitate.»

Când lectura articolului fu terminată, se produse o mare și respectuoasă tăcere. Dan Bogdan manifestă o adâncă emoție mută, Saferian legănă capul, încântat, Gaitany exultă sincer și regenerat, deși cu moderație, spre a nu șoca pe Pomponescu. Acesta rămase perplex, pradă celei mai penibile contrarietăți,

neputând lua nici o atitudine, paralizat pe scaun de aflicțiune. Laudele ditirambice aduse lui Ioanide îi cauzau invidie, aluziile însă la mediocritatea restului arhitecților și la școala stilului național, al cărei șef se considera, îi turnau otravă în sânge. Pomponescu, foarte sensibil, prin educație, la stima altora, considera critica mai ales față de femei ca o pierdere de prestigiu. Gaittany, în primul rând, madam Farfara intuia situația nu se poate mai clară de altfel, fiindcă toți observase catalepsia lui Pomponescu și păstrau cea mai jenantă muțenie, care ar fi putut fi considerată drept malițioasă dacă de fapt n-ar fi fost ieșită din frica de a contraria un posibil puternic al zilei de mâine. Gulimănescu, înțelegând tardiv că făcuse o gafă, era tocmai dispus a întreba cine e semnatarul și a-i pune la îndoială competența, când Gaittany întrebă pe Pomponescu dacă nu era momentul, în așteptarea lui Ioanide, de a lua câte un aperitiv. Chelnerii, la un semn, fură de față, propunând vermut sau țuică. Cu acest gest, printr-un consemn tacit, accidentul articolului fu uitat de toată lumea, fără a fi dat naștere la vreun cuvânt de comentariu. Pomponescu ridică puțin paharul de vermut cu o mișcare obsecvivoasă în direcția femeilor și astfel impasul fu trecut. Acum, la sosirea lui Ioanide, Gulimănescu, Suflețel îndeosebi priveau pe arhitect ca pe o victimă, întrebându-se cum s-ar fi putut reabilita de tăcerea teribilă mustrătoare a lui Pomponescu. Să felicite pe arhitect, ori să considere fondul însuși al articolului nu le trecu prin minte. Ioanide însă, tronând cu nepăsarea lui, se scuză printr-o știre: Coțescu era din nou grav bolnav, aproape pierdut. Probabil pentru asta venise Gonzalv Ionescu. Comesenii se întoarseră unii spre alții, se întrebară reciproc ce era cu Coțescu, iar în aripa unde se găsea Gonzalv, acesta explică foarte natural că lucrul era inevitabil. Coțescu avea un atac violent de uremie, se sufoca, era ținut în viață cu baloane de oxigen. Gonzalv făcu în încheiere o strâmbătură îngrozitoare de scepticism, care părea să spună că e o lipsă de seriozitate din partea pacientului să se împotrivescă deciziilor naturii. La început Gaittany clătină din cap teatral, exclamă artificios:

«Săracul!» și un fel de indignare contra soartei: «Oh!», apoi cugetă că asemenea știri nu sunt de natură să favorizeze digestia și făcu toate eforturile să gonească fantoma lui Coțescu. Orchestra începea să cânte *Valsul în la major* de Brahms, și Gaittany, profitând de ocazie, încercă să zâmbească transcendental și să comenteze cu mâna tactul muzicii. «Minunat! se extazie el. Superb!» și căută să antreneze și pe doamne în voluptățile lui muzicale. Madam Farfara părea tristă, Ioana placidă, iar Pomponescu, oficios, refuză să lichideze momentul Coțescu. Pomponescu era un sentimental care se vindeca de melancolie prin rememorație, cu care prilej persoana sa ocupa treptat centrul evocării.

— A fost un om foarte interesant Coțescu, decretă el, tăind cu furculița un *oeuf poché Chartres*, l-am cunoscut de aproape la Berlin.

Văzând noua turnură a lucrurilor, Gaittany se acomodă programului comemorativ. Pomponescu vorbi despre teribila sărăcie a lui Coțescu în capitala Germaniei, unde avea o bursă insuficientă, din care expedia o parte în țară unei surori. Tată-său, preotul, deși om cu destulă stare, la șaisprezece ani cel mult își dădea afară copiii, declarându-le: «Te-am făcut mare, acum câștigă-ți existența și ajută-mă și pe mine!» Popa nu-i trimitea nimic. Coțescu avea o gazdă care îi oferea pe lângă odaie cafeaua cu lapte dimineața. Asta, de multe ori, era toată masa, și studentul se străduia s-o sporească. Raționarea cea mai strictă era sistemul său, și cum mesele în birturi i se păreau riscante, își cumpăra pentru o lună întregă un aliment rezistent, pe care îl fracționa în treizeci și cinci de bucăți, patru-cinci porții reprezentând riscurile în caz de întârziere a mandatului. Într-o zi l-a găsit cu un cufăr plin de cartofi, din care fierbea doi-trei pe zi. La un semn al lui Pomponescu, Smărăndache debită o anecdotă despre sistemul de raționare al lui Coțescu. Acesta căpătase de la tată-său, preotul, treizeci de prescuri, pe care le tăiase în jumătate, obținând șaiszeci de rații pentru două luni. Într-o zi, mâncându-i șoarecii o bucată, Coțescu nu vru să riște nimic și câștigă porția pierdută tăind

felii subțiri din celelalte rămase. Aproape toți izbucniră în râs și Gaittany, găsind că reuniunea era foarte reușită, patronă cu bună dispoziție servirea celui de-al doilea fel de pe meniul său, anume: *Sterlet grillé au beurre d'anchois*. Gonzalv Ionescu făcu notă discordantă, cerând din *nos specialites roumaines*: ciorbă de potroace. Gaittany strâmbă imperceptibil din nas la oroarea de a mânca seara ciorbă, nu zise cu toate astea nimic și, făcând elogiile cu mâinile în jurul farfuriei sale, ceru adeziunea celorlalți la cega pe grătar, Smărăndăchioaia dădu ghes lui Smărăndache să spună chestia cu găina.

— Spune întâmplarea cu găina, îndemnă și Hagienuş, care o ştia și el.

Smărăndache zise că Coțescu căpătase de acasă o găină și boabe pentru ea și hotărâse s-o taie. Însă găina începuse să ouă. Un ou pe zi, asta convenea lui Coțescu, atât cât ar fi durat și boabele. Preocuparea lui începu a fi care era ziua justă când găina ar fi încetat definitiv să ouă, ca s-o taie fără a pierde vreun ou. Începu deci să consulte cărți despre găini, să ancheteze pe alții asupra mediei de producție a fiecărei rase, scrise în străinătate specialiștilor (aci Smărăndache înflorea pe canavaua principală, ca și poeții populari). O babă îl încredință că nu există alt mijloc decât a căuta găina de ou. Coțescu ceru instrucțiuni, se exercită și puse în aplicare metoda. În fiecare dimineață, cu degetul pipăia găina.

— Ei, zise Hagienuş malițios, numai ca să dea formă dialogică anecdotei, când a tăiat Coțescu găina?

— N-a mai tăiat-o!

— De ce? Cum așa? Întrebară ceilalți.

— Găina se obișnuise cu ceremonia și de câte ori se apropia Coțescu de ea ca s-o caute, se lăsa în jos. Atunci Coțescu, de milă, n-a mai tăiat-o.

— Ha-ha-ha-ha! hohoti Gaittany într-un râs actoricesc, potolindu-se numaidecât.

În realitate nu pricepea deloc umorul chestiunii, fiindcă nu văzuse niciodată de aproape o găină și nu ştia absolut exact cum ouă. Studiile colegiale și le făcuse în străinătate,

iar la moșia lui nu pășea sub nici un cuvânt dincolo de conacul propriu-zis.

— Da' întâmplarea cu pisica o știi? Întrebă Pomponescu.

Natural, Smărăndache o știa. Coțescu, fiind în explorație geologică, pe când ședea la masă, pe marginea unei păduri, nu departe de un oraș, auzi o miorlăitură și zări o pisică voinică, îndesată, lată, care privindu-l fix cerea de mâncare. Coțescu tăie o bucățică de carne și i-o aruncă. Pisica, foarte blândă, miorlăi satisfăcută, venind din ce în ce mai aproape. Coțescu întinse mâna s-o mângâie, și atunci pisica, automat, se dădu o dată peste cap. Coțescu o mai netezi o dată, pisica se-nvârti din nou. Experiența fu repetată de câteva ori și nu mai rămânea îndoială că, ori de câte ori pisica era atinsă cu mâna, descria în aer un cerc deplin. Mirat, Coțescu luă toate semnalmente în carnet, desenă exact pisica, își notă locul precis unde o găsisese, consultă felurite manuale de zoologie, întrebă pe specialiști, în sfârșit, scrise în străinătate, cerând informații cărei spețe aparține pisica ce se învârtește în aer. Totul fără rezultat.

— Ei și? Ce fel de pisică era? se interesă viclean Hagienuş.

— Era o pisică dresată, părăsită de un circ ambulant.

— E bună! admise Gulimănescu, cu gândul la anecdotă.

«Ce canalii! medită Ioanide. Coțescu agonizează și ei spun fleacuri. La asta se reduce un om pentru ei.»

Cu toate astea, răsese și el. Recunoscă că, dacă anecdotele erau insipide și cu totul meschine față de complexitatea obiectului, ele rezumau nu mai puțin câteva note caracteristice ale individului. Într-adevăr, Coțescu era de o mare forță a voinței, la nevoie reglementându-și existența barbar, avea o curiozitate naivă și pedantă, care-l făcea să răsfoiască tomuri pentru cea mai neserioasă chestiune și să țină corespondență, era îndatoritor și iubea animalele.

Pomponescu simți mizeria gestului de a evoca un om în pragul morții cu anecdote, și de aceea la friptură (grătar eclectic: *poulets a la broche, rognons, cotes de porc* etc., aduse în piramide, căci lui Gaittany îi plăcea desfrâul vizual), între

înghițituri, se simți dator să atragă atenția că, lăsând gluma la o parte, Coșescu era un bărbat excelent, care trudise din greu ca să-și ajute toată familia, și multă vreme leafa lui fusese grevată de împrumuturi contractate în scopul de a-și întreține frații mai mici. Asta l-a obligat să muncească mai mult, să ia ore suplimentare. «Eh! oftă Pomponescu, multe ar face omul dacă n-ar fi greutățile vieții, opera creatoare cere libertate, bunăstare. Adesea pornim în lume cu intenții mari, dar cu timpul trebuie să renunțăm și să ne mulțumim cu meritul modest de a fi dat și noi o mică contribuție. Suntem o generație eroică! Mai târziu, când vor veni cei tineri, ajutați de sacrificiile noastre etc.» Pomponescu își compuse o fizionomie așa de filozofică, încât toată lumea, afară de Ioanide, care alegea unele părți mai dure de friptură și le puneă cu grijă alături pe marginea farfuriei, aprobă pe Pomponescu prin gesturi (Gonzalez, privindu-l, făcea simultan un gest detestabil: își ștergea foarte serios buzele de suc de fripturii cu miez de pâine). Toți păreau a se regăsi în această condiție fatală, care îi obliga să nu producă ceea ce se aștepta de la ei. Ioanide se agasa când auzea astfel de teorii și numai mestecatul îl împiedica să protesteze. Suflețel citea pe Homer în grecește, ilarul Hagienuş descifra cuneiformele, Pomponescu nu era deloc un om fără pricepere în specialitate (beton armat), Dan Bogdan era un profesor cu reputație. Toți, într-un fel sau altul, găsiseră în viață mari înlesniri și erau acum cel puțin oameni lipsiți de orice griji materiale. Ce-i împiedica de la creația la care simțeau că sunt obligați? Ca să scrie o mică notă arheologică în zece ani, Hagienuş, omul cu gusturi bibliofile, care posedă cărțile cele mai rare și călătorise de atâtea ori în străinătate, se văieta la toată lumea de dificultățile studiului, de lipsa de concurs. Pentru acea notă, estorca mereu acoturi, ajutoare, delegații în străinătate și, lucru curios, nici un oficial nu se credea mistificat, toți îi dădeau dreptate. Ioanide pretindea că ne aflăm încă în era fanariotă prelungită, indivizii nu vor altceva decât să parvină. Nemaieexistând boierii și alte dregătorii sonore, aventurierii caută titlurile veacului: profesor universitar, doc-

tor, arhitect, când nu-l pot obține pe cel de ministru. Voluptăților orientale s-au substituit altele: plăcerea de a citi, de a călători. Strămoșul lui Hagienuș vorbea poate turcește și mânca friganele cu migdale și scorțișoară. Acum Hagienuș devora mușchi la frigare și se ocupa cu misterele cabire. Cine-i vedea spunând anecdote cu găina lui Coștescu și pisica saltimbancă ar fi zis că are de-a face cu niște semidocti. Dimpotrivă, Suflețel, Hagienuș erau putrefiați de cultură.

— Să-mi oprești osul ăsta! notifică Ioanide lui Pomponescu, arătând cu degetul spre un cotlet pe care acela îl curăța metodic de carne. Și cum viitorul ministru nu pricepea, îi explică: Pentru ștolț, câinele meu!

Atunci Pomponescu, foarte amabil, sistă descarnificarea și luând un șervețel de hârtie depuse cu grijă osul pe el. Madam Farfara se grăbi și ea să ofere câteva bucăți pe care le socoti agreabile pentru un câine. Mai mult, Pomponescu disertă asupra fidelității rasei canine, evocă iarăși viața sa în raport cu acest subiect, descrie amănunțit o cățelușă pe care i-o dăruise la Londra un amic englez, adăugă chiar cu ironie bonomă că aceasta fusese singura ființă cu adevărat fidelă pe care o cunoscuse. Infatuarea obișnuită a lui Pomponescu, atenuată de melancolia decoroasă și plină de tact, dădea un rezultat social plăcut. Ministeriabilul cumpărase de la o țigancă cu flori câte un trandafir, nu mai mult (cu oarecare tocmire), și oferise fiecărei femei câte unul. Trandafirii erau de altfel mari și superbi. Madam Farfara și Smărăndăchioaia căpătase, respectiv, unul alb și unul roz, loana, unul ca sângele coagulat. În cele din urmă, Pomponescu ridică paharul și ură sănătate lui Coștescu și toate cele dorite celorlalți. Gulimănescu replică:

— Să vă vedem ministru cât mai curând!

Pomponescu scutură din umeri precum că nu era în puterea lui să prevadă evenimentul, totuși acceptă măgulit eventualitatea.

Gaittany însoți sosirea unui soi de meringe cu frișcă cu mari demonstrații. Era prăjitura la care ținea îndeosebi, fără vreun motiv material. Corpul prăjiturii era fad, frișca prea

spumoasă și zaharoasă. Ioanide explica astfel lucrurile: la vederea meringii, Gaittany, neavând nici un fel de senzație personală, a exclamat odată din pură obișnuință: «Perfect!» Nefiind contrazis de nimeni, a luat tăcerea drept aprobare și de atunci e «convins» că prăjitura e bună. Așa făcea în toate chestiunile. La cafea, Saferian oferi comesenilor țigări de foi Don Garcia și alte specialități tabagice, britanice și orientale. Deși Hagienuş nu fuma, ceru o țigară de foi și o vâri în buzunar. Acum se produse un incident care schimbă ordinea asistenței. Pomponescu solicită doamnei Valsamaky-Farfara să-i ghicească în cafea. Aceasta, după puțină reculegere, căci pretindea a nu fi inspirată, acceptă, însă între timp alți candidați — Gaittany, Saferian, Hagienuş, Suflețel, Smărăndăchioaia — formulară pretenția să li se citească viitorul și se apropiară, schimbând scaunele, de ghicitoare, împingând ceștile de cafea răsturnate pe farfurioare și prevăzute cu un număr de ordine (asta fusese ideea lui Smărăndache). După un examen atent, madam Farfara prevesti lui Pomponescu următoarele: că va face în curând o călătorie («În turneu ministerial», presupuse tare Gulimănescu), că va fi obiectul unor calomnii (Pomponescu consimți din cap că lucrul este dintre cele mai posibile), dar că în cele din urmă va izbândi asupra dușmanilor, că va avea un succes excepțional și o mare satisfacție în dragoste (Pomponescu se apăra cu mâinile, dar se înroși sensibil). Emoția lui Pomponescu nu era o simplă mișcare de societate. De câtăva vreme tindea către o relație oficioasă cu Ioana, sub protecția doamnei Valsamaky-Farfara. Deși căsătorit, Pomponescu avea un cămin foarte întunecat. Nevastă-sa, de o vârstă cu el, devenise de câțiva ani infirmă printr-o anchiloză și-l doctriniza din fotoliul ei, cu concursul mamei ministeriabilului, femeie viguroasă și plină de ambiție. O bună parte din infatuarea lui Pomponescu se datora acestor femei, care nu admiteau pentru el alt regim moral decât acela stabilit de ele. Astfel, după părerea lor, a fi fost și a fi ministru era cea mai mare onoare și, prin urmare, «Jean» trebuia să facă totul ca să se impună. Despre valoarea ca arhitect a lui

Pomponescu mama și soția n-aveau nici o îndoială și refuzau a admite că altcineva poate să se încumete a se compara cu el. Valoarea o deduceau din «poziția socială», singura în care credeau. Probabil că fără stimulentele acestor două femei Pomponescu ar fi fost mult mai sceptic în privința posibilităților sale, femeile îl ambiționau și-l înveninau, de aceea satisfacțiile sociale rezolvau parțial drama lui intimă, dându-i o proeminență pe alte căi decât pe aceea a creației. Pomponescu nu renunțase complet la ideea de a face un lucru excepțional. Ideea unei «catedrale a neamului» persista în cercurile «patriotice» și religioase, și Pomponescu era omul la care toți se gândeau, numai pentru motivul că era un personaj politic și fiindcă profesa verbal și propagandistic, fără intimă convingere, un naționalism vehement în materie arhitecturală. Intrevedea marea bazilică a națiunii ca o biserică dintre cele mai pitorești, precum Mănăstirea Curtea-de-Argeș, ridicată la altă potență. Din când în când, mai ales în momentele de mizantropie, cauzate de viața politică, Pomponescu intra în biroul lui și lucra la planurile domului. În aceste momente de reciuziune, cele două doamne Pomponescu vorbeau în șoaptă, și dacă vreun musafir se iveau, se decideau cu greu a turbura liniștea lui Pomponescu. Smărăndache juca foarte bine scena asta. În numele doamnei Pomponescu, punea degetul la gură și vestea confidențial:

«Ssst! Jean lucrează la catedrală!»

De câte ori arhitectul ministeriabil dispărea mai mult timp din societate, de întreba cineva despre el, prietenii malițioși puneau degetul la gură și șopteau:

«Jean lucrează la catedrală.»

Existența lui Pomponescu nefiind deci așa de luminoasă cum părea profanilor, legătura cu Ioana reprezenta dacă nu un episod pasionant, cel puțin o diversiune justificată pentru un om public, lipsit de ambianță caldă. Când veni rândul ceștii lui Hagienuș, care asculta cu gura căscată, pradă celui mai amuzant misticism, madam Farfara îi comunică o existență plină de patimi, ceea ce atrase asupra eroului laudele cele mai echivoce, primite cu un râs plin de plăcere.

— Dar, îl preveni ghicitoarea, ai să ai un proces sau o discuție, așa ceva (Hagienuş, credul, deveni buzat), din care are să te scape un bărbat cu mare influență. («Poate domnul Pomponescu», bănuî Hagienuş.) În fine, în curând ai să capeți o casă.

— De unde casă? se miră Hagienuş.

— Asta nu pot să știu eu! se retractă cu umor madam Valsamaky.

— Unde vezi dumneata casă? insistă cel în chestie. Atunci madam Valsamaky îi făcu semn să se apropie și-i arătă cu un băț de chibrit ce-i slujea de baghetă un mic pătrat negru cu două puncte interioare și-i semnală un fel de ramificație pe care o denumi pom, de unde deduse că e vorba de o casă la țară.

Cum Hagienuş ședea încă perplex, Ioanide scoase un mic sul cu care venise și i-l puse sub nas. Acela rămase vrăjit. Era planul și prospecțiunea mausoleului, reduse la minim prin fotografie, așa cum obișnuia Ioanide.

— Uite-ți casa, zise arhitectul.

În culmea fericirii, exultând din toată fața, înduioșat de a face o bucurie postumă fostei sale neveste, Hagienuş sorbi cu ochii fotografia, apoi o trecu și celorlalți, care o admirară. Pomponescu însuși avu bunăvoința de a găsi proiectul foarte impresionant și de gust și felicită pe Hagienuş de achiziție. Însă Ioanide întinse, spre spaima bibliofilului, mâna să-și retragă desenul.

— Banii! notifică el, și pe urmă.

Hagienuş luă o față plângărească de copil, întorcându-se ca spre niște martori către toți ceilalți.

— Plătesc, domnule Ioanide, ce Dumnezeu?! Plătesc. Mă jur pe ce vrei!

— Pe Proteu! propuse răutăcios Sufletețel.

— Eu vreau banii mei pentru concepție, se încăpățână arhitectul. Nu-ți iau mult. Zece mii de lei, cât mă costă materialul, timpul pierdut. Construcția ți-o inspectez gratis și-ți dau un meșter ieftin de tot.

Hagienuş nu voia să înapoieze planul monumentului, jurându-se că va plăti când va avea bani. Ioanide pretindea ironic bani peşin, în fine, toţi se puseră cheazăşie pentru orientalist şi semnară solidari împreună cu el că sunt martori la obligaţia luată de a se plăti lui Ioanide în termen de trei luni suma de lei zece mii. Arhitectul împături frumos chitanţa şi o puse în portofoliu. Hagienuş întări înscrisul şi oral:

— Plătesc, domnule Ioanide, se poate să nu plătesc?

— Să fii atent, zise Dan Bogdan, ca să plaseze şi el o vorbă; ştii ce-a zis Keyserling.

— Românii sunt mehenghi! traduse Sufleţel ideea filozofului de la Darmstadt.

Keyserling fusese şi în România, şi într-o ediţie din *Das Spektrum Europas* improvizase unele definiţii ale românilor, nu mai fondate decât lecturile în cafea ale doamnei Valsamaky-Farfara. Unii intelectuali fuseseră scandalizaţi, alţii, printre care şi Gaittany, le găseau geniale. Sufleţel făcea aluzie la aceste rânduri: «*Der beste rumänische Witz ist tatsächlich byzantinisch; noch heute lebt În Rumänien eine Kunst des Epigramms, die seit der Antihe sonst nirgends auf der Welt mehr blüht*»¹. Pomponescu susţinu că spiritul nostru e mai mult oriental («Karaghiozlâc», completă Sufleţel sărind de pe scaun şi privind cu sarcasm pe tot spaţiul mesei, dar îndeosebi spre Hagienuş), evident (consimţi şi el) un umor de «karaghioz» («Pehlivan», adăugă Sufleţel, iar la ureche spuse celor din jur, ca să nu fie auzit de doamne: «Pezevenghi»).

— Şi expresia «măscări», dezvoltă Smărăndache, care era foarte asociativ la mese, vine de la «mască», dovadă a stilului teatral.

Nici Sufleţel, care răsuca capul în toate părţile şi făcea din ochi, nici Hagienuş, care râdea din fălci, nu lăsară a se înţelege că teoria «karaghiozlâcului» i se poate aplica.

---

¹ Cea mai bună glumă românească e de origine bizantină; dăinuie până în ziua de azi o artă a epigramei, care în toate celelalte colţuri ale lumii a dispărut din antichitate (germ.).

Hagienuș mai confirmă o ultimă dată, aproape confidențial, între patru ochi:

— Plătesc, domnule Ioanide!

Numai Saferian, armean curat, zâmbea pașnic și inocent. Când Pomponescu tăcu, își exprimă și el opinia asupra problemei, zicând că orientalii sunt triști, mai mult poeți și moraliști decât spirite sarcastice.

Ioanide însă nu mai era atent. Încă mai demult contemplase pe Ioana, întâi cu coada ochiului, apoi privind-o franc cu pupilele lui de un albastru turburător. Cu mâinile bătea darabana pe masă, ceea ce la el însemna, fiind la mijloc o femeie, interes acut și prevestire de furtună. Madam Farfara, femeie foarte experimentată și intuitivă, spuse, examinându-i ceașca:

— La dumneata nu pot să citesc, ești om sucit, uite cum s-a strâns toată drojdia. O să ai o agitație mare, vreo pasiune...

Arhitectul, foarte puțin atent la predicțiune, compara cele două femei, pe mamă și pe fată. Fizionomic, madam Farfara și Ioana semănau. Așa plină, cu buze roșii, cu pielița moale și pufoasă ca a piersicii, fusese și madam Valsamaky. Ioana avea însă ceva inedit, mai animalic și picant. Umerii obrăjilor îi erau ridicați spre ochi ca la mongole, aducea puțin cu tată-său, a cărui barbă tăiată cu foarfecele în jurul maxilarelor masive și-o amintea Ioanide. În general, Ioana avea ceva planturos și leneș și o mare capacitate de tăcere ardentă. Vocea-i era de contralto, făcuse studii la Conservator și chiar cântase la Operă, bustul îi era excepțional de athletic, cu sâni ca de piatră și spărgând bluza, fără a se revărsa. Aci părea focoasă și tăcut spirituală, aci somnolentă. Din această cauză era poreclită «Indolenta». Într-un anume moment, Ioana căzu între două atacuri vizuale concentrice din partea lui Pomponescu și a lui Ioanide. În vreme ce acesta din urmă dărabăna cu degetele, Pomponescu tăia felioare subțiri de măr și cu o scobitoare le introducea în paharul de vin al Indolentei, asigurând-o că mărul dă o aromă deosebită băuturii. Aceasta, ținând trandafirul sub nas, privea felin din ochii ei mari, păstrând

o neutralitate echivocă. Delicat și obiectiv, Pomponescu distribui felii de măr și în paharul doamnei Farfara și al lui Ioanide, care erau mai apropiate.

Întors acasă, Ioanide desfăcu pachetul cu oase și cărnuri și-l puse înaintea lui Ștolț chiar pe pat, și-n vreme ce câinele, plin de recunoștință, mânca, scoase o foaie de trandafir picată de la Ioana, pe care o răsucise ca pe o foiță de țigară și o vârâse mașinal în buzunar, și trecându-și-o pe la nas, rămase multă vreme pe marginea patului, absorbit de gânduri.

VI

În zilele următoare, zvonul că ar fi murit Coștescu începu să circule, ajungând chiar la urechile lui Pomponescu. Acesta fixase o dimineață când primea pe «amicii săi politici», acum însă, sub pretextul ministeriabilității, ziua luase proporțiile unei săptămâni. Pomponescu posedă o casă fără etaj, de aparență modestă, într-o stradă dintre Calea Victoriei și Bulevardul Lascăr Catargi. Imobilul era de fapt destul de somptuos și îndeosebi sala mediană era foarte încăpătoare. Prevăzută cu un gobelin pe un perete și câteva canapele și fotolii, ea slujea de anticameră de staționare a partizanilor profesorului de beton armat. Pomponescu nu mai făcea parte din nici un partid politic, afectând a avea grupul său. Fost de câteva ori ministru, reprezentant al mai tuturor corpurilor de prestigiu, se alegea în permanență în Parlament și se afla gata a intra în cabinetele de compromis, în calitate de personalitate. De aceea acasă întreținea o mică curte. «Amicii săi politici» veneau în anticamera sa, ședeau de vorbă între ei ca la club, fără măcar a da ochi cu stăpânul casei, care, în biroul său, lucra sau simula a lucra, și din când în când primea pentru câteva clipe un personaj mai important sau pe un partizan aducând știri din provincie. Bineînțeles, la ieșire, Pomponescu întindea mâna la toți cei aflați în anticameră și ținea cu ei un scurt colocviu. Pomponescu nu făcea asta numai din emfază și manie politică, ci dintr-o necesitate naturală. Obișnuit din copilărie a

vedea casa deschisă, s-ar fi simțit singur dacă nimeni nu l-ar fi vizitat. Tăcerea telefonului câțeva vreme îl punea în panică. Pomponescu suferea de o neurastenie invizibilă, foarte decentă, de frica de solitudine și de scăderea prestigiului, și făcea politică numai pentru a-și putea întreține un aparat social factice. În fond, cunoștea superficialitatea oamenilor care îl frecventau, invidiind nepăsarea lui Ioanide și totodată mirându-se de o existență ce i se părea bizară. De partea sa, doamna Pomponescu ducea aceeași viață de convenție, primind într-un salon adiacent anticamerei pe prietenele sale, mai toate interesate și solicitatoare (lucru ce nu-i plăcea, fiind măgulită a obliga), iar seara avea loc o adevărată ședință (în vremile de putere), în care mai ales doamna făcea intervenții imperioase.

Într-o astfel de zi de anticameră, Pomponescu lua la orele zece dimineața cafeaua cu lapte în sufragerie împreună cu doamna Pomponescu-mamă și doamna Pomponescu-consoartă. Acest moment reprezenta pentru el o adevărată solemnitate domestică. Gătite foarte atent, nepermițându-și nici un fel de neglijență, cele două femei luau loc în jurul mesei vaste și rotunde, ce evita dificultățile alegerii locului preeminent. Doamna Pomponescu se sprijinea mergând pe un baston de argint și cu un vârf de cauciuc, soacra călca liber, își aranja părul foarte abundent într-un fel de *toupet* și purta ochelari *pince-nez* legați cu un lăntișor, pe care îi scotea și repunea după trebuință. Când Pomponescu intra în sufragerie săruta mâna doamnei Pomponescu-mamă, aplecându-se ceremonios, în vreme ce aceasta ridica brațul spre a-i ușura gestul, apoi depunea un mic sărut, aproape numai în efigie și *raccourci*, ca genuflexiile prelaților catolici, pe un obraz al doamnei Pomponescu, însă spre tâmplă, în semn de austeritate. Pomponescu numea pe nevastă-sa Mamy, iar pe mamă-sa Maman, și amândouă îl chemau pur și simplu Jean.

— Ascultă, Jean, îl luă în primire Maman, căutându-l insistent și muștrător cu privirea pe deasupra ochelarilor, silindu-se totodată a ocoli obstacolul unei mari vase cu trandafiri, tu ai citit *Universul*?

— De vreme ce l-ai confiscat dumneata, firește că nu, zise Pomponescu cu ironie respectuoasă, sărutându-i mâna. Ce eveniment capital s-a întâmplat?

Era obiceiul lui Pomponescu în general de a persifla discret orice fapt având pretenția de a se ridica asupra banalului. N-admitea decât locuri comune și oameni curenți, asta însă dintr-o secretă aprehensiune de a fi depreciat prin jocul inedit al valorilor.

— Oh! Se supăra de-a binelea Maman, care era o bătrână plină de temperament, dar e un scandal!

— Într-adevăr, interveni și Mamy cu un aer decis și jignit, e o mare impertinență. Am să iau informații.

Pomponescu, nedumerit, întrebă din ochi despre ce e vorba, așezându-se la locul său. Subreta (casa avea o astfel de subalternă în afară de bucătăreasă) îi întinse de pe tava o ceașcă de cafea cu lapte.

— Aici este un articol, zise madam Pomponescu-mamă, care spune că unul Ioanide e cel mai mare arhitect român.

Pomponescu se roși la față și-și mușcă puțin mustața.

— Cum se poate să se scrie asemenea lucruri? adăugă cu demnă indignare și madam Pomponescu-consoartă.

Ministeriabilul ridică ușor din umăr și, turburat, se preocupă de mestecarea cu lingurița a laptelui. Astfel de chestionări i se păreau mai penibile decât însuși articolul, și — ca și în seara festinului — încercă să ocolească prin tăcere punctul nevralgic, ceea ce nu-i fu posibil acasă, și tocmai în această oră cele două femei pretindeau a lua în dezbatere împreună cu Pomponescu toate problemele la ordinea zilei. Ministeriabilul oftă interior, regretând indiscreția lor, rușinându-se totdeauna de prezența subreței.

— Nu trebuie să permiți, insistă absurd Mamy, să se publice astfel de articole.

Și cu bastonul, infirma doamnă păru a bate în dușumea, deși intenția ei nu fusese decât a-l rezema mai solid de scaun.

— Dragă, se scuză Pomponescu cât mai amabil, nu-i posibil să mă amestec eu în treburile gazetelor. Ce rost are? Nu văd

nimic scandalos. Ioanide e un arhitect cunoscut, foarte (aci ministeriabilul căută un termen mai slab) merituos, e cineva, nu-i un «ăsta», cum zici dumneata, Maman...

Și cu această generozitate, Pomponescu se simți ușurat, aproape concepu posibilitatea de a conviețui în câmpul arhitecturii împreună cu Ioanide. Maman însă se arătă implacabilă:

— Aici nu scrie că acest domn, căruia binevoiești a-i găsi merit, are și el o valoare, spune că e singurul arhitect român mare, face aluzie la tine, te atacă.

Pomponescu deveni ușor nervos.

— Maman, exagerezi, e un articol al vreunui prieten al lui Ioanide, are și el partizanii lui, ce are de-a face toată chestiunea cu mine? Mai bine spune-mi cum stai cu sănătatea.

Madam Pomponescu-mamă, femeie cu obișnuința lumii, deși de vederi înguste, își dădu seama îndată că fiul ei nu suportă conversația pe această temă, înregistrând sugestia lui de a se închide discuția. Acceptă deci scoaterea de pe ordinea de zi a referatului despre articolul din revista străină asupra lui Ioanide, hotărâta și ea, ca și noră-sa, a se ocupa personal de această afacere. Răspunse la chestiunea despre sănătate:

— Nu tocmai bine, scumpul meu, am sufocații noaptea. Ori pilulele nu-și mai fac efectul, ori farmacistul ăstălalt nu le-a preparat la fel.

Interesant era că, spunând aceasta, madam Pomponescu, mai mult decât septuagenară, care păstrase până atunci o ținută verde, se prăbuși vizibil, ca și Valdemar al lui Edgar Poe, luând o mască senilă. Pomponescu, deși respectuos față de mamă-sa, avea suficientă obiectivitate ca să observe acest proces. Bătrâna juca teatru, disimulându-și adevărata stare. Niciodată nu afirma că se simte bine. Nu dormise destul sau n-avea poftă de mâncare (cu toată dezmințirea dată de fapte la masă), se simțea istovită de puteri. Când credea că nu e văzută de nimeni, madam Pomponescu-mamă avea gesturi degajate și repezi, mergea sprinten. Îndată ce simțea pe cineva apropiindu-se, începea, după împrejurări, să gemă intermitent (dacă se

constituisă bolnavă), să târască pașii în mers, să tremure fălcile. Părea mai bătrână cu douăzeci de ani. Poate că n-avea conștiința de a se preface, cădea brusc în infirmitate prin autosugestie. De ce făcea astfel? se întrebase de atâtea ori Pomponescu. Concluzia la care ajunsese, luând în examinare și câteva aluzii filozofice ale bătrânei, era că mamă-sa se temea de indiferența celorlalți dacă s-ar fi declarat sănătoasă. În fiecare bătrân există o frică de a fi abandonat și o nevoie de a ocupa conștiința celorlalți. Maman se menținea la suprafață printr-o alianță tacită cu Mamy, care și ea, fiind infirmă, suferea de aceeași aprehensiune, și amândouă cu puteri sporite își mențineau ascendentul asupra lui Pomponescu, slab prin educație.

Readucerea în discuție a numelui lui Ioanide afectă în chipul cel mai profund pe Pomponescu și-l dispuse la una din acele antipatii secrete, obstinate, de care era capabil când se simțea umilit. Indispoziția nu venea decât superficial din cauza articolului și reproducerii lui în *Universul*. Cu o zi înainte, Pomponescu fusese în vizită la madam Valsamaky-Farfara, care avea pretenția de a oferi un ceai, în realitate spre a vedea pe Ioana. Acolo, în salonul demodat și extravagant, cu fotolii de bambuc poleite, dădu ochii cu Ioanide, care, călare de-a-n-dărâtelea pe un scaun, rezemat cu mâinile de spetează, privea insistent la Ioana, care fuma picior peste picior pe o canapea, părând a face mare caz de el. Arhitectul, puțin murdar de moloz pe haina de șantung albastru, construia o casă prin împrejurimi. La intrarea lui Pomponescu nu-și schimbă poziția de călăreț, și ministeriabilul avu impresia că nici Ioana nu făcuse prea mare caz de sosirea lui, rămânând absorbită într-o conversație începută înainte. Instinctul nu înșela pe Pomponescu. Ioanide, ras proaspăt în cap, se oferise să-i construiască un templu. El îi explicase că nimic nu-l împiedica să execute acest proiect, că puțin îi pasă de lume, toată greutatea era de a găsi un bun sculptor care să-i facă statuia plastică precum a Venerei cu delfin din Muzeul Național din Roma.

— Dar ar fi un scandal, hohoti amuzată madam Valsamaky-Farfara, care însă era receptivă la ideile cele mai înaintate.

— Nu cred, continuase Ioanide într-un stil pe jumătate himeric, pe jumătate pozitiv, că va fi vreun scandal. Nudul nu va avea nici cap, nici mâini, ca și Venera romană, va fi pur și simplu portretul unui trup splendid («al unui „animal” semizeiesc», complini Ioanide mental, foarte conștient de valoarea limitată a frumuseții Indolentei).

— Și, dădu Ioana fumul de țigară pe nas, evident încântată, deși cu calm, de omagiile lui Ioanide, irezistibile prin siguranța cu care acela le debita, și ce să facem cu templul?

— La ce slujesc templele? se întrebă ca și un solitar Ioanide foarte serios. La nimic... ele dau un patos, excită spiritul. De pildă, templul pe care ți-l propun ar putea servi ca loc de întâlnire pentru depunerea primului sărut între îndrăgostiți... Un loc de cununie materială, solemn, maiestuos. Ioanide își dădea seama că nu putea fi crezut a vorbi serios, de aceea deveni practic: și pe urmă, cine te împiedică să-l întrebuițezi în sens profan, să dai concerte de muzică vocală? Propun însă pentru decor ca sala să n-aibă scaune. Mobilierul ar fi o alterație a ideii de sanctuar. Lumea să stea în picioare.

— Unde să stea în picioare? interogă Pomponescu când veni, ca să nu pară un intrus acolo unde crezuse a fi pivot.

— În templu! Îl informă Ioanide cu o seriozitate comică.

— Aha! Înregistră Pomponescu foarte amar, însă politicos, amabil ca de obicei, domnul Ioanide este exponentul ideii gratuitului în arhitectură.

Lui Ioanide însă nu-i plăcea discuția în public a chestiunilor de specialitate, pedanteria îi repugna, și descălecând de pe scaun bagateliză însăși convorbirea:

— Glumeam ca să le contrariez pe dumnealor. Îmi pare rău că trebuie să vă las. Am o bina prin apropiere. Ce vreți? Sunt un simplu zidar.

Zicând acestea, Ioanide, după civilitățile de rigoare, plecă, lăsând pe Pomponescu stăpân pe câmpul de bătaie. Acesta nu se simțea totuși biruitor și șezu multă vreme stânenit.

Dezinvoltura lui Ioanide, ochirile lui de uliu spre Ioana, aprige și sigure, calmul ironic, toate astea indispuneau pe ministeriabil. Prezența arhitectului la faivoclocul doamnei Valsamaky-Farfara, organizat ca un simplu pretext pentru tratativele sale sentimentale cu Ioana, i se păru foarte neconvenabilă și chiar jignitoare. Fusesse surprins în intimitățile sale. Ar fi reproșat celor două femei această eroare, dar Pomponescu nu era omul atacurilor deschise. Sub nici un cuvânt nu și-ar fi permis să bârfească brutal un prieten al casei în care intra, și vreo insinuare oricât de minimă asupra lui Ioanide i se păru inoportună, având în vedere că de fapt omul începuse a-l agasa. Alterat sufletește, Pomponescu stătu multă vreme fără a putea scoate un cuvânt. Madam Valsamaky-Farfara căută a repara atmosfera:

— Ioanide, săracul, totdeauna paradoxal și cu capul în nori. Câte am auzit eu de la el? Trecea plin de var pe stradă, am pus servitoarea să-l scuture puțin. Pe Ioana o cunoaște de mică.

Făcând aluzie la copilăria Ioanei, madam Farfara voise a atrage atenția că prezența lui Ioanide era cu totul paternă și inofensivă. Lui Pomponescu îi displăcu faptul că, plecat pe ușă, arhitectul plana încă în atmosferă, absorbea gândurile femeilor. Ioanide i se păru cinic, fanfaron, lipsit de moralitate. Îl socotea infatuat, reclamagiu și prezumțios sub aere de modestie, era din ce în ce încredințat că așa-zisa lui dezinteresare e numai o formă perversă de parvenitism. Articolul apărut în revista străină și comentat strident în *Universul* dovedea că Ioanide avea gașca lui. (Adevărul era totuși că până în acel moment Ioanide n-avea habar de articol, pentru că nu citea ziarele, iar despre revistă, pe care n-o primise, nu-i pomenise nimeni o iotă, ca printr-o înțelegere spontană și tacită.) Apoi arhitectul îi apărea imoral cu ahtierea lui de femei de care auzise și de care era acum mai zdrobitor convins ca oricând, având în vedere că avea familie, copii mari. Un singur moment Pomponescu nu compara situația lui cu a lui Ioanide, fiind sincer în antipatie, pentru că personal se simțea autorizat

să împlinească deficiențele căminului său. Madam Valsamaky-Farfara ieși prudent spre a da instrucțiuni de servire a ceaiului și astfel Pomponescu, înghițindu-și necazul, izbuti a repune stăpânire pe inițiativa lui. Maniera sa erotică era de stil vechi, ceremonioasă, cu puseuri sentimentale, totuși nu improprie a capta femeile, mai ales prevenite și interesate. Întâi de toate Pomponescu scoase dintr-un buzunar al vestei o cutiuță mică, din care extrase un inel decorativ, mai degrabă subțire, a cărui poantă o forma un smaragd într-o rouă de mici diamante.

— Îmi permit, zise el zâmbind, să acopăr un milimetru al degetului dumată cu acest inel.

Ioana întinse degetul, fără nici un protest, și primi inelul și o sărutare afectată a mâinii respective, apoi, privind darul și așezându-l în diferite direcții, ca și când l-ar fi cumpărat, recunoscă că e frumos, fără alte manifestații. Nici Pomponescu nu aștepta mai mult, deoarece gesturile extraordinare îl speriau, obligându-l la reacții pentru care nu se simțea apt. Acest mod lin de audiență îl mulțumi și deci trecu mai departe la demonstrația orală:

— În viața noastră, domnișoară Ioana (un fel de a vorbi al lui Pomponescu, căci Ioana nu era domnișoară), a oamenilor mai maturi și cu responsabilități (aci Pomponescu râse, ironizându-se singur amabil și indicând astfel greutatea în care se afla el, ca om de vază, de a-și descoperi unele slăbiciuni), vine un timp în care sufletul încă tânăr nu vrea să abdice și totuși se sfiește să-și dezvăluie aspirațiile. Atunci, cine are norocul a găsi o ființă discretă și înțelegătoare începe o a doua viață. De o astfel de existență nouă am și eu nevoie. Cred că mă înțelegi.

— Te-nțeleg! răspunse Ioana cu un glas liniștit, dar îngroșat în surdina, șoptit profund, din obișnuință scenică.

Pomponescu fu satisfăcut de această corespundere laconică ce-l scutea de gesturi teatrale. Genul său era o discreție pompoasă. Ioana pricepu și ea că o excesivă rezervă putea să bleseze, și de aceea veni spre Pomponescu și, făcându-se a

mai admira inelul, netezi cu dosul mâinii reverul smochingului tivit al ministeriabilului, scuturându-și capul înapoi, într-o mișcare de temperament cu totul castă, care îi relevă dinții superbi și un gât vânjos, statuar. Pomponescu nu găsi nimerit a profita prematur de apropiere și, aplecându-și capul în jos, sărută doar podul palmei loanei. Apoi «ridică ședința» tocmai când madam Farfara se întorcea din inspecție.

Acum, consumându-și cafeaua cu lapte împreună cu cele două Pomponești, ministeriabilul reevocă pe Ioanide stând călare pe un scaun și vorbind loanei de temple și văzu în arhitect nu numai un concurent în profesiune, ci un adversar în viața sa intimă. Ideea că Ioanide ar fi știut de veleitățile lui față de Ioana și că l-ar fi bravat dinadins, luându-și o poziție impertinentă, începea să-i intre în cap. Pomponescu simți nevoia să-și calmeze iritația (de altfel de aspect acalmic) și, lucru ce i se întâmpla foarte des, sărutând mâna mamei și a soției, le rugă să nu-l aștepte la masă. După o oră de audiențe, ieși pe jos, împreună cu viitorul său director de cabinet, care făcea repetițiile eventualei sale misiuni, la șosea. Avea obiceiul să se plimbe din când în când astfel, înainte de a lua masa în oraș, totdeauna cu cineva, Pomponescu având până și melancolia sociabilă și decentă. Pe când mergeau alături la pas, zări la oarecare distanță un bărbat cu trei copii în dimensiuni crescendo, o fetiță ca de patru ani și doi băieți, respectiv de vreo șase ani și nouă ani. Copiii se țineau de mână, iar bărbatul se așezase într-un genunchi în fața fetiței și-i așeza un ciorap, scoțându-i totodată pantoful din picior spre a i-l scutura de nisip. Probabil că cu toate aceste îngrijiri fetița se plângea de oboseală, de aceea bărbatul o luă în brațe, continuându-și drumul cu restul lanțului diminuat de mână. Când ajunsese în apropierea bărbatului cu trei copii, Pomponescu avu surpriza de a constata că are în fața sa pe Gonzalv Ionescu. Întrebat dacă sunt copiii săi, acela confirmă, intrând în detalii asupra fiecăruia, împingându-i înainte spre a-i prezenta, lăudându-i. Gonzalv împărtași lui Pomponescu că toți suferiseră de un ușor pojar și aveau nevoie de aer liber. Copiii erau foarte

corect îmbrăcați, aveau ținută rezervată, dar nu sfioasă și păreau excelent instruiți, căci atunci când Pomponescu pomeni în treacăt de Fântâna Mioriței, băiatul mai mare zise îndată:

— Miorița, oaia păstorului omorât de alți doi păstori.

Pe fața lui Gonzalv se citea o legitimă mândrie, semn că el era profesorul. Pomponescu făcu observarea că copiii nu seamănă între ei, cu toate că au un aer comun. Gonzalv îl lămuri că lucrul era foarte firesc. Copiii nu erau nici unul frați uterini, fiecare avea altă mamă.

— Cum, se miră Pomponescu, dumneata ai fost căsătorit de trei ori?

— Da! mărturisii modest Gonzalv Ionescu.

Ministeriabilul se crezu dator a face un gest de compătimire față de copiii care-și pierduse mamele, comițând o greșală pe care Gonzalv nu-l ajută s-o evite. Nici una din mame nu murise, Gonzalv divorțase pur și simplu de cele dintâi două, trăind acum cu o a treia soție, mama fetitei. Luând în considerație vârstele copiilor, este evident că despărțirile se produsese într-un timp relativ scurt. Ca bărbat, Gonzalv Ionescu n-avea nimic de natură să surprindă o femeie. Pe sub firele de păr încă lungi se zărea o prematură chelie; fața îi era accidentată, trupul scheletos, nodurile genunchilor i se ghiceau ca niște bile prin pantaloni. Dacă Gonzalv găsisse, cu un copil, o a doua nevastă, și cu doi o a treia, asta era o dovadă că putea avea succes la femei. Pomponescu tocmai se întreba în sine ce fel de femeie e aceea care să accepte pe Gonzalv, când acesta, ca prin instinct, scoase trei fotografii din portofoliu spre a demonstra că fiecare din copii seamănă cu câte una din soții. Toate erau cel puțin agreabile și tinere. Pomponescu era impresionat de virtuțile casnice, de aceea concepu o bună părere despre un tată așa de grijuliu de progenitura sa și se gândi că Gonzalv trebuia ajutat să obțină o catedră. Automat își aduse aminte de Coțescu și ceru informații asupra lui. Coțescu nu murise — relată Gonzalv Ionescu în mod flagrant plictisit; dimpotrivă, susținea că se află mai bine.

— E o remisiune aparentă, boala nu iartă, zise tare Gonzalv, iar în sine deplânse neglijarea cursurilor, situația iarăși turbure

a catedrei în toamnă, dezorientarea studenților. Într-atât îi intrase în cap lui Gonzalv pretextul solicitărilor lui, încât acum credea sincer în el, uitând a-l mai comunica și altora, ca un lucru de la sine înțeles.

Coțescu se afla într-adevăr mai bine. Câtăva vreme suferi de inapetență și de insomnie, apoi căzu în somnolență, dormind fără întreruperi. Medicii îi prescrieră să stea culcat cu capul în jos, de teama unui accident circulatoriu, și cu desăvârșire liniștit. Ce va fi trecut prin creierul adormit al lui Coțescu nu se știe, clar este că ideea de a rezista cu orice chip toropelii i se înfipse cu putere în cuget, și, fără a se mișca deloc, pacientul începu să-și caute puncte de sprijin în odaie, să vorbească. Chema lângă el pe un scaun, pe rând, câte unul din casă să-i spună din când în când câte un cuvânt. Acest cuvânt reprezenta pluta cu care voluntarul Coțescu se ținea deasupra inconștienței. Își dădu silința să mănânce, pofta îi reveni încetul cu încetul, și ceea ce-l indispucea era acum numai interdicția de a consulta cărți, de a face orice efort cerebrală. Într-o seară, pe când Hergot îndeplinea funcția de doctor de gardă, Coțescu îl întrebă dacă mai cântă din violoncel. Hergot reținu ideea și a doua zi execută lângă patul bolnavului câteva bucăți muzicale. Coțescu fu încântat, arătă tot mai multă sprinteneală, și ameliorarea sa se ivi nu numai pe față, unde dispăruse pungile din jurul ochilor, ci și în mod obiectiv, pe calea analizei. Voința făcuse minuni. Poziția culcată nemaifiind necesară, Coțescu se dădu jos din pat, și acum își petrecea vremea aci într-un fotoliu, aci întins pe o canapea, în speranța de a ieși cât de curând din casă.

— Să dea Dumnezeu să fie bine! Îi ură Gonzalv Ionescu cu asemenea intonație, încât scepticismul bătea la ochi.

Pomponescu se despărți de părintele iubitor, felicitându-l pentru copii și promițându-i toată sollicitudinea în cazul când... Și înlocui gândul cu un zâmbet și o fluturare a degetelor în semn de ipoteză. Gonzalv însă înțelese îndată că Pomponescu voia să spună «în cazul când voi fi ministru». Luând ipoteza drept un fapt cert, el se înclină foarte obsecvios și zise:

— Respectele mele, domnule ministru!

Vorbele acestea produsese o emoție în câteva persoane care treceau, și Pomponescu, în ciuda modestiei sale perfecte, formal, savură prestigiul demnităților publice. Pomponescu și aghiotantul lui ajunseră la Rondul întâi, când le ieși înaintea Smărăndache. Ministeriabilul, mai împăcat sufletește, voi să verifice cum funcționează legenda în public și întrebă pe Smărăndache ce mai este nou. A răspunde la asemenea chestiuni era rațiunea de a fi a lui Smărăndache, care nu era totuși un simplu colportor. El rotunzea știrile, le dădea aspectul unor ficțiuni, le prevedea cu o poantă și cu o sociologie, transformându-le în documente pentru uzul intelectualului, știind cu toate acestea să retragă orice aparat filozofic când ascultătorul gusta anecdota simplă. În consecință, Smărăndache răspunse că Coștescu s-a făcut sănătos «subit» și a plecat în explorație științifică în munți. Despre Ioanide spuse că construiește un templu pentru *la Venus bête* (cum ajunsese această știre la urechea lui Smărăndache?), în care urma să se officieze în fiecare vineri. Pomponescu tresări puțin la ultima butadă, fiindcă, făcând o firească asociație, Venera bestială nu putea fi decât Ioana. Smărăndache nu știa nimic despre ea, el dezvoltase cu spiritul lui ingenios o idee venită prin intermediari de la Ioanide însuși, care nici nu pomenise de vreo *bête*, dar spusese ceva prin care blama spiritualismul. Despre Hagienuş spuse că a fost bătut de copiii săi cu cărămizi caldeene (figurativ, faptul nu era cu totul fals). Smărăndache mai comunică un lucru care puse pe gânduri pe Pomponescu, întrucât acesta știa că anecdotistul nostru, om foarte inteligent, are un extraordinar fler, trăind în plină opinie publică, și totodată că toate secretele se știu dinainte. Spuse anume că guvernul viitor se formează numai în scopul de a cădea. Și asta părea o butadă, dar Pomponescu avea suficientă experiență spre a ști că un mod de a elimina grupările politice era în vremea din urmă de a le chema la putere efemer. Combinația în care avea de gând să intre cu «grupul său» n-avea nici o bază electorală și șansele de a birui în alegeri erau discutabile fără manifestarea unei încrederi ferme de sus.

— Toate le știi, zise râzând Pomponescu. Nu vii să iei masa cu mine?

Smărăndache zise că bucuros, însă a lăsat-o pe Smărăndăchioaia într-un loc, cerea permisiunea de a o preveni.

— Să vie și doamna! propusese Pomponescu, care se recrea în prânzuri de acestea în cerc restrâns, cu oameni fără malignitate, distractivi, dar respectuoși, acceptând o eternă distanță.

Smărăndache nu așteptă să i se spună de două ori, alergă să telefoneze, promițând a fi numaidecât la restaurantul convenit.

VII

Ioanide rămase cu totul surprins când doamna Ioanide îi ceru bani, vestindu-l că nu mai are. Îi dăduse nu chiar prea de mult o sumă foarte importantă, un adevărat depozit, prin care înțelegea să scape de orice grijă materială câtăva vreme. Ioanide nu era avar și uneori putea să pară chiar risipitor, profesia însă prudența. Era pățit și poate, mai mult decât asta, proceda astfel din atavism. O sumă de bani o diviza în două-trei porțiuni, aruncând o parte prin sertare, făcând-o uitată. Îi era cu deosebire penibil să apeleze la alții și nu voia să se angajeze în lucrări antipatice. Ioanide era un arhitect cu reputație, pe care mulți l-ar fi solicitat. Clienții burghezi înțelegeau, din păcate, arhitectura ca o dexteritate de a ridica pe sol ceea ce le trăsnea prin cap lor. Unul văzuse o casă în stil gotic francez și voia astfel de ferestre, altul dorea un aspect de fortăreață hibridă hispano-gotică, cum văzuse prin unele cartiere. Apăruse niște arhitecți specializați într-un șablon, construind castele cu bifore, cu portale de piatră și blazoane fantasmagorice deasupra ușilor, cu crenele la nivelul acoperișului și în loc de piatră — o suprafață țepoasă, realizată dintr-un *calcio vecchio* foarte proeminent. Aceste case aveau un aer de provizorat, ca niște decoruri de teatru. Ioanide nu voia să construiască în stil gotic, stil romanic etc., ci în stilul său, și după ce obținea

toate dezideratele de ordin practic își rezerva să inventeze singur complexul arhitectonic, refuzându-se în special hibridului. «Nu fac barăci, domnule! declara el, făcând aluzie la prăvăliile și la expozițiile în paiantă foarte frecvente în acești ani. O casă cu pretenții de palat, care se scutură când dau cu pumnul în ea, mă întristează, mai adăugă el, risipesc forțele în zadar. Parc-aș construi piramidele în cherestea. Știu că ce fac e perisabil, dar cel puțin să am iluzia că durează măcar câteva secole.»

De aceea Ioanide nu lucrase nimic pentru stat în multele improvizatii festive. Erau destui aceia care înțelegeau pe arhitect, ei erau mai ales intelectuali lipsiți de puțința de a construi. Ioanide găsisse un mijloc de a-i folosi pentru instinctele sale. Repara. În Franța, unde șezuse în vremea studiilor, obiceiul de a ajusta un apartament, de a moderniza construcții vechi era curent și chiar Ioanide lucrase în această direcție. La noi întreprinderea era oarecum dificilă din cauza exiguității locuințelor și a fragilității lor. Cu toate astea, Ioanide observase că construcțiile de aparență modestă, făcute de zidari până prin 1900 și câteodată și în primul deceniu următor, aveau zidărie solidă și cubaj suficient. Arhitectul, aflându-se în casa unui amic posesor al unei astfel de case, zicea deodată: «Bre, de ce nu îndrepti tu casa asta după regulile artei?»

Amicul dădea din umeri, avea aerul să creadă că locuința nu făcea două parale. Ioanide scotea atunci un metru subțire de metal, carnetul și creionul și începea să facă măsurători într-o odaie, urcându-se pe un scaun, întinzându-se pe pântec, ca să poată introduce metrul pe sub mobile. În fine, combina repede o schiță, pe care o lăsa pe masă amicului, indicând și suma aproximativă. Acesta se lăsa cucerit de idee, devenea obsedat și, aproape fără greș, chema pe Ioanide, care, cu o promptitudine uimitoare, ajutat de Butoiescu-Botticelli, transforma în interior somptuos o odaie banală. După executarea isprăvii, Ioanide venea din când în când la amicul său și, așezându-se picior peste picior, își contempla opera. Niciodată nu se repeta. Clientela de acest soi era așa de largă,

încât Ioanide își putea permite a refuza comenzile mari ce nu-i conveneau. De la o vreme, totuși, lumea începea să fie prevăzătoare și, deși Ioanide nu prea știa ce se petrece în lume din punct de vedere politic, simțea ca profesionist apropierea unei crize. Un șomaj în construcție i se părea posibil.

— Pentru numele lui Dumnezeu! strigă el la doamna Ioanide. Ce-ai făcut cu atâția bani?

— Dragul meu, fu răspunsul, știi bine că nu i-am aruncat pe drum.

— Spui absurdități, replică Ioanide; eu îți spun că nu trebuia să cheltuiești atâția bani în așa scurt timp. Ți i-am dat ca o rezervă.

Doamna Ioanide păru foarte mirată (povestea asta se repeta identică din când în când).

— Sunt atâtea lucruri care trebuiesc în casă...

— Trebuie, nu trebuie, nu pot să dau dacă n-am.

Doamna Ioanide fu și mai contrariată.

— Dar, Ioanide, dacă trebuie!...

— Chestiunea nu este dacă-ți trebuie un lucru, ci dacă poți să-l iei.

— Poți sta nemâncat, neîmbrăcat?

— Poți, dacă n-ai bani.

— Ioanide, ești absurd, sunt lucruri care trebuie.

Acest «trebuie» al doamnei Ioanide îl scotea pe arhitect din sărite. Îi era cu neputință s-o facă să înțeleagă că necesitatea unui lucru nu comandă mijloacele de achiziție. Doamna Ioanide suferea de ilogicitate într-anume punct al gândirii; mai mult, Ioanide credea că n-avea putința de a înregistra unele judecăți. Era tot atât de iritant impenetrabilă pe acea porțiune a spiritului ca și Butoiescu. Astfel, Ioanide, ca s-o dizloce din punctul mort al sofismului, se pierdea în exemplificații.

— Scumpă madam Ioanide, să zicem că mă dă afară de la Școala de Arhitectură, că e șomaj, că sunt bolnav și nu pot lucra etc. Că nu mai pot, în fine, câștiga; pot eu să-mi cumpăr blană?

Doamna Ioanide își asculta soțul absentă, total nedumerită, apoi recidiva:

— Sunt totuși unele lucruri necesare!

— Pe care, se supăra Ioanide, nu le poți cumpăra fără bani.

— Desigur.

— Dar de unde bani dacă nu-i ai?

Doamna Ioanide făcea o obiecție dezarmantă:

— De ce să n-ai bani?

— Uite-așa, fiindcă nu-i ai! bătu Ioanide cu palma în masă.

Nevasta lui i se părea în acele momente o ființă cu totul inferioară. Inteligentă, plină de spirit în alte împrejurări, mai ales decoroasă și cu tact în lume, devotată și plină de discreție, doamna Ioanide devenea telurică (asta era expresia lui Ioanide, pe care însă nu-și permitea a o pronunța) când venea vorba de mijloacele de existență. Neîntâmplându-i-se niciodată să ducă lipsă sau poate fiindcă-și închipuia că bărbatul e oricând capabil a agonisi bani, sau, în fine, pentru că socotea panica lui Ioanide neîndreptățită și nu se preocupa de ziua de mâine, madam Ioanide dădea impresia a nu avea nici o noțiune de felul cum se câștigă existența. Toată preocuparea ei era de a stabili «ce-i trebuie», încolo cerea bani lui Ioanide. Intemperanțele doamnei Ioanide îl silise adesea pe arhitect să accepte comenzi neplăcute, ba chiar să solicite avansuri.

— Ei, și acum ce-i de făcut? se-ntreba tare arhitectul de față cu soția sa.

— Să-mi dai bani, Ioanide! răspunse aceasta cu cea mai mare amabilitate și persuasiune.

— N-am, zise Ioanide, și în același timp trăgând un sertar, scotoci pe sub hârtii și scoțând un pachet de bancnote dădu o parte soției sale, care începu să-i numere.

— Nu cred că are să-mi ajungă, Ioanide!

— Elviro, te rog, lasă-mă deocamdată. Vom vorbi deseară, când mă-ntorc, voi vedea ce e de făcut. Uite, vine Butoiescu!

Într-adevăr, constructorul intra pe poartă. Când fu înăuntru, Ioanide recapitulă pe scurt programul șantierelor din timpul verii, apoi își puse în cap o șapcă de lucrător. Era îmbrăcat în

haine de doc cafeniu, vestonul fiind prevăzut cu patru mari buzunare exterioare, prevăzute cu nasturi și clape, în loc de cămașă având un tricou de bumbac vărgat. Părea un mecanic. Arhitectul și constructorul aveau să meargă de dimineață la cimitirul Bellu, spre a pune la punct mausoleul lui Hagienuş. Contrar aşteptărilor, în ce priveşte executarea însăși, orientalistul convenise a angaja lucrarea. Ioanide îi făcuse niște combinații avantajoase, deplasând lucrători de la alte șantiere, reducându-i costul materialului la minim prin folosirea resturilor, îi transportase cu camionul statuia cu înger. Dacă Hagienuş n-ar fi comandat mausoleul, Ioanide era în stare să i-l facă gratis, simțind că opera avea un caracter de permanență și gratuitate. Lucrarea i-o executa Butoiescu, el, Ioanide, ținea să meargă o zi la fața locului ca să lămurească lucrurile. Cum i se întâmpla nu rareori, tăcutul Butoiescu «critică» la început lucrarea (așa se exprima Ioanide). De fapt, Butoiescu nu zisese nimic, dar când, după o zi de consultare, spre a-și face o idee și a întocmi lista materialelor, Botticelli se prezentă înaintea lui Ioanide, musculatura feței sale făcu explozie în direcție centrifugală ochilor, pupilele înseși sugerând un râs intens și conținut, iar buzele strângându-se într-o sforțare viguroasă de a se domina prin respect.

— Ascultă, Butoiescule, e ceva care nu-ți convine în planul meu?

Botticelli se retractă cu putere, inhibi toată ilaritatea sa difuză, reală sau numai curat musculară, asigură pe Ioanide că monumentul are să iasă foarte frumos. Mai mult nu putu scoate de la el arhitectul. Când ajunseră cu camionul la cimitir, Ioanide sări în sus de ciudă.

— Ce-i cu statuia, cine a pus-o de-a-ndărătelea?

Pe fața lui Botticelli se produse iar o revoluție musculară, mai puțin perceptibilă.

— Eu! zise el.

— Pentru ce, omule? Pentru ce?

Un surâs de nesiguranță morală strânse gura lui Botticelli.

— Ca s-o vadă lumea când trece! Am crezut că e mai bine.

— Pe cine s-o vadă?

— Pe răposata!

— Ce-mi pasă mie de lume? strigă Ioanide. Răposata nu înviază, ci intră în mormânt.

Ioanide, știind că Butoiescu nu pricepea metafizica, se calmă, îl luă de braț, simulă cu el o plimbare prin fața monumentului, îi arătă că lumea pioasă avea să treacă între mausoleu și monument pe o cărare pavată ca un peron și cu acest prilej avea să vadă de o parte îngerul ținând de mână pe răposata (ca și în mitul Eurydikei), iar de cealaltă — porțile mausoleului. Arătând cu spada în sus, îngerul dădea a înțelege că prin *aedicula* funerară duhul pornea spre cer și înlătura blând moartei aprehensiunea firească a necunoscutului. Mormântul trebuia să fie cât mai alb, cât mai aerian, ca să nu producă nici o idee sinistră. Butoiescu, plimbat de braț de către Ioanide, luă o fizionomie din ce în ce mai concentrată, zâmbi mereu, însă de astă dată cu o nuanță de căință. Acum înțeleșese.

— Cum întoarcem acum asta, unde este macaraua?

În fine, Butoiescu plecă cu camionul în căutarea macaralei și a doi oameni, iar Ioanide până atunci dădu explicații celor doi zidari, le arătă cum să așeze cărămida. Bazamentul era făcut. Asudat, arhitectul își scoase haina și și-o împături pe un mormânt, șapca și-o atârână de grilajul unui altuia, și-n cele din urmă, spre a supraveghea mai comod mișcările zidarilor și mai ales formula mortarului, se așeză jos pe o lespede mare de mormânt. Întorcând capul întâmplător, văzu pe cruce inscripția: «Ecatarina Dolfescu, 1866—1885». Ioanide făcu un scurt calcul: nouăsprezece ani. Mormântul nu era îngrijit. Piatra prinsese un soi de rugină. Un roi de furnici forfotea la baza crucii. «Te pomenești, medită Ioanide, că fata nu mai are pe nimeni în familie, e aproape jumătate de secol de atunci. Dolfescu! Nume obscur, cine tresare oare la o asemenea împerechere de silabe? Mormântul este inutil.» Ioanide își goni reflecțiile cu violență, ca să nu-i turbure încrederea profesională în valoarea operelor umane, și scoțând un plavaz de tâmplar

începu a face socoteli pe marginea lespezii mormântale. Își adună pe o coloață veniturile pe care le aștepta în campania de vară, despărți totalul în sume primite, sume imediat reclamabile și sume de primit în toamnă; apoi înșiră sumele de acordat Elvirei în fiecă lună. Contabilitatea îl calmă puțin asupra viitorului imediat, totuși rezerva până la campania viitoare scădea. Ar fi fost necesar să mai ia o lucrare, și nu din cele plăcute lui. «La asta duce intemperanța femeii, incapacitatea ei de ascetism», fu gândul său.

Abia la amiază sosi camionul cu macaraua și, surpriză, Hagienuş în carne și oase. Butoiescu căutase la acesta o platformă joasă de piatră, pe care șezuse originar statuia, Hagienuş o găsi în pivniță, deasupra unui butoi de murături, și fiindcă auzise că Ioanide e la Bellu, ținuse să-l vadă, să guste emoția lucrării începute. Adusese cu el și două sticle de vin negru vechi, de pe vremea când avea moșia nevastei, să le bea în amintirea răposatei, pe pragul locașului ei veșnic. Hagienuş, văzând mormântul pe care ședea Ioanide, spuse că știa al cui este. Ecaterina Dolfescu nu era fată, ci o tânără soție care a murit din facere. A cunoscut-o pe fata moartei, chiar aici în cimitir.

— Zău, domnule Ioanide, mă jur pe ce am mai scump.

Și explică în ce fel. Fata, ținută din scurt de familie, n-avea unde să se întâlnească cu Hagienuş în oraș. Sub pretext de a se duce la mormântul mamei sale, pe care n-o cunoscuse, își dădea întâlnire cu viitorul bibliofil și orientalist la Bellu, și acolo, (mărturisirea cu râs de silen Hagienuş) se sărutau în fața mormântului, nestingheriți de nimeni.

Hagienuş își plasase monumentul soției lângă locul infidelității, care însă, după cât reieșea din vorbele lui, nu era așa de mare, fiind o simplă aventură juvenilă, trecătoare, înaintea căsătoriei sale. Fata se măritase, murise și ea, nu mai rămăsese nimeni din familie în linie directă.

— Așa pier toate! oftă foarte comic Hagienuş. Dacă Suflețul ar fi auzit și isprava asta, cu siguranță l-ar fi numit vampir, lemur.

La amiază, zidarii opriră lucrul, se așezară să mănânce și îndată apoi se întinseră să doarmă chiar de-a lungul mormintelor. Ioanide pusese și el să se cumpere provizii pentru prânz, și la propunerea lui Hagienuș intrară într-un cavou deschis, care avea o masă de tablă pentru pus flori și candelă și două bănci pentru eventualii vizitatori. Începură să mănânce, iar Hagienuș, turnându-le din vinul lui, făcu prezentările răposașilor din cavou, pe care de asemeni îi cunoscuse. Erau acolo soț, nevastă, copii, nepoți de copii ai unei familii Cărlănoș și un Făurescu, despre care Hagienuș informă că era amantul nevestei, devenit soț după spânzurarea celui dintâi. Madam Cărlănoș îi înmormântase pe amândoi bărbații amical, în același cavou, rezervându-și un loc între ei, în care se și afla. Hagienuș debită toate aceste lucruri cu sarcasmul bonom cu care se spun anecdote despre cei vii. N-avea, sau nu părea să aibă, deloc oroare de imaginile mortuare. Scena festinului în cavou era dintre cele mai inedite și cei trei bărbați vorbiră numai despre iubire, fără a depăși marginile stricte ale decenței. Acum, pentru întâia oară, Ioanide află un lucru pe care nu-l știa, și anume că Butoiescu nu era căsătorit legal, trăind într-o uniune liberă.

— Parcă ai copii! observă arhitectul cu un ușor accent de muștrare.

Copiilor avea să le facă o situație juridică, după cum îl va sfătui avocatul. Nuntă nu putea să facă.

— De ce, omule? se miră Ioanide.

După oarecare codire, dispus și de vin, Botticelli mărturisii că a cunoscut în satul lui o fată căreia i-ajurat să nu se însoare cu altcineva afară de ea. Părinții fetei n-au încuviințat căsătoria, fata trăiește de atunci, cu învoirea lui, cu un altul, el însă, ca să nu-și calce jurământul, n-a făcut cununie.

— Bravo, Botticelli! exclamă Ioanide. Merită să închinăm un pahar în cinstea cavalerismului tău!

Cei trei bărbați ridicară paharul, dar, cum Hagienuș vărsă puțin vin pe pavajul cavoului în fața gurilor mormintelor, de sufletul morților, ceilalți doi repetară și ei gestul, și după acest ritual deșertară câteșitrei paharele pe gât.

Peste câteva zile, Smărăndache răspândea în toate cercurile cunoscuților vestea că Ioanide și Hagienuş au făcut orgie cu femei într-un cavou din cimitirul Bellu la miezul nopții.

Întorcându-se în oraş cu camionul, Ioanide își cheltui vremea trecând și pe la alte șantiere, dând instrucții lui Butoiescu, chiar după încetarea lucrului, astfel încât se întoarse acasă pe jos, cu șapca de mecanic lăsată pe frunte, după ora nouă. Cartierul lui era ca de obicei pustiu. La colțul străzii zări o umbră zveltă feminină care scruta adâncimile străzii ezitând a lua o hotărâre. Cu cât se apropia, Ioanide se încredința că umbra era Pica. Atunci când fu lângă ea, o prinse de braț.

— Ce faci tu aici?

Fata scoase un țipăt și întoarse spre arhitect ochii de un albastru ireal.

— Pe cine pândești tu, de ce nu mergi acasă? insistă Ioanide, însă afectuos.

— Mi-e frică, nu pot! se cutremură Pica.

— De cine ți-e frică?

Pica își dădu seama, calmându-se, că făcuse o imprudență și se rectifică:

— M-ai speriat tu!

— Haide acasă, o invită Ioanide mai dulce și totdeodată mai hotărât, întinzându-i brațul.

Fata se codi, mai aruncă ochii furtiv în direcția străzii, în cele din urmă își vârî brațul subțire pe după brațul arhitectului.

— Vom face, spuse Ioanide, o apariție senzațională, eu la braț cu tine. De când visez să mă plimb de braț cu fiica mea, domnișoara Pica Ioanide. Cred că mă prezint foarte bine și nu te fac de rușine.

Cu mâna dreaptă arhitectul voi să-și îndrepte pălăria, dar dădu de șapcă. Atunci și-aduse aminte că era în costum de lucrător și admise în parte spaima Pichii.

— E adevărat, râse el, sunt în tricou și cu șapca de apaș. Cu toate astea, cred că spiritele fine vor remarca distincția mea nativă.

Ioanide luă masa cu toți ai familiei. Soția sa era surprinsă, Tudorel privea pieziș. Doamna Ioanide nu îndrăznise să vestească pe arhitect că până în seara aceea Pica nu venise acasă. Frica de scandal o paralizase și optimismul ei îi interzicea să creadă că Pica e capabilă de ceva rău. Nici Ioanide nu le destăinuie chipul cum găsisse pe fată și lăsă pe Pica să meargă în odaia ei fără a-i spune nimic.

A doua zi o chemă în birou.

— Pica, intră Ioanide de-a dreptul în chestiune, de ce pândesc agenții secreți în fața casei?

O paloare subită înfrumuseță fața brună a Pichii.

— Care agenți? Îngăimă ea.

— Dragă Pica, eu îți vorbesc ca un prieten, nu cred că tu și stimabilul tău frate Tudorel, zis Doru, nu știți că de atâta vreme doi indivizi dau târcoale pe stradă. Am emis toate ipotezele posibile și am ajuns la încheierea că pândesc casa noastră. Și tu știi asta, de vreme ce n-ai îndrăznit să te întorci acasă și te-am surprins codindu-te să intri pe stradă.

Pica lăsă capul în jos.

— Bun, trase Ioanide o primă propoziție sigură, vasăzică pândesc pe cineva din această casă. Pe mine nu-mi vine să cred. Pe unul din voi sau pe amândoi, nu-i exclus. Dar pentru ce? Ați făcut vreo faptă rea — crimă, furt?

După câteva momente de proces interior, Pica izbucni într-un plâns convulsiv și căzu în genunchi, cu capul rezemat de genunchii lui Ioanide. Acesta o ridică pe canapea alături de sine și continuă a-și emite presupunerile calm și savant, în vreme ce cu mâna mângâia părul Pichii, desfășurat pe umărul său, pe care se culcase acum capul fetei.

— Nu, tu n-ai făcut nici o faptă rea și sunt încredințat, nici haimanaua de Tudorel. Dacă vă filează pe voi, nu vă pândesc să vă aresteze, ci ca să vă urmărească ieșirile și intrările. Te pomenești că sunteți amestecați în drăciile studentești de care tot aud! Trăiesc pe altă lume, dar am să mă cobor din ea ca să vă apăr. Tu, o fată așa de fină, să te ții de fleacuri!...

Cum Pica suspina mereu și șoptea: «N-am făcut nimic rău, tată, nu sunt vinovată de nimic», evitând alte lămuriri, Ioanide, fără a-i turbura conștiința prin inchiziție, continuă argumentația.

— Dar mă prind că nu pe voi vă filează indivizii, ci pe altcineva.

— Pe cine? Întrebă pierit Pica.

— Pe acel domn Gavrilcea cu care ești... cu care sunteți prieteni. Nu-mi place acest domn. Îl socotesc capabil de crime.

Pica își ridică fruntea de pe umărul lui Ioanide, rămânând totuși rezemată de brațul lui și, scuturându-și părul moale care-i cădea à zazzera spre gât, îndreptă ochii albaștri înlăcrimați:

— Tată, ai o idee greșită. Gavrilcea nu-i în stare de crime. Dimpotrivă, are idei mari, e un om bun și curajos.

— Poți să-mi spui și mie care sunt acele idei?

Pica stătu puțin pe gânduri, apoi lăsă din nou capul pe umărul lui Ioanide, aproape plângând.

— Nu, nu pot să spun.

— Îmi vine greu, continuă Ioanide tot așa de filozofic, să te cenzurez. Ești majoră, instruită, fata unui om cu concepții înaintate. Am o mare vină că v-am părăsit, dar în fine, asta nu mă autorizează acum să vă torturez. Totuși, dă-mi voie să-ți pun o întrebare: ești tu convinsă că prietenia ta cu acest domn va contribui la fericirea ta?

— Asta nu pot să știu, șopti Pica, însă îl admir, îl...

— Îl iubești.

Pica lăsă capul cu mai multă greutate pe umăr, în semn de confirmare. Ioanide, indignat în sinea lui, era mai gata să strige: «Îl iubești pe bubosul ăla?»

Se reținu, spre a n-o jigni pe fată, mulțumindu-se a zice:

— Am dreptul să te sfătuiesc, nu să te contrariez. Tu vei decide cum vei socoti de cuviință. Deocamdată, însă, te rog să-mi îndeplinești și mie o dorință. Du-te cu mamă-ta la mare o lună de zile, iar până în acea zi nu mai ieși de acasă, nu te mai întâlnești (Ioanide era să zică «cu Gavrilcea», apoi se corectă) cu nimeni. Măgarii aștia (se gândea la agenți) trebuie să dispară

de aci, mă plictisesc, mă sufoc, dă-ți seama că acesta nu e aerul în care trăiesc eu de obicei.

Ioanide se ridică de pe canapea, apucă pe Pica de amândouă mâinile, întorcând-o puțin în dreapta și în stânga ca s-o privească, apoi o bătă ușor cu palma pe un obraz și o concedie.

Când închise ușa în urma ei, Ioanide își zise plin de mulțumire: «Ce frumoasă fată am!»

VIII

Gaittany sosi peste câteva zile la Ioanide, după ce se anunțase la telefon, într-un superb automobil, condus de un șofer în uniformă sobră.

— Să trăiești! zise el deschizând brațele mari, cu expresia celei mai sănătoase jovialități, adevărată cascadă de soare.

Deși cunoștea foarte bine casa lui Ioanide, Gaittany privi interesat în toate părțile, aruncă ochii pe ușile întredeschise, se aplecă asupra gravurilor, în fine conchise:

— E admirabil! Ești plin de gust. Domnule, ești un mare bărbat, tot ce faci dumneata este eminent.

Și fiindcă Ioanide îi spusese în glumă «bună ziua» ca să pareze elogiile, Gaittany îi împărtăși confidențial cu altă nuanță de entuziasm:

— Ești cel mai mare arhitect român!

— De unde ai mașina asta? se interesă Ioanide cu ochii pe geam.

— Am să-ți spun, zise Gaittany așezându-se voluptuos pe un fotoliu și scoțându-și mânușa de pe mâna stângă. Am fost numit conservatorul unui muzeu retrospectiv, o donație, ți-am mai vorbit, în care intra și un automobil.

Prin urmare, Gaittany își atinsese idealul vieții. Făcând relație îndată cu banchetul de la «Continental», Ioanide înțelese că Gaittany pusese mâna pe automobil fără concursul lui Pomponescu, ceea ce era și adevărat. Deci nu-și putu reține întrebarea:

— Pomponescu?

Gaittany îl elimină cu mâna:

— Domnule, e curios, Pomponescu nu mai vrea să fie ministru.

— Te pomenești că «Jean lucrează la catedrală»!

— Ha-ha-ha-ha! râse din toată inima Gaittany, apoi, isprăvind ceremonia râsului, trecu la relatarea cazului. Domnule, așa se spune. Se pare că l-a convins Gavrilcea să stea în rezervă.

Ioanide pironi pe Gaittany cu pupilele albastre, fără a face vreo mișcare de surpriză.

— Nu știi ce se petrece, mărturisi el în stil nepăsător, nu citesc nici jurnalele.

Și cu mâna îi arătă pe masă ziarele nedescăcute, primite într-o săptămână și pe care le pusese automat unul peste altul, spre a le da apoi lui Butoiescu-Botticelli. Descoperise o afinitate neprevăzută cu constructorul. În vreme ce Ioanide nu citea nici un jurnal, respingând cotidianul, Butoiescu citea jurnale vechi, cu totul perimate, interesându-l epica pură a faptelor, indiferent de actualitatea lor. Aflând de această nobilă dezinteresare de prezent ca atare, Ioanide strângea pachete de jurnale necitite în dulap și le dădea lunar constructorului, după ce-i oferise mormane de ziare din anii trecuți, pe care Butoiescu le consulta cu cea mai mare seriozitate.

Gaittany făcu lui Ioanide o scurtă situație politică. Germanii deveneau din ce în ce mai amenințători, un război nu era exclus. Influența lor în țară era pe zi ce trecea mai simțită politiceste, grupările ilegale, alimentate de ei, stânjeneau guvernul, iar alte partide în incertitudinea viitorului nu ocoleau contactul secret cu ele.

Deodată Ioanide puse lui Gaittany întrebarea precisă, care-i sta de mult pe limbă:

— Cunoști pe Gavrilcea?

Gaittany nu se arătă surprins, dar râzând, făcând volute de evaziune cu mâna prin aer, zise:

— Prea bine nu-l cunosc, mai mult am auzit de el, e unul din șefi, pricepi...

— Șef de ce?

Gaittany făcu din cap gestul care însemna: «Fugi de-aci, că nu te cred, pe ce lume trăiești?», dar oral spuse:

— În Mișcare!

Zicând aceste două cuvinte, Gaittany izbucni iar în ha-ha-ha, arătând astfel că el însuși își da seama de comicul lor. Însă pentru Gaittany totul era comic, pentru că nu se devota nici unei credințe, având totuși grija de a lua contact cu toată lumea, pentru orice eventualitate. Astfel, el, care oferise o masă lui Pomponescu, primise vizita lui Hangerliu și a lui Gavrilcea la așa-zisul său muzeu și fără a face dificultăți acceptase un șofer recomandat de aceștia, acela care se afla acum la volan, așteptând în poartă, și care avea o anume corectitudine, dacă nu distincție, ușor ironică. Ce rost avea acest plasament nu se întreba, deși intuiția lui îl lăsa să ghicească, el personal nu se simțea deloc stânjenit. În cazul unei întorsături favorabile oamenilor noi, el se afla protejat, în celălalt caz n-avea nici o responsabilitate, Hangerliu era un om de lume ca și el, care nu se risca.

— Spune-mi, domnule, ce fel de om este acest Gavrilcea, care văd că e un personaj?

Gaittany bătu în retragere, prudent:

— Ți-am spus că doar am auzit de el. Cine este propriu-zis și ce profesază n-aș putea să-ți spun.

Și, conform obiceiului său, încercă să schimbe vorba, revenind tardiv la albumul cu schițe:

— Domnule, Calea Victoriei a dumitale este eminentă. Te felicit călduros. Trebuie neapărat s-o expui.

Drept răspuns, Ioanide, obsedat de ideea lui, zise:

— E unul bubos la față, parcă mâncat de vărsat. Mirabeau, Danton, toate marile canalii sunt ciuruite de variolă sau furunculoși, se vede că asta dă creierului o exercitație morbidă.

Gaittany râse din toată inima de această enormitate nedreaptă față de oamenii Revoluției franceze, nevoind nici

să confirme, nici să nege, ca să nu întărească ideea că-l cunoaște pe Gavrilcea, și scoțându-și ceasul din buzunar forță lucrurile:

— E târziu și trebuie să plec. Să-ți spun pentru ce am venit! Neavând încotro, arhitectul îi făcu semn să vorbească.

— Casa în care e instalat muzeul are nevoie de reparații în vederea expozițiilor, fără a se strica stilul original. O simplificație. Ne-am gândit cu toții la dumneata. Numai dumneata ești indicat pentru un lucru așa delicat. Vreau să fac ceva onorabil. Îți dăm cât vrei, acout imediat, cât vrei...

Și Gaittany își luă fizionomia cea mai îmbietoare, privind cu adorație la Ioanide, căruia îi mai șopti încă o dată, spre a nu slăbi efectele: «Ești un artist desăvârșit», arătând cu mâinile la mozaicul din tavanul odăii.

Ioanide, căruia astfel de lucrări îi conveneau, având și nevoie de bani, primi, relațiile lui cu Gaittany fiind de altfel cu deosebire călduroase. Totuși, nu se putu stăpâni de a nu-l ironiza puțin.

— De ce nu-l chemați pe marele Pomponescu?

Gaittany, acela care oferise un banchet lui Pomponescu, azi, când ministeriabilul părea a nu mai fi actual, punând mâna pâlnie la gură, zise:

— Un caraghioz!

Și râzând din toată inima, ieși pe ușă.

Ioanide îl văzu de pe geam întinzându-se cu deliciu pe spate în automobil și consultându-și nelipsita agendă. Ca întotdeauna vara, arhitectul era prezent în București din cauza lucrărilor, și acum, după ce izbutise a trimite pe Pica împreună cu Elvira, mânca adesea la Hergot și Erminia, dormind chiar noaptea în mansarda casei lor. Culmea, Coștescu, perfect înviorat, îi da ghes să-i ridice casa de la munte, pentru a se instala în ea din toamnă. Ioanide își făcu planul de a lua pentru câteva zile pe Tudorel la șantierul de pe locul lui Coștescu, spre a sta de vorbă cu el. Acum Doru pretexta a fi foarte ocupat cu prepararea examenelor de toamnă, rămăsese acasă, dar lipsea cât mai mult de la domiciliu. Această incoerență familială dispăcea din ce în ce

mai mult arhitectului și era decis ca într-un timp dat să puie ordine în căsnicia lui. Ioanide avea acest caracter, că, deși solitar în propria lui casă și foarte instabil, transporta spiritul casnic și în escapade, și oriunde se refugia mai mult înjgheba un cămin provizoriu. Ceea ce-i convenea la Hergot era sentimentul de a se afla într-o familie care ar fi putut deveni, dacă se căsătorea cu Erminia, a sa proprie. Așadar, într-un fel, se vedea pe sine însuși într-o situație ipotetică. Nu-i mai puțin adevărat că Erminia nu era așa cum ar fi fost dacă s-ar fi căsătorit, ea era acum o celibatară, se purta ca atare și avea toate semnele fizice și morale respective. Întrucât îl privește, Ioanide nu lua în considerare, când era vorba de trecutul său sentimental, pe această Erminie, care-i deștepta numai vag imaginea de altădată, sufletul său era întors spre trecut, simbolizat într-o fotografie a Erminiei din acea epocă, aflată în odaia de la mansardă. Numai rațional, arhitectul admitea că femeia din fața sa este aceeași de acum peste două decenii și se purta în consecință. Erminia, dimpotrivă, vedea în Ioanide o ființă invariabilă, pe care o venera în actualitatea ei, neputându-și în nici un fel închipui omul tânăr altfel decât cel de acum. Ba chiar dimpotrivă, la vederea imaginilor retrospective ale arhitectului, râdea, toate părându-i-se neserioase față de aceea impunătoare din prezent. «Tu ești prozaică și eu sunt idealist», făcea Ioanide teorii psihologice către Erminia, gândindu-se la această distanță a viziunii, dar Erminia se scandaliza la ideea de a fi «prozaică», protesta, ea înțelegea prin prozaic un lucru calitativ deficient, un om rău crescut.

— După tine, glumea Ioanide, borșul e prozaic, smântâna decentă și prăjitura poetică.

— Sigur! confirmă Erminia foarte pasionată de discuții oricât de abstruse, deoarece orice convorbire însuflețită cu un bărbat, mai ales având aerul unei certe intime, îi producea o vizibilă mulțumire.

— Știi tu ce e prozaic, stimabilo? Vezi castronul ăsta de supă? Dacă îl dezgrop peste două mii de ani și-l expun în muzeu, devine sublim prin forma lui, atunci extravagantă și inuzuală.

Hergot lua parte cu o plăcere nespūsă la aceste contențiuni, întorcând capul când spre unul, când spre altul, aprobându-i pe amândoi, neîndrăznind să opteze pentru o teză. Dezvoltarea ideii de prozaic prin exemple culinare nu era accidentală. Ioanide observa grija infinită pe care o punea Erminia spre a da aspect delicat în special la ceea ce se atingea de mâncare și de existența materială (sector în care doamna Ioanide era personal neglijentă, știind totuși să comande; talentul acesteia era dichisul vestimentar și decorul social). Cu douăzeci de ani în urmă, Ioanide avusese impresia că Erminia nici nu mănâncă, trăind din sorbirea câtorva picături de apă aproape imateriale. Deși fata era destul de sănătoasă și palpabilă, figura ei inocentă sugera abolirea vieții animale. Acum Ioanide constatase că impresia de aerian provenea la Erminia exclusiv din ochi, din zâmbet. Încolo era plină la obraji, iar la trup, cu înaintarea în vârstă (avea acum patruzeci de ani), chiar puțin balonată, contribuind la asta și rochiile comode, croite fără căutarea liniei, cu unica excepție a câte unui guler foarte atent brodat și a unei camee. Erminia mânca abundant la masă, chiar cu oarecare lăcomie de copil, plecându-și capul deasupra farfuriei. Felul îngrijit cu care mânuia tacâmurile, gesturile supravegheate și discrete distrăgeau atenția celor de față, mai ales că se ridica des pentru a inspecta bunul mers al serviciului. Erminia semăna mult cu o călugăriță rumenă, căreia olandele scrobite din jurul capului și obrajilor dau *enbompoint*-ului un aer îngeresc. Ioanide nu citase borșul și smântâna decât fiindcă le avea în fața sa. În ciuda unei anume diminuări de venituri și a unei baterii de masă reduse, serviciul în casa Hergot lua proporții. Erminia puneă pe masă tot soiul de glastre pline cu preparate reci, printre care glastră cu smântână era nelipsită. Eterica de altădată avea ambiția murăturilor delicate, precum ardeii umpluți cu varză, conopida, ciupercile. Ea le mânuia și le oferea cu cea mai mare grijă, ca o farmacistă medicamentele, însă mânca și ea din ele, cu voluptate, nu afecta în nici un fel disprețul de materie. Căpătase din cauza aceasta pe față puțină scamă roșiatică, și Hergot îi prescrisese un

depurativ, niște prafuri, pe care Erminia le și lua pe vârful unei lingurițe înaintea mesei. O altă specialitate a celibatarii era dantela.

Erminia n-ar fi pus un pahar cu apă fără a strecura pe dedesubtul farfuriei un rotocol de horbotă. Cana cu apă din mansarda lui Ioanide era acoperită de asemenea cu o dantelă. Pernele, imaculate, aveau ochiuri de broderie, nicăieri o suprafață textilă albă nu apărea ca o materie plată, ci dematerializată prin orificii. Rufărie, ciorapi, batiste erau legate cu panglici, și Ioanide zărise niște ciorapi ai lui Hergot uriași, lăbărțați, țesuți cu o infinită atenție de Erminia, obturați în locurile rupte printr-un grătar subtil de fire de bumbac. Ioanide mai constatase că Erminia nu lega nici un sentiment de jenă față de viața corporală a omului și de ceea ce sugerează, și nu fără uimire descoperise în noptiera din odăița rezervată lui o oală de noapte de porțelan acoperită cu un rotocol de superbă dantelă, întărit cu carton. Erminia se gândise deci că Ioanide ar putea să aibă nevoie de vas peste noapte. Doamna Ioanide aluneca abil asupra acestui capitol, se făcea a nu înțelege, ascundea pe cât putea toată viața ei fiziologică și se făcea a ignora pe a altuia. În ciuda acestei atenții asupra materiei, Erminia părea mai inocentă decât doamna Ioanide, care făcea impresia a cunoaște viața pe degete. «Prozaismul» suavei Erminia Ioanide îl înțelegea în sensul că aceasta își închipuia că un ciorap al lui Hergot bine cârpit și dichisit reprezenta un obiect gingaș. Însă un ciorap este un ciorap.

Hergot, la rândul său, forma pentru Ioanide, când trăgea în gazdă la el pe strada Tritonilor, un obiect de observații. Medicina, care ar fi trebuit să fie preocuparea de căpetenie a lui Hergot, cădea pe planul al doilea, astfel cum unii negustori de la sate țin prăvălia închisă, robotind la câmp, încât trebuie să fie aduși de la brazdă de întâmplătorul client. Hergot se scula vara foarte matinal, își punea un șorț mare de grădinar cu buzunar înainte și ieșea în curte, unde tăia trandafirii, îi stropea cu o stropitoare mică, cu gâtul sitei foarte lung, ca florile să nu se încovoiaie sub presiunea apei. Blestema pisicile

care săriseră peste flori (Ioanide îl auzea de sus), inventa tot felul de împrejurări ale plantelor expuse. Semințele florilor uscate, mai ales ale celor așa-zise de piatră, le colecta în borcane de medicamente etichetate. Evenimentul mic, dizlocarea unei streășini, ruperea unei garoafe, căderea unui pui de rândunică din cuib aveau mare importanță pentru Hergot, îi ocupau existența, agitându-l, stârnindu-i pasiuni. Hergot, scuturat de micile lui drame, avea obiceiul să vorbească singur și Ioanide îl zărea din pod dând din mâini și mișcând buzele în răspunsuri imaginare pe care le făcea probabil unor preopinienți închipuiți. Afară de asta, Hergot mai avea și o grijă extraordinară de lucrurile neînsemnate, și din senin, când nimeni nu se gândea, întreba dacă s-a găsit dopul de sticlă de la un borcan. Dar mai caracteristic în viața celibatarului nostru era jurnalul. Ca și unii mari bărbați, Hergot ținea un carnet de însemnări, în care, după oarecare examen, puteai distinge următoarele puncte de vedere: climatice, economice, horticole, sanitare, psihice. La climatice, Hergot scria de exemplu: «17/VI, ploaie mărunță între orele 7,20 a.m. și 4 p.m.». La horticole: «Trandafirul agățător de lângă streășină a degerat». La economice: «Pastilele de mentă s-au scumpit cu opt lei». La sanitare: «Am puțină stare subfebrilă, 37,4 la orele cinci». La psihice: «Indispus. Nu destul de voios.» Foarte des Hergot însemna în dreptul datei: «Nimic deosebit», și dacă zilele decurgeau în această absență de accidente, însemna mai departe acest lucru numai cu inițialele: «n.d.» Important în jurnalul hergotian, afară de laconismul notațiilor, era că toate zilele anului, în număr de trei sute șazeci și cinci, își aveau cronică lor, în așa fel că puteai ști precis câte zile au fost fără nimic deosebit, în câte a plouat, a nins, și în câte Hergot «n-a fost voios». Se reducea viața doctorului numai la atât? De bună seamă că nu. Petrecerile muzicale nu erau niciodată semnalate și numai indirect cineva putea înfera delectațiile sale din însemnări ca aceasta: «Reparat arcușul violoncel». Este sigur că doctorul pune pe hârtie simple hieroglifice, în scopul de a-și reconstitui mintal mai târziu culoarea zilelor

trăite. Astfel, «indispus» trebuie să fi fost rezumatul unui proces complex de melancolie cunoscut direct numai lui Hergot, dacă nu cumva sub aceste vorbe abstracte nu se ascundea vreo agitație neobișnuită, ceartă în casă, probleme grave. Într-adevăr, când i se întâmpla o enormitate, Hergot nu putea să se exprime suficient. Sufla ceva mai precipitat, mișca mâinile ca și cum ar fi voit să reclame și sta la îndoială, tremura din buze și atâta tot. Pe urmă îl vedeai prin curte vorbind singur, spunând în gol ceea ce avusese de gând să spuie altora. Așadar, jurnalul condensa până la limitele neantului o viață interioară, făcând-o indescifrabilă pentru altul. Hergot, spre deosebire de Ioanide, trăia fiindcă era în viață, acceptând faptul banal al existenței ca pe un fenomen ce nu trebuie discutat. Se făcuse medic, își îndeplinea conștiincios datoria, dar nu îndrăznea a crede că poate să contribuie cu ceva la promovarea medicinei, nu avea noțiunea unei opere obiective de îndeplinit în afară de datoria de a trăi. O schimbare calitativă în existența sa i se părea imposibilă, și dacă factorul poștal ar fi devenit prim-ministru, Hergot ar fi manifestat o mică surpriză mută, apoi ar fi continuat să rămână liniștit în sfera sa, primind noua autoritate. Așa îl vedea pe Hergot Ioanide, care nu putea sta locului de planuri și viziuni. În schimb Hergot, așa lipsit de tensiune proprie și depersonalizat, devenea sublim când primea un impuls din altă parte. Dacă cineva i-ar fi dat de mână un copil să-l păzească până vine și nu s-ar mai fi întors o zi, Hergot își lua misiunea în serios, nu se clintea din loc. În profesia sa, prea marele zel pentru fiecare caz în parte îl făcea să neglijeze alți clienți sincronici, pierdea prea multă vreme cu o consultație în cabinet, uitând pe alții afară, nu știa să se smulgă sentimentelor momentane, să fie indiferent. Deși diagnosticele și curele sale erau excelente, Hergot, în fazele critice ale boalei, se înspăimânta, recomanda familiei să aducă un medic cu reputație, ceea ce asupra unora făcea impresie rea și, în ciuda faptului că doctorul chemat găsea că totul e în regulă, Hergot asculta smerit verdictul și respira cu o vădită bucurie. Din fericire, specialistul chemat îl cunoștea pe Hergot și-l bătea pe umăr în fața clienților, zicând:

«Aveți în fața dumneavoastră cel mai bun medic de copii pe care-l posedăm, ce mă mai chemați pe mine?»

Atunci Hergot lăsa capul în jos și se roșea ca o fată mare. Ioanide, culcat în mansardă cu geamul deschis, evoca pe Erminia de altădată, o vedea cu ochii, imagina convorbiri posibile, pe care însă nu le realiza niciodată cu Erminia de jos, și asta nu fiindcă aceasta ar fi fost cu totul indezirabilă, dar fiindcă Ioanide alături de o femeie dorea viguros alta. În mansardă Ioanide era obsedat de Ioana. Afară de asta, Elvira și Erminia reprezentau pentru el două raporturi sufletești de nuanță morală. Elvira era Junona, și Erminia — Minerva. Întâia simboliza soliditatea căminului, în ciuda unor accidente, cea din urmă era confidenta. Fenomen curios. Părerea Erminiei despre femei era în general defavorabilă, aceea despre bărbați — tolerantă. Spre pildă, niciodată Erminia nu s-ar fi gândit să reproșeze lui Ioanide infidelitățile sale, presupunând că vina e totdeauna a femeii neglijate și că dragostea bărbatului are în ea ceva incoercibil și de la sine motivabil. Ea găsea femeilor câte un cusur, lipsă de frumusețe, neglijență, indiferență. Pe bărbați îi scuza, și chiar despre Gonzalv Ionescu, pe care, firește, Ioanide îl făcuse dobitoc, îl găsi politicos, îndatoritor. Hergot și Erminia iritau pe Ioanide la fel ca și Elvira, prin faptul că duceau respectul de oameni până acolo încât îi găseau pe toți perfecți. După Ioanide existau trei categorii: indivizi care nu-l interesau deloc și cărora le întorcea spatele, apoi «dobitocii», în fine, aceia care intrau în definiția «un om». Exclusivismul lui pornea nu din mizantropie, ci dintr-o filozofie a faptei. Acela pentru care avea o stimă nelimitată, considerând capacitatea lui, era «om». Ceilalți (excluzând pe neinteresanți) erau dobitoci, și în categoria asta intrau mai toți oamenii cu care avea de-a face Ioanide, întrucât expresia nu indica disprețul total, ci numai constatarea unei imperfecții. Într-un cuvânt, arhitectul pretindea să judece oamenii după un canon, având totdeauna în față ideea unei umanități desăvârșite, și se supăra pe aceia care acceptau lumea așa cum este. Prin urmare, Ioanide râse cu poftă când Erminia emise bune păreri despre Gonzalv, declarându-l «om bun».

— Gonzalv Ionescu, om!...

— Dar ce este?

— Maimuță!

Hergot zâmbi cu respectuoasă bună dispoziție la ceea ce socotea o glumă, în sinea lui nu era convins, pentru că el, ca medic infantil, nu făcea distincție între pacienții săi, toți fiind pentru el «copii». Ioanide avu curiozitatea să vadă ce scrie Hergot în carnetul său — al cărui loc îl știa, căci doctorul nici nu-l ascundea, socotindu-l un fel de registru al casei — în dreptul zilei în care discutase aprins cu el și cu Erminia despre calitatea oamenilor. Hergot scrisese doar: «37 de grade la umbră!»

«Mare dobitoc!» nu se putu el împiedica să exclame.

Îmbrăcat în costumul său de lucrător, Ioanide plecă cu Tudorel la munte, la terenul lui Coțescu. Luase cu sine și două corturi mici paralelipipedice, cu tot tacâmul lor, ca să doarmă afară la aer. Fu puțin cam surprins de a vedea pe Tudorel cu cizme în picioare. Niciodată nu purtase asemenea încălțăminte și ideea fiului său i se păru din cele mai năstrușnice. Nu-i făcu nici o observație. Pe tot traiectul, în tren, în trăsură, pe cai, Ioanide băgă de seamă că Tudorel era complet nepăsător la peisaj, clocotul râului, pereții granitici ai muntelui, brazii nu-l putură scoate din absorbitoarea consultare a unei agende. Un timp chiar, punând cizmă peste cizmă, întins pe banchetă în vagonul gol, Tudorel dormi pe spate, cu mâinile sub cap. Ioanide se miră de completa nepăsare a lui Doru față de femei. Vagonul și coridorul fusese plin o vreme de femei și fete care se duceau spre munte, îmbrăcate în costume de vară dintre cele mai transparente. O fată, în particular, care ședea pe bancheta din fața sa, plăcu lui Ioanide. Avea sandale plate în picioare, iar pe trup o rochie simplă de *imprimé* cu flori de un roșu fin, care îmbujora fața. Corpul fetei era foarte bronzat de soare, în contrast cu părul blond și dinții albi. Semăna puțin cu Pica, ochii însă îi erau ca cenușa. N-avea alt ornament decât un ceas cu brățară de argint. Ședea picior peste picior, lăsând a i se vedea profund pulpele,

fătă a inspira însă nici un gând indecent, atât era de serioasă și de sigură de sine, dezgolită ca o jucătoare de tenis. Lui Ioanide îi plăceau grozav asemenea imagini, susținea chiar că în orașul construit de el lumea va umbla vara cu costume simplificate, corespunzând veșmântului antic, în nici un caz nu punea vreun gând erotic în admirația lui, mai degrabă încerca o simpatie paternă. Însă gustul lui pentru anatomia tinerelor fete constituia o senzualitate sublimată de artist. Dacă Tudorel s-ar fi căsătorit cu o astfel de fată, Pica și cu această tânără noră i-ar fi plăcut. Fata cu sandale citea o carte englezească și Ioanide nu se lăsă până nu descifră titlul de pe cotor: Stevenson, *Travels with a Donkey (Călătorii cu un măgar)*. Fata era distinsă. Ioanide făcu semn cu cotul lui Tudorel, cu un gest ștregăresc, arătându-i-o. Însă Tudorel rămase insensibil, distrat, și arhitectul avu chiar impresia unei ușoare ironii în ochi, care voia parcă să spună: «Tata e un afemeiat, se ține de lucruri n serioase!» La o stație, o ceată întregă de doamne și domnișoare salută plecarea unor călători care se suiră în tren. Ioanide iar făcu cu cotul lui Tudorel, căci văzuse vreo două foarte drăguțe. Fusese observat cum stimulează pe Doru, și fetele, care înțeleseseră interesul lui Ioanide, măgulite în fond, râseră cordial. Cu toate astea, Tudorel fu incoruptibil. Arhitectul concepă o foarte proastă idee despre fiul său, deoarece el credea că instinctul sexual comandă toate faptele bărbatului și că un om apatic e și steril. Toate monumentele memorabile, afirma el, s-au ridicat în onoarea femeii. Văzând frigiditatea lui Tudorel, Ioanide îl lăsă în pace și continuă de aci încolo să arunce ochii ori de câte ori — în tren, în stații, pe drumuri de țară — o femeie i se părea interesantă prin ceva și s-o observe pe cont propriu.

Ioanide așeză corturile chiar lângă locul de construit, pe marginea unui infim șipot, destinând unul lui Tudorel. Pentru pietrari și salahori ridică un șopron sumar. Lucrările fură începute îndată și Doru fu lăsat liber să se distreze cum voiește. Cu acest prilej, Ioanide strânse asupra fiului său multe observații noi. Întâi Doru întrebă pe oameni dacă în sat vin

jurnale. Oamenii răspunseră că nu, doar la vale de tot, în stație și în oraș, se puteau afla. Cu poșta primea cine era abonat, caz în care se afla preotul. Doru, revelat deodată ca foarte tenace, întrebă unde stă preotul. Acela nu locuia în acest sat, ci în cel de la podul din vale, de unde pornea să slujească o dată la o lună în fiecare din cele patru sate de la munte mai apropiate, deci și aci. Avea un cal. Doru se arătă cu totul plictisit de carența jurnalelor și studie foarte serios modul de a coborî la vale. Spre norocul lui, Ioanide comandase ciment și material în oraș, pentru care treabă închiriasse două căruțe, care veneau însă până la gura de jos a văii, de unde sacii erau puși pe spinarea cailor, nefiind drum de car. Doru porni cu caii și căruțele în jos și veni tocmai a doua zi, cu un maldăr de ziare pe zilele din urmă pe care le pierduse, și din mai multe publicații. Ioanide trase cu coada ochiului la jurnale, între care unele lui cu desăvârșire necunoscute, fără a face o cât de mică observație. Doru nu șezuse degeaba jos, de vreme ce făcuse o combinație. O cursă de la oraș până la satul de la pod aducea zilnic popii ziarele, iar acesta le preda oamenilor cu caii prin care pietrarii lui Ioanide făceau transporturi zilnice. Prin urmare, Doru făcuse cunoștință cu preotul. Tudorel ședea întins pe patul din cort (niciodată pe pajiște) și acolo consulta jurnalele foaie cu foaie și rînd cu rînd, punându-le apoi sub pătură.

— Nu te știam așa de interesat de evenimentul zilnic! Îl apostrofă Ioanide.

— Trăim în prezent! zise Doru cu ochii în jos.

— E și asta o teorie. Oamenii inteligenți trăiesc într-un prezent legat mereu de trecut și deschis spre viitor și se emoționează numai de marile fapte de construcție. Nu s-a petrecut nimic important, exageră Ioanide ca de obicei, de la Michel-Angelo până acum afară de inventarea betonului armat. Și ce te interesează: crimele pasionale, mica publicitate?

Tudorel se arătă jignit.

— Sunt și alte evenimente, mai importante.

— Anume care?

— Evenimente care vor schimba fața lumii.

— Sper că soarele va apune mereu în același loc.

— Nu-i vorba de soare. Europa se transformă.

Ioanide nu putu răspunde imediat, deoarece merse să arunce bucăți de piatră în cimentul de bazament, spre a da un exemplu de proporție lucrătorului. Abia după ce un strat de ciment fu turnat se-ntoarse spre Tudorel.

— Zici că Europa se transformă. Și ce-mi pasă mie?

— De prefacerea ei depinde și viitorul României. Dumneata vrei s-o lăsăm în voia soartei când putem face din ea o țară ca soarele de pe cer?

Ioanide consideră pe Doru cu curiozitate. Imaginea soarelui de pe cer i se păru cam bizară, părea un lucru spus de multe ori, un clișeu, și parcă o mai auzise, totuși exaltarea concentrată a fiului său îi atrase atenția. Doru nu era apatic, cum bănuise, avea o năzuință secretă, care însă — faptul era deocamdată incontestabil — nu se referea la câmpul culturii.

— În definitiv, domnule, conchise Ioanide, îmi pare bine că te interesează ceva pe lume, fie și soarta Europei; ceea ce mă miră însă este că un asemenea interes s-a născut în jurul meu. N-aș fi crezut. În fine, vom mai vorbi.

Tudorel, în afară de lectura asiduă a jurnalelor, făcea anchete stăruitoare printre oameni, întrebându-i despre satele din jur, de preoți, de învățători, flăcăi și luându-și însemnări pe un fel de hărți rudimentare. Nu numai atât, dar se părea că are cunoștințe în partea locului, din moment ce se informa de cutare sau cutare. Pe baza informațiilor, începu să cutreiere regiunea, sub motiv de a se plimba. Lucru curios, într-o zi Ioanide socoti că e necesar să meargă însuși la oraș spre a alege o dată pentru totdeauna unele materiale asupra cărora oamenii nu puteau decide. Când trecu în căruță, i se păru că vede de cealaltă parte a apei, rezemat de parapet, pe Doru împreună cu câțiva oameni, flăcăi după toate aparențele, toți cu cizme.

«Nu mi-am închipuit ca acest băiat să fie așa de sociabil», gândi el.

În altă zi, fiind duminică, Ioanide fu poftit la masă în vale de pietrar. Doru ceru îngăduința de a pleca mai de dimineață, voind, spunea el, să se bucure de răsărea din zori. În sat, Ioanide se plimbă împreună cu pietrarul prin părțile lui mai notabile și în cele din urmă se abătu și pe la biserică. Acolo era slujbă. După ce dădu un ocol locașului pe afară, găsindu-l interesant, arhitectul își scoase șapca și pătrunse înăuntru. Doru și câțiva tineri țărani, toți cu cizme, ședeau îngenuncheați foarte spectaculos, nu departe de stranele ctitorilor, priviți de femei mai ales cu un interes acut. Preotul, foarte tânăr, cu barbă redusă la un vârf, ca la muschetari, slujea cu ochii tot spre ei, într-un spirit de înțelegere. Ioanide se întoarse repede pe călcâie și ieși din biserică. Asta întrecea toate așteptările sale.

«E ceva putred în Danemarca!» glumi el mintal.

Observă că Tudorel primește și corespondență, prin urmare scrisese, își comunicase adresa. Îndată ce o primea, intra în cortul său, unde rămânea multă vreme citind scrisorile, făcând însemnări. S-ar fi zis că Doru și-a instalat în cort un adevărat birou. Într-una din zile își făcu apariția un plutonier de jandarmi, care întrebă pe Ioanide ce face acolo, îi ceru legitimația, pe care o răsuci multă vreme în mână, se informă cine era Doru. Ioanide, neavând vreme să se supere, aproape nu dădu importanță faptului, deși când jandarmul plecă îi veni ideea că e scandalos să fie astfel suspectat. Își aduse aminte de probabilii agenți de pe strada lui și încreți fruntea. Era un «ce» la mijloc, care trebuia neapărat dezlegat. Doru părea a fi un personaj luat la ochi de autorități.

Arhitectul vârî capul pe ușa cortului lui Tudorel, cu gândul de a-l mai chestiona discret; acesta, care avea o hârtie în mână, se sperie de neașteptata ivire a tatălui său și rupse hârtia în bucățele mici, pe care le băgă în buzunar.

— Ștregarule, primești scrisori de dragoste! Îl provocă Ioanide, cu ochii fix la o bucățică de hârtie, scăpată atenției lui Doru și care ca un fluture coborî încet spre sol, până ce se opri la marginea foii de cort. Mai ieși și tu la aer puțin, propuse arhitectul spre a scoate pe Doru din cort.

Acesta ieși. Afară, Ioanide reflectă puțin, apoi zise:

— Fă-mi și tu un serviciu, mergi colo pe marginea pâraiașului și caută-mi câteva pietre late, lustruite, să le pun deasupra planului, să nu mi-l ia vântul.

Îndată ce Doru se depărtă suficient, Ioanide se dădu pe după cort, ridică de afară marginea de jos a pânzei și zăbind hârtiuța o culese repede. Abia în crepusculul dimineții, când cocoșii cântau, Ioanide, întins în culcușul său, examinează hârtiuța. După o minuțioasă scrutare, înțelese că ea conținuse două coloane: una cu inițiale sau poate cu nume întregi, și alta cu calificatii sau așa ceva. Astfel, în stânga, pe bucata găsită în cort, sta scris «T.I.», iar în dreapta «Externe»; deasupra acestui cuvânt se citea «...tème», probabil, hârtia fiind sfâșiată, fusese «Interne». Orice alte elemente cădeau în hârtiuțele vârâte în buzunar de Doru. În rezumat, foița conținea această notație: «T.I., Externe.» Ioanide, obișnuit pe vremuri să dezlege rebusuri, încercă să puna metodă și căută o serie de cuvinte pentru fiecare inițială. În cele din urmă, avu o lumină: «T.I.» putea să însemne «Tudorel Ioanide». Așadar, nota ar fi sunat: «Tudorel Ioanide, Externe». De aci încolo arhitectul nu mai pricepea nimic și o anume interpretare o înlătura din capul locului ca ridicolă. Așeză hârtiuța cu grijă în portofoliu și se sculă.

Când, punând la punct lucrurile, Ioanide se sui în trăsură împreună cu Doru, pe podul satului din vale, cu pietrarul pe capră, mai privi o dată spumele apei în rostogolire și se gândi la contrastul dintre liniștea naturii și agitația vieții omenești.

IX

Întors la București numai după două săptămâni de absență, Ioanide află o mulțime de lucruri noi: copiii lui Gonzalv Ionescu fuseseră grav bolnavi, pe Hagienuş îl dăduseră afară din casă, Conțescu ținuse două lecții libere la Vălenii-de-Munte, Sultana plecase la Constantinopol. Poate că aceste evenimente fără importanță ar fi trecut neobservate, distanța

le făcea frapante. Ioanide remarcase des acest fenomen și acesta era motivul pentru care nu citea ziarele decât la distanțe enorme de timp. Atunci abia băga de seamă că țara avea alt guvern, că patriarhul murise, mulțimea, în sfârșit, de schimbări într-un interval de timp relativ scurt. Despre boala copiilor lui Gonzalv Ioanide află de la Erminia, adică, de fapt, de la bătrâna ei servitoare, fiindcă nu găsi acasă nici pe Erminia, nici pe Hergot, care pur și simplu își suspendase consultațiile. În fine, la întoarcerea acestora știu cum se întâmplase lucrurile. Fetița și cei doi băieți ai lui Gonzalv căzuseră câteșitrei bolnavi, și Gonzalv Ionescu, care la început chemă un doctor pentru adulți, nu putu afla ce boală aveau, fenomenele fiind compatibile de mai multe interpretări. Se putea bănuși, fiind vorba de copii. Gonzalv, când era vorba de progenitura sa, își pierdea orice cumpăt, relevând altminteri aceeași insistență pe care o puneă în toate faptele sale: își smulgea părul din cap, alerga pe la toți cunoscuții, cerea informații. Într-o astfel de excitație morală merse și la Coștescu, pe care nu-l găsi (acela plecase pentru vreo patru zile la Vălenii-de-Munte), aflând în schimb pe soția acestuia, Paulina, sora lui Hergot. Aceasta îl trimise la Hergot. În treacăt fie zis, cu toată disperarea, Gonzalv nu se putu dispensa de a chestiona pe doamna Coștescu în privința sănătății soțului ei:

— Nu e oare o imprudență să plece așa curând după o boală gravă?

— Doctorul zice să nu.

Gonzalv strâmbă din nas aproape scandalizat; din întâmplare, fizionomia lui speriată nu permise Paulinei a pricepe sensul secret al indignării lui Gonzalv. Hergot primi apelul lui Gonzalv Ionescu cu multă emoție: trei copii bolnavi deodată, asta ieșea din comun. Veni numaidecât. Examină copiii cu cea mai mare grijă, îi privi în gât, îi pipăi pe abdomen, le luă temperatura, așteptând lângă ei răbdător scurgerea timpului cuvenit. Fața lui era foarte îngrijorată (tic personal, de origine sentimentală), fapt care alarmă și mai mult pe Gonzalv. După toate aceste ceremonii, executate cu o

încetineală scrupuloasă, Hergot declară că fetița și cei doi băieți aveau scarlatină într-o formă serioasă și trebuiau izolați într-o odaie cât mai aerisită. Dădu imediat sugestii asupra aranjamentului posibil și ajută însuși la scoaterea mobilelor dintr-o odaie. Hergot aduse singur unele doctorii de acasă, puse un vas cu creolină în odaia micilor bolnavi și le făgădui cele mai gustoase bomboane de pe lume. Fie că boala avea o formă severă, fie că pacienții, abia ieșiți din altă boală, o suportau greu, din cauza temperaturii, avură nopți crispate. Băiatul mai mare strigă de câteva ori «Mamă!» Gonzalv, speriat, alergă în oraș și aduse pe cele două foste soții, astfel că cele trei mame ședeau acum laolaltă, păzindu-și cei trei copii, alternate de Hergot și de Erminia, care își oferiră serviciile benevol. De câte ori Hergot scotea termometrul din subsuoara bolnavilor, Gonzalv întreba din ochi, se alarma de o întâmplătoare creștere a temperaturii. Nu mai mânca, ședea pe marginea unui scaun și-și trosnea mâinile, sâcâind totdeodată genunchiul unui picior, în vreme ce fâlcile se mișcau mestecând în gol. Hergot oferii lui Gonzalv o băutură calmantă. În ziua când temperatura băiatului cel mare atinse o limită supărătoare și Hergot procedă la împachetarea bolnavului într-un cearșaf ud, Gonzalv fu auzit scâncind în odaia vecină: «Îmi mor copiii, ce mă fac eu?» Nici Hergot nu era de altfel mai puțin emoționat, cu toată banalitatea cazului; se vedea asta în felul cum se schimba la față. În momentul care i se păru mai critic ceru telefonic avizul uneia din somitățile pe care le consulta și care-i răspunse că nu vede, din spusele lui, nimic neobișnuit. Două gesturi în legătură cu aceste întâmplări trebuiesc neapărat reținute. În ziua de panică, precum am văzut nejustificată, care făcu totuși să curgă sudori pe fruntea lui Hergot și puse încheieturile degetelor lui Gonzalv la mari încercări, Hergot, întors acasă spre a răsufla după ce lăsase instrucții, însemnă în carnetul său numai atât: «Lună plină superbă». Tot atunci, la plecare, Hergot bătu pe umăr pe pieritul la față Gonzalv, care îl însoțise până la poartă spre a-i mai extrage oarecare precizii și pronosticuri, și spuse:

— Fii liniștit! Totul merge bine. Copiii... Natura lucrează din plin. Natura are tainele ei. La te uită la Coțescu! Voinic, sănătos.

Cu toată sperietura sa, Gonzalv, auzind de Coțescu, redeveni implacabil și-și arătă o îndoială malignă în remisiunea lui:

— De, domnule, zise el, crezi c-o să dureze?

Gonzalv Ionescu nu-și concedie fostele soții decât când fu absolut încredințat că copiii nu mai au nevoie de nici o îngrijire. Atunci își trimise odraslele la munte, iar el începu tipărirea unui nou memoriu de lucrări.

Al doilea eveniment avu o difuziune mult mai mare. De mult copiii lui Hagienuș aveau impresia că acesta consumă intenționat ce mai are spre a-i frustra de orice succesiune. Cea mai furioasă era fata lui, și din cauza soțului, om mult mai rezervat. Pretenția lor era ca Hagienuș să le dea lor toată leafa și să le împartă averea de prin provincie, câtă mai rămăsese, în schimbul întreținerii. De guvernantă, spuneau ei, n-avea nici o trebuință. Construirea cavoului fu un semnal de explicații. Pentru ce, ziceau copiii, să vâre bani într-un cavou pretențios, când o simplă cruce și un grilaj pe locul de veci erau de ajuns? Ei nu pomeneau nimic de grupul statuar, deoarece le spusese cineva că era foarte valoros și-l puteau vinde cu preț bun, dacă nu la stat, cel puțin la un particular bogat. Capul putea fi retezat și înlocuit cu un altul după asemănarea persoanei căreia cumpărătorul i-ar fi consacrat monumentul. Cum construcția criptei presupunea posedarea de fonduri, copiii cerură să le dea la fiecare o sumă de bani și, fiindcă Hagienuș nu le satisfăcu cererea, guvernanta fu dată pe ușă afară. Aspectul nostim al chestiunii este că lucrurile nu se petreceau cu scandal vizibil. Atacul se desfășura în etape și în modul cel mai convenabil. La masă, unul din copii, cel mai mare, care era și mai îndrăzneț, făcea introducția, de pildă, în cazul recent:

— Hei, tată, ești în fonduri, construiești cavouri, ia mai dă-ne și nouă ceva, morții cu morții, viii cu viii, suntem copiii dumitale în definitiv.

— Zău așa, tată, îi lua vorba din gură fata, așa vrea și eu să mă duc la băi.

Hagienuș făcea pe surdul insensibil, se jura că n-are (adevărul este că mințea). Copiii reveneau la șarjă, la alte mese, nedepășind niciodată tonul unei glume cam familiare, dar la urma urmelor respectuoasă, având în vedere că Hagienuș, ca tată, se afla oarecum în responsabilitatea lor. După faza aluziilor, urma somația. Băiatul cel mare zicea foarte dulce:

— Vasăzică, tată, nu vrei să ne dai nimic. Îmi pare foarte rău că te porți așa cu noi. Asta e ultima oară când îți mai cerem.

Hagienuș, atunci, pășit, încerca să se scuze, făgăduia că neapărat luna următoare spera să facă rost de niște bani etc. Dacă asta se întâmpla la prânz, guvernanta nu mai apărea la masa de seară. Ultima comedie decurse exact la fel. Se poate întreba de ce Hagienuș nu scotea o vorbă despre dispariția guvernantei, de ce nu făcea uz de autoritatea paternă. Motivul este că i s-ar fi răspuns cu argumente la care era sensibil: «Cum, i-ar fi zis fata, în casa în care se află osemintele mamei noastre, dumneata, care pretinzi că ai iubit-o și-i faci cavou, și o astfel de femeie?» Într-adevăr, Hagienuș venera memoria soției și totdeodată voia să fie respectabil față de copii, încât pe guvernantă n-o putea apăra decât printr-o înțelegere tacită. Cât despre ușurința cu care era eliminată aceasta, fără a face scandal și a reclama lui Hagienuș, exista și aci o explicație. Guvernanta nu era ușă de biserică și, între altele, copiii o prinseseră de câteva ori furând obiecte și cărți din odaia lui Hagienuș, fără a o denunța, căci în epocile de acalmie țiitoarea pâdea toți pașii orientalistului și dădea informații copiilor. Hagienuș, om bătrân și cu slăbiciuni și tabieturi, suporta foarte greu lipsa auxiliarei sale și, inevitabil, mai devreme sau mai târziu, amândouă taberele cădeau la tranzacție și relua viața obișnuită. Orientalistul își iubea și copiii și nu putea sta multă vreme fără ei, impertinențele lor nu-l prea supărau, socotindu-le ca semne de temperament. La rândul lor, copiii îl considerau

pe Hagienuș șiret, vrednic părinte al lor. Lupta intestinală endemică constituia într-un cuvânt formula existenței familiei Hagienuș. De data aceasta orientalistul se simți jignit și neliniștit de aluziile pe care i le tot făceau de la o vreme copiii că vâra bani în cărți și piese arheologice. Meditând să-și scoată lucrurile din casă și să le plaseze în altă parte, plecă într-o după-amiază, după conflict, cu un braț de infolii. Seara, cam târziu, când se întoarse acasă, găsi ușa închisă. După câteva încercări infructuoase de a deschide, Hagienuș renunță și se întoarse în oraș. În loc să se ducă la hotel, merse la Saferian, căruia îi notifică foarte comic în obidirea sa (Hagienuș n-avea dignitate):

— Lasă-mă să dorm undeva noaptea asta. M-au dat copiii afară!

Din zilele următoare dormi la biroul său, unde exista o cameră cu canapea. De fapt, copiii nu avuseseră intenția a-l da afară pe Hagienuș, ci închiseseră ușa ca să știe când vine și să-l împiedice a mai scoate cărți din casă. Biblioteca lui Hagienuș, după părerea lor, era foarte de preț, și scoaterea ei ar fi reprezentat pentru ei o pierdere. Băiatul cel mare arătase la anticari câteva volume, aceia recunoșteau valoarea cărților, însă ziceau că nu le cer decât specialiștii, și pierd cu bucata, voiau să cumpere numai cu mormanul, pentru care de altfel ofereau sume derizorii. Copiii înțeleseră că numai Hagienuș ar fi putut vinde cu preț mare cărțile specialiștilor sau instituțiilor și că după moartea lui biblioteca ar fi putut fi oferită cu preț bun Academiei. Ceea ce strânsese orientalistul reprezenta o valoare. Prin urmare, copiii săi protejau volumele și medaliile lui Hagienuș cu un zel interesat, nu mai puțin folositor pentru bibliofil sub durata vieții. Spaima copiilor fu mare când văzură că Hagienuș iese pe poartă cu volume învelite în pergament sub braț.

— Tata cară cărțile! strigă băiatul cel mare, care era ofițer, devenit deodată bibliofil.

Se ținu un consiliu de familie și decizia fu de a se închide ușa, spre a se putea prinde momentul când vine Hagienuș,

care avea obiceiul să meargă în vârful picioarelor, ca o pisică. Acum lucrurile luând un aspect grav, copiii bătură în retragere și trimiseră pe față după tată-său, să-i explice că nu l-au dat afară, să-l îmbie, în fine, să se întoarcă acasă. Zadarnic luă fata pe Hagienuș de gât, acesta susținea mereu:

— M-ați dat afară? Foarte bine! Am să spun la toată lumea că copiii mei m-au gonit.

Și, într-adevăr, Hagienuș spuse. Dintr-un sentiment de afectare ce nu era suficient de puternic și se combina repede cu plăcerea de a forma un obiect de interes și eventual a trage un profit, Hagienuș, când îl întreba cineva ce mai face, destăinuia că este o victimă.

— Ce mai faci? Îl salută de pildă Gulimănescu.

— Ce să fac, răspunse Hagienuș, ia, m-au dat copiii afară.

— Ce vorbești, domnule?! Aș! Cum se poate așa ceva?

— Iaca se poate!

Gulimănescu era avid de scandalul altora, el însuși acoperindu-și existența în cel mai perfect secret. Bucuria de a petrece pe socoteala cuiva îi lumina fața.

— Și cum s-a întâmplat?

Hagienuș se apucă să nareze cum i-au închis copiii ușa, înflorind povestea, dar vag, fără a spune în fond nimic vătămător pentru familia sa. El punea accentul pe dramatismul situației sale de om rămas fără rost.

— Ei, și acum ce faci?

— Ce să fac? Am rămas pe drumuri.

Aceste cuvinte însă Hagienuș le spuse clipind șiret, într-un ton de butadă. Nici nu putea face altfel, fiindcă ideea rămânerii pe drumuri era o mare exagerare. La urma urmei, Hagienuș n-avea decât un colț de locuit într-o casă cedată copiilor, de leafa și de veniturile sale nu se putea atinge nimeni. Șederea cu copiii era, nu-i vorbă, o afacere pentru el, căci cu bani puțini avea o pensiune confortabilă. Dezagrementul îl constituia numai stricarea obiceiurilor. Așa fiind, de data aceasta Hagienuș se ținu tare multă vreme, locuind la minister și luând masa de foarte multe ori prin grădini de vară, cu

prietenii care îl invitau spre a afla de la el «cum a fost dat afară de copii». Băiatul ofițer începu să fie cam îngrijorat de această poveste, care ajungând la urechile superiorilor putea să-i dăuneze în carieră. Chemă deci înapoi guvernanta, care așteptase liniștită, cunoscând dinainte deznodământul, și o trimise la Hagienuş să parlaneze, nu fără a încerca să obțină de la el oarecare promisiuni de bani. Și astfel Hagienuş se întoarse cu cărțile sale despre Caldeea și hitiți în apartamentul lui.

«Ce meschine întâmplări! medită Ioanide. Dar există oare altele mai importante? Conflictul temporar între Hagienuş și copiii săi e mai important în sfera îngustă în care s-a petrecut decât un război între popoare. Evenimentele pretins mari sunt abstracte și ca și invizibile. O dragoste, o ură, o încăierare între doi oameni, astea sunt esența vieții reale. Dacă Hagienuş ar fi un intelectual activ, cu talentele sale, și și-ar înscrie numele în câmpul științei sau al artelor, ce mai excelentă materie pentru biografie calvarul comic al căsniciei sale!» Suflețel divulgă că Furiile prin voința Cerului intraseră în casa lui Hagienuş. Gaitany trase un hohot de râs, iar Smărăndache, mai răutăcios decât toți fără voia lui, denumi pe Hagienuş Regele Lear. De acum înainte nimeni nu-i mai zise altfel.

Despre plecarea Sultanei Ioanide află de la Saferian, cu oarecare satisfacție de a vedea rezolvată de la sine o problemă spinoasă, însă acasă, pe masă, găsi o scrisoare de la ea. Arhitectul ezită de a o deschide, cum făcea nu rareori când voia să-și prezerve spiritul de preocupări supărătoare. După două zile se hotărî s-o citească.

«Dragul meu — zicea Sultana fără alte ocoluri, cu o scriere cam lăbărțată, totuși nu dezordonată — după multe ezitări, m-am decis să plec din țară, după sfatul tatii, care mi-a dat o grămadă de comisioane. Să nu-ți închipui deloc că mă plimb cu mâinile în buzunar, sunt mai ocupată decât un agent de comerț. Kevorg a venit și el cu mine. Aici ne-am despărțit, văzându-ne fiecare de treburile noastre. O singură dată am

făcut baie în mare, la Prinkipo. Omul ăsta e și la trup, ca și la moral, lipsit de vigoare; nu suportă nici frigul, nici căldura, în mare s-a ținut mereu pe margine, cu un colac de salvare. Uf, ridicol! Să fi fost tu!... După ce voi pune la punct treburile tatii, mă duc la Cairo, unde am să mă ocup de chestiunea noastră. Am informații precise că-ți poți face acolo o situație strălucită. Cu talentul tău, găsești angajament oriunde. Ce te leagă pe tine de România? Mergi unde îți convine. Am să aranjez totul și vin să te iau. Eu nu pot să aștept, vreau să trăiesc repede, violent, cât sunt încă tânără. Ce-mi pasă de prejudecățile burgheze? Sunt liberă, sunt bogată. De aș fi și săracă, sunt capabilă să-mi câștig singură existența. Cu un om ca tine, străbat pământul...»

Scrisoarea continua astfel, consumând două coli de corespondență, plus o foaie, în total nouă pagini. Ioanide distinse, în ciuda expansiunilor, un ton pozitiv de caracter practic. Aluziile la comisioane nu erau vorbă goală. Saferian, cu care Ioanide vorbi după aceea, spuse cu mare înduioșare:

— Fata asta are stofă de om de afaceri, posedă vocație. Nu oricine poate. La noi, meserie delicată, trebuie să ghicești, să lucrezi iute. Bărbați cu experiență mare nu izbutesc. Foarte iscusită, foarte...

Asemenea păreri din partea unui om serios ca Saferian erau un adevărat certificat, oricât ideea superficială a unei fete exaltate părea a nu se potrivi cu noua imagine. Alte caractere morale rezultând din scrisoare și în acord cu observările de până atunci ale lui Ioanide erau completa lipsă de prejudecăți, o percepție scutită de romantism, pusă în serviciul egoismului vital, și detașarea de orice legături geografice. Sultana avea aerul să spună că poate trăi în Australia sau printre afrikanerii din țara foștilor buri tot așa de bine ca în Olanda sau în Portugalia. N-avea simțul relațiilor invizibile. «Ce te leagă pe tine de România?» Propoziția asta uimi pe Ioanide. Mai târziu arhitectul primi o altă scrisoare, din Cairo, înlăuntrul căreia găsi o adresă bătută la mașină, în englezește, din partea unei

societăți. Sultana îl lămurea că în privința condițiilor materiale totul era în regulă, depindea numai de el să se hotărască. Angajamente numeroase îl așteptau dacă venea, și ca dovadă îi expedia oferta unei societăți anglo-egiptene care îi fixa un salariu global anual în lire sterline și alte procente, cu subînțelesul că trebuia să se deplaseze pe o rază mare în spațiul extrem-oriental în care lucra compania. Oferta avea aspectul cel mai solid din lume și dădea amănunte din care rezulta că ofertanții erau bine informați asupra lui Ioanide; acesta nu mai puțin o dădu la o parte, ca un simplu joc de imaginație, asemeni scrisorilor de comerț din manuale. Avu intenția de a scrie Sultanei și începu astfel: «Ce te leagă pe tine de România? zici tu...» Când făcea însă asta, alte preocupări veniră pe capul lui Ioanide, și scrisoarea rămase nescrisă. «La urma urmei, e tot nebună», spuse Ioanide pentru sine și aruncă hârtia mototol în coș.

Tudorel tocmai îi ceruse învoirea să-l lase să facă o excursie cu câțiva prieteni. De fapt, mai mult îi notificase, de vreme ce era gata echipat, cu valiza făcută, iar plecarea urma să se producă în aceeași zi. Ioanide n-avea, firește, nimic de zis și-l întrebă doar în ce parte a țării merge. La această chestiune Tudorel păru cam ambarasat și susținu că itinerarul îl au prietenii.

— Îmi închipui că ai nevoie de bani, înțelese arhitectul; sper că nu-ți trebuiesc prea mulți. Nu prea am.

Doru zise că n-are nevoie de nici o sumă.

— Asta nu se poate, replică Ioanide, cine are să-ți plătească trenul, masa?

— Avem combinații.

Ioanide se supără de-a binelea.

— Vorba asta «combinații» nu-mi place deloc. Fiul arhitectului Ioanide trăiește pe spinarea altora, tapează? Înțeleg să fii găzduit de prieteni, să faceți astfel încât să vă coste ieftin pe fiecare, dar ca unul să nu contribuie cu nimic nu admit. Cât îți trebuie?

Doru își pierdu oarecum cumpătul, apoi ceru, roșind, o sumă mai degrabă derizorie pentru acea vreme — trei mii de lei.

— Dacă mergeți cu clasa a treia sau vi se dă o reducere și faceți tabără, suma poate să v-ajungă.

Cu toate astea, îi dădu cinci mii de lei, pe care Doru îi vârî în buzunar ca pe niște hârtii fără valoare, neexprimând nici un interes.

Ioanide începuse de la o vreme a fi curios de copiii săi și se ambiționă a-i cerceta mai de aproape. Totuși excursia lui Doru ar fi trecut neobservată dacă în după-amiaza acelei zile telefonul nu i-ar fi produs o nouă surpriză. Cineva întrebă:

— Camaradul Ioanide?

— Da! răspunse arhitectul puțin șocat de expresia «camarad».

— Eu sunt Hangerliu! zise glasul.

— Aha! Înregistrează Ioanide cu un ușor umor, gândindu-se la medalia samiotă. Și, fiindcă familiaritatea interlocutorului îl intriga, preciză: Aci este arhitectul Ioanide.

— Pardon! se scuză atuncea Hangerliu și închise telefonul. «Ce-i cu măgarul ăsta, se miră Ioanide, care camarad Ioanide?»

Dar numaidecât își dădu seama că e vorba de Tudorel. Punând în raport excursia lui Doru și telefonul, Ioanide își zise că lucrurile nu erau fără conexiune între ele. Voia să afle cu orice chip unde pleacă Tudorel, și l-ar fi urmărit însuși la gară dacă nu s-ar fi temut de a fi zărit. Chemă pe Butoiescu și-l întrebă dacă n-are un băiat deștept la dispoziție. Butoiescu zise că n-avea încredere în altcineva și s-ar duce el. După toate probabilitățile, Doru nu-l cunoștea prea bine, dat fiind că niciodată nu se amesteca în treburile tatălui său. Ioanide îl sfătui să ia o mașină, în cazul când Doru ar pleca și el cu un vehicul. Doru însă luă tramvaiul, și Butoiescu putu să-l urmărească nestingherit, deși cu frica continuă de a nu-l pierde din vedere, din pricina întunericii, căci Doru porni de acasă pe la nouă seara. Butoiescu telefonă abia după ora unsprezece noaptea din gară. Doru plecase cu mai mulți inși, mai toți foarte tineri, câțiva mai vârstnici, cu un tren accelerat de străinăta care mergea pe ruta Lemberg.

— Poate s-a dus undeva în Moldova.

— Nu cred, zise Butoiescu; s-au suit toți într-un vagon direct pentru străinătate, pe care scria «Berlin», și din ce-au vorbit la fereastră cu câțiva care i-au condus am priceput că merg în Germania.

— Ești nebun și tu! spuse Ioanide, în culmea consternării. «În definitiv, cugetă el mai târziu, că s-a dus în Germania nu-i nici o crimă. Dar de ce să nu-mi spună? Și cu ce bani? De unde valuta? Și apoi, când și-a scos pașaportul? Abia a venit cu mine de la țară. Tăcerea băiatului ăsta mă înspăimântă.»

Ioanide era un om care, o dată hotărât într-o direcție, mergea drept înainte. A doua zi se duse la Prefectura Poliției și întrebă dacă s-a făcut pașaportul domnului Tudor Ioanide.

— Dar l-a ridicat! zise domnișoara care consultase registrul.

— Așa, prea bine, mulțumesc! salută amabil Ioanide.

Apoi dădu un telefon lui Gaittany, care lipsea din București numai trei zile pe săptămână, făcând *week-end* la fermă (nu se ducea niciodată la stațiunile climaterice din țară, ci numai în străinătate).

— Să trăiești! se auzi glasul jovial al aceluia.

— Am unele chestiuni de ordin profesional cu Hangerliu, miști Ioanide; i-am dat telefoane și nu răspunde.

— Domnule, a plecat la Berlin!

Și Gaittany făcu un ha-ha-ha plin de semnificație.

Ioanide nu pricepu clar rostul râsului, își dădu seama numai, cunoscând enigmistica lui Gaittany, că Hangerliu plecase pentru o afacere pe care mulți inițiați o știau. De unde râsul de complicitate. Arhitectul, în ultima vreme, determinat de anomaliile din casa lui, se instruiseră puțin în afacerile de ordin politic și intui în linii generale ce voia să spună Gaittany. Nu mai exista îndoială deci: Tudorel însoțise în Germania pe Hangerliu.

Ioanide mai observă că de la o vreme indivizii care patrolau pe stradă dispăruseră.

«Ce mă privește pe mine? decise altă dată Ioanide, după o lungă meditație. Și eu mi-am croit viața singur!»

Când însă își aduse aminte de Pica, se încruntă și-și schimbă filozofia. Ioanide avu ideea de a examina odaia lui Tudorel,

de la etaj. Aceasta era mică, asemenea unei celule, cu un pat îngust, o masă simplă și un dulap de haine. O fereastră lată permitea luminii să inunde toate colțurile. Arhitectul nu găsi nimic deosebit în camera lui Tudorel, mai ales nimic caracteristic. Pe masă, un curs litografiat, o sticlă de cerneală; deasupra dulapului, un morman de jurnale, nici o carte, nici o hârtie. Pentru un student, cam puțin. În dulap nu se aflau decât haine și lenjerie. Ioanide știa precis că altădată Tudorel își umplea odaia cu fel de fel de fleacuri, fotografii, cărți, încât avu impresia hotărâtă că, înainte de a pleca, de astă dată băiatul își ridicase lucrurile, dereticând prin casă. Ce vrea să zică austeritatea asta? Unde-și ține obiectele? În pod, la altcineva? Masa era acoperită cu un postav verde, ce cădea în jos acoperind partea superioară a picioarelor. Ioanide ridică învelitoarea în sus descoperind sertarul și trase de el. Sertarul era închis, fără cheie. Arhitectul scutură din umăr și dădu să iasă afară din odaie. Dar se întoarse apoi din nou și se așeză pe pat. «Absența de interior e nefirească, reflectă el; băiatul ăsta are preocupări străine de ale noastre, pune tăcere chiar și în expresia fizică indirectă a persoanei sale. De ce a închis tocmai sertarul? Poate a vârat în el cine știe ce drăcii lubrice, pe care se rușinează să i le vadă servitoarea când deretică.» Năvălit de gânduri obscure, Ioanide se-ntinse pe pat cu mâinile sub cap, dormită îndelung astfel, în fine, se sculă, ieși, apoi veni cu o lădiță de chei și cu o pilă. Potrivi câteva chei, pili puțin una din ele, care mergea mai ușor, și după o scurtă meșterire deschise sertarul (era îndemânatic în asemenea operații). În cutie erau două hârtii îndoite în patru, una în forma unei coale obișnuite de scris, alta — o foaie mică cu *en-tête*. Nimic altceva. Ioanide le luă și se întinse pe pat, aruncând hârtiile lângă el, indecis dacă trebuie sau nu să le citească, cu teama îndeosebi de a nu fi ridicol făcând atâta poliție pentru cine știe ce nimic. În cele din urmă examinează hârtia cea mare, bătută la mașină, care cuprindea de la prima vedere un fel de raport ca răspuns la un chestionar, ale cărui puncte erau subliniate și distanțate în cursul compoziției. Lată, de altfel, conținutul lui:

«Camarade,

Făcând investigațiile cele mai atente în cercurile și printre persoanele care cunosc bine pe arhitectul Ioanide, sunt în măsură a raporta următoarele:

1. *Dacă numitul a aparținut sau aparține vreunui partid politic.*

Este aproape sigur că arhitectul Ioanide n-a fost niciodată înscris în vreun partid politic, iar în momentul de față, după cercetările camarazilor noștri din partide, nu figurează în nici o listă de organizații, neplătind nici o cotizație. Mai mult, arhitectul n-a votat în alegeri, nefiind înscris pe listele electorale. Toți câți îl cunosc sunt de acord asupra dezinteresului său pentru viața politică, încât numitul intră în categoria *apoliticilor*.

2. *Din ce cauză a părăsit partidul?*

N-a părăsit nici un partid. Vezi mai sus.

3. *Nemulțumiri sau inimizități personale ce pot fi utilizate.*

N-are nici o inimizție personală din cauze politice, ca unul ce se dezinteresează complet de acest capitol. Cu toate acestea, arhitectul nu e lipsit de ideologie, s-ar putea chiar afirma că disprețul lui de partide reprezintă o politică a sa *sui generis*. Filozofia sa socială pune mai presus construcția decât formalismul politicianist și arhitectul Ioanide spune peste tot prietenilor și studenților că detestă individualismul liberal anarhic și că ar avea nevoie de un principe sau o republică inteligentă, care să-i comande un oraș. Arhitectul disprețuiește și aproape refuză lucrările particulare, visând construirea de foruri, de terme publice și alte asemenea monumente de interes colectiv. Exercițiile pe care le propune studenților sunt numai în acest sens. Pe acest punct de vedere constructivist, cred că arhitectul Ioanide poate fi câștigat pentru o politică dinamică.

4. *Ce ambiții nutrește?*

Se poate spune că arhitectul Ioanide este lipsit de orice ambiție de ordin social, poziția pe care o ocupă, de profesor la Școala de Arhitectură și de arhitect cu renume, fiindu-i suficientă. Însă are ambiția de a face lucrări de mare importanță, cum am spus mai sus, de a-și lega numele de o operă de mari proporții.

5. Are greutateți bănești, e sensibil pe latura pecuniară?

Se pare că arhitectul Ioanide, din cauza vieții cam dezordonate și a familiei, precum și pentru faptul că nu primește orice comandă, trece uneori prin jene financiare. Totuși se adaptează cu nepăsare la orice condiție și am sentimentul că banii pentru el nu prezintă atracții, afară de cazul când i-ar primi pentru lucrări grandioase ca acele de care am amintit la punctul 3.

6. Situația politică a familiei.

Soția arhitectului, Elvira Ioanide, nu manifestă nici o preocupare politică, are însă întinse relații mai ales prin femei cu numeroase familii din societatea bună. Fiul arhitectului este camaradul Tudor Ioanide din comandament, iar fiica, Pica Ioanide, este prietena camaradului Gavrilcea. Ea este notată ca un element devotat și de încredere.

7. Relațiile numitului, cu specială referință la persoanele de legătură.

Arhitectul Ioanide are foarte numeroase relații, însă dintre toate numai Saferian Manigomian și Gaittany ar avea posibilitatea, indirect, de a-l apropia de Mișcare.

8. Cum sunt raporturile numitului cu tineretul?

Excelente. Arhitectul Ioanide are o mare priză asupra studenților și tinerilor, îi entuziasmează cu ideile sale constructive, și dacă numitul ar pune o mai clară direcție ideologică, fără îndoială că adeziunea lui ar însemna un aport considerabil.

9. *Părerile numitului despre Puterile Centrale și misiunea lor în noua ordine.*

Arhitectul nu și-a manifestat niciodată vreo opinie în privința aceasta, se pare că n-a examinat suficient lucrurile și n-are o noțiune clară a marilor prefaceri ce vor urma. Simpatiile lui vechi sunt pentru Franța, unde și-a făcut studiile, cu toate acestea n-a arătat antipatie pentru marile înfăptuiri din Germania și Italia, și la curs a citat, ca modele de simplificare neoclasică, construcții ale noilor regimuri din aceste două țări. Despre Franța, cu toată simpatia, a fost auzit uneori spunând că este o țară în decadență, viitorul fiind de aci înainte al națiunilor tinere.

10. *Ar primi numitul să intre în Mișcare?*

Direct, cred că nu, ba ar fi chiar surprins dacă ar fi solicitat, având în vedere repulsia lui de acțiunea politică. De aceea sunt de părere că s-ar comite o eroare să i se facă propuneri. Singurul chip posibil deocamdată este de a se cita idei din cursurile sale, de a fi astfel prezentat încât opinia publică să înțeleagă că Ioanide ar merge în sensul Mișcării.»

Acest raport era semnat de un oarecare Vlădulescu. Propozițiile de la punctul 6 cu privire la Tudorel și Pica erau subliniate de cineva cu cerneală verde. Ca un referat într-un colț de sus al paginii prime, un indescifrabil scria: «Camaradului Tudor Ioanide, spre consultare și verificare». A doua hârtie avea un *en-tête* tipărit, purtând aceste cuvinte: «*Saferian Manigomian & Comp. Soc. nr. com. Sucursala nr. 4, Calea Dorobanților*» etc. Urmau specificări asupra naturii comerțului: Cafea, Ceai, Lichioruri, șampanie, Vinuri fine, Conserve străine și române, Coloniale, Fructe exotice etc. Înșirarea mărfurilor constituia un fel de vigneta-broderie, ce cobora pe laturile hârtiei, dându-i aspect de bancnotă. Scrisoarea, bătută și ea la mașină, cuprindea următoarele:

«D-lui Tudor Ioanide
Str. Cotești nr. 35 (Polonă)

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință că puteți ridica oricând salariul dumneavoastră la Sucursala nr. 4, unde ați fost repartizat.

Cu deosebită stimă»

Urma ștampila și o iscălitură neciteață, cu creion chimic. După ce parcurse aceste două hârtii, Ioanide se ridică palid și se plimbă prin casă în culmea celei mai mari agitații. Neobișnuit cu asemenea stil, avu momentan impresia că are în mână piese de spionaj și de înaltă trădare și că Tudorel era un spion. Pe urmă, liniștindu-se, fiind de altfel de la o vreme, de când începuse a-l șoca purtările lui Tudorel, mai informat în aspectele politicii naționale și internaționale, pricepu că lucrurile n-au importanța pe care le-o acordase pripit, dar că sunt totuși sub unghiul moral niște revelații. Se trânti iar pe pat și reciti documentele mai atent. Ce rezulta din ele? Că mișcarea ilegală, deși destul de descoperită și adulată de unii oameni politici, căuta adeziuni, care în fond mergeau spre așa-zisele «puteri centrale». Aderenții posibili erau studiați din punctul de vedere al venalității, ceea ce însemna că dinafară se ofereau bani spre a corupe unele personalități să contribuie la formarea unui curent în favoarea mișcării pro germano-italiene. Asemenea lucruri se mai întâmplase și în trecut. Ceea ce surprindea pe Ioanide era insignifianța completă a numelor așa-numitei Mișcări. Ioanide avea superstiția notorietății întemeiate pe valoare și-și închipuia că cineva care nu se cheamă Leonardo da Vinci nu e calificat a decide în afacerile publice.

Mai reieșea că Doru avea un rol în «Comandament», era dar un factor de importanță și că prin el necunoscuții viitori bărbați de stat voiau să influențeze și asupra lui Ioanide. Arhitectul era examinat pas cu pas, raportul destul de bine informat dovedea aceasta. Și, lucru important, raportul nu era întocmit de Doru, nici pe baza informațiilor lui; acesta era pus să refere numai dacă e conform cu realitatea. «Cum, sări furios Ioanide din pat, scârba asta de băiat, pe care eu îl credeam

complet inocent, face spionaj politic, pune note la purtare oamenilor în vârstă? Ce precocitate! Ce bandit! La vârsta lui habar n-aveam cine e președintele Republicii Franceze. Eu îl credeam apatic și el e un conspirator. Nu zic, e și asta o vocație, în definitiv mai bine un *carbonaro* decât un notar. Dar în toată afacerea asta e ceva suspect, ceva ce nu pornește din sentimentul patriei.» O altă curiozitate pentru Ioanide fu citarea numelor lui Gaîtany și Manigomian ca elemente de legătură. De Gaîtany nu se mira, cela era cu siguranță simultan în toate combinațiile posibile. Manigomian însă, inocentul Manigomian, în asemenea afacere — mare mirare! Nu-i vorbă, nu se spunea nimic precis, nu rezulta că Saferian avea vreo participare la Mișcare, se pomenea chiar cuvântul «indirect», dar oricum, prin urmare, Manigomian nu era privit rău și avea acces la conducătorii organizației. Ce legătură între comerțul de cafea și covoare și conspirațiile politice? Cu toate că nu vedea, aparent, nici o relație între cele două hârtii, prezența numelui armeanului și în una, și în alta atrase atenția lui Ioanide. Și faptul că amândouă hârtiile fusese găsite laolaltă avea un limbaj secret. Ioanide zărise întâmplător pe bulevard una din firmele Manigomian, însă nu le dăduse nici o importanță, până într-acolo că nici nu se gândi la Saferian. Abia acum, sub impresia scrisorii către Tudorel, se întrebă când luase ființă aceste magazine de coloniale și cafele, toate pe aceeași formulă, cu mobilier de stejar, cu vânzători îmbrăcați în halaturi albe și cu vitrine extrem de îngrijit decorate. Nu avusese curiozitatea să-l chestioneze pe Manigomian, și de altfel armenii au nume cam asemănătoare. Acum altceva. Ce sens avea asta, că Tudorel lua un salariu de la Sucursala nr. 4? Era deci impieगत acolo: vânzător (mare mirare!), casier, un fel de funcționar. Tudorel nu părea să aibă totuși vreo obligație fixă undeva, zile întregi stătuse închis în casă. Admițând că într-adevăr avea o ocupație la firma Manigomian, cine putuse să-i ofere această slujbă decât Manigomian însuși? Prin urmare, fără știrea lui, a lui Ioanide, Doru avea contact cu Saferian. Te pomenești că acesta din urmă, ca să-i facă un serviciu, îi

dăduse un rost băiatului! Ipoteza n-avea soliditate. Astfel conceput, gestul era mai degrabă nedelicat, incompatibil cu fineța infinită a lui Saferian. Avea aerul unui ajutor familial. Saferian, om eminent cinstit, l-ar fi prevenit, i-ar fi explicat de ce nu este inconvenient ca fiul arhitectului Ioanide să facă puțină practică într-o prăvălie de cafea și smochine. Față de absurditatea hârtiei, Ioanide simți capul huruindu-l în ciuda iritației, nu-i scăpă și alt amănunt. Scrisoarea era adresată nu la locuința lui, ci în strada Cotești, o stradelă pe lângă biserica uniților din strada Polonă. Ce e acolo? Deocamdată, arhitectul își notă această adresă, apoi, după oarecare codire, depuse la loc hârtiile așa cum le găsisese și încuie sertarul la loc, luând cheia falsă.

În chiar acea zi, arhitectul intră în Sucursala nr. 4 Manigomian & Comp. Și întrebă dacă este acolo un impiegat cu numele Tudor Ioanide. Sucursala era un local restrâns, avea doar un vânzător și o casierită, amândoi îmbrăcați în halaturi, după tipic. Răspunsul fu negativ.

— Cu toate astea, Tudor Ioanide ia salariu la dumneavoastră, insistă arhitectul.

Vânzătorul, care n-avea figura obișnuit comună a băieților de prăvălie, părând mai curând un mărunț intelectual, trădă o mică ezitare. Într-o ușă din fund se ivi un om cu priviri interogative, atras de conversație, un personaj inedit în comerțul de cafele, după stofa hainei, după părul scurt și ochelari, arătând a austriac sau german.

— Domnul întreabă, zise vânzătorul către el, dacă avem un impiegat Tudor Ioanide.

Individul cu ochelari scrută pe Ioanide cu severitate, apoi decise scurt:

— Este o eroare. Nu avem nici un astfel de funcționar.

Ioanide se căi că nu luase hârtia spre a o arăta. Pe urmă își zise că un exces de anchetă denotă lipsă de tact. Se îndreptă deci spre casa lui Saferian.

Acți, fără a fi prevenit de servitoare, pică într-o reuniune curioasă la prima vedere. Saferian, aproape culcat pe sofaua

lui, părea a prezida o adunare alcătuită exclusiv din armeni, cum arătau fizionomiile brune, părul creț, fețele în general pletoare și un nas coroiat. Era și un personaj cu barbă, un prelat după îmbrăcăminte. Salonul plutea în ceață londoneză din cauza fumului de țigară, căci se vedea după numeroasele scrumiere pline cu mucuri că armenii fumaseră asiduu în timpul ședinței. Ioanide dădu să plece. Saferian îi făcu semn să stea, să treacă în odaia învecinată. Într-adevăr, musafirii se ridicară să plece. Fuseseră destui de mulți și, neavând scaune suficiente, unii stătuseră pe mormanele de covoare, nelipsite în casa lui Manigomian. Acesta nu-și condusesese invitații până la ușă, din imposibilitatea de a se mișca, dar, în semn de politeță, se așezase pe sofa ca pe un scaun și se sprijinea cu mâna de un baston, în vreme ce cu cealaltă făcea niște saluturi ca niște temenele. Când salonul se goli, Saferian puse pe servitoare să deschidă ferestrele și fumul începu să iasă consistent pe geam, răsucindu-se în două suluri.

— Vin timpuri grele, domnule Ioanide, ce ne facem? zise Saferian când arhitectul fu lângă el.

Cum Ioanide nu deschise gura, Saferian mai emise o interogație:

— Ce ne facem dacă e război?

Ioanide făcu un gest de nepăsare.

— Afaceri încurcate, se căină armeanul, nesiguranță. Unde să pleci mai întâi, ce să scapi mai degrabă? Timpuri grele, timpuri grele...

— E mai bine să nu ne mai batem capul, fu de părere Ioanide. Noi aici suntem pățiți, obișnuiți cu toate răzmerițele.

— În comerț e greu, continuă Saferian, neprinzând deloc fatalismul arhitectului.

Saferian îi destăinuia lui Ioanide că avusese în casă la el o reuniune de notabilități ale coloniei armene, spre a se consulta asupra situației și a aviza asupra măsurilor de luat. Ceea ce nu spusese Manigomian — și nu din inefiență, ci pentru că i se părea o chestiune fără interes pentru alții — este că printre unii armeni cu greutate, rămași încă legați de Orient și recent

stabiliți în România, mijea aspirația unui stat armenesc burghez. În conjunctura unui nou conflict, se pune problema politicii de urmat pentru atingerea acestui țel. Nu-i improbabil ca un îndemn secret să fi venit din partea diplomației germane naziste către armenii cu instincte capitaliste de a se agita în vederea unei așa-zise renașteri, de vreme ce începură să apară tot felul de publicații asupra culturii armenice. Fie că direcția expansiunii germane ar fi fost spre țările slave din răsărit sau spre Constantinopol, o mică șansă se desena la orizont. Esențialul era de a vântura propagandistic problema armeană sub auspiciile oricui. Fapt ce trebuie remarcat de la început, spre a înțelege spiritul de inocență al lui Manigomian și al consângenilor săi, este că, acceptând o asistență discretă din partea unei mari puteri străine agresoare, acești oameni credeau că nu săvârșesc un act de conspirație, din moment ce patria lor nu era aci și nu se amestecau câtuși de puțin în treburile țării care-i găzduia.

— Ascultă! zise deodată, serios ca niciodată față de Saferian, arhitectul; îi plătești vreo leafă lui Tudorel, băiatul meu, prin sucursala de pe Dorobanți?

Manigomian exprimă o uimire maximă, ajutată de ochii săi cam bulbucați.

— Te rog să fii sincer! insistă arhitectul.

Manigomian reluu răsul său blajin.

— Am fost eu vreodată altfel cu dumneata?

Și Saferian se jură că nici nu l-ar cunoaște la față pe Doru, că nu i-a dat în nici un chip și niciodată vreo sumă de bani. Ioanide îi povesti cazul cu scrisoarea, ancheta făcută la sucursală. La toate astea Saferian clătina din cap și scotea intermitent câte-un «of-of-of» cvasi șoptit.

— E ceva la mijloc, mai spuse Ioanide. Te rog să cercetezi.

Din nou Saferian oftă. În fine, îi explică lui Ioanide că n-avea nici un amestec în aceste magazine.

— Nu sunt ale dumitale?

— Mai mult nu decât da! râse melancolic armeanul.

Nu-i ascunse deloc adevărul. Magazinele erau comanditate de o societate germană din Leipzig. Comandită e un fel de a

vorbi. De fapt, contra unui procent asupra cifrei de afaceri, Manigomian împrumuta numele său la această întreprindere comercială, ce lucra în rețea. Extinderea afacerilor, numirea personalului, tot ce privea administrația nu-l angaja contractual. Era un străin și nu intrase niciodată în vreunul din magazine, în care nu-l cunoștea nimeni. Reprezenta un nume exotic de firmă, mai mult nu.

— Pentru ce-ai făcut asta? Dacă sub numele dumatile se fac cine știe ce afaceri suspecte? Acum am sentimentul precis că aceste magazine sunt o agentură de spionaj. Canalial de fiu-meu primește bani străini. De-aia s-a dus la Berlin.

Saferian își clătina mereu capul, amărât.

— Așa e comerțul, nu-i alegere!

Ar fi riscat dacă refuza, s-a consultat cu toți armenii de vază. De nu primea el, magazinele tot se înființau, sub un alt nume, o bancă la care erau interesați oameni politici puternici era gata a servi ca intermediar. Concurența acestei întreprinderi ar fi fost așa de mare încât ar fi desființat pe toți negustorii de cafea. Casa comanditară avea relații cu Turcia și cu Orientul arab și tindea către un monopol acoperit al importului de cafea și coloniale. În caz de război, de rupere a contactului cu Egiptul și alte piețe, ar fi fost singura în măsură să importe marfă pe căi indirecte. Într-un cuvânt, cafeaua, până acum treabă armenescă, devenea afacere germană. Ce era de făcut? Așa se respecta oarecum tradiția și prin Saferian ceilalți își păstrau pozițiile. Toți prietenii săi fuseseră de acord să se încheie afacerea care-i punea într-o tabără protectoare. De s-ar fi schimbat lucrurile, lesne și-ar fi restabilit preponderența; dreptul de firmă și-l păstrase, și legături cu Orientul, dacă accesul într-acolo rămânea liber, avea, slavă Domnului!

Raționamentul păru lui Ioanide cam himeric, deși Saferian, om foarte pozitiv, nu vedea lucrurile astfel, de vreme ce veniturile lui crescuseră simțitor în ultimul timp.

— Rezultatul îl vezi, constată puțin cam sarcastic Ioanide. Societatea de cafea germană plătește lefuri la studenți români.

Saferian oftă din fundul pieptului:

— Așa e comerțul!

X

În aceste zile sosind în România un academician francez care arătase totdeauna simpatie pentru poporul român, Legația franceză dădu o recepție aproape somptuoasă, prin faptul că foarte mulți oameni politici ținură să fie invitați spre a face un fel de demonstrație de devotament față de vechile alianțe. Bineînțeles, Pomponescu nu lipsi, iar Gaittany, inevitabil în orice reuniune mondenă mai importantă, fu văzut împărțind în toate părțile zâmbete subtile și străngeri de mână savante, ca niște arcușuri mânuite de un virtuoz. Fu invitat și Ioanide, care se bucura de simpatie în cercurile franceze și poseda Legiunea de onoare, și, contrar supozițiilor lui Gaittany, veni într-un frac impecabil, ce-i făcea și mai original capul ras și fața de astă dată arsă de soare. Impresia printre doamne fu excelentă, și Ioanide relevă un mare stil de societate, caracterizat prin răceală fără aroganță și paradox plasat cu tact, în replici. În conversația cu academicianul, Pomponescu, care nu ieșea din locul comun debitat cu emfază, deși cu o desăvârșită ținută, procedeu de natură a-i asigura oriunde o prezență comodă, fu cu totul obnubilat. Academicianului îi plăcea poanta. Pe fața lui Pomponescu trecu un fel de nor melancolic, care nu întrerupse un moment zâmbetul molatic obișnuit. De altfel, cu tot acest insucces neobservat, căci nimeni nu-și închipuia că Pomponescu nu petrece și el împreună cu ceilalți la spiritul lui Ioanide, Pomponescu alcătui în permanență centrul discret de gravitate, întrucât era atunci considerat ca o personalitate a cărei deplasare într-o parte sau alta a tablei de șah politic ar fi avut o notabilă influență. Figura lui era afară de aceasta impunătoare și plăcută. Fracul îi ședea și mai bine decât smochingul și părea o haină de toate zilele, purtată cu simplitate. Pomponescu era înalt, sau făcea poate această impresie din cauza umerilor săi înalți. Smărăndache susținea că Pomponescu pare a da profesional audiență, căutând a șterge cu cât mai multă modestie respectul pe care prestigiul său îl impunea. Recepția se încheie cu un scurt pro-

gram muzical, aranjat și acesta spre a da posibilitatea unui mare pianist român foarte gustat în Franța să intervină la diplomația subțire a recepției. Cu acest prilej fu solicitată și Ioana să cânte câteva arii franceze cu acompaniamentul pianistului, și se pune întrebarea dacă invitarea ei nu pornise la sugestia lui Pomponescu. Adevărul este că contribuția Ioanei fu foarte reușită. Într-o rochie decoltată, abia prinsă de umeri, ce semăna cu un veșmânt grec, aducea aminte de imaginea convențională a Mariannei. La asta contribuia gâtul ei puternic, soliditatea contururilor. Ioana cântă cu gesturi liniștite, ridicând în finale mâinile în sus, ca într-o tragedie antică. Cineva dintre români sugeră să se cânte ca o încheiere delicată *Marseieza*. Ioana se verifică dacă nu o excepțională artistă, în orice caz o bună elevă a pianistului, care-i indica un stil. Ea nu dădu marșului nici o stridență, îl execută cu o dicțiune clară, frazându-l ca pe o muzică de Beethoven, într-un eroic crescând. Când sfârși, rămase nemișcată, cu mâinile întinse asemeni unei statui. Rochia subțire, căzând dreaptă de-a lungul pulpelor, trăda complet liniile sumare ale corpului. Aplauzele, cum era și de așteptat, fură furtunoase.

Elementul picant al episodului, reținut de foarte puțini, fu faptul că Pomponescu și Ioanide, ca decorați cu Legiunea de onoare, fură invitați de cineva din personalul Legației, căruia îi plăceau demarcațiile precise, să stea alături, într-un sector al rândului din față. Astfel, Pomponescu și Ioanide considerară, fără a se uita unul la altul, fiecare din punctul său de privire solitar, pe Ioana tot timpul concertului vocal. Pomponescu ținea mâinile împreunate la piept și-și mușca din când în când mustața, într-o vădită absorbție morală; Ioanide, picior peste picior și puțin răsturnat pe spate, cu pupilele sale albastre fixate asupra cântăreței, o măsura profesional, ca pe o operă arhitecturală. Amândoi în singurătatea ființei lor interioare păreau foarte satisfăcuți. O singură dată, printr-un gest mecanic, Pomponescu și Ioanide se întoarseră unul spre altul, dar numaidecât, ca și când ar fi fost mirați de apropierea fizică dintre ei, reveniră la poziția dintâi, fără nici un fel de mișcare

a fețelor, într-o abstracțiune totală. Cu toate astea, când Ioana sfârșise și toți aplaudând se ridicaseră în picioare cu intenția de a se apropia de ea și a o felicita, Pomponescu avu o ezitare când simți alături pe Ioanide și manifestă pe față aceeași contrarietate solemnă ce-i era proprie la nemulțumiri. În mod învederat, ideea de a se prezenta la cot cu Ioanide, în flagrantă concurență în fața Ioanei, îl stânjenea. Din fericire, Ioanide, care se ridicase așa de brusc de pe scaun, întoarse cu aceeași bruscheță spatele și se îndreptă spre cineva din fundul sălii, ca și când nu-l interesa deloc Ioana și ar fi așteptat de mult prilejul de a fugi. Scăpat de rival, Pomponescu merse la Ioana și cu încovoierea lui de umeri care nu-i diminuă deloc statura și nici nu i-o înclina din mijloc, ridică mâna Ioanei și o sărută, adăugând un compliment oral.

Numai cine nu cunoștea bine pe Ioanide putea interpreta fuga lui ca indiferență. Cât stătuse pe scaun, arhitectul bătuse cu degetele darabana pe genunchi, semn grav. Ioana începuse a-l interesa din ce în ce mai mult. Luând masa la Erminia, a doua zi, deoarece acasă nu era încă nimeni, arhitectul deschise discuția asupra însușirilor pe care trebuie să le aibă femeia. La această aprinsă dezbatere, Hergot privi smerit ca un arbitru, sau mai bine zis ca un unic spectator al unei reprezentații excepționale. Erminia zise că nu putea ști ce vor bărbații de la o femeie, dar ea personal socotea că cea mai însemnată însușire feminină e de a respecta bărbatul de merit, de a-l stimula discret, fără a-l obseda.

— Bărbații merituoși sunt puțini, replică Ioanide; cu toate astea, ceea ce spui este adevărat în parte. Este o forță idealistă în orice bărbat care face din femeie o fantasmă; întâia manifestare a sexualității e frica de noțiunile sexuale, misticismul cel mai eteric. Sunt femei care sugerează corporal intangibilitatea. Ca spre pildă tu...

Ioanide spuse asta ca un profesor de erotologie, iar Erminia acceptă învățătura ca pe o decizie *ex cathedra*. Orice vanitate carnală murise în ea, dacă existase vreodată, și soiul acesta de dispute înfățișa pentru ea cea mai înaltă voluptate posibilă.

— Prerafaelismul, continuă Ioanide, nu e totul. Îndrăgostit sau căsătorit, bărbatul — vorbesc de cel normal — caută mereu altceva. Sunt femei cu prestigiu exclusiv fizic. Nu-ți vorbesc de simple mizerabile instincte, de femei căutate pentru voluptate. De fapt și în direcția asta tot idealismul lucrează. Bărbatul, în afară de aceea de a fi îndrăgostit... Pricepi? Întrebă autoritar și suplimentar Ioanide pe Erminia, pironind-o cu ochii lui albaștri.

— Desigur! Îl asigură Erminia cu devotament.

— Ei bine, în afară de faptul de a fi îndrăgostit mistic sau marital, bărbatul e totdeodată un expert eugenic al femeii. El e obsedat de orice formulă fizică extraordinară, are amorul propriu de a înscrie în galeria sa exemplarele rare. Natura vrea perfecționarea speței.

— Iubita, soția nu pot fi unul din aceste exemplare? Întrebă Erminia.

— Vezi că n-ai înțeles? se supără amuzat Ioanide. Iubita ca atare e imaterială, rostul ei e de a converti energiile spirituale ale omului; soția e altceva, e un sanctuar despre care bărbatul nu se destăinuie în public. Femeia de care îți vorbesc e totdeauna alta, e un eveniment viril profesional, un episod fulgerător. Un rapt, o inspirație, niciodată un fapt definitiv, pentru că formele din univers sunt multiple și ochiul e mereu solicitat de inedit.

Simpozionul continuă multă vreme astfel, cu aplicațiuni. De fapt, Ioanide monologa, și-n timp ce vorbea părea a se gândi la altceva. Erminia se arătă cu deosebire interesată, Hergot nu rămase indiferent, și deși în carnetul său a notat în acea zi numai «insomnie», e de presupus că aceasta a fost efectul fizic al emoției sale, singurul pe care, ca medic, îl însemnă.

Ioanide își continuă acasă meditațiile, cărora, dintr-o firească discreție, nu le putuse da față de Erminia toată extinderea. Compară pe Sultana cu Ioana. Între ele era o anume analogie fizică, același glas de alto, complexiunea planturoasă. Deosebirile erau cu toate astea mari. Sultana părea consumată

de un foc lăuntric, ochii ei negri, părul tumultuos și creț reprezenta craterul, fumigația unui vulcan. Sultana era activă în pasiunile ei și, cu toate că n-avea niciodată ieșiri propriuzis dezordonate, ci aparent rezonabile și intelectualizate, ea punea toate facultățile spiritului în slujba unei obsesii. Era capabilă să demonstreze cu citate din zece autori necesitatea extravaganțelor. Într-asta semăna oarecum cu Ioanide, căruia însă împrejurarea ca o femeie să fie voluntară față de el i se părea foarte originală. Dar dincolo de această surpriză plăcută din punct de vedere estetic, arhitectul nutrea o aprehensiune. Nu-i plăcea să fie târât în voia valurilor de o femeie, avea o latentă veleitate de a rămâne stăpân pe sine. Ioana era și ea pasională, în sensul că sugera pasiunile. Felul dramatic cu care lăsa pleoapele sau încovoia mâna spre a-i fi sărutată, cadența maiestuoasă a pașilor ei inspirau gândurile cele mai voluptoase. Adeseori Ioana punea în vorbă accente pline de patos și participa cu temperament la viață. Ochii săi erau profunzi și inteligenți. În total, însă, impresia era de așa natură încât porecla *Indolenta* se motiva deplin. Ioana solicita atenția bărbaților, nu făcea nimic spre a-i capta, juca pasiunea ca o actriță pe scenă, care știe că nu-i cazul a descinde în sală. După cele mai vibrante colocvii, Ioana se depărta cu un calm glacial, ca după recitarea unui rol. Era imposibil a citi vreo decizie în privirile ei. Un astfel de stil apatic excita de altfel în cel mai mare grad și dădea timizilor impresia unor dificultăți invincibile, cu toate că în realitate abordarea Ioanei era foarte facilă. Bineînțeles, pentru cine avea acest curaj. În aceasta consta și forța Ioanei: de a speria și a da chinuri morale. Sultana, dimpotrivă, inspira îndrăzneli și părea chiar libertină, și s-au găsit tineri care să încerce un atac brutal. Dezamăgirea era amară. Întâi Sultana avea un limbaj așa de cult și ponderat, încât după câteva fraze ale ei agresorul se demoraliza. Afară de asta, imprudentul găsea un obstacol în chiar orientarea pasională a Sultanei, care totdeauna era în altă parte. Sultana nu se supăra de temeritatea lui, îi mărturisea, cu spontaneitatea ei caracteristică și cu predilecția pentru vorbele mari: «lubesc

pe altcineva». Ioanide își dădea seama perfect că, dacă Sultana ar fi pus ochii pe altcineva, ar fi fost ireductibilă, și el, Ioanide, dacă ar fi avut capriciul de a o câștiga, ar fi trecut prin încercările cele mai dure.

Vara mergea spre sfârșite și doamna Ioanide și Pica se întoarseră de la mare. Cam în același timp reapăru și Tudorel, așezându-se într-o zi pe neașteptate la masă, cu un aer bine dispus, care însă izgoni dispoziția lui Ioanide. Acesta, după ce arătase atâta decizie în anchetele lui și părea hotărât a pune lucrurile la punct, se lăsa furat pe încetul de gânduri erotice, ca unul care voia parcă să uite necazurile diurne în preocupări frivole. Instinctul îi spunea că problema copiilor nu e dintre cele mai ușoare. În ce fel, de pildă, ar fi putut să scoată pe Tudorel de pe calea lui? Băiatul era voluntar ca și Ioanide, în forma inferioară a obstinației (credea arhitectul), chestiunea depășea cu mult limitele pedagogiei paterne. «Junele» lucra ca om liber, alături de o întreagă societate, nu mai era vorba de o simplă delicvență. Se chema că «dobitocul» făcea altă politică. «Dacă e așa, treaba lui, mie nu-mi mai rămâne decât să-l dau afară din casă.» Ideea însă apărea pedagogicește și mai riscată. Prin urmare, plictisit, Ioanide cădea tot mai mult în mușenia lui și, în ciuda motivelor de a stârni un scandal imens, nu făcuse deocamdată absolut nimic. Aceste preocupări dădură fizionomiei lui Ioanide, la masă, o astfel de înfățișare, încât doamna Ioanide crezu că pe arhitect îl doare capul, mai ales văzând că acesta își prinde fruntea în palmă. A ghici gândurile arhitectului nu era lucru ușor în astfel de momente de meditație solitară, de aceea doamna Ioanide căută să extragă adevărul cu metodă.

— Am impresia că te doare capul, zise ea.

Ioanide o privi zâmbind vag, de fapt foarte distrat, într-atât îl frământa necazul de a sta față în față cu un mistificator ca Doru. «A răspunde nu, înseamnă în stilul lui Ioanide da», raționă doamna Ioanide. O dată această premisă stabilită, faptul putea fi considerat și studiat.

— De atâtea ori ți-am spus, continuă ea, să nu mai stai așa în soare cu capul gol, ras. Ai să capeți congestie.

Arhitectul făcu un gest evaziv cu mâna, părând a participa astfel la conversație, în realitate el își urmărea ideea lui fixă.

«Ticălosul, cugeta el, stă absolut liniștit, adevărat monstru de disimulație. Vine din Germania, încasează salarii de complezență și vizionează raporturi asupra mea. Ce generație!»

— Am să te rog, reveni madam Ioanide la presupunerea sa, să iei un medicament. Este minunat. Câteva picături în puțină apă zaharată. E astringent și răcoritor. Vrei? De ce nu? Ce strică?

Încântată de a fi ghicit suferința lui Ioanide și de a-l găsi docil, merse la bufet și pregăti tizana. Însă gestul arhitectului însemna următoarele:

«Când te gândești că sunt prins aici într-o rețea de nesinceritate! Zăpăcitul îmi ametește pe Pica, o dă în brațele celui Mirabeau de Dunăre și-mi înstrăinează astfel într-un moment progenitura în care pusesem atâta nădejde. Cel puțin dacă aș salva pe fată.»

— Ia, Ioanide, să vezi, e aproape agreabilă.

— Ce e asta? se deșteptă arhitectul din reveria lui. Dai puncti rece la masă?

— Pentru durere de cap, Ioanide.

— Dar, se scuză arhitectul nedumerit, nu mă doare capul!

— N-ai zis tu?

Arhitectul era să spună, cu bruschețea lui caracteristică, nu, dar citi atâta contrarierate pe fața Elvirei, încât se răzgândi și nu se mai întrebă ce rost avea tizana. Elvira era singura ființă din casă în care avea încredere încă nestrămutată. Spre a-i face hatârul, o chestionă în prealabil:

— Și zici că e bună?

— Infailibilă!

— Dacă zici tu, așa o fi.

Și arhitectul bău tizana astringentă, făcând o grimasă, privit cu aere victorioase de Elvira.

Totuși, incorigibil, Ioanide, ridicându-se de la masă, spuse aceste vorbe enigmatice, fixând teribil pe Tudorel:

— E adevărat că mă doare capul, însă nu mă doare capul meu.

Plictiseala pe care i-o pricinui Doru cu secretele lui era mult mai mare decât și-o închipui. Într-o zi, dând ochii cu Gaittany, acesta îi zise:

— Domnule, am cunoscut pe băiatul dumitale. Te felicit! Este un tânăr simpatic.

— De unde până unde?

— A venit la muzeu cu un grup, e vorba de a face o expoziție de fotografii.

Ioanide strâmbă gura a nedumerire. Văzând că Ioanide îl privește cam fix, Gaittany izbucni în râs:

— Ha-ha-ha! Apoi și-aduse aminte de alte lucruri. Băiatul dumitale a fost la Berlin. Te felicit!

Ioanide se încurcă. Era să zică «nu știu», ceea ce era adevărul oficial. A spune «da» însemna pentru conștiința sa a mărturisi rezultatele anchetelor sale particulare.

— Așa mi se pare! răspunse el cu necaz.

Gaittany n-avea obiceiuri să descoase oamenii, el însuși trăind din afirmații și negații echivoce, așa că dialogul se opri aci. Dar arhitectul se izbi pe stradă piept în piept cu Panait Suflețel, care, indiscret și zgomotos, nu-l cruță deloc:

— Am auzit că băiatul dumitale a fost la Berlin.

— Nu știu nimic.

— Cum se poate?

— Sunt un părinte care nu se amestecă în treburile copiilor lui majori.

Panait Suflețel, Andrei Gulimănescu și Dan Bogdan comentară între ei acest eveniment. Gulimănescu refuză să admită ipoteza ignoranței lui Ioanide:

— E imposibil! Cum era să lipsească de acasă fără știrea lui?

Dan Bogdan fu totuși de opinie că lucrul era probabil, având în vedere dezinteresul total al lui Ioanide pentru familie.

— Nu se dezinteresează, domnule, protestă Gulimănescu, l-am văzut deunăzi pe Calea Victoriei la braț cu fata lui, o cunosc acum (faptul era adevărat).

— Ioanide este mehenghi, dădu Suflețel definiția situației, *graeculus insidiosus!* Joacă pe mai multe cărți. Își împinge băiatul pentru cazul când ar da năvală bestiile. (Suflețel profesă o antipatie zgomotoasă și foarte sinceră momentan împotriva Mișcării, de acord cu ceilalți doi, în tonalități deosebite.)

— Crezi oare? se îndoi Gulimănescu.

În fond, interogația lui avea, intim, cu totul alt sens și trebuia înțeleasă astfel: «Crezi oare că e posibil să ieși din încurcătură împingând pe cineva din familie?» Același lucru îl înțelese și Dan Bogdan, care tăcu, mulțumindu-se numai a-și întinde pe față ironia lui tipică.

În seara aceleiași zile, Ioanide trânti pumnul în masă în fața tuturor, fără a privi totuși spre Tudorel.

— Toată lumea zice că ai fost la Berlin. M-am plictisit. Nu știu ce să răspund.

Tudorel îngăimă ceva ininteligibil.

— Nu-mi trebuie, domnule, nici o explicație, faci ce poțtești! Ai fost sau n-ai fost?

— Da! răspunse moale Doru.

— Iată un adevăr pe care l-am cucerit cinstit! observă malițios Ioanide. Acum pot să ies în lume cu fața deschisă.

De aci încolo, ca și când nimic insolit nu s-ar fi întâmplat, Ioanide cerea din când în când câte-o informație despre ceea ce văzuse în Germania, interesându-se numai de aspectul de civilizație, și dezvolta astfel convorbirea încât să se desprindă anume idei generale, fără nici un raport cu politica. Proceda Ioanide așa din malignitate, sau voia să câștige treptat sufletul lui Tudorel chiar pe calea cea mai accesibilă, mergând provizoriu în direcția lui? Amândouă presupunerile sunt valabile simultan, pentru că Ioanide era un om care chiar când vorbea serios pregătea o înțepătură. Doamna Ioanide și mai ales Pica erau foarte mulțumite de această atmosferă de cordialitate între Ioanide și Tudorel, sperând fiecare din unghiul său de vedere o rezolvare fericită a neînțelegerilor în curs. Tudorel, pe de altă parte, prinsese limbă, vorbea mai degajat și strecura

anume clișee din cercurile pe care le frecventa, ascultat cu amabilitate de tatăl său (aceasta era impresia, gândurile îi erau adesea aiurea). Acordul se strică brusc atunci când, într-o bună zi, Tudorel veni transfigurat la față, cu o mulțime de ziare în mână, și vesti gâfâind celorlalți:

— Germanii au intrat în Praga!¹

— Oo, se indignă doamna Ioanide, ce grozăvie!

Fiica părea ea însăși emoționată ca și mamă-sa, dar privind cu coada ochiului către Tudorel nu spuse nimic.

Ioanide scrută cu mare răceală bizarul entuziasm al lui Tudorel.

— Mă rog, zise el, am impresia că te bucuri de o catastrofă. Intimidat, Tudorel dădu o explicație ocolită:

— Europa se transformă.

Ioanide se uită la el mai teribil decât Meduza la Perseu și nu spuse decât atât:

— De altfel, nu mă interesează.

Și nu mai scoase nici un cuvânt.

Curând după aceea ieși zvonul că Ioanide a fugit cu Ioana. Suflețel juca chiar înaintea cunoșcuților scena în care arhitectul ar fi cucerit violent pe Indolenta:

— I-a pus mâna în păr, uite-așa (Suflețel apuca aerul cu mâna dreaptă, crispată ca o gheară), a tras-o ca pe o victimă docilă. Faun cu ochi care fascinează!

— Ha-ha-ha! râse Gaitany ascultând acest raport jucat.

XI

Bonifaciu Hagienuş, zis Regele Lear, era un om extraordinar de tabietliu, și denotația «epicureu» i se potrivea în sensul exact al cuvântului, fiindcă-și justifica temperamentul printr-o

---

¹ Atragem atenția că în excitația lui, folosindu-se de știri incomplete și anticipând asupra unui fapt ce Mișcarea știa că se va întâmpla neapărat, Tudorel crede că germanii au intrat în Praga, când de fapt ei ocupau atunci numai țara Sudeților (n. a.).

filozofie adecvată, sprijinită numai pe antici, greci, latini și orientali. Ceea ce dorea Hagienuş cu o sete ardentă și prematură era liniștea și vorbea de ieșirea la pensie de vreo zece ani. A te retrage de la orice agitație, a avea bătrânețea asigurată și a te deda fără sollicitudine din partea cuiva la preocupările tale favorite, aceasta era concepția orientalistului despre bătrânețe, *de senectute*. Din Seneca, singurul dintre stoici pe care îl tolera Hagienuş, recita pe dinafară. Studiile pe care le făcuse Regele Lear erau eminente, și încă și acum, când mergea în străinătate, avea acces la savanții iluștri, care-l stimau nespus. Oral, Hagienuş era în stare să descifreze o inscripție dificilă și să o comenteze sau să dea sugestii surprinzătoare în dezlegarea unei probleme. Știa tot ce se putea ști, fiind extrem de disociativ. Când era vorba de a scrie, lucrul se schimba, Hagienuş nu trecea de titlul lucrării. Cu greu și-ar fi putut închipui un om mai puțin perspicace ce creier ascunde țeasta sileniană a orientalistului. Conduita Regelui Lear era a unui copil leneș și a unei femei curioase. E foarte adevărat, indiscreția era un viciu obștesc în casa lui, totuși, lucru remarcabil, Panait Suflețel, amicul și inamicul etern al lui Hagienuş, avea aceeași meteahnă, încât se pune întrebarea dacă rătăcirea spiritului lor într-o lume cu totul inactuală nu le dădea această puerilitate în viața zilnică. În privința aceasta i se întâmplă lui Hagienuş odată un lucru cu totul rizibil. Auzind gălăgie, de dimineață, undeva în interiorul casei, se repezi la ușă în cămașa națională extraordinar de lungă și de largă cu care dormea. Din cauza unei trosnituri de pași în coridorul lui, Hagienuş se sfii a deschide ușa și se mulțumi a privi pe gaura cheii. Nu vedea însă nimic și i se părea că aude un fel de frământare pe loc dinapoia clantei. Deodată simți o înțepătură în ochi și zări un pai de mătură ce ieșea din gaura broaștei. Deschizând brusc ușa, văzu pe guvernanta lui, care, neputând să fugă la vreme, se făcea a mătura pe jos. Aceasta, întâmpinând în observațiile ei pe gaura cheii aceeași obturație, crezând că a intrat ceva în broască, încercase s-o desfunde. Hagienuş nu se scandaliza de asemenea spionări și nu se rușina când era surprins el însuși

asupra faptului. Cărțile nu satisfăceau toată setea de mișcare sufletească a lui Hagienuş, care căuta evenimente în viața de toate zilele, mărindu-le cu imaginația pe cele mai neînsemnate. Hagienuş dorea zgomotul și liniștea în același timp, adică o reclusiune într-un sanctuar personal, unde să nu intre nimeni, asta însă în mijlocul unui cămin familial cât mai gălăgios. Trăit într-o familie numeroasă, orientalistul nu putea nici să mănânce la masă singur. De aceea cele cinci persoane din casă (trei copii, un ginere și guvernanta sa) reprezentau un minim de animație.

Hagienuş se uita la copiii lui ca la ochii din cap, încântându-l chiar și impertinențele lor, și nu prindea necaz pe ei nici când îi făceau pozne ca acelea împotriva guvernantei. N-avea încredere, cu toate astea, în ei, pentru că în filozofia lui copiii prin legea naturii înlătură pe bătrâni. Făcând tot ce părinteasca lui slăbiciune îi dicta în favoarea copiilor, luase o precauțiune, deoarece soția îi testase averea, lăsându-i uzufructul, pe care însă Hagienuş nu-l reclama, ținând numai lucrurile încurcate și pe copii în imposibilitate de a vinde. Casa în care locuia era jumătate acordată drept zestre fetei, jumătate testată fiului celui mai mare, cu drept pentru Hagienuş de a locui în ea. O bucată bună de vie fusese dată la toți laolaltă, cu drept de uzufruct pentru Hagienuş. Ca să tragă mai mult profit din asemenea combinație, precum și dintr-o simpatie colectivă, toți copiii locuiau în vasta casă a lui Hagienuş, împreună cu acesta, care dădea o sumă de bani pentru întreținerea lui și a guvernantei. («Nu vreau gratis, domnule, se justifica Hagienuş peste tot, nu vreau să fiu întreținut de copii.») Venitul viei îl luau copiii, cu asentimentul tatălui, care însă, prevăzător, mai agonisise pentru el o altă vie, fără a scoate o vorbă clară asupra intențiilor sale testamentare, speculând șiret speranțele separate ale fiecăruia. Hagienuş era numai fricos și mizantrop, altfel inimă excelentă, și dacă copiii l-ar fi dat afară din casă, nu era omul care să apeleze la justiție contra lor. Dimpotrivă, încă de pe acum se lăsa ciupit de bani de către toți, însă cu așa dificultate și tapaj, încât toată chestiunea era o voluptate

specială a lui Hagienuş, un fel al lui candid de a şantaja speranţele. Astfel, când era cu fata deoparte şi aceasta făcea ceva pentru el, Hagienuş, tremurând fălcile de răs viclean, zicea:

— Lasă tu, Florico, tu eşti fată, ai mai multe nevoi, ție o să-ți las via. Da' nu spune nimic celorlalți, să rămână între noi.

Ofițerului îi spunea, când acesta îl lua câteodată la vreo berărie:

— Petrișor, să n-ai nici o grijă, uite, mă jur pe ce am mai scump că numai la voi mă gândesc. Tu, ca ofițer, ai nevoie de independență, îți las via mea dacă vrei; dacă nu, îți dau casa din Pitești, casă bună, sănătoasă, cu grădină. (Hagienuş avea într-adevăr și această casă, care însă nu producea mai nimic.)

— Ce să fac cu casa? observa Petrișor, privind pe tatăl său cu difidență, recunoscând în el propria-i fire mistificatoare.

— Bine, atunci îți dau via, îl asigură Hagienuş. Uite, mă jur!

Exact vorbind, Hagienuş nu mințea. Având sentimentul facil, acorda pe loc orice, invadat momentan de un val de sentimentalism. Pe urmă alt sentiment înghițea pe cel dintâi, iar Hagienuş, conștient de efectele pe care le făceau aceste promisiuni, ca om meridional malițios, petrecea în sineși.

Hagienuş, trăit din copilărie numai în belșug și înlesniri, nu suporta boema. Voia rufăria de corp bine călcată și scrobită (în altele era numai neglijent), dulceață dimineața, apoi cafea neagră (lapte dulce nu bea niciodată: «Ce, sunt copil mic?» zicea el). După masă se întindea pe pat, dezbrăcându-se ca de noapte, și începea să-și consulte cărțile rare. Dar abia lua, să presupunem, *De religione Persarum* în mână, Hagienuş se simțea plumbuit de somn, și punând un zălog la carte o lăsa să alunece din mână și adormea. După această siestă își făcea singur cafea la mașina de spirt și lua o dulceață. Ceașca de cafea de dimineață, întoarsă pe farfurioară, și cu ceașca de după siestă constituiau documentele oculte ale zilei. Hagienuş le aducea la masa de seară și le dădea Florichii, fata lui, să i le

citească (odată s-a dus cu ele și la madam Farfara), fiind mereu în așteptarea unui noroc neobișnuit. Hagienuș era un mare sceptic în multe privințe, și când se afla în cuprinsul arheologiei făcea declarațiile cele mai nihiliste. Seara însă, înainte de a se culca, se închina, la fel făcea când trecea pe lângă biserici și, scos din antichitate, profesa cea mai patriarhală religie.

La unul din prânzuri, Hagienuș avu plăcerea de a constata că i se gătise mâncările la care ținea mai mult, plus plăcinta cu cremă, prăjitura lui favorită. Masa avea un aer suspect festiv și orientalistul, plin de zahăr pisat la gură din cauza plăcintei, privea suspicios la copiii și ginerele său, pregătit a face față oricărei eventualități. Spre a pipăi terenul, întrebă timid:

— E vreo sărbătoare azi, ce e?

— He, zise Petrișor, ofițerul, nu-i nimic în calendar, dumneata ești oricând o sărbătoare pentru noi.

Hagienuș răsă muștește și clipi din ochi satisfăcut și totodată ironic.

— Dacă e așa, foarte bine, primi el, să-mi faceți mereu gusturile ca azi.

— Când nu ți-am făcut noi gusturile, tată? zise Florica și-i mai întinse o bucată de plăcintă.

— Și pe urmă avem o cafea faină, râșnită în casă, care, fiartă cu rom, are să facă o drojdie extraordinară pentru ghicit, adăugă băiatul mai mic.

— Și mai are o surpriză, denunță ginerele, om mai sfios, pe Petrișor.

— Ghici ce am aici? Întrebă ofițerul scoțând un șervet învârtit ca un sul.

— Ce? se informă Hagienuș, curios și lacom ca un copil.

— Șampanie, tată! clamă Petrișor.

Hagienuș rămase cu gura căscată.

— Da, scumpe tată! Vezi cât de mult te iubim noi?

Și Petrișor manevră sticla cu șervetul deasupra spre a-i scoate dopul, în vreme ce Hagienuș, în panică, aștepta fenomenul destupării.

— Bum! făcu Petrișor formidabil din gură, imitând explozia, care nu se produse în realitate, din cauză că șampania nu era suficient de gazoasă și pentru că dopul fusese tras treptat de o mână vânjoasă. Uite paharele!

Hagienuș întinse un pahar conic și-l retrase plin de spumă efervescentă, pe care o bău cât mai repede, cu ochii la sticlă, să vadă de nu mai rămâne unul pentru el. Petrișor mai avea însă o butelie și nu făcu nici un mister din faptul că le căpătase în schimbul unor sticle de vin negru vârtos, de dată veche, din via lui Hagienuș, de care era amator cineva.

— Un vin sănătos, vechi e mai bun decât șampania, recunosc Regele Lear, dar e bună și șampania.

Și orientalistul scoase limba afară din gură, ca să sugereze că băutura îl înțepase în mod agreabil.

Acum Hagienuș se aștepta la vreo lovitură din partea copiilor și, isteț, după căscături repetate, voia să se ridice.

— Copii, zise, să trăiți și să fiți fericiți, că numai pe voi vă am, așa să-mi ajute Dumnezeu, vă mulțumesc pentru atenție. Mă duc să mă culc puțin, m-a amețit șampania.

— Cum, tată, se miră drăgăstos, dar imperios ofițerul, pleci tocmai când vine cafeaua, se poate așa ceva?

Hagienuș, care se ridicase pe jumătate de pe scaun, șovăind o clipă, se reazează la loc, neavând puterea de a contrazice. De altfel cafeaua îl ademenea.

Cafeaua servită și băută, se trecu la ceremonia divinației, și Petrișor ținu să facă personal oficiul de lector ocultistic.

— Știi tu, tată, ce-ți iese ție în cafea azi?

— Ce? zise Hagienuș plin de curiozitate și tremurându-și în răs fălcile căzute.

— Îți iese c-ai să faci o afacere minunată, pe onoarea mea.

Orientalistul păru încântat, deși un expert ar fi semnalat în pupilele lui unele sclipiri de inteligență.

— Ce fel de afacere?

— Păi, spuse ofițerul alunecând firesc de la planul mistic la cel real, cafeaua spune adevărul. Ți s-a oferit o afacere bună prin mine.

Hagienuş se uită la toţi interogativ. Petrişor îşi mută scaunul lângă locul tatălui său şi, prin mişcări insensibile, ceilalţi se strânseseră astfel în jurul orientalistului încât acesta se afla ca şi arestat într-un cerc. Petrişor continuă:

— O persoană a văzut cavoul mamei făcut de dumneata la Bellu şi i-a plăcut grozav şi propune să i-l vinzi.

Hagienuş deschise ochii mari.

— Plăteşte bine! pară Petrişor repede şocul moral.

— Ş-apoi, interveni Florica, sărind şi mai aproape de tată-său, să n-ai nici o grijă, am aranjat totul. Este cavoul mătuşii, care ne-a rămas nouă. O punem acolo.

După o fază de uimire, orientalistul se posomorî, însă tot comic, din cauza nefericitei fizionomii, şi luă o poză de reproş, din care lipsea energia.

— Cum, măi copii, mormântul mamei voastre? Ce-am iubit mai mult pe lume să părăsesc în voia soartei?

— Păi n-o părăsim, tată, atrase atenţia ofiţerul, n-auzi c-o punem în cavoul de la mătuşa?

— O puneţi, dar unde-i casa ei, monumentul ei? Cum o cinstesc eu pe ea?

— Monumentul e în suflete, spuse sentenţios ofiţerul.

— Nu pot, copii, decise Hagienuş, nu sunt păgân. Avem un Dumnezeu deasupra noastră, care vede. Nevastă-mea, săraca, să aibă şi ea colţul ei liniştit acolo, pân-oi veni şi eu alături.

Pe faţa lui Hagienuş se întipări o mare jale, şi ochii, de multă clipire, parcă lăcrimau. Sentimentul, cu toate că sincer, era totuşi exagerat, pentru privitor, de masca facială.

— De ce vezi dumneata lucrurile în negru, tată? reveni la atac Petrişor. Ce? Iubirea stă într-o piatră, în nişte pereţi? Cavoul tuşei e foarte frumos, punem o inscripţie frumoasă. Nimeni nu mai bagă azi banii în zădărnicii de astea. Se vinde via lui Ionescu de lângă noi, crâmpeiul de la deal. Zi şi dumneata, nu-i mai bună viţa-de-vie decât mormântul? Să bem în amintirea scumpă a mamei! Gândeşte-te, ne dă pe mormânt trei sute de mii de lei, sculptura, numele lui Ioanide, face.

Hagienuş ascultă ştirea aiurit şi zise bosumflat, dar moale:

— Să vând eu mormântul nevasti-mi? Asta nu e frumos, copiii, să ştiţi că nu e frumos.

Florica sări deodată pe genunchiul orientalistului şi-i cuprinse gâtul cu mâinile. Petrişor se aşeză în spatele scaunului lui Hagienuş şi făcu şi el un cerc de afecţie în jurul umerilor tatălui său.

— Tată, strigară aproape toţi, ţie îţi dăm o sută cincizeci de mii de lei şi nouă ne dai tot atât! Să cumpărăm locul lui Ionescu, e în interesul tuturor.

Fiind sensibil la gădilătură, Hagienuş începu să râdă crispat, fără a ceda.

— E o crimă ce-mi cereţi voi, zău aşa, gândiţi-vă şi voi la Dumnezeu! Sufletul mortului fără groapă n-are linişte. Grecii, anticii, toţi aveau credinţa asta, şi chinezii o au. Credinţele popoarelor au rosturile lor. Şi cât ziceţi că dă?

— Trei sute de mii, tată, o sută cincizeci de mii pentru tine.

— Un monument de Ioanide n-are preţ, e cel mai mare arhitect al nostru, recunoaşte şi străinătatea, uite, mă jur. Dar sculptura?

— Vasăzică, recunoşti că nu facem un rău dacă vindem? Luxul e vanitate.

— Nu vând, copiii, lăsaţi-mă să mă gândesc, să-mi întreb conştiinţa. Pe urmă, sculptura arată pe nevastă-mea, ce-o să facă cu ea?

— Ce ne pasă nouă? zise Petrişor. Dacă o lasă, se cheamă că figura mamei o să rămână acolo de veci, dacă îi înlocuieşte capul, îl cerem şi îl punem dincoace, la cavoul tuşichii.

— Voi aştia, tinerii, observă Hagienuş cu reproş mai mult admirativ, n-aveţi nimic sfânt. Noi am trăit altfel, aveam o credinţă, un respect de părinţi.

Florica şi Petrişor gătuiră pe orientalist într-o strânsoare demonstrativă de simpatie.

— Cum? Nu te iubim noi pe dumneata? Nu ţi-am dat noi prăjitură cu cremă şi şampanie?

— Las' că vă știu! Îi amenință șăgalnic Hagienuş. Dați-mi drumul că mă înec. Vreau să mă culc. Somnul dă înțelepciune.

Copiii eliberară pe Hagienuş şi-l lăsară să plece, știind că, o dată pusă problema, gestațiunea venea de la sine. Nu făcu nici unul vreo amenințare discretă cu privire la guvernantă, care era prezentă ca de obicei la masă, pentru motivul că aceasta era și ea asociată la campania de vânzare a mormântului.

Regele Lear reflectă a doua și a treia zi la propunerea copiilor, evitând orice discuție pe această chestiune. Că venera memoria nevestei era un fapt sigur, și sentimentul de datorie împlinită cu care construisese cavoul constituia și el un element greu în cântarul meditațiilor sale. Monumentul îl costase mai nimic, deoarece având, prin natura funcțiilor sale, raporturi cu furnizorii căpătase materialul gratis, cu excepția câtorva articole. Chiar și mâna de lucru în parte o furnizase tot el, deplasând pietrari de la lucrări oficiale. Lui Ioanide nu-i dăduse nimic. Numai lui Ilie Butoiescu și lucrătorilor fusese nevoit a le plăti. Prin sistemul contractului zilnic pe mai multe șantiere și al deplasării lucrătorilor, Butoiescu izbutea în general a realiza economii. Astfel își făcuse însuși în București două case, în timp ce Ioanide, distrat, n-avea nici una. Arhitectul ținuse să-i facă lui Hagienuş cavoul numai de dragul ideii, și lucrarea se executase ca un joc de recreație. A vinde acum acest cavou cu prețul ce se oferea însemna pentru Hagienuş agonisirea neașteptată a unei sume de bani peste aceea abandonată copiilor, care în sentimentul lui patern se chema a intra tot sub acoperișul său. Hagienuş plănuia să mai întreprindă înainte de pensionare un voiaj în străinătate și suma i-ar fi prins bine. Și apoi știa ce se întâmplă când o idee intra în capetele lui Petrișor și al Florichii, cei doi copii mai teribili. Mai devreme sau mai târziu, tot își făceau gustul. În mintea lui Hagienuş, admisă fiind fatalitatea renunțării la cavou, încolțea acum gândul de a tatona dacă monumentul n-ar putea fi vândut și mai scump altcuiva decât amatorului propus de ofițer, fără știrea acestuia, așa încât să-și rezerve o sumă mai

mare. Pe acea vreme de panică incipientă, oamenii cu bani, de frica devalorizării sau a altor accidente inerente războiului, căutau a-i vârf în ceva solid. Bijuteriile constituiau primul mod de investiție, după aceea imobilele, cu oarecare îndoială în privința celor din urmă, din cauză că experiența arată că rechizițiile sau regimurile postbelice diminuează ori suprimă veniturile imobiliare. De aceea nu erau rari aceia care cumpărau chiar cavouri monumentale. Cererea provoca oferta acelor blazați de misticism și o dată cu asta o ridicare a prețurilor. *Universul* era plin la «Mica publicitate» de astfel de anunțuri. Regele Lear avu un moment fantezia de a compune un anunț pentru ziar așa:

«Cavou monumental, în stilul epocii lui August, de marele arhitect de renume internațional Ioanide, cu splendid monument funerar de sculptorul Hansen, reprezentând un arhanghel ducând de mână un simbol al celor morți, se vinde numai cunoscătorilor.»

Răposata madam Hagienuş devenise, precum se vede, în ingenioasa reclamă a orientalistului, o simplă abstracțiune în stare a satisface pe oricine de ambe sexe, bătrân ori tânăr. Hagienuş chiar compusese o inscripție latină, în hexa și pentametre, ca o legendă la statuie:

Fii fără teamă, iubito, nu-ți tremure pașii, poarta
Când crezi că se-nchide, ea se deschide spre cer.

Scandându-și stihurile, orientalistul clipi din ochi de emoție, ca și când ar fi fost gata să lăcrimeze. Compoziția era într-adevăr mișcătoare, dar nu-i venise în minte decât într-un moment comercial. Publicarea anunțului i se păru lui Hagienuş periculoasă. Fără pomenirea lui Ioanide și a lui Hansen n-avea nici o atracție, cu numele acestora se putea întâmpla ca Ioanide în special să afle și să se scandalizeze de vânzarea unui cavou ce nu-i fusese încă plătit. Ar fi aflat prea devreme și copiii. Atunci, după multă chibzuială, Hagienuş se decisese a merge la madam Valsamaky-Farfara, care era de o discreție verificată. Când vru să se ducă la aceasta, veni la el, la minister, Panait

Suflețel, care nu-l slăbea din ochi, în scopul de a afla când s-ar ivi vacanța vreunei direcții de muzeu. În parte, drumul spre casă le era comun și trecea prin fața casei doamnei Farfara și implicit cu câteva curți mai încoace, pe dinaintea casei pe care o construia Ioanide. În poarta binalei aproape terminate, cei doi scunzi, unul pletoric, altul înarmat cu bastonul răsucit, se opriră și amândoi, din simplă curiozitate, avură simultan ideea de a vedea pe arhitect, Hagienuș gândindu-se pe deasupra la posibilitatea de a-l descoase pe Ioanide asupra valorii reale a unui cavou de felul celui construit. Își și ticluise pretextul. Avea să-i spună arhitectului așa: «Domnule Ioanide, am venit să te rog să mă mai amâi puțin cu plata datoriei, fiindcă sunt foarte strâmtorat». Intrară deci în clădire și Suflețel vârî capul pe toate ușile, să vadă ce este în odăi. Camerele de jos erau parchetate și zugrăveala era în curs. Gălețile de vopsele ședeau adunate pe jos, zugravii aflându-se probabil undeva în siestă. În fața celor doi se înălța o somptuoasă scară de piatră fără balustrada de fier, încă nemontată. Hagienuș și Suflețel se suiră pe ea tiptil și ajunseră în holul de la etaj. Aci tavanele se sprijineau pe grinzi foarte late de stejar și interiorul părea gata, ba chiar în curs de mobilare. Într-adevăr, Ioanide concepușe un număr de mobile specifice, fixate în pereți. Cu bastonul în mână, Suflețel băga capul pe uși, intra în odăi, ieșea, luându-și, cum îi era firea, aere misterioase, de aceea pășind fără zgomot. Când ajunse la ușa celei din urmă odăi, foarte largă, o sufragerie probabil, cu boaserie pe toată suprafața pereților, Hagienuș și Suflețel rămaseră pironiți locului. În fața unui geam deschis, Ioanide și Ioana ședeau strâns îmbrățișați, Ioanide ținând pe Ioana cu mâna stângă de mijloc și cu cea dreaptă vârâtă ca o rășchitoare în părul ei abundent și sărutând-o energic, cu o consimțire deplină din partea Ioanei. Cei doi clasicști se consultară din ochi, apoi, mecanic, o zbughiră pe ușă, înainte de a fi văzuți, coborând scările vertiginos și luând-o la goană pe stradă, atât cât permiteau forțele lor fizice. Ioanide nu-i văzu, deoarece ferestrele deschise dădeau spre curte, iar fugarii o luaseră în direcție opusă. În apropierea casei doamnei Valsamaky-Farfara, Hagienuș, suflând greu, se opri.

— Nu mai pot, domnule Suflețel, am obosit! Eu rămân aici.

— Ai văzut? deschise gura abia acum celălalt, Ioanide e posedat de Eros, strivește, mușcă. Centaurul în cavalcadă.

Suflețel, plin de întâmplarea neașteptată, plecă în grabă spre casă, mânuind convulsiv bastonul, spre a încredința întâi de toate evenimentele nevastei sale. De la el toți prietenii știură că Ioanide a fugit cu Ioana.

Madam Valsamaky-Farfara primi pe Hagienuş cu politeța ei obișnuită și cu un zâmbet plin de atracție. Se cunoșteau bine între ei și, ca oameni în vârstă, știau să fie discreți și solidari.

— N-ai mai fost de mult pe la mine, domnule Hagienuş, m-ai lăsat, zise madam Farfara făcând aluzie la o întrevedere veche în care amândoi pusese la cale o mică afacere.

— Sunt supărat, madam Farfara, sunt foarte supărat.

— De ce?

— Ia, cu ale vieții. Copiii, griji familiale. Băiatul cel mare, ofițerul, are nevoie de bani, datorii vechi, fata are și ea greutate. Și uite, acum m-au încolțit toate și n-am nici un ban. Am cheltuit o grămadă de parale cu monumentul și tot nu l-am plătit în întregime. Pe o parte îmi pare bine că l-am făcut și pe de alta rău, fiindcă dacă nu pot să plătesc, ce-o să fac?

Madam Farfara știa pe degete existența lui Hagienuş, cu a cărui familie avea relații, nu făcu nici un gest din care să rezulte că nu crede ce spune orientalistul. Acesta privi precaut în direcția ușilor.

— Poți să vorbești fără grijă, îl încurajă madam Farfara cu o delicată confidență.

— Am venit să te consult pe dumneata, ca prietenă veche, să mă-nveți ce să fac. Da' știi, te rog să nu afle nimeni.

— Îmi pare rău! se indignă madam Farfara, cu totul onest, confidența fiind însușirea ei capitală, deviza firmei ei neînscrise, cu care avea succese meritate.

— Am nevoie de bani!

— Vrei să împrumuți?

— Aș! Ce să împrumut, să-mi iau bebele pe cap acum, la bătrânețe! Dacă aș putea să vânz ceva.

— E mult mai cuminte! Dacă ai ce...

— Asta e, că nu prea am ce să vând. Am cărți de foarte mare preț, dar dacă le vând, cu ce mai lucrez eu? Să mă ierte Dumnezeu și răposata nevastă-mea, îmi pare rău că m-am pripit cu monumentul. O s-ajung, Doamne ferește, de răsul lumii, să fiu nevoit să vând cavoul, ca să-l pot plăti.

Zicând acestea, Hagienuș se uita cu coada ochiului la madam Valsamaky-Farfara, să surprindă vreun reproș din parte-i. Însă madam Farfara primi chestiunea foarte calm și pozitiv:

— Mulți au fost nevoiți să vândă locurile de la cimitir. Face omul ce poate. Dacă-ți dă preț bun...

— Zău, madam Farfara, prinse inimă Hagienuș, nu fac un păcat dacă l-aș vinde? Te rog să-mi spui sincer, să n-am muștrări de conștiință.

— De ce să faci păcat? Răposata însăși, când și-ar fi știut copiii în suferință, ar fi renunțat la orice ca să-i ajute. Sufletul ei din cer vede și înțelege.

— Vasăzică nu fac rău vânzând?

— Nu, firește, dacă n-ai încotro.

— Întrebarea e cui să vând, zise Hagienuș trecând de la problema remușcărilor la problema comercială.

— Dăm sfoară, ne interesăm.

— Băiatul meu zice că a oferit cineva trei sute de mii de lei. Numai pe mine mă costă o groază de parale. E și statuia. De, n-am încotro, aș vinde, însă omenește, ce Dumnezeu!

Exclamând «ce Dumnezeu!», Regele Lear făcu mișcarea tipică a omului indignat împotriva speculei.

— Dă-mi autorizație să mă ocup și, ca o prietenă veche, am să caut să te ajut.

Expresia «ca o prietenă veche» era cu totul hieroglifică la madam Farfara și însemna «cu comisionul știut».

— Dar te rog, insistă Hagienuș cu mâinile împreunate catolic, să nu afle nimic domnul Ioanide.

Fu convenit ca orientalistul să procure o fotografie a monumentului, pentru ca madam Farfara să poată s-o arate amatorilor.

De acum încolo, Hagienuș își purta cu vorba copiii, amăgindu-i și amânându-i:

— Lăsați-mă și voi numai puțin, să mă obișnuiesc cu ideea, atât vă cer, ce Dumnezeu!

Sau:

— Săptămâna asta sunt prins, n-am să pot, însă în săptămâna ce-o veni putem să ne ocupăm de chestie.

Fapt este că vându cavoul prin madam Valsamaky-Farfara pe preț ceva mai bun decât cel oferit de amatorul propus de Petrișor. Se pare că Saferian nu fu străin de această tranzacție, deși, conform moralei sale comerciale, nu suflă nimănui nici un cuvânt, cu atât mai puțin lui Hagienuș. Încasându-și banii, orientalistul se găsi în fața unei noi probleme serioase: unde să ducă sicriul? Cavoul «mătușii», de care vorbeau copiii, era încuiat și cheia se afla în mâinile Florichii. Hagienuș încercă să ceară cheia sub pretext de a studia mutarea osemintelor. Florica și Petrișor țineau morțiș să meargă cu toții împreună, ceea ce nu convenea orientalistului, de teamă să nu se afle despre vânzare, spre a fi silit să dea copiilor jumătate din bani. În fond, Hagienuș nu era avar și nu din lăcomie proceda astfel, voia doar să aibă un ascendent asupra progeniturii sale, să se lase extorcat în rate, cu maxim de profit moral și fizic. Tratamentele de soiul acelaia din ziua cu șampanie și prăjituri îi făceau deosebită plăcere. Hagienuș era din familia bătrânului din anecdotă care-și umple o ladă cu pietre, dând a înțelege feciorilor că mai are avere, spre a fi îngrijit bine până la moarte. Neputând căpăta cheia, Hagienuș aduse cu trăsura sicriul de metal învelit bine în hârtie și legat cu sfoară, ca și când ar fi fost un pachet de cărți, și spre a desăvârși iluzia puse chiar câteva reviste broșate pe deasupra. Operația izbuti aparent și orientalistul putu să-și așeze chivotul așa legat în raft și să-l acopere cu cărți. Guvernanta însă văzuse transportul și, curioasă, nu se lăsă până nu descoperi depozitul și nu rupse hârtia într-un loc. Când dădu de metal, nu mai avu nici o îndoială asupra adevărului și, spre a se pune bine cu copiii lui Hagienuș, le destăinuî secretul. Scandalul ce urmă fu formidabil.

— Tată, țipă Petrișor la masă, ai vândut cavoul!

Regele Lear privi pierdut în toate părțile, spre a vedea dacă are vreo cale de salvare, apoi se hotărî să înfrunte taurul ca toreadorii, cu mișcări repezi.

— Păi, nu m-ați îndemnat voi să-l vând, copii?

— Foarte bine, noi te-am îndemnat, dar de ce să mă faci de răs, să țin omul cu vorba? L-ai vândut altcuiva.

— Gândiți-vă și voi, încercă Hagienuș persuasiunea, un lucru de artă nu se dă oricui. L-am vândut unei persoane culte, care îl va îngriji ca pe ochii din cap.

— Cui l-ai vândut, cui nu — nu importă. Barem să-l fi vândut mai bine. Cu cât l-ai dat?

Hagienuș se feri să spună suma exactă, fiind convins că Petrișor era în stare să afle.

— Nu l-am dat mai rău!

— Ascultă, tată, îl luară copiii cu binișorul, dă-ne banii care ni i-ai promis. Pierdem bucata de vie.

— O să vă dau eu, n-aveți grijă.

În fine, Hagienuș îi purtă cu vorba câteva zile, apoi, ca să scape de strânsoare, începu să nu mai dea pe acasă. Dormea iar la minister și spunea că l-au dat copiii afară. Aceștia recuseră la o stratagemă. Amenințară cu vânzarea cărților, simulând chiar desfacerea lor, în chipul următor: unul din prietenii lui Petrișor fu prins de Hagienuș în oraș având la braț câteva cărți din cele mai arătoase și mai prețioase ale orientalistului.

— Da' ce ai acolo? Întrebă acesta.

— Niște cărți, răspuse amicul, extrem de interesante. Le-am luat de la un anticar. A cumpărat o bibliotecă întregă de cărți științifice și le dă ieftin. Am luat multe.

Hagienuș ceru să vadă cărțile și se făcu alb la față.

— Astea sunt cărțile mele!

— Tot ce se poate, eu le-am luat de la anticar!

— Cărțile mele, se scânci copilărește Hagienuș, agonisite cu trudă, cine are asemenea opere în România?

Și imploră (și pe drept cuvânt) pe amic să nu înstrăineze volumele, îl rugă să i le revândă. Apoi îndată, în panică, se întoarce acasă.

— Nu mă nenorociți, copii, gândiți-vă și voi că este un Dumnezeu sus! Se poate să faceți asemenea ispravă? O viață de om am pus în rafturile astea. Astea sunt o avere. Tot ale voastre sunt.

— Fugi de acolo, tată, zise Petrișor, că nu ți-am vândut nici o carte. Se poate? Uită-te singur. Hagienuș se rezezi la rafturi și caută operele pe care le văzuse în mâinile străine și le găsi la locul lor. Fața i se umplu de un râs euforic, imens.

— Ai văzut? conchise Petrișor drăgăstos. Noi te iubim, numai dumneata n-ai milă de noi.

Orientalistul era prea inteligent spre a nu pricepe cum stau lucrurile și de aceea acordă o porțiune de bani copiilor, promițând restul mai târziu. Nu mai căpătă șampanie, în schimb masa fu ireproșabilă. Un singur lucru întristă puțin sufletul lui Hagienuș, conștiința că făcuse o faptă jignitoare pentru soția sa defunctă. Seara când se culca, înveșmântat în imensa lui cămașă oltenească, se închina smerit și, cu ochii spre locul sicrișului, șoptea: «Iartă-mă!»

Când ieșea pe stradă avea totdeauna în buzunar mărunțiș și unde vedea un cerșetor dădea îndată între doi și cinci lei, după împrejurare. Aceste practici religioase îi ușurară considerabil sufletul și Hagienuș dormea acum ca un copil și arăta în reuniuni același temperament pueril, malițios și plin de fineță intelectuală. Multă vreme Ioanide, absorbit în preocupările lui complexe erotice și paterne, nu știu nimic de toată afacerea, până ce într-o zi Gaitany zise:

— Ai auzit de isprava lui Hagienuș?

— Nu. Știu că nu mi-a plătit planul.

— Domnule! Mi-a spus Smărăndache, a vândut cavoul. Ha-ha-ha! Ei, ce zici?

— Un dobitoc! răspunse Ioanide.

XII

A spune că arhitectul fugise de acasă cu loana e o mare exagerare. Cel mult Ioanide trăi câteva zile aproape marital cu fata doamnei Valsamaky-Farfara, și asta datorită faptului că apartamentul de sus al imobilului era în curs de mobilare, avea chiar divanuri largi, acoperite cu saltele. Ioanide își anunțase soția că va dormi acolo ca să comande mai comod un număr de lucrări de lichidat urgent și transportase o planșă lungă, pe care o așezase pe două picioare portative. Venind la madam Farfara acasă, Ioanide contemplă de sus până jos pe Ioana și se simți cuprins de o decizie inevitabilă. Indolenta era molatică, însă foarte profundă în priviri și ochirile ei părură lui Ioanide din ce în ce mai îmbietoare. Ministeriatul lui Pomponescu nu se realiza și e de înțeles că vreo vocație deosebită pentru ceremoniosul profesor de beton-armat Indolenta nu avea. De aceea, când Ioanide, devenit deodată straniu de imperios și mineral în ochii-i albaștri, o săgetă cu privirea, Ioana primi chemarea secretă și acceptă invitația arhitectului de a vizita imobilul construit în apropiere. Ioanide intui repede, din felul cum Indolenta lăsa capul în jos, dintr-un sentiment de subiecțiune, ea care în mod normal arăta deplină stăpânire de sine, că fructul era copt, și agresiunea se petrecu aproape exact așa cum o povestea Suflețel, violentă și liniștită totdeodată, ca un proces normal, însă nu atunci când picară Hagienuş și Suflețel, ci mai înainte. Ceea ce văzuseră cei doi aparținea idilei obișnuite. Arhitectul fu la început foarte plăcut surprins de vigoarea corporală a Ioanei, având impresia că păcătuiește cu o statuie a Venerei. Indolenta avea gesturile maiestuoase și o anume voluptate rece, care sublima amplexiunile de noțiunea prea materială a cărnii, lăsând totuși o senzație de ponderabil. În acea epocă de plictiseli cu Tudorel și Pica, Ioanide se simți invadat de o vigoare sufletească nouă. Deși natura relațiilor cu Ioana, prin ceea ce știau prea bine unul despre altul, nu obliga la coabitațiune și scandal exterior, arhitectul socoti că un mic campament ca și casnic, câtă

vreme durau lucrările sale, avea farmecul său. Ioana aduse de acasă câteva esențiale piese de lenjerie și vesela strictă, iar servitoarea ei servea masa adusă din apropiere în mari sufertașe și încălzită pe *réchaud-uri* electrice. Madam Valsamaky-Farfara avu tactul de a nu înregistra schimbarea, ca una ce posedă un mare simț al libertății și se adapta, cu condiția unei decențe exterioare, celor mai extravagante situații. Aventura Ioanei nu atingea nici pe departe dimensiunile aventurilor ei juvenile.

Existența lui Ioanide luă câțva timp forma unei căsnicii renovate în plină tensiune pasională. Arhitectul ieșea dintr-o îmbrățișare încleștată și viguroasă, era servit apoi cu cafea cu lapte încropită pe *réchaud*, trecea la lucrările lui, în care se absorbea, venea înapoi la masa imensă de stejar din sufragerie, pe marginea căreia la început așteptau două tacâmuri, și se așeza la masă după ceremonia îmbrățișării, se despărțea de Ioana spre a-și relua lucrul sau peregrinațiile, se întâlneau seara la masă și apoi intrau în alcovul improvizat. Însăși regularitatea programului permitea lui Ioanide să se cufunde tot mai mult în gândurile lui, încât singurul element schimbat era o afecțiune veche și prietenoasă (aceea a doamnei Ioanide), cu un regim pasional violent, la ore fixe. Indolenta părea a fi foarte satisfăcută cu acest orar moderat și a nu da nici un semn de plictiseală. Când Ioanide o neglija din cauza ocupațiilor lui, se privea lung în uriașele oglinzi pe care le instalase arhitectul, vocaliza discret spre a controla ecoul odăilor, proba unele gesturi ale mâinilor și bustului ca într-o repetiție, uneori se arunca pe divan și citea, când nu dormea pur și simplu. Alteori dispărea pentru câțva vreme acasă. Primul simptom de oboseală al arhitectului fu provocat de problema ferestrelor. Seara Ioanide era obișnuit să doarmă cu ele deschise, chiar și pe vreme relativ aspră, motiv pentru care nu petrecea noaptea în același dormitor cu doamna Ioanide.

Numai ideea ferestrei închise îl sufoca pe arhitect, oricât de mare ar fi fost camera. Odaia în care dormea cu Ioana era

excepțional de vastă și aerată și fără mobile, afară de divan, dulapuri în perete și un fel de bancă fixă în apropierea geamurilor. Totuși Ioanide nu se gândi nicidecum să procedeze la reclusiunea odăii, cu toată răcoarea de afară, și fu cu totul mirat când Indolenta, într-o cămașă foarte decoltată, prinsă cu șireturi pe umeri, ca și rochia de seară, maiestuoasă ca statuia Pallas Athenei, se îndreptă spre fereastră.

— Dar ce faci? Întrebă el.

— Închid geamurile! răspunse Indolenta cu aerul cel mai rezonabil din lume.

— Să le închizi? se miră arhitectul. De ce?

Atât era de obișnuit să doarmă în aer deschis, încât nu bănuî, în ingenuitatea lui, că alții nu fac la fel. Indolenta îl privi cu o imperceptibilă surpriză.

— Să dormim în frig? Dar răcim!

Ioanide nu ripostă nimic și Indolenta obtură dormitorul. Arhitectul nu dormi bine peste noapte, avu senzația că se află într-o etuvă, și chiar apropierea fierbinte a loanei îl irită. Se sculă mai de dimineață și trecând în sala cea mare inspiră cu sete aerul proaspăt lângă o fereastră deschisă.

Al doilea simptom de blazare se ivi în legătură cu strângerea șervetelor de la masă. Ca să lichideze mai repede operația, loana împătorea șervetele și fața de masă după terminarea prânzului sau a cinei. Însă le îndoia așa de inegal, încât le transforma într-un morman de cârpe inoforme, pe care le arunca apoi la o parte. Pe Ioanide afacerea asta îl supăra afară din cale nu din pedanterie sau din excesiv spirit gospodăresc, ci fiindcă fața de masă era o figură geometrică, aproape un pătrat. Nu admitea împăturirea ei decât în secțiuni absolut simetrice, până la obținerea unui pachet exact patrulater. Asta constituia o necesitate imperioasă pentru liniștea ochilor săi, de aceea, de câte ori vedea pe cineva maltratând geometria, se repezea și-i lua din mână pătura, pânza și o strângea el însuși. La fel făcu și cu șervetele Indolentei. Ioanide fu departe de a-și manifesta pe față nemulțumirea lui arhitectonică, ba chiar râse la ideea de a explica Indolentei pretențiile sale, nu mai

puțin se înfioră de temperamentul unei femei pentru care liniile drepte nu spun nimic. Verticalitatea Ioanei îi apărură ca o impostură și maiestatea ei — compromisă. Dimpotrivă, trecu în revistă obiceiurile doamnei Ioanide, lenjeria ei impecabilă, gustul pentru tot ce este imaculat și drapat. Ce-ar fi o statuie greacă de femeie cu veșmântul în cute întrerupte anarhic? Arta spălatului și a drapării, în antichitate, mergea mână-n mână cu arta arhitectonică.

În legătură cu doamna Ioanide se petrecu în acest timp un incident și comic, și penibil. Pomponescu nu întârzie, firește, să afle de felonia lui Ioanide (după gândul lui intim) și cea dintâi reacție când i se comunică de către amicii malițioși fu că se acoperi de o paloare mortală și-și mușcă mustața cu o violență neobișnuită pentru temperamentul lui plin de decor. El nu văzu aci dezertjiunea Ioanei, ci o jignire personală, o insultă premeditată din partea lui Ioanide, lucru ce ar fi putut într-adevăr să fie interpretat astfel, pe bună dreptate, dacă arhitectul, cu totul abstras, s-ar fi gândit o clipă la așa ceva. De fapt, pentru preocupatul Ioanide, Pomponescu era inexistent, gândul mergea la el mai puțin decât la oricare altul. Situația politică a lui Pomponescu era din cele mai oscilante. Se dădea ca sigură intrarea lui în minister într-un timp dat, în vreme ce zvonuri circulau că refuză sau nu e acceptat. Însă cei mai familiari cu firea lui Pomponescu știau că acesta e un om care când a pus în mișcare zvonul ministeriatului nu se lasă până nu-l obține. În acest timp al episodului Ioanide—Ioana, știrea iminentei cooptări în minister a lui Pomponescu se răspândi iarăși și Bonifaciu Hagienuş, Panait Sufleţel, Andrei Gulimănescu și Gonzalv Ionescu se repeziră în anticamera sa. Dan Bogdan, mai rigid, păstrând mereu o anume aparentă independență de caracter, stătu în rezervă. Servili și maligni totdeodată, curtenii nu se putură abține de a nu aduce vorba despre Ioanide.

— Se zice că Ioanide a fugit de acasă! Intră în chestiune Gulimănescu.

— L-am văzut eu, asigură Hagienuş în culmea plăcerii de delator; este cu...

Însă orientalistul nu pronunță numele loanei, de frică să nu atingă pe Pomponescu, ci numai dădu a înțelege că persoana este prea cunoscută spre a mai fi pomenită.

Pomponescu, care depășise faza dramatică și trecuse acum la amărăciunea ironică, spuse numai atât, puțin cam umflat:

— Oare doamna Ioanide cunoaște aventurile stimatului ei soț?

Vorbele lui Pomponescu n-aveau în strictul lor înțeles noțional nici o nuanță imperativă, nefiind obiceiul ministeriabilului de a comite inconveniențe sociale. Era o simplă meditație, care, dacă ar fi fost proferată în bună dispoziție, ar fi trecut drept o banală poantă de umor. Gulimănescu interpretează altfel întrebarea și intervine viguros:

— Trebuie să-i spuie cineva neapărat!

— Spune-i dumneata! propuse Hagienuş.

Gulimănescu se recuză speriat:

— Eu? Nici n-o cunosc personal pe doamna. Spuneți-i dumneavoastră!

Ca să scape de baroca misiune, Sufleţel pară invitația posibilă făcând o propunere:

— Cel mai indicat este domnul Gonzalv Ionescu, ca om cu totul obiectiv.

Gonzalv ascultă invitația fără a simți deloc enormitatea lucrului, neprinzând nuanța care desparte convenientul de gestul nedelicat. Se uită numai la Pomponescu, spre a vedea dacă acesta aprobă. Pomponescu nu făcu nici o mișcare de dezaprobare, păstrându-și amărăciunea mizantropică. De fapt, în sinea lui simți dezgust pentru ideea de a te duce să turburi liniștea unei femei cu informații ce nu te privesc, el personal n-ar fi făcut o asemenea faptă pentru nimic în lume. Însă afectarea lui împotriva lui Ioanide era așa de mare, încât îi surâse gândul ca Gonzalv să facă pe propria-i răspundere detestabila gafă.

Gonzalv nu respinse misiunea, cu atât mai mult cu cât Conțescu era de puțină vreme bolnav de un icter mai degrabă ușor, pe care însă el, Gonzalv, îl interpreta ca pe un semn de

agravare a funcțiunii tuturor organelor. În apropierea deschiderii anului școlar, de intra în minister Pomponescu, ar fi putut, cu sprijinul acestuia, să facă atmosferă împotriva lui Conțescu, care, deși în permanență bolnav, se încăpățâna a nu pune suplinitor. Se putea de asemenea întâmpla ca icterul lui Conțescu să se agraveze. Deci Gonzalv primi misiunea printr-o interogație:

— Credeți că trebuie să mă duc eu?

— Neapărat! strigară toți. Faci o faptă bună!

Pomponescu dădu mâna lui Gonzalv la plecare și-l conduse până la ușă cu un dispreț cu totul pierdut în fundul ochilor, învelit în cea mai afabilă curtoazie.

Madam Ioanide primi vizita lui Gonzalv Ionescu fără nici o bănuială. Văzându-l cu geanta cea mare, crezu că e vreun plasator de cupoane și, amatoare impenitentă de cumpărături, așteptă. Recomandarea necunoscutului ca «profesor Gonzalv Ionescu» o dezamăgi:

— Luați loc! Îl pofti ea gentilă.

Gonzalv, după un moment de reculegere, intră în materie.

— Probabil, zise el, sunteți îngrijorată de lipsa soțului dumneavoastră.

— Îngrijorată? se miră madam Ioanide. De ce?

Gonzalv nu se aștepta la o astfel de indiferență și-și pierdu oarecum cumpătul.

— Am crezut că e o datorie, în sfârșit, să vă dau un indiciu ca să puteți să-l readuceți pe calea cea bună.

Prima impulsie a doamnei Ioanide fu de a invita pe Gonzalv să nu se amestece în treburi ce nu-l privesc, dar, femeie perfect calmă și de tact, mai ales nepricepând deloc ce vrea să spună Gonzalv cu readucerea lui Ioanide (nu dădea nici o atenție escapadelor arhitectului, tolerându-le ca un drept intim al lui, sigură de afecțiunea transcendentală a soțului ei), crezu că vizitatorul e un nebun.

— Domnule, îl întrebă ea matern, unde zici dumneata că se află soțul meu?

— Este cu o femeie; vă pot spune strada... Într-o casă nouă, se zăpăci cu totul Gonzalv.

Madam Ioanide răsese ponderat, ca o infirmieră voind să convingă pe bolnav că tot ce vede în delir e închipuire.

— Soțul meu lucrează într-adevăr la un imobil în oraș, a dormit câteva zile acolo, fiind mai aproape de centru, și a luat masa la prietenele noastre madam Valsamaky-Farfara și fata ei, Ioana.

Gonzalv rămase fără replică. Madam Ioanide, în devotamentul ei pentru soț, merse și mai departe și spuse o minciună:

— Soțul meu a fost azi acasă, adineauri a plecat.

Și cu aceasta întinse foarte galant mâna lui Gonzalv, mulțumindu-i pentru bunele sale intenții.

«Oamenii ăștia sunt cu totul ridicoli! se supără Gonzalv când fu în stradă. Mă pun pe drumuri, după niște informații neserioase.»

Atât reținu el din toată întâmplarea. Când auzi iarăși spunându-se că Ioanide se află cu Ioana (lucru perfect adevărat), Gonzalv, cu aerul unui om bine documentat, protestă:

— Nu e adevărat, domnule, Ioanide e acasă, mi-a spus soția.

Ioanide avu a suporta un alt accident pe care nu-l putea prevedea. Într-o zi se găsi față în față cu Sultana, acolo, în salonul în care lucra în imobilul neterminat. Ioana nu era de față, poate plecase acasă, întoarcerea ei se putea produce oricând.

— Ce cauți aici? sări în sus Ioanide, într-o șoaptă masivă, sonoră.

— Tu ce cauți aici? Îi replică Sultana cu reproș.

Aceasta era foarte întunecată la obraz de soarele meridional, arăta a fi în cea mai perfectă stare de sănătate și cercănele de la ochi îi dispăruse. Era îmbrăcată foarte elegant și simplu, tot în *tailleur marron* (culoarea ei predilectă), de o lână engleză spongioasă și moale ca o țesătură de alge. În ea nu striga vreo stare maladivă, ci vitalitatea sudică, întreținută în depărtare de ideea că a câștigat un drept la Ioanide.

— Precum vezi, îi răspunse arhitectul, lucrez. Meseria mea nu permite lenea.

— Taci din gură! Îl contrazise Sultana cu familiaritate, însă nu trivial, cu tonul pasionat al unei intime. Lucrezi? Se prea poate. Dar știe toată lumea că trăiești cu Ioana aici, pentru ce?

Ioanide nu putu să răspundă la această chestiune pusă cu atâta netezime și începu să se impacienteze. Sultana se trânti *sansfagon* pe marginea unui scaun, scoase o țigară din poșetă și o aprinse cu o brichetă de aur. Apoi, dând un fum care umplu atmosfera cu o aromă de smochine, întrebă ca din curată curiozitate:

— Ascultă, Ioanide, te rog să-mi spui drept, îți dau cuvântul meu că nu mă supăr. Nu-ți plac?

Arhitectul făcu un examen vizual Sultanei și răspunse cu cea mai deplină sinceritate la care-l obliga conștiința lui virilă:

— Îmi plăci.

Din nou Sultana reveni la întrebarea ei turburătoare:

— Atunci pentru ce faci ceea ce faci?

— Ascultă, Sultana, zise Ioanide punând stăpânire pe sine și cu un ton de familiaritate mai mult paternă, întrebarea ta n-are nici un sens și n-aș vrea să cădem pe un teren penibil. Pentru ce? Presupunând că este vreun temei să pui această întrebare, ce legământ există între noi? Ești tu logodnica mea, am dezertat de la vreo obligație?

— Ai spus că consimți să mergi în Egipt, am făcut pregătiri, am crezut în tine.

— Am spus eu asta?

— Desigur.

— Atunci, zise Ioanide, ai dreptate, sunt vinovat nu atât cât îți închipui și în direcția în care crezi. Sunt vinovat fiindcă ți-am nutrit speranțe la care nu pot să răspund.

— Pentru ce?

— Pentru că sunt însurat, am responsabilități față de familia mea. Tudorel și Pica, copiii mei, mă îngrijorează...

— Cu toate astea, ești *aici*...

— Am o mare concepție despre inteligența ta ca să te rog să mă scutești de explicații neconvenabile. Nu se petrece nimic *aici* de natură a schimba direcția vieții mele.

Sultana înregistrează declarația, făcu un «aha» fără ironie și rămase gânditoare câțeva vreme. Apoi, aruncându-și țigara pe geam, se îndreptă spre arhitect cu o ardentă decizie.

— Ioanide, spuse ea, am făcut mari vise în privința ta, am văzut fel de fel de oameni, tu ești bărbatul care îmi convine, pierderea ta va fi o mare dezamăgire pentru mine. Probabil că nu voi muri, nu mai sunt bolnavă, cum credeți voi, tata și cu tine. Lucrul e mult mai simplu: îmi plac.

Vrând să dea accidentului o întorsătură amabilă, Ioanide făcu o plecăciune ceremonioasă. Dar n-avu vreme s-o dezvolte, căci Sultana îl prinse în brațe cu o forță de înotătoare voinică. Ioanide nu respinse îmbrățișarea, ci o acceptă, dezvoltând-o și profitând de ea. Însă după câteva secunde de ardență, se desfăcu delicat și, liniștit în sinea lui, înregistrează umorul situației sale. În aceeași casă fusese agresor și victimă aproape din distracție, fără a fi târât de vreo pasiune. Tocmai această întâmplare îl făcu atent asupra stridenței aparente a purtărilor sale într-un timp când era profund plictisit de probleme serioase. Interior, hotărârea lui fu luată.

— Domnișoară Sultana, zise el, introducând cu maxim de blândețe pe «domnișoară», ți-am spus adineauri că-mi plac. Într-adevăr, mai mult decât crezi. Totuși, trebuie să-ți spun mai degrabă: Mi-ai place!

— Cum vine asta?

— Mi-ai place dacă în afară de gustul meu personal ne-ar da un ajutor condițiile obiective.

— Cine te împiedică?

— Aproape totul!

Sultana făcu un semn cu mâna, traductibil «Prejudecăți!».

— Sau, ca să mă exprim mai bine, ai venit prea târziu. Fără această diferență de orar, nu te-aș mai fi lăsat din brațe niciodată.

— Când trebuia să vin?

— Acum douăzeci și doi de ani!

— Oh! Ești și tu de ideea că un bărbat prea în vârstă nu convine unei fete tinere? Dar tu-mi plăci tocmai pentru vârsta ta, mai tânăr n-ai avea nici un haz, cred că de-ai fi avut douăzeci de ani mi-ai fi părut anost.

— Ai perfectă dreptate. Și tu îmi plăci pentru diferența de vârstă.

— Atunci?

— Nu sunt bătrân fiindcă am atâția ani, ci fiindcă am copii.

— Nu pricepe încă acest sentiment.

— Îl vei pricepe probabil mai târziu. De fapt, prin natura lucrurilor, mai iubesc pe cineva.

— Ah!

— Pe Pica, pe fata mea. O iubesc patern, ca pe o fată care înfăptuiește, fără să mă turbure material, eugenia feminină la care aspir. Acest soi de iubire pune între tine și mine un timp considerabil. Pica îți face concurență.

— Presupunând că ai fi liber și cu o fată, n-ai putea să te căsătorești?

— Mi-e teamă că nu.

— Ce logică absurdă! Cine-ți interzice?

— Pudoarea, domnișoară Sultana. Mi-e rușine de Pica.

— Dar Pica dumitale, pe câte am auzit, iubește pe cineva, se va căsători.

— Nimic mai firesc. O fată poate avea pasiuni. Tatăl nu. Exemplul meu, sau falsa mea reputație, ajutată de accidente ca acela de acum, îmi diminuează autoritatea în ochii fetei mele și duce la dezorientări pe care le regret la Pica.

— Ioanide, zise Sultana, care nu renunța deloc la familiaritatea ei, Pica e tot așa de impulsivă ca și tine, prin temperament, nu fiindcă urmează exemplul tău.

— Crezi? La urma urmei e posibil, însă eu sunt dator să lupt contra eredității.

— Nu te-aș fi crezut așa moral!

— Nici eu nu m-aș fi crezut. E o surpriză pentru mine însumi. Instinctul funcționează în ciuda libertății mele de conștiință. Urâsc filistinismul, vreau să fug cu tine în Egipt și nu pot.

— Și eu, zise Sultana cu un fel de decepție ironică, așezându-se din nou pe scaun, ți-am adus un angajament strălucit.

Și scoase din poșetă un plic prelung, pe care-l azvârli cu umoare pe masă. Potolirea Sultanei bucură pe Ioanide, care socoti că scăpase din vâltoare. Tot ce spusese era sincer și spontan, și totuși inteligența lui de om experimentat îi arăta că sub raport pedagogic o întorsese bine cu sau fără intenție. Mai avea un act de executat, de a o scoate pe Sultana din casă.

— Tot ce ți-am spus, continuă, de data asta deplin lucid, nu dărmă legăturile dintre noi, le pune numai pe o cale mai cerebrală. Spiritul meu are nevoie de temperamentul dumitale, rămâi mai departe prietena, confidenta mea, de mult vreau să mă consult cu dumneata, o fată de vârsta Pichii vede altfel, poate să mă lumineze...

În acest moment, Indolenta intră pe ușă. Ioanide vorbea așa de rezonabil, iar Sultana îl asculta de pe scaun cu aer așa de serios, încât nimic suspect nu plutea în aer. Arhitectul luă o ținută sigură și privi pe cele două femei cu un zâmbet extraordinar de autoritate.

— În fine, bine c-ai venit! zise el Ioanei. Iți prezint pe domnișoara Sultana, fiica prietenului meu Manigomian. Domnișoara este Ioana, amica mea din copilărie, fata doamnei Valsamaky—Farfara, care mă hrănește pe șantier. În fond, amândouă sunteți tinerele mele prietene.

După ce-și dădură mâna bărbătește, Ioana se așeză și ea de partea cealaltă a mesei.

— Închipuie-ți, spuse Ioanide, domnișoara Sultana a fost în Egipt și mi-a adus un angajament oriental. Se pare că sunt mai prețuit în străinătate decât în țară. Ce zici, Ioana, să mă duc?

— Eu una m-aș duce! răspuse Ioana.

— Vezi că am dreptate? se întoarse Sultana ironic către Ioanide.

Arhitectul se temu de o recrudescență a dificultăților și dădu bir cu fugiții.

— Pe mine să mă iertați, zise, trebuie să inspectez șantierele. Vă las.

Și plecă. În urma lui, cele două femei vorbiră despre Egipt, despre mode și alte chestiuni feminine în chipul cel mai liniștit din lume, și Ioana conduse pe Sultana până în stradă. Ioanide, scrutând pe Sultana și Indolenta, puse una în fața alteia, nu putu evita o observație: între ele exista o analogie de contrast simetric ca între un corp convex și unul concav. Amândouă erau planturoase, atletice, pasionale, femeii solicitând vigoarea bărbatului, niște flăcări în fine, însă Ioana era o văpaie rece și pasivă, Sultana — o flacără roșie. Una se lăsa învinsă cu voluptate, alta ataca focos. Curios, în ciuda aparențelor, cea mai castă părea a fi Sultana, și era de fapt, căci agresiunea ei pornea nu din impudoare, ci dintr-o filozofie a independenței exprimate cu ingenuă lipsă de control. Sultana, dincolo de temperamentul ei eruptiv, era o cerebrală capabilă de a pricepe orice. Totul depindea de natura obiectului slujit drept aliment vitalității ei. Pentru acest motiv, Ioanide se purtă mai rezervat cu ea, nevoind a crea situații ireparabile. Oricum, gândi arhitectul nu fără a râde, scăpase ca prin minune de Scylla și Charibda.

Convorbirea cu Sultana despre Pica deșteptă în sufletul lui Ioanide preocuparea de fata lui, cu care prilej simți că poziția sa față de Ioana era din cele mai false. Trebuia găsit mai curând ori mai târziu un pretext de a slăbi relațiile, unul putând fi terminarea definitivă a lucrărilor. O soluție brutală repugna lui Ioanide, ca unul care cunoștea pe Ioana într-adevăr din copilărie, nutrind pentru ea (aci nu mințise) și un veritabil sentiment de protecție. O știa pe madam Valsamaky-Farfara. Aceasta avea aptitudini pentru cele mai nebunești aventuri, le făcea însă cu bonton, cerând imperios unui bărbat să fie mereu «șarmant». Ea întreținea relații de prietenie mondenă cu bărbați cu care se afirma insistent a fi fost odată în raporturi mai intime, însă nu rezulta din întâlnirile decente ale celor împlicinați nimic suspect. Într-un cuvânt, madam Farfara prefera pentru ea și pentru Ioana oameni «bine», cu *usage du*

monde. Cea mai nimerită metodă de a destrăma o legătură superficială era pentru Ioanide a ieși cât mai mult în lume, și într-adevăr necesitatea profesională îl obliga să facă acest lucru.

Întâi de toate, Ioanide fu nevoit a vizita pe Ermil Coțescu, a cărui casă rustică era gata și pe care urma s-o vadă într-o zi împreună cu proprietarul, spre a examina dacă totul fusese executat după plan. Coțescu lucra în biroul lui cu o ceașcă de ceai medicinal înainte, studiind un dosar. Nu se băga de seamă că fusese bolnav. Numai o ușoară gălbejeală în ochi trăda icterul recent. Dosarul pe care îl consulta Coțescu era acela cu rețete și buletine de analiză, și el crescuse apreciabil între timp.

— Ei, cum te simți? Îl întrebă arhitectul.

— Bine, bine, răspunse optimist geograful; se vede numai că am mâncat ceva gras, care mi-a dat puțin icter. Asta mi-a stricat din nou programul. Acum trebuie să câștig timpul pierdut.

Intenția lui Coțescu era de a merge chiar de îndată să se instaleze la munte, împreună cu câțiva colaboratori, urmând a se deplasa pentru curs din când în când sau să delege pe cineva să-i citească lecțiile. Să-și ia concediu de la Universitate nici nu-i trecea prin gând și el explica cu oarecare aparență de dreptate că lucrările de seminar ale puținilor lui studenți nu se puteau nicăieri face mai bine decât pe teren. După socotelile lui, greșise când calculase că-i vor ajunge cincisprezece ani pentru executarea monografiei regiunii. Li trebuiau vreo șaptesprezece ani spre a face o lucrare solidă, care să suporte orice critică științifică. Coțescu dorea să lărgască cercetările lui și pe latura antropologică, zicându-și că monografia ar fi căpătat astfel o semnificație mult mai adâncă. În acest scop, se învoise și cu colegul său de sociologie să-i detașeze o echipă de studenți. Ideea lui era de a întocmi un fel de atlas în felul celor lingvistice, cu arătarea coincidențelor geo-bio-sociologice. Pornind de la observarea din câmpul medicinei sociale că gușa e în raport cu solul, Ermil Coțescu avu mirajul, după ani de descripție goală, al

unei teorii științifice. Fără a îndrăzni să afirme nimic categoric *apriori*, geograful bănuia că între fizica solului și fenomenul sociologic este o corelație, pe care era încredințat c-o poate formula după întocmirea atlasului. Astfel, unde solul era bituminos, Coștescu descoperea o precisă conformanță fiziognomică și persistența unor anume teme folclorice. În spațiul granitului și al coniferelor geograful surprinsese paralele între fenomene mineralogice, vegetale, animale, morale și etnografice. Și — lucru surprinzător, mărturisise el — omul de la munte din spațiul pleșuv are foarte multe asemănări cu omul maritim, și de fapt, cu tot paradoxul, regiunea muntoasă dădea cel mai mare număr de marinari. Explicația lui Coștescu era că în partea stâncoasă a munților, amintirea litoralului din era întinderii mării până în regiunea alpestră era mai puternică. La facultate, teoria geografului era caricaturizată de studenții umoriști, care făceau și desene cu creta pe tablă, relevând că Ermil Coștescu descoperise o corabie cu pânze pe Caraiman. Pentru Coștescu totul e semnificativ și plin de probleme, și dacă găsea o pietricică de o culoare insolită, îndată își nota coordonatele geografice și făcea un consult asupra compoziției rocii. Entuziasmul pueril al lui Ermil Coștescu n-avea nimic de a face cu pedanteria, nu era decât uimirea unui om din prima generație de cercetători ai naturii, pentru care știința e o religie, și universul — un continuu miracol. Geograful nu arbora deloc prezumția, dimpotrivă, nota lui distinctivă era difidența în propriile cunoștințe. De unde prudență infinită, frica de a nu posedea toată «literatura» chestiunii, proorogarea la infinit a unei probleme din lipsa de comunicații științifice. Sub acest raport, Coștescu semăna cu Gonzalv Ionescu, cu deosebirea însă că el personal voia să meargă la substanța lucrurilor, să descopere ceva nou, fiind veritabil pasionat pentru știință, fie și în maniera lui cam naivă, în vreme ce Gonzalv strângea numai bibliografie, cu grija continuă de a găsi pe ceilalți în culpă. Voluptatea lui Coștescu de a dibui și dezlega enigme avea acest rezultat că sugera elevilor cu inteligență mai suplă asociații, care la unul din ei, eseist de mare merit,

luă forma unei adevărate filozofii a naturii. În scurt, maestrul era inferior intelectualcește școlarilor pe care îi producea, dar producea totdeodată cei mai buni elevi. El se purta afectuos cu ei, înglobându-i moralmente în marea lui familie, îi cita cu onoruri («fostul și iubitul meu elev cutare, actualmente profesor la...»), se preocupa de starea lor materială, le procura posturi și nu refuza de a le găsi nevastă și de a-i cununa. Gonzalv nu vedea în specialitatea lui decât «catedra» și în știință — un șablon expozitiv.

— Domnule, zicea el strâmbând gura de dezgust profesional, ne vede străinătatea și râde de noi. Conțescu ignorează ultimele lucrări apărute, nu citează măcar o dată pe Dittweg.

Conțescu auzise bârfeala și căutase în toate părțile pe acest Dittweg, și se jura că nu există, n-a dat de el nicăieri. Cine știe din ce obscură publicație îl scosese Gonzalv, care obișnuit refuza a face destăinuirii asupra surselor sale până la data publicării unei broșuri, de teama plagiatului. El pândea la tipografie până ce ieșea de sub teasc lucrarea, ca nu cumva un inamic să-i răpească materialul înainte de punerea în circulație a opului său.

— Să-mi dea Dumnezeu sănătate, se destăinui Conțescu lui Ioanide, să-mi termin opera. Generațiile viitoare vor pune alte trepte pe acest soclu.

Ioanide râdea de toate atlasele lui Conțescu și de ierbarele lui. Cu toate acestea, om cu spirit de analiză, se întreba uneori dacă fixațiunea geografului în direcția unui monument științific nu era înrudită cu obsesia lui de a construi monumentul. «Ori, medita Ioanide, marota lui Conțescu e onorabilă și pe urmele lui se va naște un Humboldt român, și atunci și pretenția mea e îndreptățită și sunt un precursor al unui Giotto sau Bramante român, ori toate acestea sunt mofturi și atunci amândoi suntem egal de ridicoli.»

— Mă tem foarte mult, îi mai spuse Ermil Conțescu, de un război mondial care ne-ar arunca într-o tabără opusă Germaniei.

— De ce?

— Numai din punct de vedere științific. Câțiva ani cel puțin, vom fi în imposibilitate să ne informăm. Fără știința germană, pretindea absurd geograful, e greu de făcut un pas în disciplina noastră.

Cu toate astea, Coțescu era departe de a propune vreo politică progermană. El își exprima simpla aprehensiune de a nu trebui să-și lungească itinerarul lucrărilor cu un număr de ani neprevăzut. E drept că acest sentiment îl făcea egoist și-l împingea să considere evenimentele după prejudecățile lui de intelectual care făcuse studiile în Germania. Astfel, Coțescu înregistra turburările provocate de Mișcare fără a se scandaliza, i se părea că ceva îndreptățește această orientare, blama numai violența. El, mărturisirea, era obișnuit cu alte metode, crima și conspirația nu se potriveau cu viziunea lui. În politică, Coțescu înțelegea a rămâne membru credincios al unuia din cele două mari partide guvernamentale. Fratele, profesor la Facultatea Veterinară, era membru al celui alt vechi mare partid, arătând și el aceeași îngăduință față de mișcările subterane. Alți membri ai familiei făceau parte din partide politice mai puțin importante, dar care dădeau fracțiuni parlamentare, unii aparțineau anturajului unor oameni politici oscilanți, ca Pomponescu, totalitatea familiei, într-un cuvânt, era astfel distribuită în forțele politice încât totdeauna unul din membri deținea o funcțiune politică și înlesnea celorlalți accesul la autoritatea publică. Printre cei mai tineri ai familiei se găseau membri ai Mișcării. Familia nici nu-i aproba, nici nu-i dezaproba, precum, pe de altă parte, acești tineri n-arătau nici o inimizitate, nici o diminuare de respect pentru rudele lor de alte concepții. Se părea că tinerii fuseseră dezlegați de familie (ceea ce, firește, nu era adevărat decât doar în mod figurat, în sensul unui instinct) de a miza și pe posibilitatea victoriei mișcării subversive. Cei mai în vârstă spuneau ca maxim de moralitate tinerilor conspiratori:

— Treaba voastră, vedeți să n-o pățiți!

Asta însemna că nu concepția îi șoca în primul rând, ci riscul. În public, membrii familiei Coțescu se apărau reciproc

și se dezavua în modul cel mai tipic. Dacă cineva spunea: «Am auzit că nepotul dumitale e înscris în Mișcare», unchiul răspundea: «Nu cred, e un băiat cu totul nevinovat, aplicat studiului». Iar când acela insista, unchiul își declina responsabilitatea: «Nu pot să știu ce fac rudele mele, nici să le oblig să aibă aceleași idei ca mine. Dacă ar fi adevărat ce spui, e regretabil. Dar nu cred.» Adunarea laolaltă a familiei dezvăluia o efervescență curioasă, alimentată mai ales de femei. Era un parlament în care fiecare împrumuta și repeta idei la ordinea zilei din felurite direcții, toți fiind de acord într-un singur punct: că o schimbare e neapărat necesară. Ioanide remarcase că nu numai Conțeștii, dar toți — Hagienuş, Suflețel, Dan Bogdan etc. — așteptau anxioși schimbări, fiecare alta, dar în fine o schimbare, și că fiecare lega de fluctuațiile politice o speranță personală. Toți fără deosebire erau într-o bună măsură clandestini, întrucât, în dorința de a miza pe o ipoteză realizabilă, se fereau de a-și exprima apartenența deschis. Cineva spuse lui Hagienuş într-un moment de derută a unuia din marile partide:

— Dumneata parcă ești înscris la liberali!

— Să mă bată Dumnezeu dacă mai sunt! se lepădă Hagienuş. Am fost pe vremuri, dar n-am plătit cotizația de zece ani de zile, uite, mă jur!

Smărandache susținea că Hagienuş e înscris simultan în toate partidele, dar fără a plăti, bineînțeles, cotizația.

De la Conțescu, Ioanide află că guvernul începuse a urmări iar cu severitate mișcarea subversivă și a face arestări, în scopul de a o intimida. Erau de față, ca întotdeauna, în casa lui Conțescu și alte rude stând într-un colocviu, aparent fără vreo intenție practică, asupra situației. Fratele de la Cluj al lui Conțescu fusese numit secretar general la un minister. Ioanide rugase tot pe Butoiescu să caute discret adresa lui Tudorel de pe scrisoarea de la sucursala firmei Manigomian. Rezultatul fu surprinzător. Pe stradela cu căsuțe modeste, Cotești, nu exista numărul 35, prin urmare adresa era fictivă. Arhitectul își aducea aminte că plicul în care se afla hârtia avea *en-tête*, însă nici o altă indicație

de adresă și nici timbre poștale, prin urmare Tudorel primise scrisoarea în mână, nu prin poștă. Spunând asta Coțeștilor, aceștia fură de părere că Tudorel procedase așa ca să deruteze pe aceia în mâinile cărora ar cădea eventual hârtia.

— Și asta, opină Ermil Coțescu foarte judicios, dar și o juvenilă veleitate de senzațional.

— Ceea ce înseamnă, replică Ioanide, că în timp ce dumneata citeai pe Pliniu și eu pe Vitruviu, copiii noștri devorau romane poliștiste.

XIII

Nu mult după aceasta, madam Ioanide trimise câteva rânduri arhitectului, rugându-l să treacă pe acasă, deoarece Tudorel se afla cam bolnav. Venind îndată, Ioanide află că Doru febricită în pat și avea o mină foarte sumbră, că numai cu mare trudă madam Ioanide izbutise a-i lua temperatura, descoperind 39 de grade, dar nu izbutise a afla ce are, pentru că Doru refuza cu încăpățănare să accepte un doctor, fie el Hergot, care îl îngrijise de când era mic. De aceea prezența lui Ioanide era absolut necesară. Arhitectul nu stătu mult la îndoială și chemă telefonic chiar un Coțescu, pe conferențiarul de patologie generală, cumnat cu Ermil și care era nu numai priceput, dar autoritar cu bolnavii recalcitranți. Ioanide, doctorul și madam Ioanide irupseră pe neașteptate în odaia lui Tudorel, care se săltă în pat cu o grimasă de suferință.

— Ce-i cu dumneata, stimabile, zise doctorul cu bonomie profesională, faci pe lăuza în pat?

Și cu dosul mâinii pipăi un obraz împurpurat al lui Tudorel.

— Puțină febră, constată conferențiarul scoțând un termometru din trusă; ia să luăm temperatura științific.

Și puse termometru la subsuoara bolnavului, așezându-se după aceea pe marginea patului în așteptarea scurgerii timpului reglementar.

— Ce să-i faci?... întreținu el conversația. Generație febrilă. Mâine omenirea o să aibă în mod normal 38 sau 39 de grade.

Statistici întreprinse în Occident, doamnă Ioanide, au dovedit că tendința temperaturii este de a depăși linia roșie de 37 de grade. (Apoi, scoțând termometrul.) Ia să vedem! Hm! 39 fără o linie. Nu-i mare lucru. Eu am făcut temperatura asta, de emoție, la examenul de neurologie. Scoate-ți cămașa, tinere!

— La această invitație așa de firească, Tudorel manifestă o rezistență inexplicabilă, aproape rea-voință. Avea pe el o cămașă de zi, subțire, cu care se vârase sub învelitoare, fără a pune pijamaua. Neputând găsi nici o scuză logică, Tudorel ridică din umeri cu ostilitate și cu privirile piezișe, mormăind numai:

— Nu pot, mi-e frig!

Doctorul reflectă puțin, pipăi cămașa, apoi, părând a ceda, zise:

— Cel puțin stai așa, mai la îndemână, musiu, să-ți fac auscultația. Cum vrei să te vindeci dacă nu știi ce ai?

Tudorel dovedi, cu condiția asta, mai multă bunăvoință și se așeză în capul oaselor. Doctorul îl ascultă la umeri, în spate, îl puse să respire adânc, apoi îl ascultă în dreptul inimii, cerându-i să-și oprească respirația, îl privi în cerul gurii, îi pipăi ganglionii pe la gât și sub maxila de jos.

— N-are absolut nimic la pulmonii, se miră doctorul, pare mai sănătos ca mine și ca dumneata. Ei, comedie! N-a avut vreodată crize de apendicită, greață, vărsături?

— Niciodată, pe cât știu, zise madam Ioanide.

— Îmi permiți, stimabile, întrebă doctorul cu ironie, să pipăi abdomenul dumitale? Sper că nu e tabu. Întinde-te pe spate, mai jos, mai jos, așa!

Trăgând plapuma, doctorul înfipse mâinile în părțile de jos ale abdomenului, încercând să surprindă dureri.

— Te doare când te apăs aici? Întrebă el.

— Nu.

— Nici nu poate să-l doară, ar sări în sus. Parcă te doare totuși undeva, de ce faci grimasa asta?

Conferențiarul mai reflectă puțin tactic și mereu în cea mai deplină bună dispoziție. Apoi comandă:

— Întoarce-te și pe spate, să văd, poate ai, Doamne ferește, vreo piatră la rinichi, deși nu e cazul la vârsta dumatăle.

La această invitație, Tudorel arată iar rea-voiență și-și netezi poalele cămășii spre a rămâne acoperit. Doctorul se prefăcu a-l pipăi sub coaste, apoi deodată, brusc, trase cămașa în sus și prinse cu mâna lui vânjoasă brațul lui Tudorel spre a împiedica pe bolnav să se miște. Spatele lui Tudorel era zebrat de niște dungii roșiatice, ca și când ar fi fost vopsit. Doctorul trase și chiloții în jos de pe fese, fără nici o jenă, revelând continuarea și mai clară a bizarului desen. Tudorel începu să geamă când doctorul îl palpă cu degetele și rămase așa, fără a încerca să se mai opună.

— Se vede treaba, doamnă Ioanide, că atunci când l-ai conceput pe tânărul dumatăle fiu ai văzut la Grădina zoologică o zebra. Altfel nu-mi explic această piele vărgată. Sau poate ai căzut pe scară?

Tudorel bombăni ceva ce semăna a confirmare.

— Nu-i exclus, zise madam Ioanide. Dă asta febră?

— Febra poate să vie din durere și din emoție. E ceva superficial.

Conferențiarul se mai uită de aproape la forma dungilor, făcu o strâmbătură din buze, apoi recomandă niște prișițe banale, o unsoare și aspirină și atâta tot, și făcu cu ochii părinților să iasă din cameră.

Jos în birou, Conțescu-doctorul se așeză comod într-un fotoliu, examină încăperea, zise «frumos», apoi, ca și amuzat, exprimă o simplă constatare:

— Bată-i norocul de tineri! Multe pozne fac!

— Cum a putut să cadă pe scară și unde, mă întreb? zise madam Ioanide.

— N-a căzut pe nici o scară, stimată doamnă, negă doctorul.

— Atunci temperatura de unde vine, interveni Ioanide, are vreo boală?

— N-are nici o boală. Cel mult comoție. E sănătos tun.

— Ei, doctore, mă ții în ghicitori, se impacientă Ioanide.

— Stimata dumatăle progenitură n-are trebuință de un doc-

tor, ci de un detectiv, ca în Sherlock Holmes. Știi cum citeam noi în bancă la școală fasciculele despre Banda Neagră? Broșurile acelea au făcut prozelești. Însă, apropo, ați pedepsit în vreun fel oarecare pe băiatul dumneavoastră?

— Ce vorbă! Cine se atinge de el?

— Ia, așa, o mică legitimă corecțiune, ca la copiii mici...

— Nici pomeneală!

— Așa cred și eu. Nu-mi închipui că marele nostru arhitect Ioanide (nu mai vorbesc de grațioasa sa doamnă) au bătut crunt cu frânghia udă la partea dorsală pe tânărul lor fiu.

— Bătut?

— Bătut cu frânghia udă! De acolo temperatura. În parte de durere, în parte din șoc nervos. Acesta e motivul pentru care nu voia să-și scoată cămașa.

— Băiatul acesta a apucat-o rău și pe o cale în care nu pot să-l urmăresc și să-l opresc. Ce pot să fac? Pedagogia mea vine în conflict cu forțe obscure ale societății. L-am scăpat din mâini.

— E foarte adevărat. Am și eu în familia mea doi zurbagii de felul acesta. De la ei am aflat un lucru care mă pune în măsură să stabilesc în cazul băiatului dumitale și diagnosticul social. După toate probabilitățile, a fost pedepsit.

— Cum așa? De cine? spuse doamna Ioanide.

— De tribunalul grupului conspirativ din care face parte, pentru că, vă spun sincer, am auzit că fiul dumneavoastră e membru în Mișcare.

— M-am convins și eu de asta, confirmă Ioanide.

— Ei bine, de curând i-am auzit pe junii mei amici de care îi vorbesc spunând într-un moment de indiscreție că unul dintre ei a fost flagelat pentru lipsă de grijă, nu-mi aduc aminte în ce; mânuirea documentelor, așa ceva. Despre cine vorbeau n-am aflat, dar acum bănuiesc că era vorba de pacientul meu. Nu-i exclus, desigur, să mai fie și alt justiciat, totuși forma bătăii nu lasă îndoială pentru mine că și în cazul de față e vorba de o astfel de pedeapsă.

— Să nu-l fi bătut la poliție! presupuse Ioanide, amintindu-și de agenți.

— Asta în cazul când ar fi fost arestat și ar fi lipsit multă vreme de acasă. Dar dacă a lipsit numai două-trei ore, înseamnă că s-a dus de bunăvoie la ședința de bătaie, a primit loviturile și s-a întors acasă emoționat, însă crescut în opinia colegilor săi de conspirație.

— Ce oroare! exclamă înspăimântată doamna Ioanide.

— Ne întoarcem la evul mediu, zise sarcastic Ioanide, și încă și mai rău. Atunci cel puțin se construiau catedrale.

Nici arhitectul, nici doamna Ioanide nu turburară pe Tudorel cu vreo aluzie la cauza veritabilă a rănilor, doamna Ioanide chiar, dimpotrivă, îi reproșă delicat că nu-i atent când merge pe scări, osândind obiceiul de a se repezi pe ele.

— Putea, adăugă ea, să și se întâmple ceva și mai rău, să-ți frângi șira spinării.

Astfel, un alibi fu improvizat cu gingășie pentru cazul lui Tudorel, care scăpă de umilință.

În schimb, Ioanide avu un colocviu cu Pica.

— Ascultă, Pica, zise el, dă-mi o mână de ajutor. Ce se petrece în casa noastră mă pune pe gânduri.

— S-a întâmplat ceva rău? Întrebă fata, cam emoționată.

— Ei, parcă nu știi?... Doru al tău...

— Doru n-are nimic grav, nu trebuie să te sperii. Azi e bine.

— Nu asta, răspuse Ioanide făcând un gest vehement. Apoi se potoli și veni mai aproape de Pica. Doru al dumitale a fost bătut cu frânghia udă acolo la bandele alea de haiduci pe care le frecvențați amândoi.

Pica, roșindu-se, lăsă capul în jos și șopti doar:

— Eu nu frecventez.

— Tu nu frecventezi, să zicem, totuși ai de-a face cu ei. Am mereu încredere în cinstea, în nobleța firii tale, Pica, fiindcă nu-mi închipui că am produs monștri. Ce zici de un june care e bătut cu frânghia udă?

— Te asigur, tată, că n-a suferit nimic grav. Te neliniștești degeaba. Copilării de-ale lor, pe care eu nu le înțeleg...

— Știi că ai haz, Pica? Crezi tu că mă turbur fiindcă a suferit din cauza bății? Eu mă sperii de voința lui de a se

supune biciului. De am fi în Sparta antică și am sta pe ideea de patrie, aș pricepe. Eu însă te întreb: pentru ce această disciplină feroce? Ce urmăresc?

Pica tăcu stânjenită.

— Întrebarea capitală este, reluă Ioanide firul dialogului, pentru ce a fost pedepsit? Ce zici tu, Pica?

Fata își mușcă doar buzele, dar vorbele intenționate se înțelegeau: «Nu știi!» Atunci arhitectul o prinse puternic de umeri și o scutură nu fără gingășie, pironind cu ochii lui albaștri ochii opalini ai fetei.

— Nu se poate să nu știi tu! Spune-mi!

— Tată, eu nu mă amestec în treburile lor, nici nu mă pricep, am credința că ei nu fac nimic rău.

— Așa socotești tu. Atunci de ce să nu-mi spui?

— Nu știi dacă e bine, dacă e frumos. Ei țin toți la păstrarea secretelor, e abaterea cea mai gravă în morala lor.

— Deci Doru a fost bătut pentru că a trădat un secret.

— Tată, imploră Pica cu fața în palme, te rog să nu spui la nimeni! Dă-mi cuvântul tău!

— N-avea nici o grijă.

— O indiscreție poate să pricinuiască rău cuiva. Nu am nici o idee de importanța acestor lucruri.

Ioanide mângâie părul Pichii.

— Nu te teme de nimic.

— Nici nu știi mare lucru. Din ce-am auzit reiese că Doru n-a păzit cu destulă atenție hârtii care au fost citite de alții, aflând astfel o adresă pe o stradelă și un loc unde se ridică niște fonduri. Nu pot să spun mai mult, tată, iartă-mă!

— Nici nu trebuie. Restul îl știu eu. Tot ce pot să-ți spun și eu este că fondurile provin cu siguranță de la o putere străină, care, lucrul e de la sine înțeles, nu moare de dragoste pentru noi. E, cum s-ar spune, puțină trădare la mijloc, sau, mai eufemistic, presiune din afară, cumpărarea spiritelor. Tudorel, aproape un copil, vârat în porcăria asta! Iar tu, mai mult sau mai puțin...

— Poate că exagerezi și tu, tată. Nu am deloc impresia că ei voiesc ceva rău. Sunt dezinteresați, bravi și vorbesc despre

viitorul țării ca cei mai buni români. Au mai fost și înainte în istoria țării mișcări, considerate la început trădătoare, care însă au fost patriotice.

— Prin urmare, tu îi crezi patrioți.

— Dacă n-aș crede asta, n-aș putea sta de vorbă cu vreunul din ei...

— Pica, ascultă-mă pe mine, e posibil ca ei să-și închipuie că sunt patrioți, altfel nici n-aș mai încerca să-l vindec moralmente pe Doru. Dar niște adolescenți mânați de elemente suspecte și cu bani străini nu pot să aibă noțiunea clară a intereselor țării. În 1848, revoluționarii voiau unitatea și democrația, acum însă, când avem un stat unitar, ce putem visa cu ajutorul unei puteri străine, care ajută revizionismul? Avem de-a face cu o mafie a destrămării, lucrurile nici nu se mai ascund. Tu ce zici?

— Când aș ști, tată, că ar fi adevărat ce spui tu, aș renunța la cele mai scumpe sentimente.

— E adevărat!

— Tu îți prea mult la noi, poate exagerezi. Tu, tată, trăiești în lumea imaginației, ca toți creatorii, și te înspăimânți de viața de toate zilele.

— Imaginația, iubita mea fiică, este organul prin care oamenii ce se ridică deasupra vulgului văd mișcările fundamentale ale vieții. Dar să lăsăm asta. Eu, Pica, aprob tot ce faci tu, dar cer de la afecția ta să nu faci nimic înainte de a-mi spune și mie.

— Bine! zise Pica zâmbind și sărută deodată pe Ioanide pe amândoi obrazii, plecând apoi din birou.

«Freud, medita arhitectul umblând cu mâinile la spate prin odaie, este un mare dobitoc. Nu totul este libido. Ioana, Sultana făcând același gest n-au nici o analogie cu Pica. O fiică sărutând pe tată-său îl răpește de pe solul fiziologiei, aducându-l la sentimentul de gravitate paternă.»

Analizând revelațiile Pichii, Ioanide ajunsese la concluzia că adresa cu număr intruabil a lui Tudorel nu era o simplă impostură juvenilă de dragul misteriosului. Tudorel lucra după

indicații bine cugetate, altfel n-ar fi fost pedepsit că divulgase adresa. Din moment ce casa cu numărul indicat nu exista, ce rost avea ficțiunea? Ioanide deduse adevărul din dimensiunea minimă a străzii reduse la câteva numere numai pe o parte a ei, cealaltă fiind reprezentată de gardul bisericii. Prezența unor persoane suspecte de la Siguranță ar fi fost îndată semnalată în cazul când adresa ar fi fost interceptată și locatarul în chestiune filat. Agentul secret ar fi fost nevoit să întrebe într-una din puținele case de pe stradă negăsind numărul 35, și astfel ar fi fost filat la rândul-i. Asta însemna că un observator al Mișcării cu totul nepasibil de urmărire legală locuia în una din aceste curți, gata de a surprinde pe acela care ar fi întrebat de bizarul pentru partea locului număr 35. Acela era indiciul sigur că poliția avea informații precise. Patrularea agenților prin fața casei lui Ioanide, în mod așa de lipsit de orice jenă, nu părea să aibă în vedere pe Tudorel, ci probabil pe Gavrilcea, și scopul supravegherii era, după toate probabilitățile, acela de a verifica dacă nu cumva în casa lui Ioanide se țin în secret întruniri, sau în fine de a speria pe Tudorel și pe Gavrilcea și a-i sili astfel să se ascundă în altă parte, dând puțința de a descoperi acel loc. Un fapt ce apărea bizar la prima vedere era acela că membrii Mișcării nu făceau nici un mister, îndrăznind chiar a improviza unele manifestații mai mult sau mai puțin discrete, având relații cvasi publice cu oameni politici notorii. Exista prin urmare o inițiativă mai ocultă, încredințată unor membri conspirativi și care solicita interesul deosebit al autorităților prin natura ei pernicioasă. «În ce drăcii era vârat Tudorel?» se întreba Ioanide, căruia îi trecu prin cap gândul de a-l trimite în străinătate. Din nefericire, om imprudent, nu avea bani și viitorul i se arăta foarte turbure.

Arhitectul se întâlnește cu Dan Bogdan, care, extrem de rigid și cu ironia lui specifică pe față, îl vesti că are a-i comunica o chestiune foarte serioasă. Cum amândoi se aflau în preajma Universității, Dan Bogdan, profesor la științe, îl pofti pe arhitect în cabinetul lui seminarial. Trebuie neapărat lămurit că în ultima vreme Dan Bogdan devenise antipatic studenților și din-

tr-o tabără și din alta. El, Panait Suflețel și Andrei Gulimănescu alcătuiau o trinitate cu câteva note comune, cu toată disparitatea caracterelor, și Smărăndache îi poreclise «Cei trei Dioscuri», dată fiind inseparabilitatea lor. Câteșitrei sufereau moralmente dacă într-o schimbare de regim nu obțineau un avantaj oricât de mic. Asta îi deosebea de Hagienuş, care era ceva mai dezinteresat, mulțumindu-se să-și apere liniștea, singurul lui deziderat veritabil. Nu toți trei luau exact aceeași atitudine publică, dar ședeau laolaltă pe o linie sumară și păstrau comunicațiile între ei solidari. Astfel, în privința Mișcării luară la început o poziție de ostilitate violentă, fiindcă li se părea că aceasta este calea istorică pe care o vor apuca lucrurile și totodată și dintr-un sentiment sincer de oroare împotriva brutalității. Era însă o deosebire de manifestare între ei. Suflețel se agita furibund, clamând contra «oamenilor cavernelor», zburându-și părul cu mâinile, bulbucând ochii ca sub impresia teroarei. Dar asta numai la colțuri de stradă pustii sau între patru ziduri. De asemeni Gulimănescu, într-un stil mai potolit. Dan Bogdan însă, care când îmbrățișa o convingere cu încetul o păstra cu oarecare tenacitate, dimpotrivă, își destăinuia antipatia pe față, nu clamoros, însă într-un fel de aluzii mușcătoare și cu sarcasmul lui echivoc. Se pretindea chiar că face dificultăți la examene studenților pe care îi bănuiește a avea simpatii pentru Mișcare. În ciuda acestei dârzenii aparente, Dan Bogdan era fricos și oportunist, și când cineva îi demonstra cu multe argumente că cel puțin temporar Mișcarea avea șanse de a izbuti, Bogdan îl privea ironic, ceea ce însemna de fapt că medita cu dificultate la această ipoteză. Spasmul lui interior de idei, provenit dintr-un proces intelectual lent, îl determina să facă, în timp ce persifla Mișcarea, declarații necerute de nimeni că respectă cultura germană și înțelege aspirațiile poporului german. Culmea, Bogdan era căsătorit cu o austriacă. Astfel se explica iritația tinerilor de toate nuanțele. Dan Bogdan voia să facă pe subtilul cu o minte lipsită de spontaneitate. Rezultatul fu supărător. Dan Bogdan, om mai degrabă inofensiv și obscur, se trezi atacat

violent în gazetele politice de toate culorile, primi amenințări anonime și fu notat ca un dușman implacabil și periculos al Mișcării (ceea ce nu era în realitate). Indignarea provocată de amenințări și mai ales încăpățânarea congenitală îl împinseră să joace cu mai multă tenacitate rolul de moralizator. Obsesia lui Dan Bogdan era de a fi un om obiectiv, fiind în realitate numai un sucit. Astfel, continuându-și din ce în ce mai strident sarcasmele contra Mișcării, semnă un protest împotriva judecării unui student din Mișcare, arestat pentru violențe de resortul codului penal. Dan Bogdan deveni odios tuturor, într-o epocă de mare surescitare a spiritelor, și purtarea lui fu considerată de cei mai calmi ca fiind cel puțin haotică și provocatoare. Spre nenorocul lui, Dan Bogdan era aprobat frenetic de Suflețel și de Gulimănescu, care însă ei înșiși se fereau de manifestări deschise. Aceste circumstanțe agravară ironia permanentă de indecizie de pe fața lui Dan Bogdan, a cărui fizionomie suferea de la o vreme de un sarcasm cronic. Cu acest *facies* intră Bogdan în colocviu cu Ioanide.

— Am să-ți spun, zise el, un lucru cam supărător. Te rog să nu mi-o iei în nume de rău.

— Mă rog...

— Cred că e datoria mea să te previn, ca să poți lua măsuri din vreme.

Ioanide făcu un gest de agasare. Într-adevăr, îl supără întârzierea inutilă cu care Bogdan ataca chestiunea și aerul pedagogic insuportabil.

— Poate că știi că am primit amenințări. Acum lucrurile merg mai departe, sunt urmărit pe stradă de o ceată.

Și Dan Bogdan nară cum figuri suspecte îl pândesc de câtăva vreme la întoarcerea sa acasă pe o stradă dosnică într-un cartier cam pustiu. De câteva ori, ca să evite orice accident, a luat trăsura. Deunăzi însă, negăsind nici un vehicul, a fost nevoit să vină pe jos. La o răspântie din apropierea casei sale, au ieșit din umbră, din direcții opuse, câțiva indivizi cu pălăria trasă pe ochi, care au încercat să-l înconjoare din toate părțile.

Din întâmplare, becurile electrice de pe stradă s-au aprins brusc de la uzină și agresorii au întors spatele în grabă.

— Dacă continuă așa, o să fiu nevoit să mă mut, măcar provizoriu, încheie Dan Bogdan.

Ioanide își arată dezgustul său pentru astfel de moravuri și întrebă pe Bogdan ce avea să-i spună personal, fiindcă înțelesese că deține informații care îl privesc.

Dan Bogdan își dezvoltă ironia supărătoare (cu totul mecanică) de pe față.

— Am avut sentimentul, te rog din nou să nu te superi, că unul din ei era băiatul dumitale.

— Ești sigur?

— Nu pot să fiu sigur, zise Bogdan cu obiectivitatea lui ostentativă, poate că nici nu era el. L-am văzut de mult, ce-i drept, și mi-a rămas întipărită figura lui. Seamănă puțin cu dumneata. Tot ce pot să spun este că îndată ce i-am zărit fața — fiind singurul care a întors capul — am rămas izbit ca de o fizionomie cunoscută. Acasă mi-am adus aminte de băiatul dumitale.

— Orice e posibil azi, recunosc amar Ioanide. Esențial ar fi să știm precis dacă era el. Altfel...

— Vezi, adăugă Bogdan, devenind și mai sarcastic (în fond cu intenția binevoitoare de a da fizicului său un aspect crușător), că se afirmă cum că băiatul dumitale este amestecat în Mișcare. De aceea am făcut asociația.

În sinea lui, Ioanide găsi raționamentul lui Bogdan foarte corect, iar instinctul îi spunea că Tudorel e capabil de orice. Afectat și cu sentimentul dezarmării, scutură din umeri.

— De-ar fi așa, tot ce pot să-ți spun este că trebuie să iei măsurile cuvenite și să înștiințezi poliția.

— Totuși, insistă cu aer de reproș Bogdan, e bine ca și dumneata să iei măsuri.

— Ce măsuri vrei să iau? Să închid un tânăr major în casă? Și mai întâi dă-mi voie să te întreb: Ai copii?

— Nu.

— Atunci e greu să ne înțelegem. Și mai e și altceva, iubite domnule Bogdan: sunt ca o găină care a clocit ouă de

rață, stau pe mal și nu pot să urmăresc bobocii pe apă. Generația nouă s-a deplasat în alt element, pentru care oameni ca mine și ca dumneata n-au organe de respirație.

— Ar fi bine totuși... mai voi Dan Bogdan să plaseze un sfat.

Însă Ioanide se pretextă grăbit și ieși pe ușă. Mergând îngândurat, arhitectul se trezi în campamentul lui cu Ioana, deși avusese intenția de a se întoarce acasă. I se născuse o a doua abitudine din distracție. Cu toate acestea, simți falsitatea condiției sale și de aceea viziunea lui din cuprinsul acestui spațiu fu alterată, circumstanță ce poate să explice parțial purtarea lui ulterioară. Pe la vremea prânzului, Indolenta chemă la masă pe Ioanide, foarte absorbit în planșele lui, pierdut în meditațiile sale liniare. Când ridică planurile unei construcții devenea absent din lume și mai ales mut. Mușenia zâmbitoare și evazivă era nota lui particulară și, dacă vreți, patologică, pe care madam Ioanide i-o cunoștea și menaja. Nu însă și Indolenta. Așadar, fără să răspundă, Ioanide se uită distrat la Ioana, contemplându-i trupul cu oasele mari antice, bărbia și buzele puternice, rotunde, ca de piatră, fără obezitate, privirile moi, uneori (observase arhitectul) teribil de placide. Indolenta nu era o femeie fără inteligență, dar era femeie și manifesta adesea în ochi o incomprehensiune mirată pentru ciudățeniile lui Ioanide.

— Poftim la masă! zise Ioana și porni, legănându-și șoldurile statuare, spre sufrageria învecinată, unde servitoarea adusese mâncarea, așezată acum pe *réchaud*.

Arhitectul făcu un gest evaziv cu mâna, care însă în limbajul lui însemna: «Sunt în delirul facerii, mă absentez!» În astfel de împrejurări, madam Ioanide nu insistă. Pe o masă alăturată, ea sau servitoarea aducea o tavă cu mâncare. Dacă mâncarea se răcea era reîncălzită și, dacă și așa rămânea neatinsă, era înlocuită cu alimente mai ușoare. Arhitectul ridică automat mâna în timpul lucrului și mânca fără a prive ce mănâncă, laconic și chiar ursuz și mut, până ce ieșea din extazul lui și redevenea sociabil. Indolenta așteptă puțin în sufragerie, mai strigă o dată: «Nu vii la masă?», apoi începu să mănânce singură. Arhitectul, cu totul preocupat, nu dădu

nici o atenție faptului și nu remarcă deocamdată schimbările de mecanism din existența sa casnică. Dar pe la orele cinci, ridicând instinctiv mâna spre a căuta un pahar cu apă, se trezi puțin din absența lui și constată că în vecinătatea sa nu se afla nimic comestibil sau ingurgitabil. Fu cam șocat că până la această oră nimeni nu insistase pe lângă el să mănânce. Se plimbă puțin prin odaie cu mâinile la spate, aruncă ochii spre dormitorul improvizat, a cărui ușă era deschisă, și zări pe Indolenta tolănită pe divan, cu un aer cam indispus.

— De ce n-ai venit la masă? Întrebă ea.

Arhitectul se afla cuprins din nou de planurile lui și, fire extrem de subtilă și chiar sofistică în delicateță, nu găsi nici un cuvânt de răspuns. Ar fi trebuit să spună: «Dar n-ai văzut că sunt ocupat? Nu puteai să pui să mi se dea ceva?» Ideea nu și-o exprimă, de frică de a nu jigni, silindu-se să creadă că vina este a lui, că oferta se făcuse, dar n-a observat-o. Ridică deci din umeri, zâmbind cu evaziune, și se întoarse repede la proiectele lui. Adâncit în lucru, abia auzi pe Indolenta pe la opt seara:

— Masa e gata, vii sau nu vii?

Întrebarea i se păru cam prea autoritară, având în vedere că Ioanide se afla oarecum pe teritoriu străin. Obosit și chiar înfometat, devenit mizantrop din cauza afacerii Doru, crezu a vedea în liniile umbrite de noapte ale cântăreței de operă o brutalitate inedită. Surpriza dădu gestului său de preocupare o traiectorie mai iritată și gurii o bolboroseală ininteligibilă. Minte sa, obișnuită cu gingășiile, începu să vadă catastrofe. Indolenta trecu în sufragerie, de unde îi mai strigă un ultimatum:

— Se răcește mâncarea, ce faci?

Arhitectul se aștepta să i se spună: «Văd că ești ocupat, să-ți aduc acolo masa?»

Indolenta nu intuia situația, lucru de altfel și greu fără o lungă experiență. De data asta arhitectul tăcu, fiindcă era jignit, precum și din frica de a nu se exprima brutal. Femeia

începu să mânuiască tacâmurile și loanide auzi, atins până în adâncul sufletului, sonoritatea cuțitului și furculiței. Indolenta, plictisită și renunțând a analiza cazul, mânca. Arhitectul, om inteligent, nu putu să nu observe comicul împrejurării. Ar fi putut curma scena intrând pur și simplu în sufragerie. Însă amorul propriu, curiozitatea psihologică de a vedea până unde merge insensibilitatea Indolentei îl opri. Speră într-un minim de gingășie. De altfel, acum loanide trecea printr-o criză de entuziasm pentru madam loanide, după obiceiul care-l făcea ca atunci când era cu o femeie să tânjească după cea pe care o părăsise. Prin urmare judeca pe loana cu prevențiune. Aceasta, spera el, după ce ar fi terminat masa, i-ar fi adus și lui ceva de mâncare, sau cel puțin s-ar fi apropiat gentilă de el și, luându-l de braț, l-ar fi îmbiat să meargă în sufragerie, sau, în fine, cu o sărutare, i-ar fi spus: «Azi ai fost indispus sau ocupat. N-ai mâncat. Dă-mi voie să-ți aduc ceva!»

Dar, vai, Indolenta nu făcu nici un astfel de gest. Ieșind din sala de mâncare, zise:

— Ți-am pus mâncarea în bufet! (Exista unul, fixat în sistemul de boaserie.)

Notificarea i se păru lui loanide teribil de nedelicată și autoritară. Înciudat, lăsă capul în jos. De câteva ori foamea îl îndemnă să meargă să mănânce, dar gestul de a deschide bufetul, de a se supune ordinelor Indolentei, de a da o reprezentăție de înfrângere îl indigna. Cum, nu i se datora nici o deferență, n-avea dreptul de a fi un obiect de atenție din partea unei femei care pretindea a-l iubi? Îi veni un moment ideea, spre a lichida odată incidentul, să cheme servitoarea, care umbla prin sufragerie, strângând, să-i aducă ceva în odaia de lucru. Avu impresia că servitoarea interpreta incidentul ca o ceartă. Nu voi să suporte privirile ei stupide de înțelegere. Gustul de lucru îi pierise cu desăvârșire. Iritat, merse și se plimbă prin curte. Când se întoarse, Indolenta dormea cu fața spre perete pe largul divan și scotea pe nări un imperceptibil sforăit, care lui loanide, nevrozat, i se păru înspăimântător. Dezbrăcându-se, se culcă și adormi. A doua

zi dimineața, când se sculă, era singur pe divan. Asta-l făcu să-și aducă aminte de întâmplare. Cum, Indolenta nu vine măcar dimineața să-i spună un cuvânt bun? De obicei cafeaua cu lapte i se aducea la pat. De astă dată ea îl aștepta în sufragerie, rece. Indolenta, fără intenții rele, din obtuzitate psihologică, nu voia să exacerbeze un om «supărat». Arhitectul deveni brusc misogin, făcu asupra Indolentei un examen moral amar, exagerând din exces de fineță insensibilitatea femeii. Nu se atinse de cafeaua cu lapte rece, iar spre douăsprezece, ca să evite privirile servitoarei la masă, coborî în stradă, cu gândul de a merge la un restaurant apropiat. Chiar pusese piciorul în pragul localului, când Gulimănescu îl acostă:

— Hei, mănânci la restaurant? Singur?

Spre a nu lăsa să se creadă că e certat cu madam Ioanide, bâigui scuza că voise numai să caute pe cineva și se întoarse la pseudodomiciliul său. Aci, înfometat, simți nevoia imperioasă de a bea măcar un pahar de apă. Însă Indolenta ședea pe divan, cu ușa deschisă, cu un aer de incomprehensiune totală. A bea apă i se păru lui Ioanide a însemna: «Mi-e foame, mă predau!» și nu bău. Obosit, se lăsă pe pat și adormi scuturat de frigurile anemiei. Când se sculă, Indolenta ședea încă la masă, cu fața în farfuria din care mâncase, cu capul în mâini. Anomalia purtării lui Ioanide o puse pe gânduri, în cele din urmă, ideea care i se fixase în minte era că arhitectul avea «evident» o nouă relație. Ioanide se dădu jos pe scara de serviciu și plecă drept acasă, unde rugă pe madam Ioanide să-i facă un ceai cu rom mult. După ce-l bău, se culcă în patul lui auster, împreună cu câinele Ștolț. Astfel se sfârși aventura lui amoroasă cu Indolenta.

XIV

Printr-o întâmplare, Dan Bogdan și Andrei Gulimănescu locuiau alături, pe aceeași stradă, în două imobile absolut identice. Casele fuseseră ale socrilor lui Gulimănescu și intraseră în dota soției acestuia. Pe urmă soții Gulimănescu

vânduseră lui Dan Bogdan imobilul dublet, fiindu-le cu totul incomodă folosirea lui, din cauza separației totale. Deși pe o stradă cu totul dosnică, casele, cu etaj, aveau amploare și se semnalau prin particularitatea că posedau fiecare, în afară de o intrare interioară prin curți, ce ducea la parter și etaj, câte o intrare prin față, direct din stradă, pe câte două trepte de piatră în adâncimea zidului. Apartamentele de la parter din stradă, deși comunicante cu restul, puteau fi separate prin condamnarea unei uși. În ce scop anume făcuse socrul lui Gulimănescu această dispoziție, nu se știe. Probabil avusese în vedere o posibilă destinare a părților din stradă ale parterelor unor eventuale birouri. Camerele erau așa de mari, încât nici Dan Bogdan, nici Gulimănescu nu le locuiau, iar cel din urmă făcuse jos depozit de cărți de importanță secundară. Aceste localuri încăpătoare și în cartier puțin bătător la ochi căzură în atenția Mișcării ca sedii de reuniune acoperite, într-un timp când activitatea ei era stânjenită. Purtarea lui Dan Bogdan întârzie decizia de a face vreo tatonare, și numai Panait Suflețel află de chestiune (fără să spună de unde și cu ce prilej) și o comunică misterios celor doi pe când se aflau în biblioteca lui Gulimănescu, consultându-se asupra amenințărilor primite de Dan Bogdan.

— Mișcarea vrea să închirieze unul din partere, șopti el privind precaut spre uși și ferestre, fără nici o nevoie.

— Da? se miră sarcastic Dan Bogdan. Aș vrea s-o văd și p-asta!

— Cine ți-a spus? Imposibil! sări Gulimănescu, foarte crispat la față, ca-ntotdeauna când o preocupare puternică punea stăpânire pe sufletul lui.

— Vasăzică, observă ironic Dan Bogdan, pe de o parte ne amenință, pe de alta ne solicită localuri.

— Și ce pot să dea ei? interveni juridic Gulimănescu. Nu reprezintă o persoană morală, ca să ai cu cine sta de vorbă și face un contract.

— Nu închiriază în numele lor, explică Suflețel. Contractul îl face...

Suflețul se temu să spună numele persoanei contractante, părându-i-se teribil, și-l șopti pe rând în ureche la fiecare din cei doi, apoi, sărind drept în mijlocul odăii, cu mâinile înfipite în păr, defini situația paroxistic:

— Bestiile apocaliptice! Mitraliera sau banii! Nu-i altă scăpare. Au să ne cumpere tot cu forța. Ce, poți să te împotrivești?

— Bineînțeles, zise Gulimănescu căutând a adânci chestiunea, dacă ar exista o ofertă serioasă ar fi nedelicat să o respingi fără vreun motiv. Însă n-am primit nimic.

— Mi-a spus mie, insistă Suflețul. Gulimănescu râse ca oricare altul la asemenea naivitate.

— Asta e nostim! Cu cine să stăm de vorbă?

— Gaittany, zise Suflețul, Gaittany știe chestia.

Suflețul interpreta lucrurile după concepția lui de viață. Dacă ar fi fost în situația lui Dan Bogdan sau a lui Gulimănescu, el s-ar fi dat peste cap să închirieze casa cât mai avantajos, cu sentimentul sincer că refuzând s-ar fi expus unei primejdii mortale. Prea departe de mentalitatea lui nu erau nici Bogdan, nici Gulimănescu, oameni fără percepția superioară a evenimentelor, împinși de o instinctivă dorință de avere. Casa lui Gulimănescu, profesor la Facultatea de Drept, era plină de cărți, pe care le cumpăra din sentimentul obligației profesionale, fiind de altfel un asiduu cititor. Însă Gulimănescu citea cărțile precum citec alții gazetele, satisfacția lui veritabilă era în direcția familiei, a gospodăriei. Gulimănescu arăta cu plăcere prietenilor colecția de pahare de cristal, porțelanele de Saxa și de Sèvres, câteva vase autentic chinezești, apoi pe cei doi băiețași ai săi, în fine, două pisici siameze, iar în curte cocoșul și găinile Rhodes Island și de Brahmaputra. Originar de la țară, Gulimănescu savura formele superioare ale confortului, și calitatea de «profesor» cheltuia toate aspirațiile lui. Casa lui Dan Bogdan era mai simplistă sub raportul rafinamentului, tensiunea lui Bogdan mergea în direcția ajutorii rudelor imediate. Sugestia lui Suflețul fu primită deci cu o curiozitate secretă și cu indiferență exterioară. Pe Dan Bogdan, om cu raționamentul lent, îl supăra

dezacordul între interesul propunerii și antipatia lui momentană pentru Mișcare. Gulimănescu trecea numai prin îndoieli asupra desfășurării evenimentelor. De aceea îndreptă convorbirea în această direcție:

— Afacerea e complicată. Dacă Mișcarea eșuează, ne putem compromite.

— Eu am auzit, observă Dan Bogdan cu râsul său ieșit din sforțarea de a căpăta o convingere, că Pomponescu intră totuși în guvern.

— Ei, și atunci?... se întrebă Gulimănescu.

Informația lui Suflețel fu scoasă deocamdată din discuție, ca o vorbă fără substrat solid și aparent uitată. În realitate, fiecare, separat, medita la posibila ofertă care le convenea, bănuind o bună chirie și un fel de protecție din partea Mișcării. Mai greoi, Dan Bogdan consumă mai mult timp înainte de a se decide. Gulimănescu însă, după un sumar examen al problemei, ridică receptorul aproape îndată ce plecă Dan Bogdan.

— Mi s-a spus că ar fi cineva amator să închirieze parterul casei mele, telefonă el lui Gaittany.

— Domnule, așa mi s-a spus! răspunse acela, ultraamabil ca de obicei și declinând orice amestec personal. (De fapt servea numai ca intermediar amator, culegând mulțumiri din ambele părți în caz de succes; Gaittany mai făcea asta din pură nevoie de a se afla în toate misterele, de a obliga pe toată lumea și fiindcă de fapt era în raporturi cu toți.) Dacă crezi, te pun în legătură.

— Aș fi curios, spuse Gulimănescu cu aviditatea de a o lua înaintea lui Dan Bogdan.

Gaittany ceru permisiunea să închidă telefonul, spre a se informa, apoi reveni după câteva momente.

— Domnule, zise, am vorbit și sunt dispuși cu plăcere să intre în tratative. Dorești să comunici?

— Cu cine?

— Cu Hangerliu, el se ocupă cu afacerea asta.

Gulimănescu acceptă și convorbi telefonic cu Hangerliu, de la care află că localul l-ar fi închiriat o *Deutsche*

Buchhandlung, un depozit de cărți nemțești, contractul făcându-se cu o reprezentanță străină. Hangerliu lăsa a se înțelege că în depozit urma a se ține reuniuni ale iubitorilor de cultură germană, nu chiar membri ai Mișcării, permiterea lor intrând în condițiile pactului. Se conveni ca Hangerliu să transmită mai departe consimțirea lui Gulimănescu.

Abia cu două zile mai târziu și sub sugestia insistentă a soției sale austriace, Dan Bogdan se hotărî și el să ia informații de la Gaittany. Acesta avu o clipă de ezitare, dat fiind că-i telefonase înainte Gulimănescu, dar, om de lume discret, nevoind să indispună personal pe Dan Bogdan, își puse în funcție afabilitatea cu un spor pentru a acoperi scepticismul.

— Într-adevăr, repetă el aproape identic convorbirea cu Gulimănescu, așa mi s-a spus. Dacă dorești, te pun în contact.

Când auzi numele lui Hangerliu, Bogdan ezită și se mulțumi cu numărul de telefon. Cu toate astea, nu renunță a se informa și puse pe soția sa să vorbească cu Hangerliu. Acesta, auzind de Dan Bogdan, încercă și el incertitudini, justificate de conflictul între Bogdan și Mișcare, nu mai puțin în considerație pentru naționalitatea interlocutoarei și, fiind și el un monden, o trimise mai departe, dându-i numărul de telefon și adresa exactă a amatorului formal. Soția lui Bogdan, tenace, merse până la capăt și avu o întrevedere cu personajul german repartizat la această chestiune și care promise a veni să vadă casa într-o anume zi.

Dan Bogdan, Gulimănescu și Suflețel — cei trei Dioscuri într-un cuvânt — erau solidari între ei, nu însă până acolo încât să nu se concureze din umbră. Fiind din nou împreună cu Dan Bogdan, Gulimănescu aduse din nou vorba de ofertă.

— Îmi vine să cred, spuse el fără a mărturisi convorbirile cu Gaittany și Hangerliu, că nu e nimic serios în afacerea cu casa, de care vorbea Suflețel. N-am primit până acum nici o propunere.

Gulimănescu se gândea la promisiunea că va obține în curând un mesaj. Dan Bogdan făcu fizionomia lui ironică. Un sentiment de cinste îl îndemna să mărturisească adevărul, îl împiedica încetineala voinței. De aceea nu scoase o vorbă,

deși știa că îl așteaptă chiar în acea zi la ora două pe reprezentant. Printr-un accident, se întâmplă să se găsească în casa lui Gulimănescu în momentul chiar când acesta era vestit de același reprezentant.

Gulimănescu ridică receptorul, de față fiind și Dan Bogdan, și, aflând despre ce e vorba, se feri în răspuns de orice precizie de natură a da de bănuț.

— La două? Perfect!

Atâta spuse și, punând receptorul la loc pe furcă, reluă convorbirea cu Dan Bogdan pe alte teme, ca și când la telefon vorbise despre lucruri complet străine de preocupările comune ale amândurora. Dan Bogdan și Gulimănescu se mințeau reciproc. La ora două apăru reprezentantul german, care vorbea totuși suficient românește, însoțit de Tudorel Ioanide, indiciu că localul se închiria în realitate pentru Mișcare. Cei doi intrară întâi la Dan Bogdan, probabil spre a-și face o idee de similitudinea sau diferența dintre cele două apartamente, de acolo foarte repede trecură alături la Gulimănescu, fără a fi văzuți de Dan Bogdan, din cauză că locuințele se sprijineau spate în spate, una fiind replica întoarsă a celeilalte. La Gulimănescu șezură mai îndelung, își făcură unele proiecte și trecură în birou chiar la tratative cu privire la contract. Reprezentantul oferi din proprie inițiativă o chirie disproporționat de mare față de valoarea localului, la care Gulimănescu, lacom, mai reclamă un mic spor, ceea ce i se făgădui. Dacă Ioanide ar fi asistat la aceste pertractări, ar fi ghicit îndată că generozitatea ofertei era în spiritul punctului cinci din raportul lui Vlădulescu: «...e sensibil pe latura pecuniară?» În puțină vreme, contractul fu încheiat și într-o bună zi, Dan Bogdan, care nu mai avusese nici o știre întrucât îl privea, fu izbit de o firmă scrisă într-o caligrafie gotică deasupra fațadei de la stradă a lui Gulimănescu: «*Deutsche Buchhandlung*». Ciuda lui fu foarte mare, nemanifestându-se decât printr-o privire lung ironică față de Gulimănescu, pe care însă nu-l blamă, întrucât el însuși lucrase secret, întâmpinând doar un insucces. Fără a mărturisi că încercase și el a închiria apartamentul lui, feliicită

pe Gulimănescu și-l apără fața de insinuările altora (de acord aci cu Suflețel), întărind întocmai justificarea aceluia când era acuzat a se fi dat de partea Mișcării, oferindu-le un local:

— Ce legătură este între una și alta? A închiriat omul casa pentru o librărie.

Gulimănescu credea sincer în această formulă și veștejea din ce în ce mai violent Mișcarea, cu grija de a nu fi auzit de persoane străine cercului său. Nu tot astfel făcea Dan Bogdan, influențat de frenezia prudentă a lui Suflețel și Gulimănescu și jignit că fusese eliminat în afacerea cu închirierea. De unde imprudență de limbaj. Toate aceste frământări meschine ar fi fost inofensive dacă viața ar fi urmat să decurgă monotonă și provincială, așa cum o trăise până atunci Hagienuş, Suflețel, Dan Bogdan și ceilalți. Dar îi pândea un ciclon înspăimântător.

Nu este inutil a ne face o idee de modul de existență al celor trei Dioscuri. Panait Suflețel sculându-se dimineața nu se îmbrăca îndată, ci ședea în pat sau umbra în odaia foarte încălzită de o sobă de teracotă imensă, și el în cămașă de noapte, însă de o pânză țărănească de o grosime nemaipomenită (în timp ce a lui Hagienuş era de borangic și largă ca un talar). În așteptarea laptelui, Suflețel scotea câte un text grec sau latin, de obicei Theocrit, Virgiliu, Propertiu, și recita câteva versuri cu glas tare. Întotdeauna, pe măsura de lângă pat, Suflețel avea câte-un volum de sinteză critică despre literaturile clasice, precum Karl Heinemann: *Dichtung der Römer*¹ și *Dichtung der Griechen*², sau Haecker: *Vergil, Vater des Abendlandes*³. Lecturile și interpretările le făcea soției sale Aurora, și chiar și mamei sale, care amândouă îl ascultau cu cel mai mare interes. De pildă, când Aurora intra cu tava, Suflețel era găsit în spasmurile deliciilor, exclamând înduioșat:

— Minunat! Minunat! (Aspectul de caricatură era complet

---

¹ *Literatura latină* (germ.).

² *Literatura greacă* (germ.).

³ *Virgiliu, părintele Occidentului* (germ.).

normal la Suflețel și cele mai sincere efuziuni făceau pe nepreparați să zâmbească. Dan Bogdan, Gulimănescu, însă, pierduseră sensul ridicolului prietenului lor și-l luau cu totul în serios.)

— Ce este minunat? Întreba Aurora, punând pe măsută tava, în mijlocul căreia trona o ceașcă de cafea cu lapte cu două degete de frișcă deasupra.

Trebuie adăugat că Aurora, *cara uxor*¹, nu corespundea în nici un fel numelui ei mitologic, fiind, ca și Suflețel, de o fizionomie producând în primă recepție un șoc de răs. Ochii puțin mongolici, nasul mic și ușor cârn, părul adunat în vârful capului, obrații însă roșii, plini, îi dădeau înfățișarea tătarilor, așa cum îi reprezenta secolul al XVII-lea occidental. Avea un mic zâmbet permanent pe gură, fiind de altfel excesiv de politicoasă și prevenitoare, cu o afectare de distincție cam didactică. Afecțiunea dintre cei doi soți era mișcătoare și Suflețel se uita la Aurora ca la Venus în persoană. O atracție instinctivă unise pe aceste două specimene umane șarjate de natură fizicește și moralmente, în așa chip că formula lor li se părea absolut normală și, lucru remarcabil, chiar și ceilalți, stând mai mult în atmosfera soților Suflețel, pierdeau simțul critic, înțelegeau seriozitatea modului lor de existență.

— Virgil, răspundea Suflețel la întrebarea Aurorei, cel mai mare poet. Minunat! Ascultă:

*O fortunatos nimium, sua si bona novint
Agricolas!*

«O, agricultori, mai fericiți decât oricare, dacă și-ar cunoaște norocul!»

*Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.*

---

¹ Soția dragă (lat.).

«Căroră pământul just, departe de vrăjbile armatelor, le întinde de la sine, din țărână, lesnicioasă hrană.» («Canalii! brute barbare! amenință în paranteză Suflețul, gândindu-se la pregătirile de război recente, *procul discordibus armis* — acolo-civilizația, *humanitas*»)

*Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum tolis vomit aedibus undam,
Nec varios Inhiant pulchra testudine postes
Illusasque auro vestes Ephyreiaque aera,
Alba Neque Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi.*

«Cu toate că n-au palat înalt cu porți superbe, vomitând dimineața un val imens de lingușitori veniți să salute pe stăpân» («Pomponescu, Pomponescu!» făcea Suflețul o apropiere ironică); «și nu tânjesc după uși încrustate, veșminte stropite cu aur sau bronzuri de Corint, și nici nu-și vopsesc lâna cu culoare asiriană; nu corup untdelemnul cu scorțișoară.»

— Cum vine asta, lti (așa îndulcea Aurora pe Panait), untdelemn cu scorțișoară?

Suflețul se învârtea în cămașă prin odaie, pieptănându-și părul stufos și cărunț cu degetele.

— Untdelemn cu scorțișoară, haine aurite, uși încrustate cu бага (*testudine*), lână colorată cu vopsea de Assyria, ehei! Lux roman, civilizație extraordinară!

— Bea-ți cafeaua, lti, că se răcește, îl îndemna Aurora.

Suflețul sorbea o gură de lapte, ștergându-se de frișcă pe buze, și vâra în gură o prăjitură din mormanul de dulciuri pe care diligenta Aurora («ca Penelope de harnică», îi zicea Suflețul) le avea zilnic în casă.

— Ascultă, relua întărit Suflețul lectura:

*At segura quies, et nescia fallere vita,
Dives opum variorum, at latis otia fundis
(Speluncae, vivique lacus, et frigida Tempe,*

Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt.

«Nu le lipsesc liniștea sigură și viața fără amăgiri, bogată în bunuri felurite, tihna adâncă (cavernele, lacurile lucitoare, văile răcoroase, mugetul boilor, somnul dulce sub copaci).»

— *Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni!* Minunat! Minunat! (Suflețel avea admirația convulsivă, și la imaginea «mugetului boilor» și a siestei sub arbori delira. Urmaș de țăran, era cu deosebire sensibil la spectacolul rustic, iar prestigiul textului clasic însutea valoarea versurilor. O descripție oricât de bogată a unui modern nu-i sugera lui Suflețel atât cât simplele hexametre virgiliene.) Emoția lui intimă era delicioasă și loanide, căruia îi plăcea Virgil, se complăcea în entuziasmul extraordinar al lui Suflețel. «Cel puțin, zicea el, dobitocul nu-i apatic.»

— Foarte frumos! recunoștea și Aurora.

— Ia ascultă aici! (Suflețel închidea ochii un moment ca într-un leșin de voluptate, căutând a se domina.)

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

«Fericit cine poate cunoaște cauzele lucrurilor.» (Minunat!)

Atque metus omnes et inexorabile fatum
Subjecit pedibus.

«Și pune sub picioare orice teamă și soarta inexorabilă.»

Strepitumque Acherontes avari!

«Precum și clocotul avarului Acheront!» (Capodoperă de gândire filozofică! *Strepitum!* Parc-auzi cum urlă valurile Acherontului! Minunat!)

— Iti, sugera Aurora, se răcește laptele.

Suflețel mai muia un pișcot în ceașcă și trăgea o înghițitură.

— Dar asta?

Fortunatus et ille qui deos novit agrestes.

«Fericit și acela care cunoaște pe zeii agrești!»

În chipul acesta decurgea deșteptarea lui Suflețul, care avea totdeodată sub ochi o copie în mărime naturală a unui basorelief reprezentând pe Venera ieșind din unde, Aphrodita Pontia, lipită într-un perete. În sufletul lui Suflețul stăpâneau în aceste clipe numai sublimul și metafizicul, prezentul îl dezgusta.

Pe la orele nouă aproximativ, Suflețul îmbrăca o altă cămașă, din aceeași pânză țărănească, și punea pe el un costum de haine în ultimul stadiu al eroziunii. Astfel echipat de lucru, se așeza la masa de scris, care se afla exact în mijlocul odăii. Suflețul avea și el o slujbă la stat cu titlul de consilier, nefiind totuși obligat de a presta ore de serviciu, întrucât fusese delegat să întocmească un corp de inscripții latine din Dacia și referitor la Dacia și o culegere de documente medievale în limba latină. Suflețul lucra acasă, tihnit și fără grabă. E adevărat că era foarte priceput și că munca lui lentă era știintificește ireproșabilă. Lucra cel mult două ore zilnic și nu întocmise în doi ani mai mult de două coale, de care autoritatea era foarte mulțumită, deoarece Suflețul trimisese coalele la specialiști din străinătate, care le recenzaseră cu mari laude. Când întâmpina o dificultate, Suflețul făcea tapaj, reclama lipsa de cărți, întreținea corespondența ca și Conțescu, în scopul, întrucât îl privea, de a lungi operația. Era leneș și cu oroare de muncă obligată; plăcerea de a sta cu nasul în material critic era totul pentru el. Pe masă, în jurul manuscrisului, ședeau strânse ad-hoc volume savante cu zăloage în ele, iar deasupra lor, farfuria cu prăjituri, pe care o transporta din dormitor. Suflețul scotea dintr-un dulăpior, practicat în raftul de cărți, un flacon de lichior și un păhărel de cristal gros și trăgea o dușcă. Numai după aceea se spăla bine în odaia de baie, săpunindu-se până la mijloc și emițând un zgomot țărănesc, un soi de sforăit, atunci când cu palmele pline de apă trecea prin dreptul gurii. În fine, se îmbrăca cu hainele de oraș, relativ largi, și se înarma cu bastonul său încolăcit ca și caduceul cu șerpi al lui Hermes. Înainte de a

ieși din casă, căuta pe Aurora, chiar și în bucătărie, și depunea pe obrazul ei un sărut. Aurora, care-l ținea discret din scurt, îi fixa ora întoarcerii:

— Să nu vii, Iți, mai târziu de unu, unu jumătate, fac o cremă care nu ține!

Pășind impetuos pe stradă și izbind cu caduceul în trotuar, Suflețel începea turneul. Întâi, de la o vreme, îl călca pe Hagienuş la minister, ca să-i surprindă secretul vacanțelor direcțiilor de muzeu. Nu rareori trecea pe la Academie, cu o notă, spre a consulta în sala de lectură a bibliotecii unele lexicoane. De aci se abătea pe la Gaittany, la care, la vremea prânzului, era totdeauna amplă audiență de amici. Intra la «Capșa», ba chiar în restaurante și bodegi, dacă i se părea că a zărit pe cineva cunoscut, dădea în fine târcoale peste tot unde se putea afla ceva. Când șantierelor lui Ioanide erau în drumul său, se urca pe ele, întreba, descosea, voia să știe tot. Întors acasă la ora fixă, de frica Aurorei, ședea la masă și mânca nu excesiv, ci suculent, prânzul Aurorei fiind compus după rețete foarte savante, și bea trei sferturi dintr-un pahar cu vin mai mult dulce, turnat dintr-un clondir de cristal tăiat în fațete. După masă, Suflețel se culca o oră, apoi, sculându-se, lucra din nou un ceas la Corpul de înscripții. Vara, pe la cinci, dacă nu ieșea în oraș, își punea un șorț al Aurorei peste indigentul său costum de casă și se cobora în grădină, unde, prevăzut cu toate instrumentele, tăia și curăța trandafirii, plivea florile, stropea cu furtunul. Surprins de vreun amic, Suflețel avea totdeauna la îndemână vreun citat dintr-un poet agrest. Seara, clasicistul asculta la radio unele posturi străine numai pentru concerte din muzica clasică. Fără a fi meloman, își nota numai producțiile de reputație stabilită (Mozart, Bach, Haydn, Beethoven) și asculta religios, cu ochii închiși, șoptind din când în când: «Minunat! Minunat!» Dacă concertul era început și Suflețel venea din altă odaie, mergea în vârful picioarelor. Și aci prestigiul capodoperelor cauza lui Suflețel o comoție morală, fără raport la valoarea muzicii în sine, dar emoția era tot așa de convulsivă ca și față de *Georgicele* lui

Virgil. În rezumat, Suflețel, descendent de țăran, se afla în fața mulțumirii de a trăi în civilizație. Afară de aceasta nu visa mare lucru. Suspecta îndeosebi pe alții de a se fi aranjat și-i ancheta asupra venitului pe care putea să-l producă anume funcție: «lei vreo douăzeci de mii de lei?»

Când Gaittany îl invita în mașina sa, Suflețel se urca jovi-al ca pe un topogan, făcând gesturi agitate la cei rămași pe jos. Suflețel suporta tutela Aurorei așa cum Dante ar fi acceptat-o pe a Beatricei, cu desăvârșită supunere. Ioanide explica fenomenul astfel: «Femeia la țară e un factor complet neglijat de bărbat; Suflețel, ajuns la stadiul civilizației, a căzut în extrema opusă, e mirat de situația de a te închina femeii, a devenit feudal, având plăcerea supliciului.»

Smărăndache nara că, fiind într-o excursie de intelectuali în străinătate, Suflețel a primit o telegramă din partea Aurorei cu acest conținut: «De ce întârzii?» Atunci Suflețel a întrerupt excursia și s-a întors imediat în țară, arătând la toți, ca un certificat, telegrama. Clasicistul era foarte politicoș cu toată lumea, saluta reverențios îndepărtând pălăria până la maxima distanță posibilă față de corp, săruta mâinile doamnelor înclinându-se și descoperindu-se, iar dacă cineva se răstia la el, făcea o figură mai speriată decât se cuvenea, nu riposta și fugea repede pe ușă, mulțumindu-se a reclama altora în afara locului de agresiune. «Oamenii cavernelor, striga el, barbari, care nu știu nici un hexamtru din divinul Homer!»

Încolo, nu era capabil a face vreun rău cuiva, refuza indignat să comită vreo nedelicateță și era omul cel mai sedentar și mai inofensiv.

Andrei Gulimănescu, deși de origine țărănească el însuși, cu rude foarte bogate într-o comună de munte, prezenta unele deosebiri formale. N-avea ticuri, nu era pitoresc și ducea o viață ca a oricărui altuia, cu veleitatea de a trăi pe picior mare. Ținea guvernantă la copii, avea încălzire centrală și frigider. Își prepara conștiincios cursurile, repetându-le cu îmbunătățiri. Nu se entuziasma personal de nimic, însă dacă altcineva ridica în slavă un autor sau o operă aproba energic, îi confirma părerile.

Nu profesa nici o dexteritate, ieșea chiar și în curte bine îmbrăcat, mulțumindu-se a inspecta munca altuia. Dimineața, guvernanta venea cu copiii și-i dădeau colectiv bună ziua, lucru ce încânta pe Gulimănescu. Soția lui nu făcea gospodărie, masa n-avea calitatea aceleia a lui Suflețel, Gulimănescu angaja totuși bucătăreșe capabile de a pregăti un prânz decent. De altfel nu invita pe nici unul din cunoscuții lui la masă, excepție făcând rudele intime, spre deosebire de Suflețel, în casa căruia la anume evenimente se ofereau festinuri din cele mai reușite, bineînțelese urmate de interpretări din Propertiu sau din alt poet antic. Gulimănescu nu părea să vadă în viața intelectuală decât împlinirea exactă a unei funcții și de aceea nu căuta să se sustragă nici unei obligații oficiale. O convocare, chiar ratată, nota cel puțin prezența lui Gulimănescu.

— Vii mâine la consiliu? Îl întreba un coleg.

— Se poate să nu viu?!

Avea de altfel aprehensiunea vagă că o lipsă poate să-i atragă vreo rețineră din salariu sau pierderea unui beneficiu, și Gulimănescu era desperat când, spre exemplu, lipsise de la o recepție urmată de bufet.

— M-a ținut pe loc un individ, se căina, și am întârziat. Filozofia explicită ori numai semiconștientă a lui Gulimănescu era «a nu pierde nimic», a pune mâna pe cât mai multe lucruri, fie oricât de neînsemnate. Reclama cele mai mici misiuni, dacă erau plătite. Metoda lui era de a întreba despre toate ori de câte ori din conversația altora înțelegea că se obține ceva avantajos.

— E bună, domnule, vorbea, *exempli gratia*¹ un grup în cancelarie.

— Ce e bună? se informa îndată Gulimănescu.

— O stofă adusă de minister.

— Daa? tresărea Gulimănescu. Unde? De când?

Gulimănescu alerga îndată, măcar spre a se convinge că n-a pierdut o ocazie. El posedea totdeodată darul de a se strecura

---

¹ De exemplu (lat.).

aproape neobservat în posturi decorative și remunerative, din cele mai obscure și disperate, fiind cenzor într-o bancă, lector la o editură, consilier juridic al unei întreprinderi, izbutind să cumuleze un număr foarte mare de venituri, fără altă contribuție decât aceea de a asista din când în când la câte-o ședință. Profesa foarte rar avocatura, neavând talent oral și fiind specializat mai ales în documentație istorică. Nu câștiga mai puțin prin această abstențiune. Discreția lui era așa de absolută, încât nimeni nu știa exact în ce combinații era băgat, și numai printr-o întâmplare, Suflețel, fără scrupule într-asta, citi o invitație imprimată aruncată în poartă, ridicată de el pe când intra la Gulimănescu și în care o societate de ajutor mutual și înmormântare îi făcea cunoscut să ia parte la o adunare în calitate de membru în consiliul de administrație. Dacă Gulimănescu ar fi aflat că prin intervenții se pot obține locuri gratis la cimitir, ar fi intervenit, atât de mare era aviditatea lui de a nu pierde ceea ce se poate câștiga. Se știa vag că profesorul de drept avea la țară, în satul părinților, o avere pe care și-o sporea în taină, gospodăria de la țară și cea de la oraș fiind conjugate. În vacanțele de Crăciun, Paști și peste vară, Gulimănescu dispărea cu toată familia, inclusiv doi câini lupi. Înfățișarea locuinței sale de la oraș era dintre cele mai curioase. Curtea, foarte lungă în adâncime, ca și aceea a lui Dan Bogdan de alături, era totdeodată suficient de largă ca să cuprindă pe o latură și în fund niște șoproane bine întocmite, comode ca o galerie. Totul în curte era în cea mai perfectă regulă. Dar, fiind vorba de casa unui intelectual, surprindea prezența unor obiecte insolite: de pildă vreo zece poloboace noi de stejar sub șopron, o căruță nouă, lustruită ca o trăsură, stocuri — cu mult prea voluminoase pentru uzul casnic — de bucăți de teracotă pentru sobe, rafturi de olane, bidoane noi de metal, așezate unele peste altele ca într-un depozit de fierărie, straturi de cherestea, trei mosoare mari cu furtunuri de cauciuc, ce nu păreau destinate stropitului, ci tragerii vinului din căzi, pulverizatoare Vermorel, coale de tablă de zinc. Afară de aceasta, în cotețe bine fasonate, patru porci

obezi și gușați grohăiau profund, priviți de afară de câțiva iepuri albi ce circulau în libertate. Și — ca un paradox — aproape de intrare, încolăcit ca un șarpe, se vedea un lanț puțin ruginit, terminat cu o ancoră moderată de iaht sau de barcă cu motor. Toate aceste obiecte aveau epica lor, în discordanță cu purtarea obișnuită a lui Gulimănescu în societate. Oamenii au secrete neprevăzute, și adesea podul ori pivnița spun mai mult decât actele de stare civilă.

Întrucât Dan Bogdan prezintă unele asemănări cu Coștescu pe de o parte și cu ceilalți doi Dioscuri pe de alta, credem că e suficient a transcrie două documente, fără a mai încerca un portret. Unul este un buletin grafologic făcut de un sas, picat în cancelaria facultății spre a-și oferi serviciile ocultistice, buletin păstrat de doamna Bogdan:

«Laborios, tăcut, obstinat. Imaginație redusă, capabil de efort intelectual. Posac, fire onestă, difidentă. Vindictiv, deși fără izbucniri violente. Lipsa marilor pasiuni, în schimb afectionat familiei, spirit casnic. Moralizator și chiar cicălitor. Foarte formalist. Nu cunoaște oamenii, se impresionează repede de calități superficiale. Econom până la avariție și totuși personal dezinteresat. Caracter dificil și oscilant, combătut de contradicții. Ieșiri aspre câteodată, iritând și producând dușmănia. Să se păzească de inamici înverșunați.»

Al doilea document este o scrisoare-raport, scrisă de mână și semnată cu o inițială conspirativă, cam în genul chestionarului asupra lui Ioanide, însă mai familiar, slujind probabil la comunicarea unei impresii personale. Scrisoarea a fost găsită de poliție mai târziu și pusă la dosarul afacerii Dan Bogdan, ce se va ivi în curând. Ea suna astfel:

«Iubite amice, cunosc întâmplător pe Dan Bogdan mai demult, în parte direct, în parte prin mijlocirea unor acte publice care mi-au fost la îndemână. Am fost totdeauna coleg de școală cu un nepot al lui. Știu pozitiv că s-a născut în februarie 1885, ziua am uitat-o, e ușor totuși de găsit. Merge deci spre cincizeci și cinci de ani, arătând cu toate astea ceva mai bătrân, din cauza mustății aproape albe. Mersul îi e

dimpotrivă dârz, puțin cam clătinat, statura zveltă și părul gros și mai puțin vrâstat cu alb. Joacă popice și ping-pong. N-am auzit vreodată să fie bolnav, în ciuda feței palide și scobite în obraji. E așa de prudent în toate, încât nu l-am surprins niciodată amețit de băutură. De fapt bea la reuniuni și banchete, dar fiindcă toate gesturile lui sunt mai lente decât ale altora, în timp ce alții beau două sau trei pahare, el bea numai unul, astfel încât nu se bagă de seamă abstențiunea sa. Acasă, de obicei, nu bea alcooluri. În total sunt trei frați Bogdan, fii ai unui țăran sărac din județul Buzău, fost odată notar în sat. Tatăl, care a murit nu demult și pe care l-am cunoscut, era un om foarte isteț și instruit, părând a nu fi chiar țăran. Vorbea absolut ca un intelectual de la oraș care se ferește de un vocabular pretențios și nu făcea nici o greșeală de limbă, așa cum fac semidoctii. Citind ziare, unele cărți și operele fiului său, căpătase un lustru surprinzător. La fel unul din frații Bogdan, care este agent sanitar, nu se deosebește întru nimic, în vorbire, de un medic veritabil. Am avut prilejul să-l văd pe Dan Bogdan împreună cu tată-său și cu fratele de care am pomenit și am făcut curioasa constatare că Dan Bogdan pare mult mai redus intelectualicește când îl pui pe planul conversației de toate zilele. Erudiția lui îi dă o jenă și un aer de pedanterie, în vreme ce frate-său, judecând lucrurile direct, are un raționament mult mai vioi. Cultura a agravat la Dan Bogdan toate tarele spiritului rural, făcându-l sastisit, întortocheat, disimulat până la agasare. Bogdan a fost foarte sărac în copilărie și a urmat școala prin sacrificiile părinților și apoi prin burse. Chiar la Universitate la București a căpătat o bursă prin concurs, după cum am văzut însumi în dosarul respectiv. A fost pedagog la Sfântul Sava și câteva luni la liceul particular Sfântul Gheorghe. Studiile fundamentale de fizică, cu aplicație specială la optică, și le-a făcut în Germania, la Hamburg, dându-și doctoratul la Viena, unde a cunoscut și pe actuala sa soție. De observat că teza tratează despre teoria culorilor la Goethe și Schopenhauer, tendința lui Bogdan fiind de a dezerta în domeniul filozofiei și a se menține pe poziții strict teoretice.

De prisos a spune că n-are nici o aptitudine de metafizician, totuși efortul lui de a se depăși impresionează pe unii studenți. Cel puțin nu i se poate nega o mare sete de cunoaștere generală. În privința soției vienezе, îți voi revela un lucru caracteristic. Așa de pașnicul Dan Bogdan a avut două scandaluri, răsunătoare în anume cercuri, azi complet uitate. Unul este cazul botezului. Dan Bogdan nu este botezat, deși fiu de creștini din tată-n fiu. Lui tată-său i s-a năzărit, sub impresia unor lecturi baptiste, la nașterea celui mai mic copil, că băiatul nu trebuie botezat decât adult, când e în măsură a adera conștient la dogmele creștinismului. Astfel, Dan Bogdan n-a avut certificat de botez în școală, ceea ce l-a expus la teribile ironii și vexațiuni din partea colegilor și corpului didactic. Din spirit de contradicție, n-a mai voit să se boteze deloc, sub cuvânt că educația științifică raționalistă îl împiedică să mintă. Dar totdeodată, sub cuvânt de respect pentru credința altuia, merge la Sfântul Iosif împreună cu soția sa, care e catolică, și botează pe oricine îi cere acest sacrificiu, fiind de mai multe ori naș. Al doilea scandal e acela făcut de o colegă cu care a avut relații înainte de a pleca în străinătate. Aceasta, rămasă însărcinată, a făcut zgomot, producând scrisori cu propuneri de căsătorie și cerând întreținerea măcar a copilului. Femeie îndrăzneată și de temperament vulgar, a divulgat cazul tuturor cunoscuților lui Dan Bogdan și profesorilor care urma să-l cheme la Universitate, periclitând un timp numirea sa. Soția austriacă n-a vrut în nici un chip să accepte copilul în casa sa, Bogdan i-a plătit doi ani o pensie, spre a evita alte dezagremente. Era hotărât, în ciuda complicațiilor, să recunoască copilul, când o anonimă i-a atras atenția că, după toate probabilitățile, copilul nu era al său, întrucât prietena avusese alte relații. Procedând științific, cum e obiceiul său, Dan Bogdan ajunsе la încheierea că anonima spunea adevărul. De altfel, copilul a murit și afacerea s-a stins. Mai este și al treilea caz, cunoscut numai cercului intim al familiei. Un nepot, fiu al fratelui mai mare, a dezertat din armată în campania din Ungaria comunistă și a fugit, după toate probabilitățile, în Rusia Sovietică. Ai putea

presupune că, fiind căsătorit cu o austriacă și făcându-și studiile în Germania, Dan Bogdan e germanofil. În realitate, tocmai fiindcă e căsătorit cu o austriacă, afectează sentimente francofile sau anglofile. Dacă însă cineva atacă Germania, atunci Dan Bogdan o apără. Dintr-un sentiment greoi de lealitate, Dan Bogdan e totdeauna contradictoriu, cu încetineală. Poate fi câștigat după o mare incubație intelectuală, după care devine un prieten obstinat. Succesul unei teze sau frica sunt singurii factori ce scurtează gestația mintală a lui Dan Bogdan, care din cauza acestei frici, câtă vreme controversa e liberă, apare ca un element foarte periculos, accesibil spiritelor indecise, așa de numeroase printre tinerii de origine rurală ca și el. Logica formală devine la Dan Bogdan un instrument de șicană și de eroziune a dinamicii. Convingerea mea este că e foarte laș. Aviditatea de bani e considerabilă de asemeni la Dan Bogdan, incapabil de abnegații, ca unul ce a îndurat mizeria. Familia sa este acum în situație economică onorabilă, prin provincie, cu gospodării solide. Dan Bogdan nutrește sentimentul unei mari responsabilități față de ea, și asta îi absoarbe veniturile. Totdeauna în casă la el locuiesc temporar o nepoată, un nepot, pe care îi înscrie la școli, obținându-le burse, înlesniri. Bogdan îi privește sanchiu din temperament, prin rațiune se simte solidar cu ei. Ajută chiar rude ale nevestei de la Viena. În casă nu face nici un lux, din incompetență, singurele imagini mai remarcabile de pe pereți sunt niște fotografii ale profesorilor săi de la Hamburg și Viena și o pictură pasabilă reprezentând portul Hamburg. Doamna Bogdan nu iese niciodată cu Bogdan în cercurile românești, frecventând numai prietene germane sau austriece, și are două pisici siameze. Notabil: Bogdan are oroare de ele, însă din considerație pentru soția lui le tolerează în biroul său. Totdeauna, pentru a ajuta pe soția sa, care vorbește stricat românește, îi vorbește el însuși stricat nemțește, lăsându-se des corijat.»

Acestea sunt în scurt portretele celor trei Dioscuri, personaje șterse și lipsite de dramatism, inapte parcă a deveni vreodată eroi de roman.

XV

La începutul lunii decembrie, într-o zi uscată și agreabilă în felul ei, cu o rară fulguală de zăpadă, se răspândi fulgerător zvonul că Dan Bogdan a fost asasinat. Știrea fu confirmată în ziarele de după amiază. Încă din noaptea precedentă, Gaittany fusese întrebat telefonic de doamna Bogdan dacă Bogdan nu era cumva la el și dacă știe ceva despre soțul ei, întrucât acesta până la orele unsprezece noaptea nu se întorsese acasă, contrar obiceiului. Gulimănescu, intrat în domiciliul său de la orele nouă, nu știa de asemeni absolut nimic. Gaittany, foarte îndatoritor și activ când era vorba de a face investigații telefonice, se oferă să întrebe pe decanul facultății, dat fiind că Bogdan avusese curs între orele cinci-șase după amiază. Decanul telefonă secretarului și află că într-adevăr Bogdan ținuse lecția și plecase după aceea din localul facultății. Gaittany retransmise știrea doamnei Bogdan. El nu se gândea la nimic sinistru și vorbi la telefon cu o afectată politeță, bănuind și vreun conflict familial, asupra căruia nu voia să pară a avea vreo informație. Era și o oră tardivă. A doua zi dimineața, la ceasul șapte, Gulimănescu, ieșind din casă, zări în colțul străzii un grup de oameni și doi sergenți privind spre marginea trotuarului. Când se apropie, avu surpriza de a constata că grupul contempla cadavrul lui Dan Bogdan. Acesta, îmbrăcat în demiul său gri, ședea culcat pe o parte, cu capul aplecat spre gura canalului. Pălăria era rostogolită la picioarele lui, iar fulguala de zăpadă îl pudrase pe tot trupul, inclusiv părul și mustățile. În jurul său se găseau mici pete de sânge coagulat, și un cetățean arăta cu piciorul un fel de pumnal cu plăselele de bronz foarte ornamentate, înfipt în spate, spre șale. În răsturnarea trupului, mânerul era acum înclinat în jos sub pardesiu, și sângele, prelins, îl înroșise în cea mai mare parte.

Gulimănescu, în culmea emoției, alergă înapoi acasă, să anunțe pe doamna Bogdan. Sergenții nu mișcaseră într-adevăr trupul din locul său, în așteptarea autorității superioare, prin urmare nu știau cine este mortul. După constatările făcute de

medicul legist, Bogdan murise încă din seara trecută, pe la șapte, opt, cel mai târziu, fiind atacat pe locul unde fusese găsit. Cum se face că nimeni nu-l observase, nici chiar Gulimănescu, care trecuse pe la nouă pe acolo? Explicația stătea în faptul că Bogdan căzuse între stâlpii cu lămpi electrice, așezați la distanțe destul de mari, și aproape de unul al cărui bec avea filamentul ars. În acea porțiune, întunericul era complet. Afară de asta, probabil nimeni nu trecuse pe stradă, sau dacă totuși pășise, din cauza frigului brusc lăsat pe seară și a fulgiieli mersese cu capul drept și cu pași precipitați.

Ideea de crimă pentru furt se înlătură chiar de la început la acei care nu-și puteau închipui altă cauză. Dan Bogdan, în mod obișnuit, nu ieșea cu bani la el, având în portmoneu sume derizorii. În momentul asasinării avea în buzunar treizeci și doi de lei în mărunțiș și cinci sute de lei în portofoliu. Nu i se sustrăsese nimic, totul fusese găsit neatins, până și batista. În buzunarul demiului i se descoperiră o cutie de penițe noi, două gume și cinci creioane Castell neascuțite. Secretarul facultății lămurii lucrul. Un furnizor de materiale de birou al lui Dan Bogdan avea obiceiul să-i ofere mici cadouri. Furnizorul venise chiar cu o zi înainte și dăduse lui Bogdan obiectele amintite, pe care defunctul le luase a doua zi după curs, în intenția probabil de a le da unei nepoate, în timpul acela în gazdă la el. Autopsia dovedi că Dan Bogdan fusese lovit de cel puțin cinci arme tăioase felurite, dintre care un cuțit de vânătoare și pumnalul găsit înfipt în trup și pe care unul din agresori, mai fricos, n-avusese tăria de a-l trage înapoi, deoarece corpul se răsturnase din cauza celorlalte lovituri. Pumnalul, la o atentă examinare, se constată a fi din recuzita unui teatru, unul ce slujise pentru rolul lui Hamlet. Deci între agresori se afla vreunul care într-un chip oarecare avea contact cu scena. Ironie a soartei, prozaicul Dan Bogdan căzuse ca și Caesar ciuruit de pumnale, învelit în demiul său. Hagienuş povesti după aceea că în ziua crimei îl zărise pe Bogdan, la orele șase jumătate seara, aplecat asupra vitrinei «Cărții

românești». Nu și-ar fi închipuit — spunea el plin de emoții, cu fălcile tremurându-i ca gelatina și ochii înlăcrimați, din cauza asta comic fără să vrea — că îl vedea pentru ultima oară și că peste o jumătate de oră Bogdan avea să moară.

Că Dan Bogdan fusese suprimat pentru motive politice și de bună seamă din ordinul Mișcării, reieșea din anume atitudini publice. Presa de inspirație subversivă înregistra știrea fără nici un comentariu, închizând chestiunea definitiv, o dată cu publicarea informației. Ziarele politice ale marilor partide, cărora Bogdan nu le fusese simpatic, din cauză că oscila, după opinia lor, spre Mișcare, înregistrau faptul cu răceală, atrăgând atenția discret asupra pericolului atitudinilor echivoce și condamnând din principiu asasinatul, sub cuvânt că în tradiția noastră politică violența a fost totdeauna reprobă. Totdeodată, un post de radio german emise această știre: «Profesorul român Dan Bogdan a fost găsit mort. El era dușman declarat al Noii Ordini în Europa.» Sensul era clar: postul înregistra cu satisfacție sobră crima. Presa independentă fu aceea care făcu mare caz de întâmplare, exprimându-și indignarea și cerând insistent prinderea și pedepsirea exemplară a ucigașilor. Ele publicau fotografiile reprezentând strada cu locul crimei, pe Bogdan pe masa de autopsie, cu pieptul gol pătat de găurile rănilor, și dădeau amănunte despre viața și opera defunctului. Însă, în curând, alimentul lor senzațional scăzu, pentru că Siguranța acoperea din ce în ce mai mult de mister cercetările ei, ca și când ar fi voit să stingă afacerea, și în curând nu se mai auzi nimic oficial despre această chestiune. Totuși circulau versiuni particulare. Ultimul ecou public fu un scurt schimb de explicații. O gazetă destăinui cu subînțelesuri că pe strada în care locuia Dan Bogdan, și anume în casa lui Andrei Gulimănescu, se afla un cuib al Mișcării. Oficiosul acesteia publică un comunicat conform căruia Mișcarea nu are nici un local în numita stradă, în care n-a călcat nici unul din membrii ei. Din partea legației apăru o notă cum că *Deutsche Buchhandlung*, ca o foarte onorabilă agenție comercială, nu aparține reprezentanței politice. De altfel nici

nu începuse a funcționa, singura operație deocamdată fiind punerea unei firme. Nimeni nu trecuse de o lună de zile pe acolo, localul era cu desăvârșire gol. Andrei Gulimănescu, pus în cauză și înfricoșat, trimise și el unei gazete o scrisoare, declarând (nu fără mistificație) că n-avea nici un amestec în închirierea parterului casei, de vreme ce nu-i aparținea și n-avea căderea să se amestece în tranzacție și că de altfel locațiunea se făcuse exclusiv în vederea comerțului de librărie. Gulimănescu voia să spună anume că locuința e a socrilor, separând dota soției sale de averea sa proprie. În realitate, contractul îl subscriesese el. Cum acest amănunt făcu oarecare vâlvă, Gulimănescu părea indignat.

— Ce mentalitate stupidă! exclama el. Nu pot fi făcut responsabil de actele rudelor. Și apoi e vorba de o societate străină, în afara oricărei suspiciuni. Refuzul închirierii ar fi constituit o jignire. Doar nu suntem în stare de război cu nimeni.

— Ai perfectă dreptate! zicea Gaittany.

Organele poliției întrebă discret acasă pe Gulimănescu dacă avea vreo cunoștință de vizita unor persoane în vederea închirierii apartamentului lui Dan Bogdan. Gulimănescu zise că nu știa nimic. Doamna Bogdan fusese întrebă mai înainte același lucru. Ea arătase, la îndemnul lui Bogdan, apartamentul de la parter reprezentantului oficiului de librărie și lui Tudorel. I se prezentă câteva fotografii, între care aceea a lui Doru, pe care la început îl identifică drept al doilea vizitator. Chestionată dacă e absolut sigură, se retractă, declarând că nu-și aduce bine aminte. Se părea deci că doamna Bogdan ține să nu implice pe nimeni în omorârea soțului ei. Nu se auzi în public de nici o arestare de persoane mai notorii, zvonul fiind că asasinii fugiseră peste graniță cu pașapoarte diplomatice. Dispăru numai șoferul lui Gaittany, înlocuit îndată și definitiv cu un altul, fapt ce trecu neobservat și nu fu pus în nici o legătură cu sângerosul eveniment. De asemeni, Tudorel fu chemat pentru informații și reținut numai câteva ore, după care fu concediat cu toate civilitățile. Ce interogator i se luă nu se știu; rostul anchetei părea a fi să dea relații asupra

întrevederii pe care o avusese cu Dan Bogdan. Ioanide, auzind din șoapte această știre, concepu mari aprehensiuni în legătură cu Tudorel, pe care-l socotea acum în stare de orice; se miră numai a-l vedea nestingherit și nici măcar supravegheat de agenți.

«Nu-mi vine să cred că rasa mea produce brute! Probabil am exagerat!»

Rumoarea publică află însă totul, mai mult ori mai puțin exact, și, cu toată mușenia autorităților, cazul Dan Bogdan trecea drept rezolvat. Deși Bogdan era un personaj de importanță secundară, fusese suprimat prin sugestie din afară și fără îndoială din ordinul șefilor Mișcării, în scopul de a se intimida personalitățile politice mai proeminente. Teroarea intra în programul Mișcării și se asigura că un număr de oameni cu vază erau înscriși pe lista neagră. Omorârea aproape gratuită a lui Bogdan, pentru o relativă echivocitate de limbaj, era un preaviz că gruparea ilegală nu se juca cu vorbele, hotărâtă de a folosi un stil politic de o duritate nemaiîntâlnită în istoria noastră modernă. Supravegherea tehnică a operației ar fi avut-o Gavrilcea, care însă nu participase direct la ea și ședea acum ascuns la Legația germană. Înainte de crimă, participanții ar fi jurat solemn să nu se trădeze unul pe altul chiar dacă ar fi în primejdie de moarte. Unul din ucigași ar fi fost un actor, eliminat din teatru pentru activitate suspectă, iar altul, elev de liceu. În fine, se afirma că momentan nu putea fi vorba de a se lua măsuri deschise contra vinovaților dacă ar fi fost prinși, din cauză că intriga avea o contextură așa de complicată, încât s-ar fi compromis politica generală a țării. Deocamdată Siguranța forma dosarele discret, urmând a se deferi chestiunea justiției militare în cazul când s-ar fi decretat starea de asediu. Dan Bogdan fu înmormântat fără demonstrații deosebite. Gaittany bineînțeles asistă. Suflețel se pretextă bolnav și nu veni, mărginindu-se a trimite o telegramă. Asistența remarcă extraordinara demnitate a figurii lui Dan Bogdan în sicriu. De ordinar cu liniile feței dezordonate din cauza incertitudinii morale, Bogdan era acum solemn ca un episcop sculptat în

piatră pe un mormânt medieval. Omul găsit cu penițe în buzunar domina necunoscutul sever și cu o pietrificare de stăpân.

Din dosarul afacerii Bogdan extragem câteva piese, care n-au fost accesibile decât mai târziu, după devoluția totală a spiritului epocii. Un proces-verbal cuprinde un interogator luat lui Gaittany, care însă niciodată n-a lăsat să transpire că ar fi avut vreun amestec oricât de superficial în chestiune.

— De când aveți în serviciu pe șoferul Ion Munteanu?

— De la numirea mea ca director al Așezământului Boldescu-Kapri, actualmente Casa de Artă, la (urmează data).

— L-ați cunoscut înainte?

— Nu.

— Cum l-ați angajat?

— Mi-a fost recomandat de domnul Hangerliu-junior.

— Ce raporturi aveți cu domnul Hangerliu?

— Suntem rude îndepărtate.

— Dumneavoastră ați solicitat domnului Hangerliu să vă recomande un șofer, sau domnul Hangerliu v-a propus spontan unul?

— Nu-mi aduc bine aminte, cred totuși că, manifestându-mi dorința de a angaja un șofer, domnul Hangerliu a notat acest lucru. De altfel, domnul Hangerliu face parte din comitetul de conducere al așezământului, instituit prin actul de donație, acceptat de minister.

— Ce impresie v-a făcut Ion Munteanu?

— Excelentă. Corect, politicos, foarte bun mecanic.

— Nu vi s-a părut nimic suspect în purtarea lui?

— Nu.

— Nici faptul de a arăta așa de distins la față, de a vorbi ca un om cult?

— Educația personalului de serviciu e un lucru obișnuit în familiile mai distinse și am crezut că șoferul, fiind recomandat de domnul Hangerliu, a servit la case mari.

— Nu l-ați surprins vorbind o limbă străină, nemțește bunăoară?

— Ba mi se pare că da, odată a dat informații unui neamț pe stradă.

— Și asta nu vi s-a părut curios?

— De ce? Un șofer de azi poate foarte bine să știe, ca tehnician, o limbă străină. Putea să fie german de origine.

— Primea vreodată persoane străine în casă?

— Pe cât știu, nu. El locuia la așezământ, unde avea o cameră la demisol.

— Vă cerea concedii din când în când?

— În general nu. Mă lua de acasă dimineața și mă lăsa acolo unde aveam nevoie a mă duce, apoi se întorcea la garaj, la Casa de Artă, de unde venea la ora convenită spre a mă lua. Dacă mergeam chiar la Casa de Artă, rămânea pe loc. Cred că numai o dată sau de două ori mi-a cerut permisiunea ca între timp, până la ora plecării mele, să lipsească o oră împreună cu mașina.

— În ziua de 4 decembrie a lipsit?

— Da. Mi-a cerut învoire să mergă să vadă un prieten bolnav. Cum eu ieșeam de la Casa de Artă pe la opt, opt jumătate, n-am obiectat nimic.

— Când s-a întors?

— Mult mai devreme decât era de trebuință, pe la șapte jumătate.

— Și când a plecat?

— Aproape îndată după ce am descins la Casa de Artă, pe la patru și un sfert.

— Așadar, a lipsit între orele patru și un sfert și șapte jumătate.

— Așa cred.

— N-ați observat la întoarcere nici o turburare pe fața lui, nimic neobișnuit?

— N-am băgat de seamă. Era întuneric.

— În mașină s-au găsit mucuri de țigări și un bilet de tramvai, precum și coji de semințe de floarea-soarelui. Fumați?

— Nu fumez.

— Obişnuieşte cineva din familia dumneavoastră seminţe de floarea-soarelui?

— (Gaittany, blesat, cu ironie). Nu, desigur.

Alt interogator:

— Sunteţi domnul Gheorghe Pintiş, student la Facultatea de Ştiinţe, nu-i așa?

— Da.

— Priviţi această fotografie. Cunoaşteţi persoana?

— Da. E un coleg de facultate, așa îmi închipui, sau un auditor cu care m-am întâlnit de două ori în bancă în cursul lunii acesteia și am schimbat două cuvinte.

— L-ați recunoaște dacă l-ați vedea în persoană?

— Desigur.

E introdus șoferul Ion Munteanu și ținut câteva minute, apoi scos din birou.

— Acesta este?

— Absolut sigur.

— V-a făcut impresia Ion Munteanu că pricepe cursul lui Dan Bogdan? Lua note?

— Nu lua note. M-a întrebat doar în ce zile (asta prima oară) ține curs Bogdan, ce materie a făcut până atunci. Că avea o orientare am înțeles din faptul că s-a interesat cine face cursul de termodinamică și dacă prelegerile de fizică nucleară sunt atrăgătoare. limbajul pe care-l folosea nu mi-a lăsat nici o îndoială că era tot atât de apt ca și mine cel puțin să urmărească cursurile. Mai mult, doi colegi discutau o problemă de analiză matematică, și Munteanu, zâmbind, a intervenit cu o lămurire dovedind pregătirea lui.

— Într-un cuvânt, Ion Munteanu ți-a făcut impresia unei persoane cu instrucție științifică?

— Hotărât!

— În ziua de 4 decembrie ce-a făcut Munteanu în sala de curs?

— S-a așezat lângă mine la marginea băncii dinspre zid fără să se dezbrace de haina de piele și a urmărit lecția lui

Dan Bogdan până la sfârșit. Apoi a ieșit din sala de curs imediat după plecarea profesorului.

Alt interogator:

— Ești Vasile Gheorghe, portarul Facultății de Științe?

— Da, să trăiți!

— În ziua de 4 decembrie la ora cinci seara ai văzut o mașină în fața intrării facultății?

— Am văzut, să trăiți, o mașină mare, luxoasă, cu un șofer îmbrăcat în haină de piele.

— Era goală mașina?

— Nu, să trăiți! Erau înăuntru câteva persoane ghemuite în fund.

— Și ce s-a întâmplat după sosirea mașinii?

— Mașina a stat în ușă până ce a venit domnul profesor Bogdan, după aceea a mers mai încolo, eu zic că la stația de automobile de lângă statuie, iar șoferul a intrat după puțină vreme în vestibul și s-a urcat sus, la sala de cursuri.

— L-ai văzut pe urmă când a ieșit?

— Da, nu era nimeni îmbrăcat ca el. A stat puțin pe sală, apoi a coborât domnul profesor Bogdan și a pornit pe ușă, s-a luat după el. Atâta știu.

Alt interogator, luat la domiciliu:

— Numele dumneavoastră?

— Maria Niculescu, maică.

— Profesia?

— Sunt văduvă, maică, de douăzeci de ani.

— Imobilul e proprietatea dumneavoastră?

— Da, maică, da' nu scot nimic, impozite mari, reparații, am o pensioară și ce cârlesc de la două odăi mobilate, în fund.

— Mai aveți un chiriaș?

— Aveam altădată, acum, de când am închiriat tânărului ăsta, le-a luat pe amândouă, că au ușă între ele. Înainte puneam un gardirop peste ușă.

— De când este chiriaș Vlădulescu la dumneavoastră?

— De la Sfântu Dumitru, anul trecut, mai bine de un an.

— Ce fel de om vi s-a părut?

— Băiat bun, maică, blând, respectuos. Nu trecea o dată fără să zică «sărut mâinile» sau să salute.

— Chiria o plătea regulat?

— Regulat, maică, cu o lună înainte. Acum când a plecat mi-a dat pe două luni înainte, ca să n-aștept dacă întârzie pe unde s-a dus.

— Femei aducea în casă?

— Maică, ce să zic, uite, am pe Dumnezeu în față, niciodată.

— Atunci cum ți-a explicat el închirierea a două odăi mobilate cu pat?

— Zicea că e băiat de familie cu stare prin provincie, cu multe rude, și când vin ai lui la București, trag la el.

— Veneau des musafiri?

— Ca să stea mai mult, nu. Dormea câte unul o noapte și pe urmă pleca în zorii zilei. Mai mult se adunau ziua să stea de vorbă.

— Scrisori primea Vlădulescu?

— Niciodată, maică. Încă i-am și zis odată: «Dumneata, cu atâtea rude, nu primești nici o scrisoare?»

— Cine îi făcea curățenie prin casă?

— Am o fată, dar mai puneam și eu mâna, că fetele astea nu se pricep.

— N-ați observat scrisori prin casă?

— Ba da, maică, avea multe, pe care le strângea repede; nu prea lăsa nimic la îndemână. Erau pe altă adresă, se vede scrisori vechi de pe unde a stat altădată.

— Nu țineți minte adresa de pe scrisori?

— (Cu regret.) Nu, maică, nu văd bine fără ochelari.

— Ce făceau în casă când se adunau?

— Vorbeau, discutau, citea unul nu știu ce, poate învățau.

— N-ați auzit cam ce?

— N-aud bine, maică. Odată am prins o vorbă «popoare tinere», «mergem cu popoarele tinere», parcă așa ziceau.

— Cine era cel mai cu autoritate printre ei?

— Era unul bubos la față, plin la trup și cam gălbicios, foarte politicos și ăla. Glasul lui se auzea mai tare, ca la comenzi. Striga la ei «camarade, nu e bine», de-am crezut că-s militari. Purtau și cizme. L-am și întrebat odată: «De ce purtați dumneavoastră cizme?» «E mai vitejește», mi-a zis cel cu bube. Băiat bun, bine crescut!

— Altul? Mai țineți minte pe vreunul?

— Era unul slab, deșirat, îmbrăcat mereu, chiar și pe frig, cu o manta de ploaie de astea de doc gri, cum le zice?

— *Trench-coat!*

— Așa, așa! ăsta avea mereu buzunarele pline de semințe de floarea-soarelui și tot despica în gură, chiar când vorbea. Când venea el, pe sub masă fata găsea puzderie de coji. Însă ăsta spunea poezii pe dinafară, declama ca la teatru, de te minunai.

— În ziua de 4 decembrie ce s-a întâmplat?

— Cu o zi înainte a fost un fel de adunare la el în odaie, noaptea târziu au venit vreo opt, mi-a spus fata. Au vorbit tot încet și unul din ei tot ședea afară pe la ușă și fuma. A doua zi, Vlădulescu a venit la mine foarte politicos, mi-a sărutat mâna și mi-a dat chiria pe două luni înainte, pe decembrie și ianuarie, zicea că pleacă de sărbători la familie, înainte de Sfântul Nicolae, și poate întârzie mai mult. În odaie erau strânse toate cărțile, hârtiile, cuferele închise, dar hainele lăsate în gardirop. S-a întors pe la unsprezece acasă și n-a ieșit până după masă, când a venit o mașină luxoasă.

— Era cineva în mașină?

— Era, că m-am uitat de la geam, mai mulți, strânși în fund, îndărătul perdelelor. S-a dat jos numai șoferul, care a intrat în curte și l-a luat pe chiriașul meu.

— Pe șofer îl cunoașteți?

— Cum nu, maică! E unul cu haină de piele și frumos la față, parc-ar fi de familie bună. A stat vreo trei săptămâni în odaia liberă a lui Vlădulescu, înainte de a se angaja șofer. Citea, avea cărți de-am crezut că e student, tot cărți cu figuri și cu numere. Băiat bun, ca o fată mare.

— La ce ceas a venit mașina?

— Să fi fost patru jumătate spre cinci, se întunecase, așa că nu-i mai puteai vedea la față.

— S-a mai întors Vlădulescu acasă?

— Așa zice fata, că s-a întors pe la vremea mesei, a stat puțin în odaie și pe urmă a închis odaia cu cheia și a plecat.

— Tot cu mașina a venit?

— Nu cred, că s-ar fi auzit. De aici, din odaia mea, se simte cea mai mică hățânătură. O fi venit pe jos.

— Bagaj ceva a luat?

— Nu prea. Văz că acum în odaie, când ați deschis, erau toate bagajele. O fi luat un geamantan mic, de mână, pe care-l ținea sus, pe gardirop. De când a plecat s-a întristat casa, erau vioi, cântau toți în cor.

— (Anchetatorul, ironic.) Ce vreți? Băieți veseli!

Alt interogator:

— Vă numiți G. Carababă, tatăl actorului Nicu Carababă?

— Exact.

— A ieșit fiul dumneavoastră din casă în ziua de 4 decembrie?

— Iese-n fiecare zi, domnule, și dimineața și după masă, așa că a ieșit și atunci.

— Nu v-a spus unde se duce zilnic?

— Zice că «pe teren», se vede că-n treburile lui actoricești.

— Ține în casă fiul dumneavoastră recuzită de teatru, costume?

— Ține, cum nu! Are mantăi, pălărie cu pană, spadă, le ia când joacă.

—Unde joacă?

— Păi, la teatru!

— Fiul dumneavoastră nu mai este angajat la nici un teatru.

— Eu știu că juca, făcea repetiții, cu câte unul chiar în odaie.

— Priviți pumnalul ăsta. Îl cunoașteți?

— Seamănă cu unul al lui fiu-meu, cu care juca în *Hamlet*.

— Sunteți sigur?

— Doar să mai fie altul la fel! Pumnal cu teaca îmbrăcată în catifea.

— Luați seama, pumnalul acesta a fost găsit înfipt în spatele profesorului Dan Bogdan. Asta e grav. Ar însemna că fiul dumneavoastră a participat la asasinarea lui.

— Vai de mine, cum se poate așa ceva? Băiatul meu criminal? Nu e adevărat, băiatul meu n-a făcut nici o crimă, domnule, jur pe orice!

— De ce credeți dumneavoastră că n-a făcut crimă, când pumnalul e aici?

— Tocmai de asta, pumnalul l-a dat mai demult.

— Așa, cui?

— A venit la el un tânăr, mi se pare că-i zice «camaradul Tudor», un băiat foarte spălat, și i-a dat pumnalul împrumutat acum vreo lună, nu știu ce zicea că vrea să joace, pomenea de unul Cezar. De un singur lucru m-am mirat. Băiatul meu îl chema «camaradul Tudor», însă la ieșirea pe sală tânărul, ținând pumnalul în mână, i-a zis, râzând, așa: «Simt că trăiesc cu două mii de ani în urmă. Numele meu este Brutiu...»

— Poate Brutus.

— Așa, așa!

— Mai avea fiul dumneavoastră vreun alt pumnal la teatru?

— N-am mai văzut, eu numai pe ăsta îl știu. Dumneavoastră doar ați făcut percheziție în casă.

Interogatorul lui Tudor Ioanide:

— Ați fost de curând în casa lui Dan Bogdan?

— Da.

— Cu ce prilej?

— Reprezentantul lui *Deutsche Buchhandlung* m-a rugat să-l însoțesc.

— De unde-l cunoașteți?

— Am venit în același tren din Germania.

— Ce rost avea să-l însoțiți într-o afacere care nu vă privea?

— Am fost rugat.

— Cine v-a rugat?

— Amicul meu Hangerliu.

— De ce folos puteați să-i fiți lui Fleischlein într-o afacere de închiriere?

— Sunt student în drept, puteam să-i dau consilii juridice la redactarea contractului.

— Dar Fleischlein e și el jurist.

— Jurist german, nu cunoaște procedura locală. Apoi s-a gândit probabil că, tata fiind arhitect, puteam să supun schița sumară a localului tatii, ca să-și dea avizul fără a se deplasa.

— Ați vorbit cu Dan Bogdan când ați intrat în casă?

— Eu nu. Dan Bogdan s-a scuzat din capătul scării că nu poate ieși, trimițând pe doamna Bogdan să ne deschidă apartamentul de jos, aripa din stradă.

— Credeți că v-a cunoscut Dan Bogdan?

— E foarte posibil să mă fi cunoscut, nu mi-a spus totuși nimic personal.

— N-ați aflat dacă cumva, după aceea, Dan Bogdan n-a comunicat cuiva, de pildă tatălui dumneavoastră, că v-a văzut la el în casă?

— Am impresia că nu, ba chiar sunt convins că avea interesul să tacă.

— De ce?

— Pentru că nu ținea să se știe că accepta să-și închirieze casa unei firme germane, în timp ce arăta ostilitate față de germani în declarațiile publice.

— Am înțeles, trec la altceva: când ați împrumutat de la Nicu Carababă acest pumnal de teatru care s-a găsit înfipt în cadavrul lui Dan Bogdan?

— (După câteva clipe de muțenie, în care timp fața i se face palidă.) N-am împrumutat pumnalul acesta de la Carababă.

— Vă rog să vorbiți onest, înlăturând orice mistificații, întrucât cunoaștem amănunțit tot ce are raport cu crima și cu activitatea dumneavoastră politică. Ați împrumutat un pumnal de la Carababă?

— Da!

— Atunci?...

— Nu l-am împrumutat pe acesta.

— Dar pe care?

— Altul, tot din recuzita teatrală.

— Cum ați putea dovedi aceasta?

— (După o ezitare.) Foarte simplu. Am pumnalul acasă.

— Ce deosebire este între cele două pumnale? Fiindcă vă cred pe cuvânt.

— Pumnalul împrumutat de mine de la Carababă era un pumnal roman, un fel de gladiu scurt, dar teaca este ca și a acestuia, învelită parțial cu catifea.

— E pumnalul cu care Brutus a ucis pe Caesar.

— (Surprins, moale.) Da.

— La ce vă servea pumnalul pe care l-ați împrumutat?

— Un grup de prieteni voiam să facem, sub regizoratul lui Carababă, un festival la care să jucăm *Iulius Caesar* de Shakespeare, într-o versiune scurtată.

— Ați fost în mașina condusă de Munteanu la ieșirea de la cursul lui Dan Bogdan?

— Nu.

— N-am nici un motiv să pun la îndoială cuvântul dumneavoastră. Vă mulțumesc.

Alt interogator, cu patronul cofetăriei «Collas»:

— Cât de departe este cofetăria dumneavoastră de strada Episcopul Partenie, pe care locuia Dan Bogdan?

— Distanță de două-trei minute pe jos.

— E frecventat localul?

— Potrivit. Vin mai mult copii, tineri din cartier, vara, pentru înghețată. Iarna fac frișcă bătută și foi de aluat și dau la domiciliu pentru gospodării.

— Trece lume multă pe stradă?

— Puțină, însă în tot cazul mai multă decât pe Episcopul Partenie. La mine e un fel de piațetă din care se desfac alte străzi. Episcopul Partenie vine pe dreapta, din Ilarie Diaconul, așa că de la mine, cine a intrat pe acea stradă nu se mai vede.

— Dar Bogdan, când venea acasă, pe unde trecea?

— Pe aici, nu-i altă cale. S-ar putea și pe la capătul celălalt al lui Ilarie Diaconul, dar cu ocol mare. Drumul de la centru ăsta e.

— Când a intrat acest tânăr în cofetăria dumneavoastră? (Îi arată fotografia lui Tudorel.)

— Pe la șase jumătate.

— Ce-a făcut în timpul acesta?

— A cerut prăjituri și s-a așezat la geam. I-am dat patru prăjituri să-și aleagă. Cât a stat a mâncat numai două. Să tot fi șezut o jumătate de ceas, pe urmă s-a ridicat repede și a cerut plata, dându-mi o sută de lei. Eu n-aveam mărunțiș pentru rest și am intrat înăuntru să caut la nevastă-mea. Când am intrat din nou în prăvălie, clientul plecase. Crezând c-a uitat să ia restul, am ieșit repede în stradă. Atunci am văzut că clientul mergea pe Ilarie Diaconul, îndărătul unei mașini luxoase, din care îi făcea cineva semn cu mâna.

— Mașina a luat-o pe Episcopul Partenie, nu-i așa?

— Exact n-aș putea să spun, căci era întuneric. După faruri, cred, dimpotrivă, că a trecut mai sus de Episcopul Partenie, pe Ilarie Diaconul, și cei din ea s-ar fi întors apoi pe jos, după ce au lăsat pe cineva să păzească mașina.

— L-ai urmărit pe client să-i dai restul?

— Nu. Plecase prea departe, mi-a fost frică să las prăvălia singură.

O piesă la dosar din partea Casei de Artă:

«Am onoarea a vă face cunoscut că, verificând colecțiile noastre, am remarcat lipsa unui stilet Renaștere florentină, înscris în inventarul Așezământului Boldescu-Kapri la nr. 146. Văzând fotografia stiletului din albumul de reproduceri fotografice ale obiectelor din muzeu, pe care îl posedăm, m-am convins că este identic cu piesa pe care mi-ați arătat-o. Ea a fost probabil sustrasă din colecția noastră. Spre confruntare, vă înaintez o copie fotografică a obiectului, rugându-vă să ne comunicați în ce chip am putea reintra în

posesia stiletului, care aparține unui muzeu de stat. Cu cele mai etc. Dinu Gaittany.»

Interogatorul lui Ion Munteanu (fragment):

— Această scrisoare a fost găsită într-un buzunar al unui pardesiu al lui Vlădulescu și conține amănunte despre viața lui Dan Bogdan, într-un fel de portret moral. Te rog să te gândești bine când răspunzi, ca să nu pierdem vremea degeaba cu lucruri mărunte. Cunoști scrisul?

— E al meu.

— Ai făcut bine c-ai mărturisit adevărul, se putea deduce același lucru printr-o simplă confruntare de grafii. Se vede că-l cunoșteai bine pe Dan Bogdan, el nu te-a semnalat la domnul Gaittany?

— Nu știa de mine decât superficial, m-am schimbat mult la față de când m-a văzut în treacăt cu mulți ani în urmă.

— Din scrisul dumitale, din amănuntele pe care le dai în scrisoare, apare că dumneata ai o cultură cu mult superioară meseriei de șofer. Ce studii ai făcut?

— Am urmat liceul, secția reală, apoi m-am înscris la Facultatea de științe, deoarece am căzut la examenul de admitere la Politehnică, neavând timp să mă prepar. Adică, de fapt, n-am căzut, m-am retras, neavând încredere în mine. La științe n-am urmat, am fost doar la vreo două-trei lecții. Ivindu-se prilejul de a pleca în străinătate, am părăsit țara.

— Ce prilej zici că s-a ivit?

— Nu interesează.

— Ai plecat cu o artistă de varieteu care avea nevoie de un «soț» prezentabil?

— Da.

— Pe urmă?

— În străinătate am vrut să studiez și am încercat să mă înscriu la un institut din Berlin, dar am întâmpinat unele greutăți cu actele, apoi n-aveam din ce trăi. De tovarășa de călătorie m-am despărțit, fiindcă, deplasându-se mereu, îmi făcea cu neputință viața școlară. Atunci m-am înscris

la o școală de șoferi și am căpătat autorizația de a conduce. Cu asta am trecut la Milano și m-am înscris la Politehnică, unde am fost admis, făcând pe șoferul ca să pot urma studiile.

— Ei bravo, văd că ești un tânăr muncitor. Ei, și ai terminat?

— Nu, alte preocupări m-au abătut de la viața academică și m-am decis să mă întorc în țară. Studiile le pot termina.

— Dacă vei mai avea ocazie, nu mă îndoiesc... Domnului Gaityany de ce nu i-ai spus că ești politehnician?

— Nu m-a întrebat absolut nimic, m-a primit îndată ce i-am fost recomandat de Hangerliu, zicând numai: «E-n regulă! S-a făcut!» Dar poate dacă m-ar fi întrebat aș fi ezitat să-i spun, având în vedere prejudecățile împotriva intelectualilor când cer posturi manuale.

— Dar la cursul lui Bogdan de ce-ai fost exact în ziua de 4 decembrie?

— Ca să mai respir aerul universitar, în vederea unei reînscriseri posibile.

— Puteai să faci asta și alte dăți, să mergi și la alte cursuri. De ce tocmai la optică și acustică?

— Mărturisesc că eram curios să cunosc și atitudinea ideologică a lui Dan Bogdan, deoarece știam că în ultima vreme făcea la curs dese aluzii.

— Asta e mai plauzibil. Dar de ce-ai venit cu mașina încărcată de persoane?

— M-au întâlnit unii prieteni pe stradă și i-am dus până la un loc.

— Unul din ei are obiceiul să mănânce semințe de floarea-soarelui?

— Posibil.

— Nu posibil, ci sigur. Țsta e Carababă, actorul, care deci a fost în mașină. Al lui trebuie să fie și biletul de tramvai linia 12, ceea ce înseamnă că l-ai luat dintr-un loc, împreună cu alții, de pildă de la Vlădulescu. Apropo, să nu uit, dumneata știi să ochești cu pistolul?

— Am făcut serviciul militar, termen redus.

— Să revenim la chestiune. După ce-ai ieșit de la curs, unde-ai fost cu mașina?

— M-am întors acasă.

— Prelegerea lui Dan Bogdan s-a terminat la ora șase, iar dumneata ai apărut la garaj la șapte jumătate. O oră jumătate pentru a te întoarce cu o mașină splendidă e cam mult!

— Am mers mai încet, neavând grabă.

— Cu ceilalți înăuntru. Nu ți se pare ciudat ca vreo cincisăse prieteni să te aștepte un ceas afară în automobil?

— Erau interesați să știe ce am auzit la curs din punct de vedere politic. Ei n-ar fi putut intra, căci ar fi atras atenția.

— Și pe urmă unde i-ai dus pe amici?

— Până într-un loc mai aproape de locuința unuia, unde s-au dat jos, iar eu m-am întors acasă.

— Nu vrei să-mi spui cine erau amicii din mașină?

— Nu interesează. E necavaleresc să pun în poziție delicată niște oameni numai fiindcă i-am plimbat puțin cu mașina.

— Ai o morală excelentă!

Interogatorul lui Ilie Albescu, de paisprezece ani, din strada Episcopul Partenie:

— Zici că știi ceva în legătură cu becul electric din fața casei voastre, în apropierea locului unde a fost găsit Dan Bogdan.

— Da, domnule.

— Sergentul declară că becul avea filamentul rupt de vreo lună și că a fost spart pe urmă de vreun copil cu piatră.

— Nu e adevărat, domnule, sergentul e bețiv.

— (Glumind.) Bârfești organele publice, hai? Spune tu atunci: cum a fost?

— Cu câteva zile, domnule, înainte de găsirea mortului, când eram la poartă, a trecut seara, pe întuneric, ca la cinematograful mare, negru, încet de tot, pe partea cealaltă, și șoferul a scos mâna pe fereastră și a ochit becul cu un revolver.

— Curat ca la cinematograful mare! Și nu era nimeni pe stradă?

— Nimeni, domnule. Eu eram ascuns pe după poartă, înăuntru, voiam să mă duc la cofetărie.

— Și ce-ai făcut atunci?

— Automobilul a luat-o repede la goană. Eu am strigat tatii să iasă afară și i-am spus. Tata zicea c-a plesnit cauciucul la automobil. Atunci l-am adus în fața stâlpului și i-am arătat becul plesnit, căzuse și pe jos țândări. Tata a spus că sunt becurile proaste, s-o fi spart de frig, și nu m-a crezut.

— Uite, eu te cred.

Raportul medicului legist (fragment):

«Plaga a treia, situată în regiunea dorsală stângă, în dreptul vertebrei flotante, se caracterizează prin lărgimea ei excepțională, de forma unei despicături lineare cu grosimea de trei mm. Ea nu e profundă, probabil din cauză că instrumentul cu care a fost făcută a întâmpinat rezistență în palton și haină. Lovitura a fost totuși dură, sfărâmând coasta. Plaga pare făcută cu un cuțit gros, cu marginile puțin tăioase, asemeni unui gladium antic. Obiectul a forțat epiderma mai mult prin violența apăsării, din care pricină rana are aspect de contuziune, fiind impregnată cu fire de lână provenind din sacou...

Nici una din plăgi nu e mortală în sine, aproape toate în general având caracter de contuziuni profunde, fără penetrație la organele interne. Stiletul din regiunea lombară s-a găsit înfipt în epidermă. Moartea s-a produs prin pierderea excesivă de sânge de la vena mâinii drepte, în care victima a fost înțepată probabil când, într-un gest de apărare, a întors brațul în fața pieptului. Pierzându-și cunoștința, victima a căzut jos și, neprimind asistență la timp, a murit prin anemie.»

Rapoarte de agenți secreți:

«În ziua de 3 decembrie, dimineața la orele zece jumătate, Gavrilcea a intrat în localul fostei Legații austriace (aparținând Reich-ului german prin Anschluss) și a stat circa trei sferturi de oră.»

«În ziua de 5 decembrie la nouă dimineața, Vlădulescu și Carababă au intrat în localul Legației austriace, de unde n-au ieșit în tot timpul zilei.»

«7 decembrie. Vlădulescu și Carababă, însoțiți de Fleischlein, au părăsit fosta Legație austriacă într-o mașină a legației, cu perdelele trase, la șase seara.»

«4 decembrie. Cioarec s-a suit în acceleratul de Timișoara, azi-noapte la unsprezece. Agentul Ionescu s-a urcat în tren după el.»

«În ziua de 3 decembrie, aproape de unsprezece noaptea, s-au întâlnit, în casă la Vlădulescu, Gavrilcea, Ioanide, Munteanu, Carababă și Cioarec. Ultimul a dormit acolo și a plecat dimineața, împreună cu Vlădulescu.

«4 decembrie. Cioarec a venit de dimineață la Casa de Artă și a stat de vorbă vreun ceas, în garaj, cu Munteanu.»

«3 decembrie. Peste noapte, pe la unu, lumina electrică de la demisolul Casei de Artă, la fațadă, s-a aprins, apoi s-a stins după câteva minute. În această aripă este expoziția de instrumente militare istorice.»

Lung referat cu semnătură indescifrabilă (fragment):

«Nu încapе îndoială că Mișcarea este sprijinită din umbră, cu toate că combătută de formă, de partidele parlamentare și de persoane de vază din marea finanță și marea industrie. În afară de declarațiile știute în favoarea Mișcării ale domnilor (urmează semne criptice simbolizând desigur oameni politici notorii), mandatarii ai Mișcării au avut întrevederi secrete cu reprezentanți ai partidelor de guvernământ. În noaptea de 10 octombrie trecut, Gavrilcea și Tudor Ioanide, însoțiți de prințul Hangerliu, s-au întâlnit cu (semn criptic) secretarul general al Partidului (semn criptic) la castelul contesei X, stând

până la patru dimineața. După indiscrețiile lui X, am aflat că șeful partidului ar dori o colaborare cu “forțele tinere”, cum le zice el, pe de o parte pentru a amenința pe “patron” (=rege, în stilul rapoartelor secrete), pe de alta spre a se orienta către Berlin și Roma, prudent, fără să se compromită deschis. Toți au convingerea intimă că Hitler și Mussolini sunt stăpâni pe situație și-i vor salva de comunism. La 15 octombrie c., Gavrilcea și Munteanu au făcut o vizită industriașului X, care le-a trimis mașina. A doua zi, Gavrilcea a încasat la Banca Românească un cec de două milioane lei. Notez că la Banca X, Gavrilcea are de asemeni un adevărat cont curent, ascuns la capitolul “ajutoare culturale”. Bancherul X, anticomunist înfocat și amator de teatru, a primit la masă, la 2 noiembrie c., la Snagov, pe Hangerliu și pe Carababă. Era de față și fostul ministru X (care, cum se știe, este proprietar de steampuri de aur). Acesta a susținut că trebuie să mergem cu “forțele tinere” și cu puterile ce vor ataca și distruge Sovietele. Numai astfel vom salvarea principiul sfânt al proprietății și vom feri de pieire elita societății românești. (Bancherul X părea foarte satisfăcut și a oferit șampanie.)»

Interpretarea acestor fragmente documentare oferă o noțiune foarte clară a lucrurilor. Întâi de toate rezultă din ele că poliția secretă era amănunțit informată, prin agenți, de gesturile tuturor membrilor Mișcării, având până și fotografiile lor. Numele lor erau perfect cunoscute, putem să spunem chiar familiare autorităților. Oricând organismul politic al guvernului ar fi dorit, Siguranța era în măsură să arate evidența tuturor membrilor mai însemnați și să procure toate elementele pentru urmărirea juridică. Întâmplarea din strada Episcopul Partenie n-a fost un lucru care să surprindă autoritățile. Pe de altă parte, Mișcarea nu punea prea multă precauție în demonstrațiile ei, indiferentă parcă de aspectul penal, voind dimpotrivă a face o manifestare sfidătoare de forță. Legăturile lui Gavrilcea și ale altor activiști cu Fleischlein și cu legația nu lăsa îndoială asupra protecției străine într-un an când Austria fusese înghițită, țara Sudeților

anexată și atacul asupra Cehiei pregătit. În ziua de 3 decembrie, Gavrilcea are conversații la fosta Legație austriacă, ceea ce înseamnă că primește instrucții sau încuviințare asupra actului din ziua de 4 decembrie. Tot la 3 decembrie, noaptea, Gavrilcea a convocat la Vlădulescu echipa de cinci, dându-i desigur instrucții generale. În aceeași noapte, la ora unu, Munteanu intră în depozitul de la demisol al Casei de Artă, neglijat prin extravaganța lui (halebarde, armuri, paveze, sulite, un tun mic de lemn etc.), și scoate pumnalul stil Renaștere (un simili pentru teatru, cumpărat din incompetență). A doua zi dimineața, Cioarec vine la garaj să dea lui Munteanu noi consemne cu privire la itinerarul automobilului. Scenariul atentatului era pus la cale însă de mai înainte, și când Fleischlein și Tudorel au vizitat pe Dan Bogdan și Andrei Gulimănescu, au căpătat o intuiție a topografiei. Fapt este că reverberația străzii a fost studiată noaptea, din moment ce, după acest examen, Munteanu, trecând cu mașina pe stradă, a ochit becul cu revolverul. Carababă, cu semințe de floarea-soarelui în buzunar, a venit cu tramvaiul 12 până în centru, unde a găsit mașina staționată în preajma Universității. Munteanu s-a dus la curs și a ieșit imediat după terminarea lui și plecarea lui Dan Bogdan, luându-i pe ceilalți din stație și urmărind pe Dan Bogdan. E aproape cert că urmărirea nu s-a făcut pas cu pas, căci ar fi șocat spectacolul unei mașini luând-o încet după un trecător. Echipa s-a încredințat numai că Dan Bogdan o ia spre casă și e posibil ca unul dintre ei să se fi dat jos din automobil, care aștepta pe la răspântiile mai populate din centru, spre a nu pierde din vedere victima, care se oprea la vitrine. Când grupul s-a încredințat că Bogdan intră în cartierul lui, a luat-o înainte cu mașina. Tudorel fusese postat anticipat la cofetăria din apropierea străzii Episcopul Partenie, spre a comunica eventual observații de natură a schimba hotărârea. Poate că o anume prejudecată că Tudorel e cam imprudent, prin tinerețe, dovadă penalitatea cu frânghia udă, a determinat acest aranjament. Zărind farurile mașinii din cofetărie, Tudorel a ieșit și s-au dus cu toții, probabil, în susul

străzii Ilarie Diaconul, de unde apoi, sub protecția întunericului, au coborât în întâmpinarea lui Bogdan, risipindu-se în diferite puncte, având ca centru stâlpul cu becul împușcat. Gavrilcea n-a luat parte la agresiune, după toate probabilitățile, el rămânând în mașină, ca director de scenă. Echipa întocmită de el constituia un fel de trupă de șoc, căreia el, ca șef politic, nu-și permitea a-i aparține. Tudorel, ca mai tânăr, avea prilejul să se călească în lupta clandestină. Cântărind bine toate circumstanțele, rezultă că echipa n-a avut intenția expresă de a ucide pe Dan Bogdan, însă firește nici vreo grijă deosebită de a-i menaja viața. Chiar alegerea mijloacelor pledează pentru această ipoteză. Dan Bogdan putea prea bine fi împușcat fără un spor de riscuri imediate pentru agresori. E imposibil de crezut că un om așa de plin de reflecțiune în toate și consiliat de oameni competenți ar fi ales agresiunea cu pumnale de operetă în scopul de a ucide. Niște stilette neascuțite suficient și un pumnal de teatru nu puteau să străbată prin palton, sacou, vestă și cămașă decât cu greutate. Intenția echipei, respectiv a Mișcării, a fost de a da o corecție exemplară lui Dan Bogdan. Bătaia simplă putea să n-aibă ecou în public; mai mult, victima ar fi fost în stare să ascundă accidentul, de teamă să nu se divulge inconsecvențele sale. Izbirea cu pumnalele constituia o corecție romantică și spectaculoasă, care ar fi produs senzație în public și o propagație bună a faptului în atenția altor personalități amenințate. Rănile nu puteau fi ascunse, erau niște stigmate publice. Pe de altă parte, și din punctul de vedere al psihologiei cadrelor subversiunii, gestul teatral era de natură a exalta spiritele, înlăturând cazurile de conștiință în fața unei crime ordinare. Intenția de a juca *Iuliu Caesar* revelă spiritul domnind în această organizație. Membrii echipei au lucrat cu oarecare emoție, Munteanu a lovit la întâmplare și fără energie, fugind fără a-și lua stiletul, pe care n-a avut răgaz a-l căuta în căderea precipitată a lui Dan Bogdan. Tudorel a izbit și el cu violența emoției, căci pumnalul împrumutat de la Carababă, pe care Carababă-tatăl îl confunda, e acela care făcuse contuzia descrisă în raportul medicului legist. Când, până

dimineața, Gavrilcea a aflat că Dan Bogdan murise (în apropierea lui Gaittany, Munteanu era în măsură să înregistreze toate zvonurile), socoti necesar să pună la adăpost măcar doi din echipieri, pe Vlădulescu și pe Carababă, trimițându-i la fosta Legație austriacă, până la noi instrucții. Cioarec, alt element lucrând pe teren rural, fu îndrumat spre regiunea lui din Severin, unde, deși filat, se putea ascunde. Munteanu nu putea dispărea fără a atrage atenția. Cât despre Tudorel, probabil și-au zis că arestarea lui ar produce atâta vâlvă în cercurile intelectuale, încât asta ar folosi, mărinzind amplitudinea amenințărilor Mișcării, alimentând scandalul de care avea nevoie. De aceea Siguranța nu l-a reținut, simulând o respectuoasă indiferență. De observat că Tudorel a avut la interogator amorul propriu de a nu spune nici o minciună. Mișcarea conta prin sugestii străine pe o astfel de întorsătură a evenimentelor, încât procesele politice ar fi fost zădărnicate sau stinse, și în curând cei filați ar fi răzbătut la putere. De altfel, agresiunea în contra lui Dan Bogdan coincidea cu tratative și tatonări secrete între partidele vechi și Mișcare. Un amănunt epic trebuie neapărat reținut. Nenorocitul Dan Bogdan a căzut asasinat cu un pumnal falsificat din muzeul de sub direcțiunea lui Gaittany, atacat de șoferul acestuia, alături de un grup venit în superba lui mașină. Cu același automobil, Gaittany a luat parte la înmormântarea lui Dan Bogdan, împărțind condoleanțele cele mai onctuoase și ștergând de pe agenda sa și această obligație socială. Însă poliția ținu arestat la infinit pe Munteanu, ca să aibă un ostatec în mână, iar Gaittany angajă imediat un șofer recomandat de madam Pomponescu.

Reacțiunea lui Gonzalv Ionescu merită și ea a fi consemnată. La aflarea morții lui Bogdan, Gonzalv avu o tresărire, din păcate nu de indignare. De câte ori murea un profesor universitar, el tresălta la ideea unei catedre vacante. Dan Bogdan deținuse catedra de acustică și optică, nici în clin, nici în mână cu geografia lui Gonzalv. Totuși, a doua zi chiar, Gonzalv veni cu o propunere uimitoare: să se desființeze

catedra de acustică și optică, materia fiind inerentă catedrei de fizică generală, și să se înființeze o catedră «plină» de geografie și geofizică. Cu această obsesie asistă la înmormântare, unde întreținut pe toți, separat, cu proiectul său de modificare a listei de materii la Facultatea de Științe.

XVI

În ziua când a fost convocat la Siguranță, Tudorel chemă misterios pe Pica și, exprimându-și încrederea în fidelitatea ei, îi înmână un caiet cu scoarțe de carton lipite prin două etichete gumate, cu consemnul de a-l preda lui Ioanide dacă s-ar întâmpla să lipsească mai mult fără motivare sau s-ar afla că s-a petrecut ceva neobișnuit. Mai multe Tudorel nu voi să spună; adăugă totuși că în acest caiet se află testamentul său moral, concepția sa de viață. Ioanide făcu în cursul zilei comentarii așa de sinistre asupra morții lui Dan Bogdan, cu aluzie la calea de pierzanie pe care o luase Doru, ceea ce produse o teribilă impresie asupra doamnei Ioanide, încât Pica, înspăimântată și văzând că Tudorel întârzie să se întoarcă acasă, avu bănuiala că fratele ei a fost arestat. Închipuindu-și că în acest caiet vor fi elemente care să ajute la dezvinovățirea lui, îl arată, prematur, lui Ioanide, care începu lectura imediat. Iată conținutul caietului:¹

«Drumul pe care mi l-am ales în viață este plin de primejdii, de aceea socotesc necesar să explic pentru orice eventualitate

---

¹ [Acest detestabil jurnal scoate legitime exclamații de oroare din partea lui Ioanide, care nu ne dau deplină satisfacție morală, întrucât Ioanide însuși, cu toate intențiile lui, este încă un om de mentalitate burgheză. Am crezut totuși că, în scopul de a înțelege timpul și greșelile eroilor, trebuia să supun studiului jurnalul așa cum a fost scris.]

Am reintrodus în textul cap. XVI, după ediția I (1953) — marcându-le între paranteze drepte și cu litere cursive — toate fragmentele eliminate de autor în ediția a II-a a romanului său (1964) (n. ed.).

purtarea mea. Tata, în special, crede că actele mele sunt lipsite de țel precis, mă crede dezorientat și adesea am constatat pe fața lui nedumerire. El are sentimentul c-o iau razna și că fac parte din altă familie de oameni decât el. Eu însă am o concepție de viață precisă, care se deosebește într-adevăr profund de a lui și de a generațiilor mai vechi. Temperamental sunt multe puncte care mă leagă de tata și, dacă aș fi avut vreme să stau de vorbă cu dânsul, în multe chestiuni cred că aș fi izbutit să-l fac să înțeleagă că aparțin neamului său. Din nefericire, tata, după opinia mea, e pe o cale greșită, fiind mai bătrân moralmente decât s-ar aștepta de la vârsta lui. Filozofia mea e a tinereții absolute. Tata va râde când va auzi că eu am profesat o filozofie, crezându-mă străin de orice cugetare. Este adevărat că filozofia mea, a noastră, nu e o filozofie de manuale; Kant, Hegel ne interesează puțin. Noi profesăm o filozofie ieșită din trăirea directă, o filozofie combatantă. („Hm! Hm!“ înseamnă loanide cu umoare pe caiet.)

Unul din comandamentele noastre este: a trăi în prezent. De fapt, a nu trăi în prezent reprezintă pentru mine o pură contradicție, fiindcă a trăi este sinonim cu a fi prezent. De aceea noi ne chemăm din când în când la apel și strigăm “prezent”, în semn că avem conștiința îndreptată asupra orei curente. Generațiile mai vechi, intoxicate de cărți, fac prea mare caz de memorie și de istorie și se lasă înăbușite de strigoi. Luați un calendar. Mai tot e plin de date solemne care nu-ți dau răgaz să respiri aerul vremii: 24 ianuarie, 10 mai etc., numai trecut mort, numai statui, numai morminte. Tata este un om pentru care trecutul ia atâta importanță, încât îl face să trăiască în vis, ca un somnambul. El nu ține seamă deloc că azi sunt fabrici, terenuri de sport, garaje etc., el ar vrea să radă prezentul și să ridice pe malurile Dâmboviței Atena sau Roma. Toată arhitectura se reduce la el la temple, foruri, fântâni, și dacă ar fi lăsat în voia lui, numărul statuiilor ar întrece în oraș populația vie. Tata e obsedat de arta moartă, concepe cetatea ca o entitate în sine. Recunosc că concepția tatii nu-i lipsită de grandoare și că în felul lui pune tot atâta dinamism

cât punem și noi în trăirea directă. Ne-am și gândit o vreme să-l câștigăm pentru cauza noastră, să-l punem să construiască pentru generațiile tinere, în spiritul prezentului. Însă tata, prin obsesia grandoarei și a cetății ca locuință indivizibilă a mulțimii, are, fără să-și dea seama poate, mai multă înclinare spre comunism. Afară de aceasta, el crede fanatic în cultură, în valoarea cărților, și adesea mă lua de braț purtându-mă prin fața rafturilor bibliotecii, surprins că nu iau nimic să citesc. Obiceiul acesta al cititului e o adevărată maladie a generațiilor mai vechi, intoxicate de lecturi, și tata ar fi complet depeizat dacă n-ar avea pe Vitruviu pe masă. În școală am fost un elev bun, apreciat de profesori, oroarea mea de cărți nu provine din inaptitudine. La latină eram un bun traducător din Horațiu ori din Tacit, eram, ca să zic așa, juxta clasei. Mi-aduc aminte însă cu ce pedanterie se extazia profesorul pentru niște fleacuri ca: „*O navis referent in mare te novi fluctus*”¹, sau „*Eheu fugaces, Postume, Postume*”², O barcă cu motor condusă cu propria-ți mână și un „hei” strigat cu pieptul tău fac mai mult decât toate odele și epodele lui Horațiu. Cu toate acestea, sunt cărți care excită la viață, vina e a profesorilor. Aceștia scot dintr-un autor și ultima picătură de sânge. De aceea la Cicero s-a petrecut un fenomen invers, am prins simpatie pentru Catilina și antipatie pentru un avocat care, cum am citit mai pe urmă, umbla cu cuirasă pe sub togă, înconjurat de o ceată de prieteni. Din Homer n-am priceput nimic în școală, abia în urmă, picându-mi în mână o traducere franceză în proză și răsfoind-o, mi-am dat seama că *Iliada* e un fel de poem al faptei și eroii sunt niște dinamici. Dar când ghicești asta, arunci cartea din mână și te lași însuși în voia vieții, fără falsificări. Odată m-am hotărât să nu citesc nimic literar un an întreg, totuși nu m-am putut ține exact de cuvânt. Admir pe Cioarec, care n-are habar de nimic și când îi pomenești de Flaubert cască ochii mari. El nu citește decât jurnalele politice și cele

---

¹ O, corabie, valul te poartă spre marea nouă [de primăvară] (lat.).

² Ei, Postumus, Postumus, grăbiți-vă, trec anii (lat.).

de sport. Din cauza slăbiciunii mele relative pentru lectură (biblioteca tatii a exercitat un prestigiu asupra mea), camarazii mă ironizează ca „intelectual“.

E de la sine înțeles că antipatia mea, din păcate în bună parte filozofică, pentru cărți se unește cu o indiferență tot atât de mare pentru scris. Mania de a fi autor bântuia și printre colegii mei de școală, și nu e unul care să nu fi compus măcar o poezie. La liceu, colegii scoteau și o revistă, și cred că sunt singurul care am rezistat și n-am colaborat cu nimic. Când un profesor sau un director de revistă încuraja la „Poșta redacției“ pe un coleg al meu, acesta se roșea de plăcere. Pentru ce? Gândesc că din ambiție, din setea de glorie. Ce prostie! Gloria intelectualului — dacă gloria merită atenția noastră — e cea mai mizerabilă de pe lume și-mi pare bine că n-am nici un stil, nici o însușire literară. Sper că nenorocul nu va face ca aceste rânduri să „placă“ cuiva. Ar fi culmea. Foarte rar poeții au statui, și pe străzile cele mai dosnice. Reputație au oamenii politici, oamenii de acțiune. Ea se cucerește cu spada, cu fapta, și un Cromwell, un Napoleon se bucură de o glorie pe care niciodată un poet nu o va atinge. Cine se va măsura oare cu Alexandru cel Mare, cu Napoleon? Adevărata sursă a gloriei este războiul și numai cine se bate și învinge devine ilustru. (Ioanide: „E zăpăcit de tot“.) Am invidiat adesea viața bandiților și am citit ca licean isprăvile lui Iancu Jianu și ale lui Tunsu. Chiar gangsterii din America au ceva măreț în ei, bucuria de a lupta, care e cea mai înaltă manifestare a vieții. Terente al nostru a fost sublim și va trăi în poezia populară, și n-aș fi fost deloc rușinat de cariera lui. Din nenorocire, pentru asta se cer mari daruri, nepăsarea de prejudecățile sociale, superbă lipsă de cultură și o performanță trupească excepțională. M-am născut incapabil de a sta sub apă... (Nota lui Ioanide: „Dă-mi voie, amice, faci grozave confuzii. Îți acord să admiri pe marii bărbați de stat pentru fapta lor, patriotică, *nota bene*, pe un Bălcescu sau pe un Kogălniceanu, fie și pe Jianu, dar să-i confunzi cu hoții și gangsterii e grav. Nu există o adevărată bucurie a acțiunii pure când faci o faptă

rea, dăunătoare societății! Dacă în sport omori pe altul, acela nu e sport!") Setea noastră de viață dinamică nu se poate satisface decât în mijlocul civilizației Europei tinere, după tipare consfințite de instituțiile juridice în spirit nou. („O civilizație *sui generis* — scrise Ioanide — a cărei lege este crima!”)

Am impresia că tata, mare amator de literatură, deși el însuși inapt a o profesia, face o distincție în favoarea artelor plastice, arhitecturii îndeosebi. Aceasta după el e strâns legată de viață, neimitând nimic. Îi dau dreptate numai întrucât locuința pare a fi necesară omului, dar că gloria sa câștigă prin construcție neg. Cine se întreabă când intră într-un hotel de cine a fost construit? Attila, Genghishan au străbătut veacurile prin erupție și distrucție. Viața fiind luptă, a dărâma e mai tonic pentru omul tânăr decât a construi. („Nenorocitul! glosă Ioanide. Cu astfel de spirite primitive nu-i de trăit pentru un arhitect. El visează să dărâme ceea ce eu visez să construiesc.”) Numai bătrânii caută culcușul ca să moară. Artistul e totdeauna un sclav și marele bărbat îl cumpără cu bani. Tata își face iluzii. Niciodată numele lui Ioanide nu va întuneca pe al lui Tudor Vladimirescu, pe al lui Iancu Jianu și pe al lui Terente. (Ioanide: „Tudor Vladimirescu alături de Terente! Mare dobitoc!”)

Nu trebuie să se înțeleagă din slaba mea idee despre construcții că iubesc natura. Dimpotrivă. Am oroare de ea și pentru acest motiv nu stimez pe romantici. A te holba la lună, a privi fix cascadele, a sta în furtună, astea sunt teatralisme de prost-gust. Natura e inferioară omului, proporția de viață zoologică și vegetală n-atinge niciodată tensiunea vieții umane. Este om numai cine trăiește ca om, numai printre oameni. (Comentariul lui Ioanide: „Mare descoperire! Ce om sănătos a negat asta vreodată?”) De altfel, luați ca exemplu animalele. Toate sunt „sălbatică” și gregare și nici un lup nu coboară la oraș. Animalele domestice sunt lipsite de nobleța sălbăticiunilor. Asta înseamnă că acestea din urmă nu ies din speța lor și nu prind dragoste pentru alte animale, precum omul,

ci aparțin, respectiv, naturii, de la unghiul lor de vedere. În privința asta nu pot să nu blamez romantismul tatii, gustul lui solitar pentru vietățile dezarmate, evident în slăbiciunea lui pentru câinele Ștolț, cu care doarme în pat. Tata e mizantrop, iar filozofia noastră e filantropică, cu o anume restricție. (Ioanide: „Fleacuri superficiale, și totuși sinistre!“)

De asemeni, tata, orice s-ar zice, este excesiv de afemeiat, boală romantică, tipică popoarelor bătrâne. Nu vreau să spun că tata e lipsit de moralitate, departe de asta, ci numai că are un cult extraordinar pentru femeie, chiar când s-ar părea că o disprețuiește. Când construiește, el are totdeauna în gând o femeie, și am simțit, ca să fiu sincer, că pe Pica o iubește mai mult decât pe mine numai pentru că e de sex feminin. E veșnica preferință pentru ființele slabe care aduc omul în sclavie. Nu sunt pentru viața ascetică, nici pentru eliminarea femeii. So-cotesc că un bărbat nu trebuie să cheltuiască energie spre a cerși dragoste femeii, ființă subalternă, care se supune omului puternic, și experiența a arătat că toți acei care au făcut cheltuială de poezie și geniu s-au văzut disprețuiți. (Glosa lui Ioanide: „Tristă concepție despre sora noastră, femeia! Sau ne sălbăticim, sau Doru al meu e un degenerat frigid!“) Oamenii cei mai puțin dotați intelectualicește au succese scandaloase la femei la care oameni excepționali n-au nici un acces. Nu pot să neg că tata are un mare prestigiu asupra femeilor, însă nu fiindcă e talentat, nici fiindcă le admiră, ci dimpotrivă, pentru motivul că știe să-și ascundă emoția și le tratează cu o superioară indiferență, care este infailibilă. În privința asta mă tem că e dotat mai bine decât mine. Eu am o bună filozofie a femeii (Ioanide: „Mai bine zis: o nebună filozofie“), de care el ar fi scandalizat, totuși, el aplică inconștient filozofia mea, ajutat de temperament. (Nota lui Ioanide: „Ce comedie!“) Sufăr de o anume timiditate, din care cauză, ca să nu capitulez în fața femeilor, prefer să le evit. Sunt femei care se ridică până la condiția bărbatului, căpătând o fermitate de caracter care le face să merite a fi camaradele noastre. În categoria aceasta o clasez pe Pica.

De multe ori m-am gândit că dinamismul nostru poate fi considerat ca având analogie cu acela al eroilor stendhalieni, care și ei cultivă vitalismul, în special Fabrice del Dongo. [*Resping această apropiere cu energie, pentru că eroi de tipul Fabrice sau Julien Sorel sunt tocmai aceia cu care mă feresc să semăn. Popoarele îmbătrânite se semnaleză prin astfel de simboluri. Exaltarea vitalității fără nici o rezervă poate să ducă la cultul senzației și la egotism. E tocmai ceea ce detest. Fabrice și Julien sunt eroi romantici, cultivând eul, personalismul, căutând să se promoveze brutal ca indivizi, să guste viața solitar. Ei vor să violeze conștiința umanității prin cinismul egoismului lor. Într-un cuvânt, sunt avizi de celebritate. Byron era un astfel de tip. Noi însă urâm personalismul și semnătura și, dacă am pomenit de Napoleon și de Cromwel, am făcut asta numai prin raport la dinamismul lor.*] (Ioanide strâmbă din nas, știind că Tudorel nu citea. Aici vorbea de Byron, opunându-i pe Napoleon, pe Cromwell.) Idealul nostru este anonimatul sau, ca să mă exprim mai exact, promovarea *in corpore*. („Confunzi, stimabile, adunarea umană cu turma — notă Ioanide — și personalitatea cu personalismul.“) De aceea suntem constituiți pe centurii și decurii și ne numim centurioni, decurioni și camarazi, trăind laolaltă și beneficiind solidar de izbânzile comune. Cultivăm spiritul de „bandă”. Spiritul romantic de întrecere, orgoliul nu sunt în vederile noastre, disciplina și uniformitatea stând la baza concepției dinamice pe care o profesăm. Acesta e motivul pentru care am adoptat o uniformă de aspect militar și cizmele: luptă, disciplină, camaraderie. Voluptatea noastră e de a trăi ca numere de ordine, respingând întrecerile calitative pe care le cultivă comuniștii, cum mi-a spus Gavrilcea. Dimpotrivă, elementul mai slab, dacă este camaraderesc, se bucură de atenția noastră deosebită. Adoptăm într-asta spiritul creștin, centuria noastră având caracter profund religios, fiind o formulă de luptă pe temeiul unui crez comun și al abnegației, ca și Ordinul Templierilor sau al Cavalerilor de Malta. Sentimentul de viață îl simțim în umilirea meritului personal.

De aci și voluptatea noastră de a ne supune și a suferi pedepse. Tata m-a surprins vârgat pe spate de frânghiile cu care am fost bătut la cererea mea, deși camarazii acceptaseră a-mi suspenda corecția. Am voit aceasta nu ca să mă îndrept, ci din simpla bucurie de a suferi și de a mă umili în fața camarazilor mei, ca nu cumva să-mi intre în suflet orgoliul de a fi o persoană de excepție, fiul ilustrului arhitect Ioanide. („Poți să fii modest — scrise Ioanide — și să îți seamă de părerea semenilor fără să cazii în patru labe.“) Singurul lucru de care mă tem este de a nu mă fi ilustrat prin umiliința mea. Dar dacă despici firul de păr în patru, faci filozofie și încetezi de a mai trăi.

Am vorbit mai sus de doctrina comunistă, pe care noi o combatem: aceasta e raționalistă și proclamă egalitatea tuturor oamenilor și raselor. Noi nu primim această teorie. [*Dacă suntem antiindividualiști prin raport la personalitate, suntem exclusiviști când e vorba de calitatea grupelor. Omenirea se împarte pentru noi în popoare tinere și popoare bătrâne și nu putem fi camarazi cu perșii sau cu indochinezii. Suntem în fond ca niște colonii de ființe acvaticе, avem o personalitate colectivă, formăm un arbore ca mărgeanul ce nu se poate amesteca niciodată cu lumea peștilor sau a melcilor. Fabrice del Dongo era mândru de a fi Fabrice, eu sunt fericit de a face parte din decuria și centuria mea și a gusta din plin viața, adică pericolele ei, în mijlocul unei unități de calitate aceasta. (Ioanide: „Ce erezii! Tudorel nu are sensul valorii omului, crezând că individualitatea e în conflict cu corpul social“.) Am un egotism social și în felul acesta caut și eu senzația și mă dezinteresez de construcție și alte rezultate de acestea himerice. Să construiască pentru noi popoarele sclave, noi merităm viața prin simplul fapt că existăm.*

Am făcut o aluzie la pericolele vieții. Da, într-adevăr, Popoarele bătrâne văd bucuria în tihnă, în lipsa de accidente, noi, din contra, socotim că nu simțim gustul vieții decât în perspectiva morții. Cred că animalele cele mai pândite de moarte, precum gazelele, au în ghearele leului senzația vi-

tală cea mai ridicată. Cu cât mai fericite ar fi dacă ar fi înzestrate pentru război!] (Ioanide trecu peste alte rânduri, părându-i-se pure divagații.) Noi avem cultul morții și, fără a profesa sinuciderea sau a căuta moartea cu dinadinsul, credem că acuitatea vieții se verifică în înfruntarea morții: a muri în încleștare, acesta e supremul bine pe care-l oferă viața. Restul e deșertăciune. M-am exercitat atât de mult în acest sentiment, încât ideea morții plutește asupra mea și-mi dă o liniște extraordinară. (Glosă ioanidiană: „Simptome maladive grave. Nu m-am ocupat de băiatul ăsta!”)

Din această concepție fundamentală derivă un nou drept, pe care, de voi avea condiții prielnice, îl voi formula în calitate de jurist: dreptul corporației celei mai tari, celei mai tinere. Întemeiat pe vaga doctrină a drepturilor omului, detestabilul pașoptism interzice orice atingere a individului numai pentru motivul că are aparență de om, fără a se întreba dacă aparține unei corporații tinere. Astfel, a arunca de pe Tayget un infirm devine delict. O sumă de instituții perimate dănuie în jurul acestei erori, ca de pildă asistența infirmilor, demenților, a bătrânilor. (La această frază, Ioanide observă aproape cu glas tare: „Din nefericire, demenți sunteți voi, demenți fără ospiciu!”) [*Clarificarea juridică aduce și o tonificare sufletească. Iată cazul lui Raskolnikoff, din romanul așa de demoralizant al lui Dostoievski, care a infectat generații întregi. (Ioanide: „Foarte bine, asta e părerea multor oameni de bun simț, să vedem ce încheiere tragi!”) Toată cartea se învârtește în jurul fenomenului paralizant al remușcării de a fi comis o crimă. E adevărat că Raskolnikoff a comis o crimă. Fac discriminație între crimă și omor! Ucidem un urs, dar asta nu e crimă. Trebuie neapărat să călcăm un pact social. Nu intru în discuție dacă teoria lui Raskolnikoff în sine are valoare ori nu. În fond e meschină, nu cu babele vom duce noi război. Cazul lui de conștiință provine din faptul că e singur, că regimul juridic sub care trăiește apasă asupra subconștientului său zdrobindu-l. Dacă el ar fi executat fapta sa în funcție de corp social, aplicând în ordinea curentă jurisdicția superioară a*

centuriei noastre, orice proces individual ar fi fost inexistent. (Scolie a lui Ioanide: „Doru argumentează alandala. Dintr-o premisă rezonabilă scoate o concluzie patibulară“.) Noțiunea de drept este inerentă ființei umane și Raskolnikoff e într-adevăr un criminal pentru că n-a lucrat sub imperiul unui drept superior, ca acela al Mișcării, existând de facto într-o organizație constituită. (Observația lui Ioanide: „N-am știut că băiatul meu are instincte criminale! E juristul unei galere!“) Am citit și *Les caves du Vatican*¹ de Andre Gide, așa de gustat, din păcate, chiar de unii din centuria noastră. Cartea mi se pare o aberație a spiritului unui popor îmbătrânit, bolnav de egotism și de senzualism individualist. (Observația lui Ioanide: „Dar ce faci tu nu e romantism patologic?“) Contrafăcând pe Raskolnikoff, Lafcadio comite un crime immotive² din simpla perversitate estetică de a deruta poliția; *quel embarras pour le police!*³ O ucidere nemotivată e într-adevăr o crimă, după toate legislațiile umane posibile. În general, sociologic, se numește crimă orice omucidere fără rațiune socială, comisă din motive individuale, fie interes, fie plăcere sadică. Oare Gide nu și-a pus întrebarea: „Dacă cumva victima aparține grupului nostru, având aceeași concepție de viață ca și noi?“ (Însemnarea lui Ioanide: „Pe Gide îl reprobă mulți. Grav este că Doru nu acceptă decât concepția de viață a delicventului Gavrilcea.“) E ca și cum eu aș omorî pe camaradul Gavrilcea (Ioanide: „Iată-l și pe idolatrizatul ipochimen!“) numai spre a face sânge rău poliției.] (Ioanide întoarce iar pagina, agasat, dând de nume ca Raskolnikoff, Andre Gide, pe care Tudorel le auzise probabil într-o discuție a lui Ioanide cu alții, având îndoieli că fiul său îl citise chiar pe Dostoievski.) Suprimarea unui individ fără ordinul comandamentului, fără siguranța că distrugem un element inferior e oribilă. Noi nu facem omoruri, ci numai „execuții“, în urma unei hotărâri motivate a tribunalului nostru.

---

¹ Tainițele Vaticanului (fr.).

² O crimă nemotivată (fr.).

³ Ce problemă pentru poliție! (fr.).

Orice criză de conștiință sau bucurie sanguinară personală este exclusă. Nu ascund că trăind în două planuri deosebite — sub regimul inferior al orânduirii actuale și sub regimul încă nelegalizat al concepției dinamice (Observația lui Ioanide: „Băiatul ăsta suferă de demență acută, caracterizată prin logică sofistică implacabilă! Dacă psihoza lui se lățește, omenirea e pierdută!”) — încerc adesea șovăiri. Acesta este motivul pentru care, cu toată sila mea de literatură, am consimțit să jucăm *Julius Caesar* de Shakespeare, în special pentru scena asasinării lui Caesar în Senat. Eu luasem rolul lui Brutus, căruia Caesar îi zice: „*Et tu, Brute?*” După căderea lui Caesar aveam să vorbesc calm poporului, rugându-l să nu se înpăimânte, să nu fugă, întrucât ambiția plătise. Îmi plăceau și strigătele lui Cinna către popor:

*Liberty, Freedom! Tyranny is dead!
Run hence, proclaim, cry it about the streets.*¹

Ca să mă obișnuiesc cu mânuirea pumnalului, am lovit de două ori perna. Am auzit pe mama zicând: „E curios ce putredă a fost olanda la fața de pernă a lui Doru, s-a sfâșiat parcă ar fi fost tăiată cu cuțitul!” Mama nu bănuiește nimic excepțional, n-admite călcarea bontonului. (Reflecția lui Ioanide: „Biata Elvira, ea nu bănuiește că stimabilul Doru poate să fie un infam criminal, mai odios decât toți, fiindcă are pretenții de filozofie.”) Venind vorba de teatru, voi destăinui aici interesanta concepție a lui Carababă. După umila mea părere, Carababă este un actor de un talent covârșitor, mult mai profund decât al lui Moissi, cu care seamănă puțin la față, având ca și acela preferință pentru rolul lui Hamlet. Carababă zice că simte capodopera teatrală atât de sincer, încât are impulsul de a o transforma în dramă reală și că în general scena nu-l satisface. El conține atâta vitalitate, încât vrea să joace pe o scenă mai vastă, pe scena vieții. Un actor de talent, dacă e îndrăzneț,

---

¹ O, libertate! Tirania-i moartă!
Fugiți și dați de veste la răspântii! (engl.).

găsește în viață destule piese nescrise care să-i ofere un rol adevărat. În scurt, el e în căutarea spectacolului real. (Meditația lui Ioanide: „Dobitoc incult și cu instincte patologice, care nu știe că esența artei este ficțiunea!”) În curând, probabil, vom avea prilejul să jucăm cu toții o piesă reală, în care personajele căzute nu se mai scoală de jos la ridicarea cortinei, iar actorii fug de pe scenă, evitând ovațiile.

Dintre cărțile de faimă universală am citit *Il principe* de Machiavel, [*carte într-adevăr profundă, deși în ea găsesc deosebiri fundamentale de concepția noastră. Lăudabil în ea este faptul că nu-i o operă tenebroasă pentru amatorii de plăceri solitare, ci un sistem de instrucții pentru indivizii care știu să se supună unei discipline în vederea unui scop comun. De asemeni remarcabilă mi se pare distincția între morala vulgară și morala principelui, adică a statului conceput în mâinile unei elite. Această elită, ca să se mențină, trebuie să ducă un război continuu vulgului, de unde obligația artei militare: „Debbe adunque imprincipe non avere altro oggetto, ne altro pensiero, ne prendere cosa alcuna per sua arte, fuori della guerra”¹. Ființele destinate a ține primatul trebuie să se constituie militărește. Consider viața ca o stare de asediu continuă împotriva umanității de structură inferioară (Notă orală a lui Ioanide: „Te pomenești că Tudorel mă clasează și pe mine în umanitatea inferioară, ca sclav arhitect. Numai el, cu pumnalul, are dreptul dea conduce. Iată pe cine am zămislit și crescut!”)*

Mărturisesc că la început n-am înțeles rostul religiei în disciplina noastră și termenul spiritualitate, atât de familiar printre noi, nu-mi spunea mare lucru. În casa noastră n-am auzit niciodată o vorbă jignitoare la adresa religiei, totuși tata nu face paradă de misticism, iar mama, deși religioasă, nu e bigotă. Gavrilcea mi-a explicat lucrurile. Întâi de toate, tăria noastră stă în jurământ. Pe ce jurăm, dacă nu recunoaștem un

---

¹ Trebuie, așadar, ca un principe să nu aibă alt scop, alt gând, nici o altă preocupare în afară de război (ital.).

arbitru superior umanității, capabil de a sancționa? Apoi unica rațiune de a ne uni pe baza superiorității morale este de a recunoaște o ordine superioară animalității. Voluptatea de a muri, ca manifestare a vitalității, ar fi un nonsens dacă viața, în accepția cea mai înaltă a cuvântului, n-ar fi transcendentă existenței fiziologice. Există deci o „viață” mai presus de viață și de moarte în termeni curenți și instinctul exultant al morții se explică prin presimțirea eternității spiritului. Toate neamurile nobile cred în veșnicie, națiunile inferioare sunt ireligioase. Forma confesiunii e secundară. Germanii noului Reich nu s-ar scandaliza a primi cultul lui Wotan, s-au și făcut propuneri. Religia cea mai veche într-un popor e și cea mai profundă. Noi deocamdată profesăm creștinismul, personal aș înclina pentru cultul lui Zamolxe și o eventuală sanctificare a lui Boerebista și Decebal. Dar motivul esențial pentru care adoptăm spiritualismul este că e dogmatic și n-admite discuția. Ne-am săturat de raționalismul care obligă la eforturi cerebrale inutile. Capitală pentru mine e viața deplină, corporativă. Când mi se dă un ordin, îl execut, fie oricât de absurd, atâta vreme cât centuria sau decuria mea îl adoptă.] (Ioanide: „Miți! N-ai citit pe Machiavel, pe care nici n-ai binevoit să-l scoți din raft!” și sări iarăși câteva rânduri întregi, unde se vorbea de cultul lui Zamolxe, de sanctificarea lui Boerebista și Decebal.) Valabil pentru mine nu este raționalul, ci autoritarul, spiritul de corp. Vedeți ce figuri fericite au tinerii germani scutiți de anxietatea „problemelor”! Fuhrer-ul le dă un ordin și ei aleargă voioși să-l îndeplinească. (Ioanide: „Prin urmare, de aceea nu sunt ascultat, fiindcă ceea ce cer eu este rațional! Umanitatea degenerază!”)

Din convorbirile cu tata am ghicit că aprehensiunea lui capitală este în ordinea patriotică. Pentru faptul că suntem ajutați de marele popor german al Reich-ului să întemeiem o ordine nouă el ne consideră trădători. Deși noi punem pe planul întâi națiunea, nu mai avem concepția răsuflată a egoismului. Ca și indivizii sănătoși, națiunile sănătoase trăiesc *in corpore*. Zic „sănătoase” pentru că noua ordine exclude din sânul ei

popoarele inferioare. Acestea vor trebui să fie conduse. Lectura pedantă a cărților produce fixațiunea. [*Italia e un stat recent și pentru mulți napolitani ideea uniunii cu restul statelor din peninsula constituia o trădare a regatului celor două Sicilii. Fenomenul acesta s-a petrecut și la noi înainte de 1859. Și totuși, unioniștii de atunci erau niște bărbați luminați. Astfel și noi vedem lărgirea ideii de stat ca salutară, cu condiția de a ne alătura cât mai curând popoarelor cu suflet tânăr. Și apoi, indiferent de orice teorie, în istorie nu există adevăr, există numai stări de fapt și are dreptate acela care învinge. Noi trebuie să fim în tabăra învingătorilor.*] (Ioanide trecu repede asupra unui soi de teorii din care rezulta că unitatea patriei nu-i necesară. Erau folosite haotic evenimente din istoria Italiei. „Nu credeam — glosă arhitectul — ca sub acoperământul meu să se gândească lucruri așa de triste. Nenorocitul, e infirm!“)

Am încercat în repetate rânduri să-mi explic divorțul sufletesc ce există între mine și tata, și concluzia la care am ajuns e următoarea: și eu și tata avem un sânge clocotitor, setos de fapte. Noi aparținem unui neam care nu suportă existența banală. Se vede că ne tragem, precum arată numele, din aventurieri care au emigrat aici, atrași de mirajul vieții agitate și excepționale. În ciuda teoriilor mele în jurul anonimatului, se pare că sunt împins de o forță obscură să ies din rânduri. De altfel, aceasta e condiția nației întregi. Un popor care n-a produs pe Homer sau pe Platon, nici un general ca Caesar, e neliniștit, simte nevoia să sară peste determinațiile de timp, în plină aventură. E un risc într-asta, dar, vorba lui Pascal (Ioanide: „Și asta e tot din auzite, Tudorel n-a pus mâna pe opera lui Pascal“.), și o șansă de câștig. Singura purtare fatală ar fi completa inerție. [*Unul dintre tinerii noștri doctrinari zice că suntem „pe culmile desperării“, îndreptățiti a încerca orice. Chiar inconsecvența e scuzabilă, bineînțeles când e o contradicție colectivă, nu o defecțiune personală, și s-a discutat în cercul nostru dacă în caz de înfrângere n-ar fi valabilă (la desperare) și aventura comunistă, pe care, având în vedere concepția noastră, a inegalității funciare în lume și a*

iraționalismului, o considerăm ca inacceptabilă. Dar tocmai fiindcă e inacceptabilă, în cazul nostru e o salvare din naufragiul pe neantul banalului. Ne-am gândit chiar să construim o filozofie a „inacceptabilului”, care zdruncină liniștea conformistului. Oare tata nu este el însuși un himeric, propunând planuri inacceptabile azi? El ne disprețuiește, dar numai noi am avea curajul să acceptăm visele sale arhitecturale. Am primit misiunea de a-l pregăti discret, până acum n-am avut posibilitatea să dau un atac frontal. Ei bine, pornirea vijelioasă a tatii de a depăși liniile timpului și a ieși ca un vulcan formidabil dintr-un ocean pacific, desființând neantul, există latent în mine și în toată generația noastră. Însă cum s-o manifestăm? Prin poeme și romane? Noi suntem o centurie de spirite decise, ce șanse avem de a obține gloria lui Dante sau a lui Balzac? Calea aceasta e cea mai desperată, o adevărată prăpastie, mai ales în România. Recunosc că tata are un talent excepțional, probabil geniu. Cu toate astea și întrucât îl privește, lucrul nu e absolut sigur înaintea verificării prin timp, și afară de aceasta tata nu poate să construiască spre a-și revela geniu. Are deci nevoie de o forță politică spre a-l propulsa. Singura șansă de a ajunge la izbândă prin aventură este la noi politica în care trecutul s-a remarcat. Românul nu e născut poet, cum zice Alecsandri, ci om politic. Sub raportul acesta intrarea noastră pe scena lumii s-a făcut printr-un act politic de răsunset mondial, războiul dacilor cu romanii. De atunci singurul domeniu în care am dovedit un geniu neîntrerupt, în ciuda circumstanțelor, a fost politica. Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Vasile Lupu, Cantemir, Brâncoveanu etc. sunt figuri impunătoare. În ultimele decenii acalmia a înăbușit această vocație națională și...] (Ioanide sări iarăși o pagină, care i se păru pretențioasă și lipsită de documentație.) Au apărut un fel de politicieni de meserie, căutând obscure avantaje personale din profesarea unei politici meschine, fără riscuri și fără grandoare. Poate numai comunismul a păstrat până la o vreme marea tradiție a tensiunii energetice, fapt pe care nu pot să nu-l admit, deși adversar.

Cuvântul de ordine către tineret a fost: „Vedeți-vă de carte!” Din respectarea lui n-au ieșit cine știe ce personalități. Tata este unul care e străin cu totul de viața publică și consideră ca o aberație lectura jurnalelor politice. El nici măcar nu cunoaște harta actuală a Europei. [*și zice totdeauna „Serbia”, neavând o noțiune clară a statului Jugoslav. N-ar putea spune precis cine este Lenin, de evenimentele din Spania n-are nici o idee și mi-a spus odată: „Ăia sunt nebuni de profesie, arabi împerecheați cu vizigoți. Pentru mine Spania se confundă cu Cervantes și Goya. Cine-i ăla Franco? Refuz să-l înregistrez. Vorbește-mi de Churriguera!”*]

De multe ori mi-am făcut un examen serios de conștiință și am ajuns la concluzia că am o oarecare asemănare cu tata sub raportul indiferenței la geografie. N-am destăinuit acest lucru camarazilor, de teamă să nu-i contrariez, deși am impresia că cei mai mulți din ei sunt în categoria mea. Singurul fapt absolut cert este nevoia mea biologică de a participa la un mare eveniment al timpului meu, de a nu fi eliminat de la momentele epocale. Solitudinea îmi face rău și o zi petrecută fără a mă întâlni cu camarazii mei mi se pare tristă. Când eram mai mic am fost entuziasmat la cinematograful de Gavroche din *Mizerabilii* lui Victor Hugo, și nopți în șir mă visam în rolul lui. Tata mi-a arătat un desen de David reprezentând pe Bara, un copil de paisprezece ani, împușcat fiindcă, somat să strige „Trăiască regele!”, a strigat „Trăiască Republica!”, și această imagine m-a entuziasmat mai ales că eu însumi aveam aceeași vârstă și am devenit îndată republican aprins, fără a-mi da seama complet în ce constă republica. Toate cărțile, filmele, piesele de teatru despre Revoluția franceză mă atrag și acum și le devorez, în ciuda faptului că teoretic lupt împotriva ideilor revoluției. Mă fascinează figurile oamenilor Convenției, agitația acelor ani și, trebuie să spun, primejdia la fiecare moment de a merge la eșafod. Îmi plac personajele cele mai detestate: Robespierre, Marat, Saint-Just, eroii absurzi, făcând o politică aparent lipsită de bun-simț, descreierată. (Ioanide: „Robespierre voia ceva onorabil: să

doboare despotismul monarhic!“) O paranteză: Bunul-simț n-are succes în istorie. Spre pildă, Napoleon. Toate campaniile lui sunt iraționale, politica lui este ieșită parcă din capul unui poet epic în delir. Și cu toate astea, l-au urmat frenetic milioane de oameni și prestigiul epocii lui a fost atât de mare, încât în umbra lui a putut să se strecoare Napoleon al III-lea, un om mediocru, de la care lumea spera probabil fapte colosale. Dacă Bonaparte ar fi făgăduit contemporanilor liniște și prânzuri bune, cam cum a făcut Louis Philippe, probabil ar fi fost pus în caricatură. Inacceptabilul, absurdul, cum am spus, e pe placul maselor, care au o tendință voluptuoasă de a merge spre pieire, asemeni oilor care cad în prăpastie luându-se după una. („Elucubrații, domnule Doru! comentă Ioanide. Poporul are bun simț!“) În călătoria pe mare, probabil că mi-ar place naufragiul. Faceți o conspirație pentru desființarea Franței și unirea ei cu Germania, spre a rezolva astfel un conflict secular, și veți vedea că se vor găsi aderenți. Noile stări de lucruri au apărut din această orientare a maselor către tot ce este insolit și incomod, în pofida conformismelor burgheze (pe care personal le detest, fiind într-asta în mod surprinzător în consonanță cu tata). Dar să reiau șirul ideii. Am spus că nu sunt bine încredințat a fi cu desăvârșire fixat asupra modului geografic de a mă realiza în structura mea spirituală. Fiindcă mă aflu în România și am întâlnit Mișcarea, m-am devotat ei. Presupunând că viitorul n-ar corespunde așteptărilor și am eșua în acalmie istorică, întocmai ca o corabie cu pânze pe un ocean pacific, lipsit de vânt, aș emigra oriunde, în căutarea de aventură colectivă. Evident, tata are dreptate în aluziile lui, generația noastră, cel puțin o parte din ea, nu mai are sentiment patriotic, a depășit cadrele vechi de gândire. Patria pentru mine e o realitate ce trebuie construită, și dacă n-o pot realiza aici, încerc oriunde. (Observarea lui Ioanide: „Nenorocitul!“) Noi, aceștia născuți în timpul unui război mondial, în vibrațiile tunurilor, și în așteptarea unei conflagrații care va întrece probabil tot ce închipuirea umană a putut concepe, avem nervii zdruncinați organic, nu mai credem în

stabilitatea formelor vechi. Suntem ca niște cetățeni ai Imperiului roman în decadență, care, oboșiți de o formulă perimată și în disoluție, se lasă în voia noii ordini barbare. Aș vrea să știu dacă un roman din Galia sau din Bizanț mai avea sentimentul că trădează Roma, mergând în sensul unei complete separații. Sentimentul acesta de incertitudine și oboseală îl observ și la francezi, care par a fi animați de un dor de sinucidere, proclamând inutilitatea coloniilor și oroarea de război, fie și defensiv. (Nota lui Ioanide: „Prostii! Poate burghezii putrezi au gust să se sinucidă, nu cred eu că adevăratul popor francez voiește să moară!” [*Cât despre colonii, odată și odată vor trebui să dispară. Ciudat! Doru are instinctul, pe care îl credeam perimat, de a stăpâni sclavi.*]) Cred că toată afacerea cuceririi Franței nu va dura mai mult de trei zile. În legătură cu indiferența noastră pentru spațiul geografic de manifestare a energiei române, odată unul dintre noi a propus să ne transportăm în Sicilia, spre a începe o propagandă în vederea despărțirii ei de Italia. Atunci am început să citesc opere de istorie relativ la trecutul Italiei, de unde un obicei de a face referințe istorice. Antrenați de voința noastră de acțiune, am explorat istoria umanității spre a ne găsi un spațiu în caz de monotonie locală. Am auzit de un oarecare Cătărău, fost student român sau așa ceva, care a fugit prin Asia și ar fi acum, nu știu pe ce continent, șef de trib, rege. I-am admirat și invidiat.] (Ioanide sări iarăși câteva rânduri întregi, care i se părură absurde, unde era vorba de Cătărău, de haiduci, de aventură.) În Sicilia există o veche tendință izolaționistă, din nefericire fascismul a sugrumat violent „spiritul din sud”, încât șansele noastre erau foarte mici. De aceea am îmbrățișat cauza „spiritului din nord”. Ne-am mai gândit o dată ca imitând pe haiduci într-un spirit superior să facem o lovitură spre a cuceri un district din România, fie la munte, fie la mare, și a întemeia acolo un stat al nostru independent, cum e San Marino în Italia, pe proporții mai mari, cu o populație voluntară, acceptând în totul constituția noastră, care n-ar fi fost — lucrul e de la sine înțeles — deloc liberală. Am fi introdus sistemul castelor:

războinici-sclavi, întemeind o aristocrație severă, bazată pe urmărirea strictă a filiației, cu împiedicarea oricărei mezalianțe cu elemente inferioare. În concepția noastră și cei din clasa sclavilor (de altfel din punct de vedere material apărați de orice mizerie, miserabili numai moralmente) ar fi fost mai fericiți decât burghezii actuali, fiindcă ar fi simțit bucuria amară a condiției lor tragice, inexorabilitatea sclaviei lor, din care n-ar fi putut scăpa decât prin sinucidere. Un coleg de universitate căruia îi spuneam aceste lucruri în formă de badinaj, ca să văd cum reacționează, dispus în caz de sensibilitate la absurd să-l câștig Mișcării noastre, mi-a obiectat că vitalitatea ce ne agită ar putea găsi o descărcare utilă societății actuale, făcând de pildă ca Robinson, descoperind o insulă și anexând-o civilizației, sau dedicându-mă experiențelor utile științei, traversarea Atlanticului cu avionul sau în barca cu pânze, explorarea Polului Nord sau Polului Sud etc. Englezii îndeosebi cam fac asta ca să se scuture de plictiseală și în scopul purei plăceri personale. Nu neg că e posibil și acest chip de existență furtunoasă, eu însă nu-l pricep. Întâi, n-am încredere în persoana mea, caut aventura *in corpore*, al doilea, nu vreau să mă lupt cu natura, ci cu oamenii. În războiul cu burii poate m-aș fi dus. De unde-mi vine această pornire nu mă întreb, adevărul este că am instinctul. Luptăm pentru o Europă nouă, ținta noastră e de a cuceri puterea spre a ne pune la ordinele Führer-ului.¹ În guvernul a cărui listă am și făcut-o și care s-ar constitui în cazul izbândeii noastre cu ajutorul marilor forțe ale ordinii noi, eu sunt desemnat a fi ministru de externe, ca unul ce am mai multă pregătire intelectuală, Gavrilcea, om strașnic, va fi ministru de interne. (Ioanide: „Acum am dezlegat enigma hârtiuței din cort“.)

¹ Pasajul de la „Luptăm“ până la „Führer-ului“ a înlocuit, în ediția a II-a, următorul text eliminat: [*comandei asupra oamenilor, simt nevoia imperioasă de a fi un element dintr-un comandament. În America, nu descoperirea ei m-ar fi entuziasmat, nu Cristofor Columb aș fi vrut să fiu, ci Francisco Pizarro, cuceritorul Perú-ului. Luptăm mai puțin pentru o idee, ținta noastră este de a ne demonstra tinerețea cucerind puterea*].

Tata n-ar accepta, în meseria lui, deplasarea de pe solul României, cu toate că admite a se afla în condiții neprielnice pentru creație. L-am auzit de atâtea ori spunând că în alte țări mai înaintate perfecțiunea artelor l-ar demoraliza. Recunoaște și el că succesul în artă e problematic. În țară, în acest gol, în unele privințe aproape total, desperarea îi dă avânt, are halucinații arhitectonice caracteristice pusteii, e sub imperiul unei fata morgana. Oricât ar dori, un artist, zice el, nu poate asimila brusc tradiția unei țări, spațiul specific, iar arhitectura e arta cea mai geografică. Ea combate natura, dar se substituie ei și creează o geologie arhitecturală. Astfel, în nordul Europei cresc vârfuri de catedrale, în Grecia și Sicilia — coloane dorice. Tata, cum s-ar zice, pune coloanele la vegetația solului. Am avut întotdeauna sentimentul că tata e de o mare inteligență (Ioanide: „Foarte mersi!“), nu se știe dacă n-are și el puțină dreptate, firește, în domeniul lui. Am stat de vorbă și cu intelectuali străini când am fost la Berlin, mărturisesc că mi s-au părut foarte *terre-à-terre*. Să fi fost tata, îi culca intelectualicește la pământ. Și cu toate astea, oamenii banali din țările cu trecut fac lucrări considerabile. Și în creație individul izolat nu poate nimic, are nevoie de un corp social. Creația artistică e și ea un produs centurional. Când voi fi ministru de externe și eventual un factor important de conducere, voi înlesni tatii opera sa constructivă. Dacă un accident nu ni se pune în cale, evenimentul va fi foarte apropiat. În curând Cehoslovacia, Polonia, Franța vor fi rase de pe harta Europei și va începe asaltul cel mare împotriva putredei Anglii. În programul meu diplomatic este inclusă ideea de a reclama de la marii noștri prieteni, după dezmembrarea imperiului colonial al Angliei, o colonie pentru România, o insulă, un arhipelag măcar cât Noua-Zeelandă, pentru ca românii să se obișnuiască cu marea expediție, cu supunerea popoarelor născute sclave. Numai această politică de domnie va vindeca de complexul de inferioritate strecurat în sufletele noastre prin secole de șerbie și exploatare. (Ioanide: „Tudorel al meu are farmecul unor paranoici, delirează spiritual“.) Tata

va construi atunci în voia fanteziei sale, creând o lume nouă fără a se depărta de ideea patriei lui. O va proiecta pe ocean. (Ioanide: „Ce curiozități! Și Sultana, și Tudorel vor să mă deporteze!“)

Cum am ajuns în sânul Mișcării? Cred că prima cauză a fost liceul. Acolo am avut profesori de o mare mediocritate, mai ales morală, oameni lamentabili, recrutați parcă printre sclavi. Nu vorbesc de pregătirea lor intelectuală. Unii din noi, cu bibliotecă acasă, râdeam din toată inima de gafele profesorilor de literaturi, de ignoranța, de platitudinea ideilor lor. Profesorul de franceză nu citise pe Rimbaud și făcea cele mai comice sforțări spre a evita discuția la care îl provocam. Puneam, de pildă, profesorilor întrebări chinuitoare: ce părere are (asta profesorului de franceză) despre *Le bergsonisme* de Albert Thibaudet; iar celui de istorie: ce misiune a avut Machiavel la Forlì, la contesa Caterina Sforza. Natural, mistificam, pentru că noi înșine nu citeam excesiv, și întrebările de mai sus le preparam viclean, cu ajutorul cărților găsite pe acasă sau la rude studenți. (Ioanide: „M-aș fi mirat să fie altfel!“) Penibilă mi se părea nu neștiința profesorilor, foarte scuzabilă, dar lipsa lor de demnitate intelectuală, incapacitatea de a face față situației. Dacă ar fi răspuns: „Nu mai citesc nimic peste Victor Hugo“, ni s-ar fi părut sublim, asta ar fi fost o filozofie a ignoranței. Cu rare excepții (vorbesc de școala mea), profesorii erau lipsiți de intelectualitate, incapabili de a bănui efervescenta noastră, până acolo că noi, cei mai răsăriți, ne rușinam pentru ei. Câțiva făceau spiritele cele mai vulgare, erau familiari, nescoțându-ne din „mă“ și „bre“. Pe urmă, starea lor materială era în general rea, veneau la școală rău îmbrăcați, și indiferent de aceasta, n-aveau nici măcar poza sublimă a proletarului intelectual, impunând respectul prin severitatea frunții lor. Profesorul de filozofie a avut odată o ieșire care mi-a lăsat o urâtă impresie de vulgaritate. L-am rugat să ne facă o lecție suplimentară de logică, la care ne-a răspuns în felul lui familiar, arătându-ne coatele roase: „Cu cât mă plătește statul, nu-mi dă mâna să vă fac lecții în plus“.

Desigur că profesorimea avea dreptate în felul ei, și noi am înscris în programul nostru ridicarea nivelului de viață al membrilor corpului didactic, însă la o anumită vârstă, când profesorul ți se pare un zeu, familiaritatea aceasta pe chestii materiale prăbușește temple. Ca școlar și chiar acum am încercat două sentimente contradictorii față de oamenii maturi: ori un dispreț care în clasă merge până la scandal, ori, dimpotrivă, un respect religios. Suntem în căutarea unui spirit care să ne domine de la o altitudine superioară. Tata ar fi fost pentru mine un astfel de spirit, și în fond prezența lui e întotdeauna sărbătoare; din nefericire, câmpul său de activitate îmi e complet refuzat, iar el e atât de absorbit în arhitectura lui, încât nu acceptă prezența profanilor. De departe, totuși, îmi inspiră o filozofie, chiar și în formă întoarsă. Deci așa au stat lucrurile cu profesorii. Într-o zi, la o singură oră, ca suplinitor improvizat, a venit în clasă Gavrilcea, în locul profesorului de istorie. Pentru mine a fost o revelație. Un moment sufletesc crucial. *[În loc să examineze sau să treacă la lecția următoare, Gavrilcea a închis catalogul și apoi, aducându-și scaunul în fața băncilor, ne-a întrebat cu seriozitatea blajină care-i este caracteristică: „Voi studiați istoria, vă dați voi seama însă ce este istoria ? Cine știe să-mi spuie cu ce se ocupă istoria?” Au fost fel de fel de răspunsuri, rezumabile la aceea că istoria povestește faptele întâmplare. Gavrilcea a întrebat atunci dacă istoria narează despre găștele sălbatice. Noi am spus că nu, istoria se ocupă cu faptele oamenilor. (Introducerea aceasta mi s-a părut foarte nostimă și inedită, și felul lui Gavrilcea de a clarifica noțiunile meticolos, pedagogic, aproape religios extrem de interesant.) Gavrilcea ne-a întrebat atunci dacă ceea ce facem noi în acel moment este fapt istoric. Am replicat că nu. Atunci, a tras o primă concluzie Gavrilcea, istoria nu se ocupă cu toate faptele oamenilor, ci numai cu unele. „Cu ce fapte se ocupă istoria ?” Eu am răspuns, fără să-mi dau bine seama ce spun, „cu faptele istorice”, și atunci alții au răs, logicienii din clasă, care au pretins că fac o tautologie, refuzând să definesc printr-o notă nouă. Gavrilcea însă a zis*

(după ce a întrebat cum mă cheamă): „Camaradul Ioanide (așa m-a numit poate intenționat, poate din obișnuință) a spus un lucru extrem de important, cu toată aparența de rămânere pe loc. Istoria, adică nararea de fapte omenești, se ocupă numai cu «faptele istorice», deci rămâne să ne lămurim ce este un fapt istoric”. Atmosfera era încordată, ședeam cam nedumeriți, și unul a afirmat că sunt istorice faptele mai importante. „Ce înseamnă important? a replicat Gavrilcea. Care fapt e mai important, revoluția franceză sau inventarea mașinii de cusut?” „Revoluția franceză”, am zis noi. „Da, a obiectat Gavrilcea, și asta, dar mașina de cusut a răsturnat ordinea producției, mecanizând o anume ramură a manufacturii, de unde mari efecte politice, munca în ateliere, proletarizare, revoluții. Așadar un fapt, oricât de insignifiant în sine, poate să devină istoric prin ecourile pe care le are, însă cine stabilește valoarea faptelor prin raport la efectele lor în timp? Omul de toate zilele sau istoricul?” „Istoricul!” am strigat noi. „Firește, a continuat Gavrilcea, numai istoricul constată semnificația deosebită a unui fapt mărunț, precum ar fi plecarea la studii în străinătate a unor tineri români, punându-l în raport cu toate evenimentele politice ce-au urmat în deceniile următoare. Dar asta nu-i de ajuns. Vă pun deci o altă întrebare: poate înțelege semnificația inventării busolei acela care disprețuiește complet navigația? Pentru ce categorie de profesioniști faptele din trecutul marinei sunt mai semnificative?” „Pentru marinari, domnule”, a fost răspunsul. „Perfect, a înregistrat Gavrilcea concluzia, prin urmare, cine trăiește o anume ordine de lucruri o consideră mai adânc și găsește în ea mai multe momente istorice. A face istorie înseamnă deci a trăi adânc viața, a privi trecutul prin această viață. Bunăoară, dacă noi am lua hotărârea aici ca tineretul să joace un mai mare rol în viața publică, atunci toate manifestările din trecut în acest sens ni s-ar părea istorice și am avea chiar sentimentul că această oră reprezintă ea însăși, ce?” (Gavrilcea s-a uitat la mine) „Un moment istoric!” am zis eu profund emoționat.] (Tot dialogul provocat de Gavrilcea cu privire la esența istoriei i se păru lui Ioanide de

un cretinism total, efect nedigerat al lecturilor de jurnale cu pretenții doctrinare. Întoarse paginile scârbit.)

Măcar în acea zi ora lui Gavrilcea a făcut mare impresie asupra tuturor, chiar și asupra celor mai indiferenți, care au gustat mult acest soi de lecție fără examinări. Pe urmă impresia s-a șters (la ceilalți, nu și la mine), fiindcă e mult mai comod pentru unii să învețe pe dinafară și să ia note. Când, mai târziu, am cunoscut amănunțit pe Gavrilcea, mi-am dat seama că exercitase un miraj intelectual asupra mea numai prin ineditul metodei și încăpățânata lui seriozitate. El nu este un om cult, nici prea filozof (pot spune asta fără a-l jigni, date fiind marile lui merite), și ceea ce ne strecurase în oră era efectul unei prelegeri despre filozofia istoriei, pe care o ascultase probabil la Facultatea de Litere. Sunt sigur că printr-un defect de memorie și instinctiva pornire de a clarifica am înnobilat ideile lui Gavrilcea, care trebuie să fi fost mult mai confuze. Nu noi ne puteam da socoteală de asta. Scopul lui era de a ajunge la încheierea că istoria se face, fiind faptă, nu narațiune goală (asta o auzea el mereu de la aceia pe care îi recunoștea drept doctrinari ai Mișcării), și mai ales la ideea că tinerețea trebuie să joace un rol activ în viața publică. Această afirmație s-a aflat îndată la minister și direcțiile școlilor din Capitală au primit confidențial instrucții să nu îngăduie profesorilor a trimite suplinitor pe Gavrilcea.

În recreație, am remarcat că Gavrilcea stă de vorbă în drum spre ieșirea din școală cu un elev din clasa a VIII-a (eu eram într-a VII-a), cu care vorbește foarte familiar, întinzându-i mâna. Gavrilcea, văzându-mă prin apropiere, m-a chemat și m-a recomandat colegului din clasa a VIII-a, întrebându-l dacă mă cunoaște și adăugând că-i făcusem o impresie foarte bună, că mă socotea a fi un element promițător. El vorbea astfel din punctul de vedere al Mișcării, cum am priceput mai târziu. Fapt este că elevul dintr-a opta, care azi — lucru curios — nu mai activează, m-a introdus treptat în misterele conspirației, punându-mă întâi în contact cu câțiva camarazi, în reuniuni fără consecință. Numai după o pipăire îndelungă mi s-a făcut

o propunere, fiind admis deocamdată într-o unitate exterioară, formată din simpatizanți elevi, sub conducerea unui instructor, care din punct de vedere intelectual lăsa de dorit (scopul nostru, alegând ca instructori oameni hotărâți, lipsiți de complicație cerebrală, e de a încerca tăria sufletească a tinerilor intelectuali, de obicei plini de amor propriu). Sensul intim al Mișcării nu mi s-a destăinuit, dar când eu am dovedit a-l fi intuit am fost imediat promovat într-o unitate interioară. Ascensiunea mea a fost foarte rapidă și sufletește m-am relevat mie însumi ca un element întreprinzător, tenace, ambițios și cu vocația organizației politice. Toate studiile mele le-am îndreptat atunci în acest sens, consultând cărți de istorie și biografie, înscriindu-mă la Drept și ținându-mă în curent cu mișcarea politică din întreaga lume. În prima fază a inițierii, instrucția consta din exerciții de disciplină și ierarhie (eram obligat să salut pe un elev dintr-o clasă inferioară mie, pentru că avea un grad mai mare decât mine: am învățat voluptatea supunerii), cântam în cor cântece de-ale noastre, stridente pentru mine la început, și în fine făceam marșuri. Cu greu mi-am procurat o pereche de cizme și pantaloni adecvați, și greutatea cea mai mare a fost la început de a le găsi un ascunziș. Din fericire, tata nici nu se uita la mine, iar Pichii i-am spus că iau lecții de călărie. Pentru marșuri ieșeam afară din oraș și mășăluiam așa câte patru în rând, cu instructorul alături, spre mirarea rarilor drumeți, care nu pricepeau ce fel de armată eram, cu cămăși cafenii și cizme de călărie. Apoi am început să învățăm tragerea. Eu am luat câteva lecții de tir, dar trebuia să ne obișnuim a mânuși revolvere. Exercițiile le făceam cu toții, tot prin pădure, ținând în pomi. Când instrucția fizică a fost aproape completă, am fost supus unei probe de energie morală, dacă voiesc a accepta. Am primit. Tema era cucerirea unei mici localități prin luarea în stăpânire a autorității locale. Eu eram desemnat să comand operația, la care luau parte numai liceeni, inclusiv șoferul (acesta participa cu mașina părinților). Se fixă un sat din apropierea Bucureștilor, la cinci kilometri depărtare de barieră. Am luat îndelung informații

topografice și administrative, interesându-mă asupra locului primăriei, depărtării postului de jandarmi, obiceiului primarului și alte de acestea, trimițând înainte un camarad care nu lua parte la acțiune și nici nu era informat asupra scopurilor noastre. Am cerut chiar la telefon primăria, ca să-mi fac o idee când se află la post autoritatea. În ziua hotărâtă am plecat îmbrăcați toți cu *trench-coat*, cu câte o mască neagră venețiană și cu câte un revolver de alarmă în buzunar. Acestea funcționează cu niște capse în formă de gloanțe, ca și pistoalele-jucării, însă seamănă perfect cu revolverele adevărate, sunt inofensive și fac impresie. Conducerea ne-a avertizat că toată răspunderea cade asupra noastră în caz de nereușită, că ne va dezavua hotărât dacă vom implica Mișcarea. Se cerea de la noi fermitate și discreție. La vremea convenită, conducerea avea să-și aducă aminte de noi. De aceea lovitura era organizată astfel: presupunând că ar fi pus mâna pe noi și ne-ar fi arestat, noi am fi spus că suntem liceeni și am voit să facem o farsă în urma unei prinsori și sub înrăurirea romanelor și filmelor cu gangsteri. Dovadă: revolverele-jucării cu care nu puteam face nici un rău cuiva și lipsa oricărui mobil material. Ne-am strâns la sediul nostru secret, unul a spus rugăciunea și noi am îngenunchat, apoi am cântat un cântec al Mișcării și ne-am suit în mașină, eu lângă camaradul șofer, alți trei înăuntru. După ieșirea de la barieră m-am dat jos și am învelit numărul de ordine al mașinii cu o cârpă neagră. În apropiere de sat ne-am pus măștile. Astfel am stopat în fața primăriei. Voi lămuri mai întâi că imediat la intrarea în sat se află un parc foarte mare, cu un fel de castel care a aparținut unei familii boierești și a fost donat statului. Satul se distribuie pe două drumuri, luând-o circular în stânga și în dreapta parcului înconjurat cu zid. Primăria se află pe drumul din dreapta, aproximativ în fața porții parcului. Casele țăranilor sunt mai încolo, de-a lungul șoselelor în chestiune, încât primăria, aflată nu departe de biserică și în fața parcului, pe o șosea asfaltată, stă în izolare. De altfel drumul face o curbă după forma zidului parcului, așa că trecătorii mai îndepărtați n-ajung să vadă ce

se petrece spre intrarea satului. Când deci am oprit în fața primăriei, n-am găsit pe nimeni prin apropiere. Mai încolo, îndărătul primăriei, unde, se vede, era un ocol de vite, la anume zile un băiețuș păzea vreo câteva oi. Imperturbabili și mascați, am pășit în ogradă și am intrat în tinda localului. Frica mea cea mare era de a nu afla pe nimeni înăuntru și a ne face de râs. Din fericire, în sală am găsit o femeie stând pe o bancă, o slugă probabil a primarului. A rămas holbată. Am întrebat-o dacă primarul e înăuntru și i-am poruncit să stea pe loc. Deschizând ușa cancelariei, am dat de două persoane, primarul și un secretar, părând mai degrabă niște bieți impiegați de percepție. Cu revolverul cu capse în mână, având în spatele meu patru mascați la fel înarmați, am cerut primarului să-mi predea cheile de la dulapuri și registrul de intrare și ieșire (asta ca să cer ceva). Apoi, văzând telefonul, i-am ordonat să taie cu foarfecele de pe masă firul de legătură, lucru pe care acela, pierit cu totul, l-a și făcut. Apoi le-am spus la amândoi să ridice mâinile în sus și să nu iasă din cancelarie, nici să avertizeze pe cineva timp de o jumătate de oră, deoarece oameni ai noștri erau postați în apropierea primăriei. În sală am predat cheile și registrul femeii, spunându-i să le înapoieze domnului primar. Și am ieșit astfel mascați. Pe șosea nu era nimeni, doar în fundul parcului, în fața așa-zisului castel (un mare conac cu aspect de internat), un grădinar bătrân așeza ghivece mici de pansele în straturi. Nici nu s-a uitat la noi. Astfel am plecat nestingheriți, scoțându-ne măștile pe drum. Înainte de intrarea pe barieră am înlăturat și cârpa de pe numărul mașinii, deoarece nu ne urmărea nimeni. Misiunea mea fusese îndeplinită și, deși totul fusese un exercițiu, ca și manevrele, știam acum că pot izbuti în realitate. Nu numai că nu ne-a turburat nimeni, dar două zile gazetele n-au pomenit, spre ciuda mea, nimic despre întâmplare. În fine, a treia zi abia, un ziar vesti că oameni mascați au atacat primăria unei comune de lângă București. Alte gazete reveniră, fără a putea preciza ce maleficiu comisese banda. Un singur ziar, mai bine informat, emise ipoteza că o bandă de tineri încercase,

fără a izbuti, să facă un atac și apela la guvern să ia măsuri educative. În acest moment m-am crezut descoperit. Însă mă înșelam. Afacerea luă o întorsătură comică, după care intră îndată în uitare. Se vede treaba că autorităților imediat superioare li se păru cam stranie povestea cu o bandă de oameni mascați, debitată de o femeie și doi funcționari rurali și neconfirmată de nimeni altul. Se făcu, probabil, o inspecție financiară primarului și fu găsit cu un deficit în casă de câteva mii de lei. Autoritățile crezură că primarul a înscenat atacul ca să justifice lipsa sumei, deși, adăuga ziarul, primarul afirma că are banii acasă, a luat de la primărie când a avut nevoie, fiindu-i mai la îndemână. Reportajul încheia cu constatarea că totul pare a fi o închipuire a primarului sau o mistificație, făcând ironia că filmele cu gangsteri au început să zdruncine nervii primarilor din preajma Capitalei. Azi am convingerea că Siguranța, chiar dacă n-a aflat cine a comis atacul, a știut care-i sensul și originea lui. Ea are evidența tuturor, și dacă ar voi serios să pună lucrurile la punct ar putea-o face. Însă n-ar trage nici un avantaj, căci n-ar putea dovedi nimic serios, afară de curajul nostru. Chestiunea e de ordin politic.

După această ispravă, am fost înaintat. O vreme am fost folosit pentru câștigarea de aderenți printre liceeni și studenți și mai ales în cercurile bune. De atunci datează legătura mea cu camaradul Hangerliu, urmașul domnitorului cu același nume. Împreună cu el, care posedă moșie, ne-am transportat și în mediul rural, ocupându-ne în special de convertirea preoților tineri și a învățătorilor. Succesele pe care le-am avut mi-au produs o nouă promovare. Am fost însărcinat cu redactarea circularelor noastre, cu probleme de organizație, iar în cele din urmă cu colectarea știrilor politice din străinătate și compilarea lor într-un raport politic. Am început să intru în contact cu factori externi, să am corespondență, iar în călătoria la Berlin am avut schimburi de vederi hotărâtoare pentru viitorul nostru. Sunt de pe acum secretarul pentru afacerile externe al Mișcării. Politica cere a nu încredința hârtiei nici postum aceste rezultate; ceea ce pot destăinui este că am

înlesnit unele raporturi între oameni politici români și Mișcare. Fără îndoială, ne vom scutura în cele din urmă de toate aceste uscături imorale, deocamdată ele ne pot fi de folos prin oportunismul lor, cu care vor slăbi partidele cărora le aparțin.

Diplomația singură n-ajunge în această fază, metodele vechi s-au perimat. Se cer procedee pline de îndrăzneală, potrivite cu evenimentele care ne așteaptă. Unul din ele, aprobat de conducerea noastră, este teroarea. Politicienii trebuie să fie intimidați prin exemple răsunătoare, determinați să capituleze. Dacă unele corecții moderate nu vor izbuti, vom ști să mergem mai departe. De altfel, măsura e în bună parte legată de sugestiile ce le vom primi din afară. Nici o slăbiciune nu mă mai turbură, încep să înțeleg sufletul lui Machiavel. Vom aplica metoda lui Alexandru Lăpușneanu, tăind tot ce ne stă în cale. Prea ne-am toropit cu romane franțuzești și cu piese bulevardiere, sau cu știință de amatori ca a lui Hagienuş, care în epoca *noastră* se ocupă de Babilon, uitând trecutul nostru bizantin plin de evenimente tragice. Să poftescă Fabrice del Dongo aci în țara lui Brâncoveanu și a lui Hangerliu! Acest erou manierat, căutător de senzații tari fără riscuri, ar deveni la noi ridicol, un fluture învărtit în ciclon. Noi trăim ca marinarii în furtună și nu suntem căutători de emoții din diletantism, ci fiindcă regimul de uscat ne plictisește, ca pe mateloți. Organismul nostru are tensiune, avem nevoie să-l supunem obișnuitului regim forte. Liniștea în care trăiește generația părinților noștri, liniștea de la „Capșa“ și de la cluburi, e o iluzie, o scurtă tăcere între două trăsnete. „Nenorociții“, vorba tatii, nici nu știu ce-i așteaptă. Dar căderea lor e inevitabilă, e fatală, și cruțându-i, noi nu i-am salva. Prin urmare, să lăsăm destinul acestei țări să se exprime prin noi, să avem măcar consolația de a nu fi fost lași.

Ceea ce se va întâmpla va fi uluitor, fața pământului se va schimba cu desăvârșire, și bietecele noastre manuale de geografie și istorie vor trebui arse în mormane. Am văzut și ascultat lucruri decisive, pe care mulți dintre oamenii noștri așa-ziși de răspundere nu le știu. Forțele tinere vor inunda toată Europa,

de la Gibraltar până la Caucaz și de la Oceanul Glacial până la gurile Nilului. În acest iureș soarta noastră e hotărâtă. Trebuie neapărat să ne alăturăm forței irezistibile [*spre a scăpa de distrugerea totală*]. Marile imperii sunt osândite a fi promovate tocmai de elementele mici și dinamice pe care le-au înghițit. Minoritatea conduce majoritatea. Așa s-a întâmplat în Imperiul otoman, unde grecii levantini au jucat un rol considerabil. Prin vocația noastră politică înăscută, vom pătrunde la locurile de comandă și vom juca un rol preponderent. Noi vom fi pigmentul, principiul vital al noii ordini, vom face ca centrul de gravitate să cadă în spațiul nostru, cucerind pe nesimțite pe cuceritori. Iar dacă, printr-o greșeală stranie de calcul, marele iureș va eșua, fapta noastră nu este inutilă. Ea reprezintă o concentrare de forțe sufletești utilă în orice împrejurare, o demonstrație istorică de energie. Nu există în natură foiașă vinovată. [*Revoluția franceză, spre exemplu, nu poate fi tradusă în fața unui tribunal penal, spre a se decide ce a fost valabil și ce nu în ea, deoarece înfățișează un fenomen unic, indivizibil. Napoleon fără Robespierre n-ar fi existat. Tot ce a făcut Napoleon pe de altă parte, considerând rezultatele imediate, pare criminal. Franța umilită, Alianții de două ori la Paris. Și cu toate astea prestigiul Franței a crescut atât de mult prin epopeea bonapartistă și sufletele au fost așa de biciuite de faptă, încât Franța s-a regenerat și a devenit și mai puternică, ajungând o putere imperială. Azi e putredă, zdrobirea ei va însemna moartea ori învierea. Ce-ar fi fost Franța fără revoluție și fără Napoleon, mă-ntreb? O țară care ar fi pierit de vișii sociale și epidemii.*] E nebun cine crede că echilibrul și pacea sunt moduri ce pot să dureze la infinit. Astfel fiind, în așteptarea furtunii, intrând în ea viguroși, activi, n-avem ce pierde.

Printre camarazii mei sunt specimene bestiale, nu pot să ascund, care mi-ar produce oroare dacă nu m-aș așeza dintr-un punct de vedere superior istoric: ființe complet inculte, fără scrupule, inconștiente de țelul nostru, care s-au înrolat la noi din instinct de bandă, în speranța de a trage un folos și

fiindcă nu sunt capabile de muncă cerebrală sau manuală. Sunt instrumentele noastre cele mai bune, când le disciplinăm și le încadrăm. Îndrăznesc a merge și mai departe: șeful nostru suprem, factorii importanți din comandă nu sunt mințile cele mai alese, cerebral vorbind, nici capete deosebit cultivate. Ideile și le scot din jurnale, din publicații obscure, când le pică în mână, n-au nici o noțiune clară de științe, de arte. Parcă Attila, Tamerlan și Genghishan aveau vreo idee de filozofia lui Platon sau de arta lui Praxitel! („Zadarnic fac proiecte, observă amar Ioanide, Genghishan mă pândește!“) Ei sunt niște birocați, ordonând și întocmind rapoarte, descinderi pe teren, întruniri, marșuri, manifeste, însă cu o hotărâre calmă pe care n-o intimidază nici o intelectualitate. Un manual de metafizică de le-ar cădea în mână, ar fi pierduți. Astfel, somnambulul nu se menține pe marginea acoperișului decât fiindcă doarme. Îndată ce-l deștepți, șovăie și se prăbușește. Ei au asupra oamenilor din comun o eficiență extraordinară. Clișeele lor, gramatica dubioasă, plitudinea fac pe ascultători să caște gura. Ei n-au „delicateța” oamenilor educați: atacă năprasnic pe adversari, cu o pornire de ură sinceră, sau părând astfel, care place. Eu, chiar după ce prin examen critic mi-am simplificat limbajul, nu fac, vorbind, aceeași impresie, sunt privit cu nedumerire și îndoială. Îndată ce vine Cioarec după mine și spune exact aceleași lucruri mai prost, mai confuz, ascultătorii sunt în delir. Le place Cioarec în sine, îl simt al lor, n-au sentimentul a fi depășiiți. Eu însă inspir respect șefilor, îi neliniștesc prin „spiritualitatea” mea, cum zic ei fără să înțeleagă perfect sensul acestui cuvânt. De aceea m-am specializat în probleme de cabinet, voi adopta pe măsura succeselor noastre metoda de a mă ascunde, de a fi un personaj ocult și temut de la distanță, un intrigant, așa cum a fost în Spania...» (Manuscrisul e neterminat.)

Ioanide, sfârșind lectura, șezu multă vreme cu capul în mâini, aproape imobil (în fond era speriat). Apoi, trăgând sertarul biroului, scoase două etichete la fel cu cele rupte și,

fără a-și da seama de inutilitatea lucrului, întrucât însemnările făcute pe margini în focul indignării l-ar fi denunțat oricum că citise jurnalul, lipi din nou scoarțele caietului.

XVII

Panait Suflețel dădu, în urma morții lui Dan Bogdan, niște reprezentații de lașitate nemaipomenită, frizând bufoneria. De la orele patru după amiază nu mai ieșea din casă, spre a nu fi prins de întuneric. Dormea pe la rude — la un cumnat, la un frate — schimbându-și des adresa și evitând a spune unde locuiește. Când Gulimănescu vru să-l însoțească o bucată de drum, întrucât mergea în aceeași direcție, Suflețel se opri în loc la un colț de stradă și-și luă rămas bun de la el.

— Merg și eu mai încolo, zise Gulimănescu.

— Dumneata mergi, dar eu mă întorc!

— Parcă asta e direcția dumitale.

— Nu! negă Suflețel energetic, privind în toate părțile.

— Unde stai, omule?

— Ce, se agită Suflețel, mai avem acum case? Ne ascundem în grote, ca troglodiții, în catacombe. Vin bestiile apocaliptice!

Și scuturând precipitat mâna lui Gulimănescu, trecu drumul și se pierdu pe o stradă laterală. Ca să inducă în eroare (lamentabilă comedie!), Suflețel lua un tramvai într-o direcție opusă cartierului său, apoi se dădea jos la stația următoare și revenea pe străzi ocolite la tramvaiul care îi trebuia. Începuse să evite prietenii care i se păreau a nu fi agreați de Mișcare, și când i se întâmpla să dea ochii cu unul, îl planta repede, scuzându-se: «Ne omoară Mafia, n-avem ce face, executăm ordinele, de unde nu, pac-pac!»

Și din gură, potrivit-și mâna în chip de armă de foc, Suflețel imita pocnetul revolverelor.

Este foarte adevărat că evenimentele dădeau oarecare îndreptățire alarmei sale, fapt e că Suflețel avea spaima funambulescă și mai ales că Mișcarea nici nu se gândea la el. Suflețel circula, nu-i vorbă, în mediile academice, publicul

nu-l cunoștea, și nefiind profesor n-avea contact cu tineretul, ca Dan Bogdan. Așadar, nu prezenta importanță. După vreo zece zile, convins de Aurora, Suflețul se resemnă să doarmă acasă, păstrând toate celelalte precauții, ba chiar întărindu-le. Ademeni cu avantaje culinare și pecuniare pe sergentul de stradă să vegheze în chip deosebit asupra locuinței lui și aduse dulăul din fundul curții la poartă, cu cușcă cu tot. Intrarea la Suflețul era mai dificilă decât la palat. Gaittany povestea cu mare haz ce pășise voind să-i facă o vizită. Când Suflețul auzi zgomot de mașină și văzu un automobil în poartă (instinctul lui avea o justificare: era mașina ce servise la omorul lui Dan Bogdan!) fugi imediat în pod. Poarta era închisă, dulăul lătra formidabil, o servitoare deschizând dinăuntru o fereastră întrebă cine este. Abia după ce, descoperind pe Suflețul în gura podului, primi instrucțiuni, veni la poartă cu cheia, unde mai verifică o dată identitatea vizitatorului. Poarta fu reînchisă imediat tot cu cheia. Suflețul coborî în fine din ascunzătoare și sosi tiptil până la ușa biroului său, încercând să ghicească din respirația musafirului dacă este într-adevăr Gaittany.

— Ce vreți? conchise directorul Casei de Artă, posesorul stiletului cu care fusese asasinat Dan Bogdan, îi e frică! și emise un hohot de râs.

Bonifaciu Hagienuş era mult mai calm, cu toate că și el admitea ipoteza, absolut improbabilă, de a deveni un obiect de atac.

— Ce-o fi o fi, domnule Gaittany, cum mi-o fi soarta! Dar dumnealor ar trebui să se gândească, ce Dumnezeu, fac eu vreun rău cuiva? Eu nu fac politică, nu m-amestec dincolo de cărțile mele. Sunt un biet funcționar care mă supun superiorilor. Eu am filozofia lui Horațiu: *nil admirari*¹.

Relativa calmare a lui Suflețul mai avea și altă pricină. Suflețul aflase că o rudă foarte apropiată a lui Hangerliu, o doamnă cu relațiile cele mai considerabile, purtând același nume Hangerliu, obținuse încuviințarea de a deschide în

---

¹ A nu admira nimic (lat.).

București, într-un local vast, în mijlocul unui mare parc, ce aparținuse patrimoniului ei, o școală completă de fete, de la întâia clasă primară până la ultima de liceu, care nu primea decât orfane și dădea o educație având la bază sentimentul religios. Era o școală confesională, după modelul celor catolice, cu călugărițe, însă ortodoxe și alese din familiile cele mai bune. Ministerul plătea profesorii, însă fondatoarea, cu un consiliu ad-hoc, din care făceau parte și prelați, își rezerva dreptul de a-i accepta sau nu, și procura importante fonduri din alte părți. Școala avea internat, externe nu se primeau. Când descoperi această instituție, Suflețel intră în delirul impacienței. Școala avea nevoie de o directoare, și postul ar fi fost excelent pentru Aurora, rezolvându-se astfel problema locuinței, căci școala era prevăzută cu un superb pavilion pentru direcție. Suflețel întreprinse demersurile într-un secret magnific, ferindu-se în primul rând de Hagienuş «cel ascuțit la limbă». Înarmată cu un memoriu, Aurora ceru audiență prințesei Hangerliu, după ce în prealabil vizitase pe madam Pomponescu și alte personalități feminine. Aurora făcu impresia cea mai bună din cauza fizionomiei ei fără atracții. Afară de aceasta, uza de un mod dulceag și plat de a adula, care ar fi scandalizat un om de spirit. Dar aceștia sunt rari, mai ales printre femei. Aurora vorbi astfel doamnei Pomponescu:

— Soțul dumneavoastră, care este unul din marii bărbați ai neamului, de care toți suntem mândri, un artist și un mare om de stat etc.

Pușini sunt oamenii care să reziste la asemenea platitudini și tot ce poate face un om de educație este de a-și ascunde satisfacția sub o mască de severă modestie. Față de prințesa Hangerliu, Aurora debută cam așa, adoptând o sfială foarte bine condusă și schițând, ca din ignorare a ceremonialului just, o reverență:

— Doamnă prințesă, sunt emoționată și nu știu dacă n-am fost cam îndrăzneață să vă importunez. Numele dumneavoastră istoric îl am întipărit în minte din școală, de când învățam despre marele voievod Hangerliu...

Cine dă ființelor mediocre atâta instinct de adaptare? Într-adevăr, prințesa Hangerliu, persoană bonomă și caritabilă, de înfățișarea cea mai modestă în relațiile diurne, nutrea un amor propriu voievodal cu totul deplasat și era de o ambiție de putere nemăsurată, revelabilă în intonația groasă a vorbirii, semănată cu «dă ce, pă ce» în pretenția de a fi o prințesă autentic «rumână» până și în pronunție. Ea se vâra în toate, intriga politicește și, deși era admisă la curte, afecta o anume opoziție și visa restaurarea dinastiilor domnești române, adică a ei. Nu-i de mirare, deci, că Aurora fu ascultată cu cea mai mare bunăvoință și obținu o adeziune unanimă în consiliul ctitorilor școlii din care făcea parte și madam Pomponescu. Recomandarea se făcu și numirea era iminentă, întrucât școala funcționa, sub direcția provizorie a unei profesoare, numai cu câte o clasă de fiecăru ciclu; deocamdată, Aurora nu uită a face o vizită și lui Hangerliu-junior, foarte în grațiile prințesei, căruia între altele îi spusese că soțul ei, Panait Suflețel, admiră mult valoarea de numismat a lui Hangerliu-tatăl. Cu acest prilej, Hangerliu împărtăși Aurorei, cu rugămintea de a transmite mai departe, că sunt amatori pentru închirierea casei lui Dan Bogdan sau a lui Gulimănescu. Astfel Suflețel comunicase vestea, ferindu-se a revela modul cum ajunsese în posesia ei.

Când se petrecu accidentul Dan Bogdan, Suflețel se umplu de spaima de a nu rata direcția Aurorei la școala prințesei, din cauză că exprimase în public antipatie față de Mișcare.

— Dragă lti, îi sugeră Aurora, n-ar strica să te duci la Hangerliu, să-i explici că tu nu te bagi în politică.

Astfel Suflețel decisese a face o vizită, perfect inutilă, lui Hangerliu, în care scop solicită intercesiunea lui Gaittany. Acesta chemă la telefon pe fiul numismatului.

— Să trăiești! debută el. Aci Gaittany. Uite, Max, aci este amicul nostru Panait Suflețel. Vrea să-ți vorbească. Poți să-l primești?

Glasul răspunse ceva satisfăcător, căci Gaittany zise: «Perfect!» și încheie convorbirea. Hangerliu acorda lui Suflețel întrevvedere cerută.

Câteva cuvinte despre Hangerliu devin necesare. Acesta părea să aibă cel mult douăzeci și opt de ani, în realitate era în vârstă de patruzeci de ani. Fața lui prelungă și de aspect infantil inducea în eroare. Era fiul prințului Hangerliu, numismatul, și se numea Maximilian, după Robespierre, deoarece tată-său, într-un moment de umor, declarase că are nevoie în familie de un terorist, pentru a scutura inerția neamului său. Asta îndreptățea pe Max să îmbrățișeze ideile cele mai riscate și potrivnice, în aparență, clasei sale. Era alintat ca banditul, deklasatul familiei. Max era căsătorit cu o pianistă unghuroaică dibuită pe la Cluj și care avea relații cu mediile cele mai cabotine, pretându-se la orice combinații. Astfel, fu într-o vară pianistă în mica orchestră a teatrului de vară «Volta-Buzești». Cu toate astea, Hangerliu pretindea că nevastă-sa este din familia conților Kálnoky din Ardeal, și un văr al său, care alcătuisese, cu concursul binevoitor al lui N. Iorga, genealogia familiei, o trecea în opul său ca atare. Conții Kálnoky nu dezavuuau această versiune, și doamna Kálnoky-Hangerliu avea acces în familiile nobile din Ardeal. Cât despre Max, el se trăgea în linie dreaptă din Hangerliu domnitorul și pe cărțile sale de vizită, gravate la Mutzner, o coroană ședea asupra inscripției: «Prințul Maximilian Hangerliu». Era singura sa manifestare nobilitară în public, altfel un neavizat l-ar fi socotit pe Hangerliu boxer sau șomer. Economicește o ducea rău, trăind din expediente. Tată-său, numismatul, om de aproape șaptezeci de ani, văduv, trăia separat, într-un minuscul apartament modern pe care i-l cumpărase fetele sale și se întreținea cu o pensie viajeră modestă, servită de acestea, în virtutea căreia, abonat la o pensiune, primea prânzul în sufertaș, acasă. Seara nu mânca, mulțumindu-se cu o cafea acasă sau la cafenea. Din nenorocire, mergând târșea picioarele. Modicitatea veniturilor îl silise să vândă monedele de aur, de fapt nu cele mai prețioase din punct de vedere strict numismatic, la care se adăugase și medalia samiotă, dată de Ioanide lui Tudorel, de Tudorel lui Max și de Max numismatului. Una din fete, căsătorită cu un *Earl* englez Derrick Assheton-Jones,

devenise astfel *Countess Assheton-Jones nee Princess Handgerly*. A doua fată era măritată cu marchizul de Falloux, numită de aceea de sora din Anglia «*the Marchioness*». Marchizul avea întinse relații de rudenie cu cele mai aristocrate familii, între altele și cu a contelui de Noailles. Astfel, Max Hangerliu era rudă cu răposata contesă de Noailles. Nu astea erau cărțile de vizită europene ale Hangerliilor. Prin celelalte rubedenii de generație mai veche, aveau legăturile cele mai solide cu familii mult mai importante, în Italia, Belgia și Spania, și cea mai neînsemnată rudenie era cu o familie din Graz: von Tupay-Isertingen. Lui Max nu-i rămăsese decât o casă veche pe Calea Victoriei, nu departe de palatul Cantacuzino, și un fragment de moșie, înglobat în exploatarea unui văr, de la care extrăgea un venit precar. În momentele critice Hangerliu vindea obiecte din casă, tocmindu-se fără rușine și servindu-se de luminile comerciale ale doamnei Valsamaky-Farfara, care putea dovedi, când era mai inspirată, că foarte pe departe se putea socoti încuscrită cu Hangerliu. Când lucrurile erau și mai grave, madam Hangerliu căuta un angajament ca pianistă. De ordinar însă, Hangerliu se descurca ușor, invitându-se la masă la numeroasele rude, uneori cerând dinainte informații asupra meniului.

— Mă Dinule, telefona el lui Gaittany, voi ce-aveți de mâncare? Vin la voi la masă.

Totuși mesele la rude Hangerliu nu le găsea suculente, pe prințesa Hangerliu o denunța ca avară, restrânsă culinar. Prefera prânzurile burgheze și chiar populare, fiind acceptat cu plăcere prin lipsa lui de mofturi și prin prestigiul numelui. Intra pe la recepții, unde devasta pur și simplu bufetul, fiind mereu cu gura plină și cu buzunarele umflate de alimente luate pentru acasă. Pândeau pe amici prin cafenele când mergeau la mese comune și se însoțea cu ei, iar la plată se scuza, mărturisind candid că n-are decât un leu. De altfel, nimeni n-a pretins vreodată ca Hangerliu să plătească, iar ideea de a hrăni un prinț scăpătat măgulea pe mulți, dându-le sentimentul puterii claselor noi. De fapt, se iluzionau. Hangerliu proceda astfel

din plăcerea de a nu-și bate capul și din gust pentru inedit, însăși ideea de a fi în mizerie îl amuza. Semăna puțin cu Gabriel-Jean-Anne-Victor-Benjamin-Georges-Ferdinand-Charles-Edouard Rusticoli, comte de la Palferine al lui Balzac, boem amator. Toamna mergea la vânătoare invitat de prietenii săi, iar când existența în Capitală îi devenea penibilă, se plasa cu săptămânile și chiar cu lunile pe la moșiile rudelor. Afară de aceasta, Max făcea și gazetărie, și anume reportaj, primind cele mai umile comenzi. Contribuția lui era importantă în recepțiile sau reuniunile la care presa obișnuită n-avea acces lesnicios. Hangerliu pătrundea la o solemnitate cu mâinile în buzunar și intra în vorbă cu primul-ministru fără nici o jenă. Acesta îl cunoștea, nu putea să-l evite, considerând rețeaua invizibilă ce pune pe Hangerliu în raport cu societatea înaltă. «Ce faci, Max, pe-aici?» îl întreba demnitarul, iar Max înregistra ceea ce vedea și transmitea reporterilor, după care faptă nu uita să reclame onorarul. La legații pătrundea și mai ușor, din cauză că plenipotențiarilor le era foarte cunoscută alianța Hangerliilor cu familii notabile din țara lor și menajau o familie ce le putea fi utilă îndeplinirii misiunilor lor delicate. Prințesa Hangerliu dădea ea însăși ceaiuri diplomaților și era o vizitatoare obișnuită a ambasadelor. De la un timp, de când se deschisese orfelinatul, Hangerliu apărea în timpul mesei, singur sau cu nevasta, și se arăta încântat de regimul alimentar. Administra-toarea, temându-se ca nu cumva să fie trimis în mod special de prințesă ca să controleze bunul mers al internatului, îl poftea la masă, oferindu-i mâncări neînscrise pe lista zilei.

Ceea ce surprindea în primul moment la Hangerliu era ținuta sa de esența imbecilității. Prințul rămânea nu rareori cu gura căscată și mai presus de toate scotea din gâtlej un râs înfiorător, un fel de behăit de capră, replică înjosită a hohotului jovial al lui Gaittany. Pe urmă îți dădeai seama că, dacă Hangerliu nu era inteligent, nu era iarăși așa de imbecil cum părea. Era un prost de familie cu un *je ne sais quoi*¹ care în anume privințe

---

¹ Nu știu ce (fr.).

îi dădea superioritatea asupra unui inteligent de extracție joasă. Fără să fie cult, prin frunzărirea cărților din bibliotecă, prin participarea la discuții savante și lectura de jurnale străine, Hangerliu putea să se descurce în momente dificile, să arunce un apropo potrivit. Putea conversa onorabil cu nunțiul papal, cu un arheolog, cu un filolog și cu atât mai mult cu un militar sau un diplomat. Când nu-l ajutau cunoștințele, răscolea cronică de familie. Astfel, nunțiului papal îi spunea: «Monsenior, știi că în familia Hangerliu tradiția catolică e destul de puternică? Uite, o vară a tatii s-a convertit la catolicism, măritându-se cu ducele d'Albufera, nevastă-mea e catolică» etc. La arheologie o dădea prin numismatică sau făcea nepăsător o mărturisire uimitoare: fusese, de pildă, la Cutais, în Armenia, împreună cu familia Krupenscki, tare la curtea țaristă (tot legătură de rudenie). Pe filologi îi speria la nevoie cu limba țigănească, pe care o vorbea ca chivuțele, după care o dădea pe franțuzește. De notat că pentru Hangerliu franceza era, cu oricâte balcanisme, o limbă spontană, pe care își permitea a o întoarce în toate chipurile, maltratând-o, fără să pară un străin. În românește, ca și prințesa Hangerliu, Max vorbea muntenește, zicând «dă ce», «rumân» și înjura ca surugiii, chiar în saloane: «Tanti, exclama el despre câte unul, ăla e un escroc, mama lui!» Prințesa însăși era tot așa de slobodă la gură, și pe un funcționar superior, pe care îl ajutase în carieră și care acum se codea să-i facă un serviciu, îl înjură în plin minister, zicându-i: «Păcătosome! *Propre à rien!*¹... Tu-ți paștele mă-ti!» Prințesa juca teatru, dozând savant franțuzeasca cu ocară excesivă, spre a da dovadă că are simțire «rumânească» și profitând de bătrâneță și de ținuta ei autoritară. Vulgaritatea ei era făcută, un naționalism de chermesă. Max avea moravurile cele mai democrate și se cobora în medii pe care un burghez obișnuit le-ar fi evitat. Avea prieteni prin mahalale, pe la tară, mai ales de când cu Mișcarea, intra prin locuințe sordide, mânca la masă chiar și cu o spălătoreasă, fără nici o

---

¹ Netrebnicule! (fr.).

încruntare, cu un firesc extraordinar. Nu făcea nici o sforțare pentru asta, de aceea și plăcea grozav oamenilor simpli. Cu «camarazii» Hangerliu dormise de atâtea ori doi într-un pat, suportând miasele inerente cazării în comun. Singurul lucru care distingea pe Max era trecerea fără spasm de la un regim la altul. Spre exemplu, Hangerliu bea într-o băcănie cu reporteri de jurnal, pretându-se manierelor celor mai redacționale, apoi trecea drumul la o recepție, unde, fără tranziție apreciabilă, exact în același ton nepăsător, pigmentat cu behăitul caracteristic, discuta cu ministrul Angliei despre vânătoarea urșilor, dând informații de un interes acut pentru excelența-sa. Ba mai mult, la recepție relua temele din cârciumă, traducând ministrului Franței înjurăturile românești «Parastasul mă-ti», «Vedea-te-aș la morgă-n galantar», «Să i-o spui lui mutu», strângând cerc în jurul său. Prostul, cu sau fără știință, era un diplomat eminent. Hangerliu suferea de două complexe, de cel de inferioritate și de cel de superioritate, simultan. Se simțea inferior oricărui om din comun, mai ales mahalagiilor. Întrevedea în ei o forță imensă, tremura în subconștientul lui la ideea că aceștia vor fi neapărat stăpânii de mâine, se prosterna în fața lor, se pregătea să se facă tolerat de ei. Un ton mai răstit al unui căruțaș îl demonta, îl făcea să-și piardă cumpătul. Când a făcut serviciul militar, Hangerliu a fost terorizat de sergentul de trupă, purtându-se prevenitor cu fiecare din ei, respectându-i sincer în raport direct cu brutalitatea lor. Lipsa de cultură și educație, într-un cuvânt, exercita un fel de miraj asupra sa. Pe de altă parte, însă, avea sentimentul intim că el e Hangerliu, un individ cu certificat genealogic. Putea să se coboare oricât de jos, să vorbească țigănește, să tapeze pe alții, el era prințul Hangerliu, urmaș direct al aceluia de care vorbește cronica, cu un sistem de relații familiale ce-i deschidea ușile cele mai dificile. De aci acea *nonchalance*, acea nepăsătoare siguranță de sine cu care-și permitea gesturi care pentru altul ar fi fost fatale. Hangerliu nu ședea niciodată ca oamenii pe scaun: sau punea un picior sus, pe sub fesa celuiilalt, sau se lăsa pe spate atât de mult

încât picioarele i se întindeau departe pe covor. Se scărpină în văzul tuturor și fără jenă în cap, strănuta zgomotos, scotea limba câteodată din gură ca să dea a înțelege că o chestiune e boacăină, fluiera în plin salon o arie, sau se-nvârtea în pas de dans. Deodată apoi se lăsa jos pe covor lângă fotoliul unei doamne. La prințesa Hangerliu făcu la o masă o drăcie hazardată. Pe bufet se afla un tort cu o mare coamă de frișcă. Max vârî degetul în ea, rețază o bună porțiune și o duse la gură, lingându-și apoi tacticos degetul. «E bună, tanti», fu toată scuza sa, admonestat cu un îngăduitor «Ești teribil de rău-crescut, Max! Labele jos!» În treacănt fie zis, în cercul Hangerliu expresia «Labele jos!» era în vogă, preferată de cele mai distinse membre feminine, chiar de *the Countess* și de *the Marchioness*, în țară și în străinătate, cu sentimentul de a comite o mitocănie *exquise*¹. Astfel, în timp ce în mediile populare pe care le frecventa Hangerliu oamenii se fereau de expresiile mai metaforice din snobism, în familia Hangerliu vulgaritatea era cultivată ca o petrecere de un risc delicios. Cu toată bădărănia lui în gesturi și în vorbire, Hangerliu avea o margine secretă, imperceptibilă omului fără uzul lumii. Dacă Max își permitea să se dea de-a dura în fotoliu, nu-și îngăduia să întreprună vorba prințesei. Râsul său imbeciloid răsuna numai după ce nunțiul papal comisese o îngerească glumă. Hangerliu știa până unde să meargă și unde să se oprească și la propriu și la figurat, și în purtarea lui, stridentă pentru profan, era o stranie rezervă și o supraveghere care îl fereau de orice inconveniență. Hangerliu putea fi oricând mareșal la palat, știind când să tacă și când să înjure, modest și suficient după nevoie, totdeauna egal, niciodată șovăitor. Sastisirea era un fenomen moral necunoscut lui Max. Gaittany avea multe analogii cu Hangerliu, cu unele distincții: nu suporta un mediu prea vulgar cu acea superioară simplitate proprie lui Max, nici nu aborda somitățile cu aceeași liniștită suficiență. Cu cei mari, Gaittany era onctuos și servil. Iar când se risca în glume dubioase, pierdea tonul just și devenea scabros.

---

¹ Delicioasă (fr.).

Hangerliu aderase la Mișcare prin circulația lui în straturile joase. În fond, Mișcarea făcuse apel la el. Șefii își dădură seama că Hangerliu este un element comod și care nu bate la ochi, capabil de a-i pune în legătură cu cercurile înalte din țară și din străinătate. Pe de altă parte, familia lui Max și grupurile aristocratice favorizară din umbră această afacere, din care puteau trage profit în cazul unui seism social. Impresia în aceste cercuri era că organizația ilegală va putea fi la timp oportun încălecată și dominată de regia din umbră a aristocrației. Conspiratorii sperau și ei același lucru: să înlăture după izbândă și după familiarizarea cu treburile publice pe Hangerliu și toată tagma lui. Deocamdată, ambele tabere, conștiente de rezervele mentale reciproce, mergeau solidar împreună pentru atingerea primelor obiective. Prin urmare, ideea că Max era sincer trebuie exclusă. Totuși se poate vorbi de sinceritate în sensul că, ancestral, intriga era elementul său. Prințesa Hangerliu îl consilia secret, pe față având aerul a nu atribui nici o seriozitate unor simple *polissonneries*¹ ale lui Max. Nimeni nu privea cu oroare pe Hangerliu, acesta circula în toate părțile, chiar și în societatea germanofobilor, ostilă cu energie politiciii lui. Deși amestecat în Mișcare, Hangerliu nu mergea cu sacrificiul așa de departe încât să rupă relațiile cu lumea lui și se invita la masă la persoanele cele mai adversare, unde se încerca chiar să pledeze cauza Mișcării, uzând de o anume furie demonstrativă, repede reprimată, din decor monden, când altul desfășura teza adversă. Max făcea banditismul agreabil, așa cum Fontenelle redacta ipoteze astronomice pentru doamne.

— Max, îi zicea câte unul, tu nu poți să te «încanaiezi», ai să vii cu noi!

Atunci Max dădea drumul răsului său imbeciloid, aluneca în fotolii ca pe un tobogan, cu mâinile în buzunar și cu picioarele întinse pe covor, și protesta vehement «nu, nu», însă în cel mai perfect bonton. De la o vreme, ca să aibă un

---

¹ Ștregării (fr.).

aer *farouche*¹, venea cu semințe de floarea-soarelui în buzunar, și în salonul doamnei Mavrogheni scoase o sămânța și o strivi în gură.

— Ce faci, Max? se scandaliză prințesa Hangerliu.

— *Mais c'est bon ça, vous savez!*² fu răspunsul lui Max. Evident, Hangerliu știa infailibil când și unde e cazul de a mânca semințe. Ca să fim drepecți, vițiuil îl căpătase de la Carababă.

Panait Suflețel îl găsi pe Hangerliu într-o odaie mare de stil demodat, cu picturi pe tavan și parchet policrom octogonal. Era frig, soba de teracotă, se vede, nu dădea căldură sau nu era hrănită cu lemne. Max era îmbrăcat într-un cojoc oieresc și cu căciulă țurcănească pe cap. În odaie mirosea a hârtie râncedă, ca în vechiul local al Academiei. Într-adevăr, un morman de cărți, mai toate îmbrăcate în pergament, erau puse vraf pe parchet lângă un perete, în schimb un dulap de nuc cu două coloane răsucite de lemn era plin cu cutii de alice și cartușiere. Trei puști de vânătoare erau rezemate de dulap, iar alături de perete spânzura o autentică archebuză. În odaie era o canapea vetustă, trasă mai lângă sobă, și o masă rotundă de nuc în mijloc, neînvelită cu nimic, pe care tronau vreo trei roate mari de floarea-soarelui uscate. O alta o ținea Hangerliu în mână.

— Să trăiești! salută amfitrionul pe Suflețel, ca și Gaittany, dar apoi adăugă: Ce mai faci? — ca și când l-ar fi cunoscut personal dinainte. Apoi, cu grabă, precum ar fi voit să repare o eroare: Mănânci floarea-soarelui?

Înainte ca Suflețel să se dezmeticească, Hangerliu rupse un sfert din roata lui și o înmână clasicistului, care, temându-se a nu contraria pe amfitrion, o luă în mână. Hangerliu îi făcu semn să se așeze pe canapeaua foarte largă, iar el însuși se urcă cu picioare cu tot la capătul celălalt, scuturându-și tot bustul.

---

¹ Sălbatic (fr.).

² Dar să știți că-i ceva bun! (fr.).

— E frig al dracului, domnule! observă.

— Boreu devine pervers! Își dădu în petic Suflețel, făcând aplicații mitologice.

Hangerliu îl privi liniștit, trosnind în gură o sămânță, apoi aprobă: «Da, da», și râse gutural. De fapt, nu înțelesese.

— Am auzit, observă Hangerliu, că în casa dumitale se face o bucătărie fantastică, mi-a spus Dinu Gaittany, ești un *gourmet*¹. Am să viu o dată, *je vous demanderai à diner*².

— Bucurosi! se precipită Suflețel, în fond nu prea încântat, fiindcă n-ar fi vrut să se știe că are raporturi cu Hangerliu.

— Voi ai să-mi spui ceva! aduse Max la chestie pe Suflețel.

Acesta făcu o anchetă circulară cu privirea prin odaie, spre a se asigura că nu e nimeni altul de față, apoi izbucni cu ardoare:

— Am venit să vă rog să comunicați locului în drept că se comite o eroare strigătoare la cer împotriva mea, sunt urmărit, amenințat...

Deși Hangerliu știa perfect că pe Suflețel nu-l amenința nimeni, din maliție luă o figură îngrijorată, suspendând despicarea unei semințe.

— Crezi că ești urmărit? Posibil, am să mă interesez.

— Sunt canalii în stare să dea informații eronate, ca să mă piarză. Eu simpatizez cu popoarele tinere, am făcut studii în Germania, în Italia. *Giovinezza, giovinezza...*

— *...prima... ve... ra di bel-le-e-e-ez-za!*³ continuă cântând Hangerliu, foarte gros.

Ca să nu distoneze, Suflețel făcu și el din cap și buze gestul de a intona marșul.

— Merg cu forțele...

— În special, îl întrerupse Hangerliu cu gândul la masa pe care i-ar fi oferit-o Suflețel, îmi place ciorba de potroace. La noi (voia să zică: în cercul nostru monden) se ignoră asemenea delicii.

---

¹ Rafinat în ale mâncării (fr.).

² Te rog să mă inviți la masă (fr.).

³ Tinerețe, tinerețe... primăvara frumuseții! (it.).

— ...cu forțele biruitoare.

— Știi ce aș fi eu de părere, domnule profesor? zise Max, pentru care orice individ dedicat studiului era profesor, meserie pe care o confunda cu aceea de preceptor și de guvernor, să faci o mărturisire de credință publică în acest sens, spre exemplu într-un articol de gazetă. Asta ar produce o impresie excelentă.

— Credeți? se îndoi Suflețul, speriat de această propunere.

— Pozitiv!

Hangerliu făcuse propunerea ca să alimenteze dialogul, complet indiferent la afacerile altora, așa încât ideea compromiterii lui Suflețul, presupunând că i-ar fi venit în minte, îi era ininteligibilă. Smărandache spunea când avea prilej anecdota cu sinuciderea. Un amic se prezintă la Max.

«Vreau să mă sinucid, împrumută-mi un instrument.»

«Vrei să te sinucizi? Întrebă banal Hangerliu. Interesant! Cu ce?»

«Cu ce-o fi, cuțit de vânătoare...» «*Fi donc!* Cuțit de vânătoare! Numai apașii uzează de cuțite.»

«O armă de foc, revolver.»

«Exclus, te descalifici, revolverul e arma predilectă de autoexterminare a gradelor inferioare.»

«Atunci ce?»

«Pușcă de vânătoare. O rezemi așa de piept, și poc! E delicios.»

Și Hangerliu îi prezintă armele sale, îndemnând ingenuu:

«la-o pe asta, pe cinstea mea. *C'est formidable!*»

Așadar, Hangerliu nu intuia torturile infernale ale pusilanimului Suflețul, se gândi că a-i smulge o declarație ar fi nostim.

— N-am nici o legătură cu ziarele, protestă Suflețul. Ce, presa română are vreo considerație pentru intelectualitate? *Povera e nuda vai filozofia!*¹

— Am eu, n-ai grijă, mă oblig să-l public. Mi-l lași, sau mai bine îl dai lui Dinu Gaitany în plic.

---

¹ Sărmană și goală mergi, filozofie! (it.).

După o conferință furtunoasă cu Aurora, Suflețul se hotără să scrie articolul. Erau în joc postul de la internat și viața lui (așa credea). Greutatea cea mare fu în fond a-l compune, pentru că Suflețul nu scria, redacta numai comentarii de texte, iar mania compilației de citate făcea compoziția lui inaccesibilă profanilor. Îi fu cu neputință să nu înceapă subtil cu un extras din *Aeneis*, pe care voia să-l utilizeze ca o aluzie la «Italia imperială modernă» (vorbea Anchise):

*Tu regere imperio populos, Romane memento;
hae tibi erunt artes, pacique imponere morem,
parcere subiectis, et debellare superbos.*¹

Articolul în sine, plasat de Hangerliu în *Universul* (care făcea o politică echivocă), nu spunea nimic clar. Exalta «forțele tinere», culturalitatea popoarelor viguroase din centrul Europei, cita pe Goethe și pe Marinetti și arăta încredere în orientarea tineretului român. Era prea puțin pentru un articol pretins politic, dar de ajuns de mult ca societatea intelectualilor să înțeleagă că Suflețul făcuse o adeziune discretă la Mișcare.

— Ce-i cu Suflețul? se informă Pomponescu. Alunecă spre dreapta!

Suflețul, însă, când era încolțit avea un mod original de a se apăra, neafirmând și netăgăduind nimic, făcând numai aluzie la o amenințare teribilă.

— Domnule Suflețul, îl prinse Hagienuș, te-ai dat și dumneata cu bandiții. Ți-am citit articolul.

— Ne omoară! Ne strâng de gât. Nu mai avem liber-arbitru. Și Suflețul fugi în panică, izbind cu caduceul său. În curând se prezentă și a doua problemă spinoasă. Gaittany îl chemă la telefon:

— Să trăiești! Aici Gaittany. Domnule, mi-a spus Hangerliu că l-ai invitat la masă poimăine la prânz, m-a însărcinat să-ți

---

¹ Nu uita, romane, imperiul tău va stăpâni popoare,/ Va dicta condițiile păcii, ale tale vor fi legile acestea,/ Vor cruța supușii și vor supune semeții (lat.).

rememorez. Zice că te-a căutat la telefon și n-a răspuns nimeni. Ha-ha-ha!

Suflețul intră în convulsii. A se scuza, imposibil, numirea Aurorei nu ieșise, în orice caz era legat de acum încolo de Hangerliu. A-l primi numai pe el la masă, cu soția, bătea la ochi, putea să treacă drept o familiaritate cu oamenii Mișcării. În ultimele zile umbla zvonul persistent că Mișcarea va fi lichidată brutal, pusă definitiv în afara legii. Această versiune i-o distila malign Gulimănescu, cu aere de sfătuitor, care personal e cu totul rezervat.

— Fii prudent, dacă te compromiți? Vor fi exterminați. Mișcarea constituie un scandal public.

Suflețul se înfurie, și pe drept cuvânt.

— Mă compromit eu, și dumneata, care ai închiriat casa la *Deutsehe Buchhandlung*, nu?

Gulimănescu făcu o față surprinsă de puerilitatea argumentației lui Suflețul.

— Aș! Ce-are de-a face, ce legătură este între politică și închirierea unei case la o întreprindere comercială? Să nu exprimi idei, să nu participi la acțiuni!

Suflețul alergă la Gaittany, îl imploră să vie la masă în ziua când se invitase Hangerliu, combinară o mică listă de persoane, în așa chip încât prânzul să aibă un caracter eclectic. Fu invitat Hangienuş, care trecea drept omul lui Pomponescu, apoi directorul de cabinet prezumtiv al lui Pomponescu, om al lui Gaittany. Astfel erau între persoane cunoscute, dar de etichete politice deosebite. Smărăndache și Smărăndăchioaia, care surprinseră la timp proiectul, avură și ei norocul de a fi poftiți. Aurora desfășură talentele ei excepționale de organizatoare, și festinul fu reușit din toate punctele de vedere. Gaittany dezvoltă o activitate digitală maximă, semnalând prin aer deliciul mâncărilor. Hangerliu fu încântat și, familiar, se îndestulă *sans façon* din toate ca și o rudă a casei, omagiind pe amfitrionă. Făcu toate năzdrăvăniile posibile, sub influența vinului, un moment însă nu aduse vorba de politică, de Dan Bogdan, de Pomponescu, de nimic ce-ar fi putut să stânjenească pe vreunul

din cei prezenți. Dimpotrivă, vorbi de virtuțile femeilor, luându-și de mijloc soția și sugerând astfel că gustă armonia matrimonială a familiei Suflețel. Ca o recompensă, le promise ceva imposibil de acceptat în cazul de față:

— Am să-mi fac plăcerea să vă invit la o vânătoare!

Bârfeala se îndreptă mai ales în direcția Gonzalv Ionescu. Smărăndache spuse că Gonzalv consultă în fiecare dimineață la *Universul* rubrica morților, să vadă dacă n-a decedat un profesor universitar. Apoi merge la telefon și cere casa titularilor catedrelor ce-l interesează:

«Alo, casa Nițescu? Aci Gonzalv Ionescu. Sărut mâinile, doamnă. Mi s-a spus că domnul profesor e indispus. Am ținut să-i transmit grabnică însănătoșire.»

În chipul acesta avea evidența sanitară a tuturor. Hangerliu arată un băț ascuțit la cele două capete, ca o suveică, o țurcă, și afirmă că o va trimite cumnatului său, contele Assheton-Jones, cu instrucții precise asupra felului cum se joacă țurca. Ceru lămuriri. Apoi avu gust să se «tragă în degete» cu Suflețel, care, mic, sedentar, ieși zdrobit din măsurarea cu forțele lui Hangerliu. În rezumat, se petrecu de minune.

Curând după aceea, numirea Aurorei apăru, iar Suflețel se instalează triumfător în apartamentul directorial. Aveau la dispoziție și o mașină, nu exclusivă, cam învechită, dar în fine mașină. Spre deosebire de Gaittany, care se întindea confortabil pe spate, Suflețel ședea în automobil drept, înfipt pe marginea banchetei, sprijinindu-și bărbia în mânerul bastonului.

XVIII

— la spune-mi, Pica, ce fel de om este Gavrilcea? Întrebă Ioanide.

— Mi-e foarte greu să-ți spun, tată, descripția unei persoane de aproape este imposibilă. Spre pildă, de m-ar întreba cineva ce fel de om ești tu...

— Ce i-ai spune?

— Că ești un om bun...

— E un fel de definiție sumară, pe care de altfel o găsesc exactă. Ei bine, Gavrilcea al tău e și el om bun?

— N-aș putea zice că e rău, însă ceea ce izbește la el, cel puțin după opinia mea, e altceva: e viteaz.

— Iată o însușire rară. Dar pentru asta avem nevoie de război, de duel, de o primejdie. L-ai văzut într-o astfel de împrejurare?

— Nu. Am vrut să spun că îndrăznește lucruri mari, își ia răspunderi.

— Nu te mai întreb ce lucruri îndrăznește Gavrilcea, bine totuși n-am înțeles.

— Am să încerc să-ți explic. Cei mai mulți oameni pe care îi cunosc primesc viața așa cum este și caută să-și croiască în ea un loc cât mai bun.

— Oportuniștii! Conformiștii! Văd că ai claritate în idei.

— Alții, însă, mult mai rari, vor să schimbe viața, se așază în contra ei.

— Ah, vasăzică, Gavrilcea e idealist!

— Toți suntem idealști mai mult sau mai puțin. Gavrilcea nu se mulțumește să viseze, el crede în izbânda ideilor lui.

— Vasăzică e un luptător.

— Da. Și are o voință extraordinară, care te convinge.

— Nu e cine știe ce greu să convingi o femeie.

— Tată, dacă l-ai cunoaște n-ai vorbi așa!

— În fine, nu vreau să te contrazic, spune mai departe. Ce face Gavrilcea al tău?

— Își sacrifică existența pentru alții. Tot greul organizației apasă pe umerii lui, el aleargă, el se expune, ceilalți stau în umbră. Pe urmă, el se poartă astfel ca tinerii de sub conducerea lui să nu sufere nici o consecință, îi ferește de riscuri...

— (Cu o imperceptibilă ironie, exprimată printr-o seriozitate extremă.) E un om leal!

— (Fără a prinde ironia, înflăcărată.) Da, tată, își pierde ziua și noaptea, aleargă în toate părțile, aproape nu mănâncă.

— Tu mi-ai vorbit de vitejie. Până acum înțeleg doar că Gavrilcea e un om activ, cu încredere în ideile lui.

— Vezi, tată, că politica lor nu e în vederile guvernului, sunt urmăriți câteodată de poliție, cum ai văzut și tu. Însă numai el e amenințat serios, pe ceilalți poliția îi lasă în pace.

— Și de ce crezi tu că-l urmărește numai pe el?

— Fiindcă el e sufletul întregii organizații, fără el n-ar face nimic. De aceea își închipuie că distrugându-l pe el vor desființa Mișcarea. Are totdeauna un revolver asupra lui, mi-a spus că de nu l-ar lua s-ar simți primejduit la fiecare pas.

— Recunosc, duce o existență agitată.

— Îți spuneam de responsabilitatea pe care și-o ia. Odată a expediat doi elevi de liceu nu știu unde, într-o misiune, și aceștia nu s-au întors decât foarte târziu. El a ștat la sediu până la miezul nopții, a trimis după ei și n-a plecat acasă până ce nu le-a dat de urmă, apoi i-a condus la părinți, scuzându-i.

— (Cu aceeași seriozitate suspectă oricui, numai exaltatei Pica nu.) Frumos din partea lui!

— S-a întâmplat odată ca un sediu să fie înconjurat de agenți. Înăuntru erau tineri care s-ar fi compromis. I-a scos pe din dos, trecându-i pe altă stradă, iar el s-a întors la sediu, a ieșit pe ușa obișnuită, închizând-o ca și când n-ar fi fost nimic, sub ochii agenților.

— Calmul și hotărârea sunt calități puțin comune.

— Alții iau lucrurile în glumă, sau se gândesc să tragă profit în caz de izbândă. El e absolut sincer și dezinteresat, și ia asupra lui tot ce nu fac ceilalți. Pentru el nu mai există altceva pe lume decât organizația, stă la sediu sau pe teren zile și nopți întregi. I-am spus să-și ia și el o recreație, să se repauzeze, mai sunt și alte petreceri pe lume decât senzațiile tari, teatru, cărți. Mi-a spus: «Pe baricadă nu există recreație, nici pe mare. Am pornit dintr-un port, nu pot să mă culc liniștit decât când am ajuns în portul celălalt».

— Ca metaforă nu-i rău. Gavrilcea al tău are fantazie. Mai există, conform imaginii lui, un singur loc de odihnă, între cele două porturi: fundul mării.

— Vai, tată, ce prevestiri funeste faci! Adesea am temeri, mă întreb de ce s-a vârat în asta!

— Dragă Pica, mi-e teamă, din câte-mi spui, că fără asta n-ar fi nici un motiv să nutrești vreun interes pentru Gavrilcea. Te-a fascinat iregularitatea existenței lui, faptul de-a fi *bandito*, nu te speria, vreau să zic izgonit de societate, pus în marginea ei. Nu-i nici o îndoială, Gavrilcea e «bandit», dacă izbutește, devine șef de stat. Are toate însușirile și în special una: a fi un idealist *terre-à-terre*, netrăind decât dintr-o idee simplificată. Îndoieli în sensul existenței, *spleen* istoric, asemenea oameni n-au. E o mare calitate pentru luptător, bineînțeles o inferioritate din punct de vedere uman.

— Nu știi cum vorbești tu, tată, tu ironizezi toate. Recunoști o însușire și apoi o persiflezi.

— Pica, fii liniștită, nu ironizez. Filozofam, uitând că stau de vorbă cu tine. Așa am eu obiceiul să succesc cuvintele. Voiam să spun un lucru mult mai simplu, în favoarea lui Gavrilcea. Ființele se specializează, într-asta stă atracția lor, în special pentru sexul contrar. Viteazul nu reflectează asupra inutilității curajului, căci ar deveni laș, și un om politic care n-ar crede în relativitățile istorice ar fi copt spre a merge la mănăstire. Gavrilcea al tău e o forță propulsivă...

— Să-l vezi, tată, cu ce liniște vorbește de ideile lui, nu-l poți zdruncina cu nici un argument.

— Are obstinație, marea putere a ființelor ireflexive.

— Ghicesc ce vrei să spui, Gavrilcea după tine nu e așa deștept. Într-un fel îți dau dreptate, nu e nici pe departe inteligent cum ești tu, tată...

— O, mă lingușești...

— Nicidecum. E mai puțin sprinten ca mulți de vârsta lui, apoi n-are cultură suficientă. De pildă, pentru el muzica nu înseamnă nimic, organizează corurile cele mai oribile pentru a «dinamiza», cum spune el, trupa. Artă, literatură nu înțelege, n-are gust. Am vrut să-i fac cadou o cravată și l-am pus să aleagă. Îngrozitor! A ales-o pe cea mai bălțată. N-a avut nici timp să se educe. Ascultă cu interes tot ce-i spui, încruntă din

sprâncene ca să priceapă, bunăvoință are, însă — el însuși mi-a spus — între cărți n-ar voi să moară, și arta i se pare o petrecere pentru oamenii efeminați. El zice că sunt destui artiști să se ocupe cu astfel de lucruri, și când va izbuti în planurile lui îi va folosi.

— Aha, deci are intenții bune la adresa mea.

— (Neînțelegând ironia, din fanatism.) Te asigur, tată.

— Voi trece din stăpânirea lui Pomponescu în posesia unui bine intenționat. Ascultă, Pica, vreau să-mi lămurești o chestiune. Cum se face că tu, o intelectuală, arăți interes pentru un om mai puțin cerebral?

— Și eu mi-am pus această chestiune. Dar, vezi tu, ce înseamnă un intelectual? Un om cu diplomă? Prin intelectual am înțeles totdeauna un om fin, o minte excepțională, un savant, un artist în care să am stimă. Nu cred ca tu să pretinzi să nimeresc neapărat o personalitate. În mediile pe care le frecventez n-am găsit-o, și pe urmă cunosc, cum e și firesc, tineri care nu s-au afirmat. Printre aceștia, tocmai artiștii nu m-au atras. Sunt așa de mediocri, și-e milă să le mărturisești că nu le afli nici un talent. Și apoi sunt invidioși, meschini. O fată cultă prețuiește ființele excepționale, însă nu e obligată a sta singură până întâlnește una în care crede.

— Nu zic că n-ai dreptate!

— Cât despre ceilalți intelectuali, vreau să zic titrați, sunt de o platitudine înspăimântătoare. Mai toți superficiali, vârați până-n gât în specialitatea lor. Puțini am găsit să aibă un suflet, cum să zic, bărbătesc, ceva eroic cât de cât, în sfera lor de activitate, care să inspire admirație unei femei.

— Deci cauți un erou!

— Într-un anume înțeles, un om de care să nu-mi fie rușine. Aș suferi oricât alături de un bărbat care vrea să treacă Atlanticul în barcă și face asta. Deși nu-mi plac cursele de automobile, m-aș resemna să stimez un bărbat care a bătut recordul de viteză. La noi nu sunt nici de ăștia.

— Sper că n-ai să exagerezi, acceptând învingătorul în cursele de biciclete!

— Tu totdeauna ieși lucrurile în glumă. Eu știu ce vrei să spui tu: că prefer bărbăția fizică. N-am vrut să spun asta. Bicicliștii, vezi, nu mă interesează, n-au demnitate cu picioarele lor strâmbe pe bicicletă. Învingătorul în curse de automobil e altceva, e un inginer care a studiat bine aparatul lui și care se încrede în mașina ieșită din mâinile sale. Când intră în ea, serios, înfruntă moartea. Poate în viteza nebună mașina ia foc sau se dă peste cap. Răceala curajului, bazată pe judecată, asta place la bărbatul viteaz. Pregătirile pe care le face un aviator la încercarea unui nou tip de avion sau la baterea unui record mă impresionează. Chiar dacă ar face glumele cele mai insipide, le-aș socoti cu totul neglijabile față de hotărârea de a înfrunta moartea. E curios, când un bărbat înjură într-o întreprindere extraordinară, unde consumă energii sufletești mari, nu mi se pare trivial.

— Nu te credeam așa interesantă, dă-i înainte!

— Nu vreau să fiu interesantă, spun ce simt. Aș iubi un intelectual, chiar mediocru, dacă l-aș vedea îndârjit în țelurile lui, suferind pentru ele. Femeia în general nu-și dă seama dacă un ideal e bun sau nu, n-are spirit critic, ea admiră efortul, atâta tot. Nu cred că există femeie pe lume care să afirme că bărbatul pe care-l iubește e ratat. Pentru noi un ratat e un om pe care nu-l stimăm. Ca să vin la întrebarea pe care mi-ai pus-o. E adevărat, Gavrilcea e mai puțin cultivat decât alții, în schimb are o viață mai intensă, trăiește adânc și puternic ceea ce citește, îl simți tare, gata să te apere dacă te primește în apropierea lui. Când intră Gavrilcea în odaie, așa modest cum e, întunecă pe alți zece, mult mai rafinați în limbaj. Pentru el cuvintele nu sunt jucării; când el zice «Pornim», înseamnă într-adevăr că pornește undeva. Îți spun sincer, inspiră și teamă, poate tocmai teama aceasta e prestigiul pe care îl exercită astfel de oameni asupra sufletului feminin (ce vrei, ne-am născut cu această infirmitate!). El exercită același respect și asupra bărbaților chiar și în vârstă. E curios că el nu se răstește niciodată, n-are voce aspră, e chiar molatic în gesturi, zâmbind și când e încruntat. E destul

să deschidă gura și să rezume discuțiile celorlalți, și toți sunt de părerea lui. Chiar dacă cedează un moment, revine calm la ideea lui și nimeni nu îndrăznește să-l contrazică, mai ales că el are experiență practică și a dovedit de atâtea ori că vede just. Este un dar excepțional, trebuie să admiți și tu, ca un om fără nici o funcție oficială să aibă atâta autoritate asupra unor oameni.

— Vorbește, e elocvent?

— N-aș putea zice. Dimpotrivă, e mai mult timid la vorbă, nu e orator, însă pune în glas o convingere pe care n-o au alții. Nu pot să-ți spun, în fine, dacă are vreun merit exterior deosebit, fapt este că toată lumea ascultă de el. S-a născut cu darul de a subjuca.

— Într-adevăr, aceasta e o vocație stranie, ireductibilă la rațiune, se pare conferită de natură tocmai aceluia cărora li se refuză toate celelalte daruri.

— E posibil să fie cum zici tu. Cu toate acestea, tată, societatea n-are nevoie oare și de oameni de aceștia, care s-o conducă, apărând liniștea celorlalți? Cum ți-ai putea tu vedea de arhitectura ta dacă n-ar fi alții care să se ocupe de politică?

— Ce spui e adevărat, cu condiția ca Gavrilcea să aparțină categoriei paznicilor cetății. Sunt însă și aventurieri, spre a folosi un termen neajunător.

— Tu m-ai întrebat cum se face că eu, intelectuală, admir un bărbat mai puțin remarcabil intelectualcește. Ți-am răspuns. Are în el ceva mai presus de orice diplomă: e un stăpân, calm, curajos, care se impune altora.

— Există într-adevăr acest tip de om. Chestiunea este numai dacă nu cumva prestigiul nu se exercită în sensul unei cauze pierdute. Știi tu, cum să zic? (Ioanide tărăgăna vorbele în căutarea de eufemisme, sub impresia unor teorii din memoriul lui Tudorel) sunt și haiduci interesanți în felul lor, al căror curaj se cheltuiește în cauze meschine, în marginea societății.

— Nu pot să cred că Gavrilcea urmărește un țel condamnat. Poate că politica lui e greșită, n-am priceperea acestor lucruri, însă el crede sincer în ea, el îi consideră pe ceilalți în eroare.

Și-apoi, nu pot să-mi explic un fapt: dacă politica lui ar fi rea, de ce alții s-au alăturat de el? Nu e singur, are și el un șef. Pe urmă întreține legături și cu persoane influente.

— Vezi tu, Pica, sunt unele lucruri subtile, scăpând minților noastre profane. Distanța dintre anume oameni de război și un criminal e de un milimetru. Dacă ataci o bancă și omori un om ești un gangster, dacă ataci toate autoritățile și ucizi o mie de oameni plătit de o putere vrăjmașă cum ar fi... (Ioanide voia să spună «Germania lui Hitler», dar înghiți cuvintele) ai făcut, după unii, o lovitură de stat. Milimetrul acesta e teribil de vast, e distanța dintre fișa unui penitenciar și un capitol trist într-un manual de istorie, alături de adevărații revoluționari.

— Și tu-ți închipui că Gavrilcea?...

— Nu, nu, să nu ne gândim la asta. Am voit pur și simplu să-l cunosc pe Gavrilcea, să aflu de la tine ce vezi *tu* în el. Apropo, ce studii are?

— Mi-a spus că a urmat seminarul, fiind eliminat în ultimul an pentru idei înaintate. E foarte curios ce povestea el. N-a fost dat afară fiindcă e ateu sau pentru vreo erezie, ci fiindcă cerea de la corpul clerical o misiune spirituală, un sacrificiu, așa cum a văzut la catolici: preotul un soldat al Bisericii. Și încă și mai ridicol: el susținea, zice, că temeiul religiei este miracolul; direcția l-a acuzat că e mistic și l-a eliminat.

— Astea sunt paradoxuri care se-ntâmplă la noi; să vezi că pe mine are să mă dea afară din corpul arhitecților fiindcă vreau să construiesc. Ei, și pe urmă?

— Pe urmă a încercat să se facă ofițer...

— Te pomenești că de aci l-au dat afară pentru exces de spirit militar!

— Nu prea e departe de ce spui tu. Gavrilcea are obiceiul acesta, că oriunde se află vrea să reformeze. A început și acolo să citească opere despre organizarea armatelor, să se distingă la instrucție, trezind antipatii. A fost pârât că strecoară printre camarazi idei revoluționare. Teoria lui era atunci că soldații trebuie să fie conștienți de rostul lor, să intre în armată numai ca voluntari.

— Cum văd, acest Gavrilcea e un pericol pentru orice instituție consolidată, un ferment de furtună.

— Nu tăgăduiesc, asta îl deosebește de ceilalți, e totdeauna gata să răstoarne ceva.

— Cu un astfel de om, existența unei femei nu-i comodă.

— Probabil că nu. Soția unui căpitan de vapor, care rămâne aproape mereu acasă, în vreme ce soțul străbate oceanele, duce oare o viață mai comodă? Există legături aeriene.

— O fată prea inteligentă, cum ești tu, ajunge prin sofism să înnobileze și un gladiator.

— Ei, tată, tu ai o prevențiune contra lui. Pare acum așa agitat fiindcă e tânăr și e în căutarea unei realizări. Când își va atinge scopurile și va fi un om cunoscut, va părea mult mai ponderat, ca toți oamenii maturi admiși de opinia publică. El e așa acum fiindcă suspectează pe alții, bănuiește prejudecata lor. A avut o copilărie altfel decât a noastră, vede lumea puțin cam înrăit. A fost orfan de părinți aproape din leagăn și l-au crescut unul și altul, mai mult ca pe-o slugă decât ca pe-un copil. Seminarul nu l-a făcut din vocație, ci fiindcă l-a îndemnat o rudă preot, ca să scape de el din casă. El n-a cunoscut viața de familie, n-a avut un cămin sigur, de aceea și acum, când îi vorbește cineva, se uită pieziș și neîncrezător. Dar dacă se încredințează că-i ești prieten, e omul cel mai devotat.

— Oricum, a găsit în tine un avocat excepțional. Și... despre femei ce părere are?

— Nu prea bune, e cam misogin. A avut, spune el, o soție...

— Cum? A mai fost căsătorit?

— Ce curioși sunteți voi bărbații, tată! Și ce dacă a mai fost căsătorit? Tu nu admiți c-a putut să întâlnească o femeie neînțelegătoare, cu suflet vulgar? Sunt cazuri și cazuri. El a fost sincer și mi-a mărturisit totul. Fosta lui soție a fugit fiindcă el n-a vrut să renunțe la idealurile lui și să se facă ofițer, cum sperase ea. El nu e construit pentru funcționarism, are o personalitate, visează un post de conducere. Mi-a promis că-și va da toate examenele și va lua doctoratul. Pe furiș, fără știrea

mea, a făcut examene de diferență și a obținut bacalaureatul, astfel că poate căpăta un titlu universitar.

— Și cu temperamentul lui așa agitat, n-a venit niciodată în conflict cu legea?

— Ba da, tată, de ce să-ți ascund, de vreme ce el însuși nu s-a ferit de mine? A fost, spune el, condamnat de Tribunalul Militar la vreo lună închisoare pentru că a lovit pe întuneric un gradat care îi brutaliza. De fapt nu-l lovise el, ci un altul, care însă dacă ar fi fost condamnat își pierdea toată cariera, fiind un băiat de familie. Gavrilcea și-a zis că din moment ce el îl ațâțase pe coleg, făcându-i teoria demnității umane, era oarecum vinovatul moral și a declarat că el îl lovise pe gradat. Adevăratul vinovat n-a scos o vorbă și astfel Gavrilcea a fost condamnat la o lună închisoare. I-au dat numai atât fiindcă s-a cam bănuțit adevăratul.

— Îmi spui un roman întreg. Am uitat un lucru. Din ce trăiește?

— El are așa de puține trebuințe!

— Foarte bine, oricât de ascet ar fi, trebuie să aibă un rost.

— Pe cât știu eu, Mișcarea îi dă bani de întreținere, din cotizării, deoarece el trăiește aproape numai pe la sediu, ocupat mereu cu treburile partidului. Acum, deocamdată, n-ar putea să-și ia vreo ocupație.

— Dar. atunci, cum ar fi cu putință pentru el să se căsătorească? O familie, fie ea de concepția cea mai largă, implică o responsabilitate.

— Depinde. Aș ști să nu cer nimic, spre a nu stânjeni un destin, câtă vreme ar fi necesar. Totuși, în această fază de luptă a lui suntem hotărâți a ne limita la o camaraderie credincioasă.

— E un lucru bine cugetat!

*

— Ce fel de om este Gavrilcea? Întrebă Ioanide pe Hagienus în biroul de la Casa de Artă al lui Gaittany, am auzit că-l cunoști.

— Îl cunosc, îl cunosc, zise acesta râzând semnificativ.

Gaittany lăsă capul în jos, nevrând să fie complice la judecățile iui Hagienuş.

— De unde? se interesă Ioanide.

— Păi, de la Piteşti, îi ştii şi părinţii.

— Care au murit când copilul era mic.

— Mamă-sa da, dar tată-său, Dumnezeu ştie, a dispărut, l-o fi omorât cineva, fiindcă era cam alcoolic, ori l-o fi condamnat pe undeva, uite, mă jur dacă a aflat vreunul ce-a fost. În Piteşti n-a murit în orice caz.

— Vasăzică, dumneata insinuezi cum că tată-său a putut fi condamnat pentru vreun delict.

— Pe conştiinţa mea, asta n-aş putea să spun. Atâta am zis, că şi nevastă-sa prevestea că ori o să-l omoare unul, ori o să omoare el pe cineva, din alcoolism. A murit în altă parte decât nevastă-sa.

— Şi... ce era tată-său?

— Nu om prost, învăţător, ca pe vremea aceea, destul de citit. Am şi o broşură de el, despre antichităţile Piteştiului.

— Ei, vasăzică, e adevărat că a dus-o rău băiatul, orfan.

— A dus-o rău pe dracu, el a fost rău! L-a luat un unchi bogat, fără copii, care ţinea grozav la el. Ce-i făcea ăstuia?!

— Anume ce?

— Tot felul ce drăcii. Avea obiceiul de aduna o haită de copii, cu care pune la cale toate comediile. Învăţase să prepare nişte explozibile, pe care le îngropa în curtea lui unchiu-său sau a şcolai primare şi pe urmă le exploda nu ştiu cum, de speria toată mahalaua. A plătit unchiu-său toate geamurile sparte de la şcoală.

— De-aia l-a dat afară?

— Nu l-a dat afară, a fugit singur. N-avea ataşament pentru o casă, se îmbufna din nimic şi pleca la altă rudă.

— Dar la seminar de ce s-a înscris? L-a îndemnat un preot ca să scape de el din casă, mi-a spus cineva.

— Fugi de-acolo, îl cunosc pe popa, trăieşte şi-acum. Popa tocmai l-a sfătuit să nu se ducă la seminar fără vocaţie, s-a

oferit să-l întreție într-un liceu. Lui i s-a năzărit să urmeze seminarul.

— Mi s-a spus că avea ideile cele mai pioase, cerea austeritate clerului și misionarism și că l-au dat afară pentru misticism.

— Păi ce, domnule Ioanide, seminarul e instituție de tortură? Îi intrase în cap, cine știe de pe urma cărei lecturi, că preotul trebuie să fie ascet, să disprețuiască lumea. L-a amețit pe seminariști, le-a sucit capul. Au început să mănânce numai jumătate din porții, să refuze carnea și vinul când li se dădea. Doi din ei au părăsit seminarul și s-au călugărit. Atunci, făcându-se anchetă, s-a descoperit că Gavrilcea îi îndemna să nu se căsătorească, dovedindu-le că sistema catolică e mai conformă cu spiritul creștinismului. Atunci l-au dat afară. Biserica ortodoxă nu hirotonisește preoții necăsătoriți.

— În fine, e o extravaganță nobilă în felul ei. A fost și la școala militară.

— A fost, doar îl cunoaște fiu-meu Petrișor. Și acolo a avut belele.

— A acoperit un camarad.

— Așa spune el. Fiu-meu zice că, neputându-se dovedi cine a lovit, a fost condamnat numai Gavrilcea, pentru instigare la nesupunere. Era foarte ambițios, și o vorbă mai brutală, cum e la cazarmă, îi suia sângele la cap. Ar fi fost auzit zicând: «ăsta trebuie bătut».

— E regretabil c-a fost condamnat, pare a avea o circumstanță atenuantă.

— Dar n-a fost condamnat, domnule Ioanide, se laudă el, la apel a fost achitat pentru lipsă de dovezi. Criminal!

— Păi zici că l-au achitat, de ce-l faci criminal?

— Hei, are el altele la activul lui. Toată lumea spune că subprefectul Iliescu a fost împușcat de el. A fost proces mare, nu-ți aduci aminte?

— În nici un fel.

— E sigur că l-a împușcat, jurații însă l-au achitat, pentru lipsă de dovezi. Au venit anume oameni politici care în scopuri

electorale au dat a înțelege că subprefectul merita pedeapsa opiniei publice. A scăpat și atunci, are protecții mari.

— Cum văd, ai părerea cea mai rea despre el. Știi oare de ce l-a părăsit nevasta?

— Care nevastă?

— Cum care? Nevasta cu care a fost căsătorit.

— Pe cinstea mea, domnule Ioanide, asta a fost bigam! Zău! S-a însurat cu una în Pitești și pe urmă cu alta, aici în București. A scăpat nu știu cum, învoindu-se cu cea dintâi să transcrie divorțul. A doua a fugit, aflând că are un copil cu cea dintâi.

— Nu te credeam așa de informat în cronică vieții lui Gavrilcea! E un personaj complex și, cum văd, cu prestigiu asupra femeilor.

Gaittany, care era de față la dialog, știind chestiunea cu Pica, se alteră ușor la față, zâmbind echivoc în sfortșarea de a înăbuși orice aparență de a cunoaște cazul.

— Domnule Ioanide, uite, am să caut jurnalele cu procesul, am tăiat din ele, din cauză că sunt puțin rudă cu fostul subprefect, să vezi și dumneata, să-ți faci o idee. Spun și eu ce-am aflat și ce vorbește lumea. Cum o fi el în sufletul lui, Dumnezeu știe!

Într-adevăr, Hagienuș aduse tăieturile de jurnal la Gaittany, care le remise prin intercesiunea șoferului în mâinile lui Ioanide. Erau versiuni de la două jurnale, unul favorabil, exprimând părerile cercurilor reacționare sau de-a dreptul fasciste, progermane și antisovietice, celălalt democrat, defavorabil lui Gavrilcea. Aprecierea se constata numai în descripția atmosferei, interogatoriul rămânea nealterat și dădea prilejul de a evoca pe Gavrilcea mai tânăr în fața unui juriu, față de care își expunea filozofia sa de viață. Intervenția avocaților dădea și ea o idee asupra pasiunilor ce turburau anume sectoare ale opiniei publice din acel timp.

Gazeta favorabilă, intitulând reportajul dezbaterilor *Acuzatul acuză*, făcea lui Gavrilcea un portret în stilul acesta: «Tânărul Gavrilcea, mândru ca un brad din această țară de

sub munți, stă în boxa lui liniștit, îmbrăcat într-un frumos costum național. Publicul din sală îl soarbe din ochi, văzând în el nădejdea acestui neam prea mult umilit de vitregia partidelor politice. „Acuzatul“ (!?) are frumusețea aspră a voinicului, nu efeminarea dulceagă a generațiilor culcate în puf. Fața lui bătută de soare evocă secerișurile și vânturile drumurilor de țară, vocea lui e bărbătească și hotărâtă ca a flăcăilor încercați în lupta cu glia» etc. Gazeta defavorabilă scria însă așa: «Procesul ale cărei dezbateri le publicăm dezvăluie o tristă mentalitate, strecurată în sufletul unor tineri, prin înrâurirea unor agenți provocatori și a oamenilor politici lipsiți de răspundere. O eră întunecată ne așteaptă dacă justiția nu-și va spune răspicat cuvântul spre a da un preaviz categoric acelor care vor să ne prăbușească în întunecimile evului mediu. Acuzatul, vânăt la față, ciuruit de furunculoză, trădând sângele său bolnav, privește încruntat sala indignată, drapat de regizorii săi într-un costum național de operetă. Uitătura feroce, ochii săi mici aparțin criminalului înnăscut și produc în sală o impresie penibilă.»

Ar fi inutil a copia în întregime reportajele, esențialul este de a urmări modificările produse de ele în spiritul lui Ioanide. Extragem deci ceea ce l-a frapat mai mult.

(Din interogator).

Președintele: Acuzat, de la cine ai învățat în școală să te exercitezi cu materiale explozibile în scopul de a arunca în aer puncte din localul instituției?

Avocatul lui Gavrilcea: Protestez în fata unei astfel de întrebări, complet inuzitate, menită a strecura în spiritul onoratului juriu un portret preconcept al său. Consiliesc pe acuzat să nu răspundă.

Acuzatul face semn către avocat că ar voi totuși să dea o replică. Avocatul cedează.

Acuzatul: Mă întrebați, domnule președinte, de la cine am învățat să mânuiesc explozibile? Vă răspund: de la toți copiii pe care i-am întâlnit. Toți se exercitau la exterminarea unui inamic și cumpărau materii explozante. Poate ați vrut să știți

cu ce fel de instrumente ne exercitam, cum ziceți dumneavoastră. În materie de armament, cu pușcă de lemn, făcută foarte sumar, în așa chip încât neputând să-i punem nici un fel de glonț făceam din gură: poc! (Aci jurnalul favorabil constată în sală râsete homerice, biciuind întrebările lipsite de gust ale președintelui. Gazeta defavorabilă vorbește, dimpotrivă, de cinismul cu care acuzatul mărturisește «instinctul incoercibil» de a declanșa pocnetul unei arme.) Cât despre instituția amenințată cu explozibile (niște capse inofensive), vă asigur că era doar closetul școalei.

Președintele: Care este motivul pentru care ai fost eliminat din seminar?

Avocatul lui Gavrilcea: Domnule președinte, nu vă supărați, dumneavoastră continuați a pune chestiuni improprii, de natură a crea o atmosferă defavorabilă acuzatului.

Acuzatul: Pot să răspund, domnule președinte. Întâi de toate, n-am fost eliminat, neexistând un motiv serios pentru asta. E adevărat, am avut un colocviu cu unul din profesori, care vorbea în numele direcției, și acesta (nu-mi permit a-i revela numele) m-a consiliat, aș putea spune chiar m-a rugat, să mă retrag din seminar, deoarece zicea că ideile mele, foarte juste, «sunt din nefericire inaplicabile acum, când toată străduința autorităților bisericești e de a promova elemente suficiente pentru ocuparea parohiilor». Puteam, prea bine, mi s-a spus, să propag ideile mele în mediul laic, asta n-ar avea de ce să nu convină Bisericii, care s-ar modifica și ea sub impulsul spiritului public. Reflectând, am înțeles că direcția avea oarecare dreptate și am urmat îndemnul.

Președintele: Mă rog, care sunt acele idei ce te-au îndemnat să te retragi din seminar, cum spui dumneata?

Acuzatul: Ideea noastră fundamentală este că suntem un popor prin esență creștin-ortodox, ortodoxia constituind una din coordonatele românismului. Calitatea de ortodox implică un sacrificiu colectiv. Noi trebuie să aducem crucea patimilor lui Isus pe aceste plaiuri, înțelegând pedagogia suferinței și regenerându-ne ca popor prin ea. Ortodoxia nu este o meserie

pentru câțiva amatori de parohii, Biserica se confundă cu toată nația, care, într-o spiritualitate comună, se consacră unei misiuni supreme. Preoții se disting de ceilalți numai prin faptul că sunt în fruntea armatei spiritualiste în bătălia pentru Cruce și Neam.

(Gazeta favorabilă comenta astfel: «Un murmur de admirație a întovărășit uluitoarea predică a acuzatului, care acuza generațiile noastre de lipsă de orizont și spiritualitate românească. Președintele, neobișnuit cu problemele abisale, fâstâcit, a schimbat direcția interogatoriului». Gazeta defavorabilă releva «incoerența fanatică a acuzatului, nutrit cu idei haotice și torționare, sub care mocnesc instincte primejdioase de intoleranță, incompatibile cu spiritul blând al Bisericii noastre, deliruri mistice venite din surse de a treia mână, de la periculoși agitatori ai tinerimii ca Unamuno».)

Președintele: Nu înțeleg teoriile dumitale neconstituționale. Avem cetățeni care nu sunt ortodocși și unii nici chiar creștini, de pildă evreii, și totuși sunt buni români, poate mai buni ca dumneata. În fine! Pentru ce ai fost condamnat de Tribunalul Militar la o lună închisoare?

Acuzatul: N-am fost condamnat la închisoare. Am fost doar acuzat și achitat.

Avocatul: întrebarea n-are rost decât dacă domnul președinte vrea să insinueze. Când un acuzat este achitat, repet: achitat, înseamnă că n-a fost vinovat.

Președintele: Ei bine, ca să dau satisfacție domnului avocat, pentru ce motiv ai fost chemat în fața justiției militare?

Acuzatul: Am protestat în termeni admiși de regulamentele militare împotriva înjosirii, obișnuite în regimul militar, a tinerimii venite să capete instrucția necesară spre a putea, cu armele în mâini, să apere independența țării, pe granițele exterioare și interioare.

Președintele: Ce înțelegi prin granițe interioare?

Acuzatul: Pozițiile de pe care te aperi de inamicii dinăuntru, adică de tot ce nu trăiește în climatul spiritualității românești.

Președintele: E cam obscur ce spui dumneata.

Acuzatul: Împotriva acestui sentiment de obscuritate luptăm, până ce toți se vor clarifica.

Președintele: Vino la chestie, fără politică subțire.

Acuzatul: Brutalități ca «râtane» sau «mârlane» când e vorba de camarazii noștri, însoțite de manifestații contondente, precum și sistematica maltratare morală a tinerimii naționaliste din școlile militare sau din instrucția pe termen redus, numai pentru motivul că e însuflețită de noua spiritualitate, sunt viții pe care le voim eliminate. Din umilire nu poate să iasă un duh demn și vitejesc.

Președintele: Te rog, nu face predici! Ce înțelegi prin tinerime naționalistă? Acea care maltratează pe cetățenii de altă confesiune și rasă? Pentru astfel de proteste împotriva bătăii în armată ai fost acuzat?

Acuzatul: Nu. Știindu-se ce idei nutresc, s-a presupus că am participat la o corecțiune intimă pe care a primit-o un gradat, obișnuit a înjosi pe anume elevi, camarazi ai noștri, la instrucție. Însă am fost achitat de această presupunere.

Președintele: Este adevărat, acuzat, că ai amenințat pe subprefectul Iliescu «că va răspunde» pentru purtarea lui față de dumneata?.

Acuzatul: În felul cum puneți întrebarea, nu e adevărat.

Avocatul: Domnule președinte, din piesele de la dosar rezultă clar că o astfel de întrebare nu-i îndreptățită. Împrecinatul, spune chiar actul de acuzare, a «atras atenția», dar nicidecum n-a amenințat pe subprefect «că va răspunde în fața nației», deci nu a împrecinatului și nu pentru purtări îndreptate contra acestuia, ci «pentru răpirea libertăților publice». Denaturând astfel textele, creați impresia că a existat o amenințare personală, urmată în mod fatal de o răzbunare.

Președintele: Refac întrebarea: care a fost obiectul și forma întrevederii cu subprefectul înainte de asasinarea lui?

Avocatul: Întrucât nu s-a găsit un asasin, cuvântul «asasinare» e fără rost.

Președintele (ironic): Scuzați: înainte de moartea lui prin introducerea în piept a unui glonte de revolver.

Avocatul: Putea să vină din aer, prin accident, de la niște cheflii, fiind duminică.

Președintele: Domnule avocat, vă chem la ordine! Prin urmare, acuzat, spune despre întrevederea cu subprefectul.

Acuzatul: Defunctul subprefect împiedica libera manifestare a sentimentelor tinerimii române urbane și mai ales rurale din județ, care voia să contribuie la instaurarea unui regim bazat pe spiritualitate românească. Cum eu aveam răspunderea preparării elementelor în vederea alegerilor la care ne prezentam pe liste comune cu partide mai apropiate ideologicește de noi, am vestit pe subprefect că purtarea sa va trezi o reacțiune și va suferi neapărat o sancțiune morală.

Președintele: A, vasăzică, sancțiunea...

Acuzatul: Da, am vrut să spun că nația sancționează totdeauna ceea ce se-ndreaptă împotriva ei.

Președintele: Ce căutai pe șosea în ziua omorului, nu departe de locul cu pricina?

Acuzatul: Mă întorceam din județ, unde avusesem întrevederi cu prietenii. Văzând lume adunată, am grăbit pasul.

Președintele: La șold aveai tocul unui revolver, aparent de calibrul acestui glonte.

Acuzatul: Revolverul meu nu este de acest calibru.

Președintele: Unde ai aruncat revolverul?

Avocatul: Insinuați, domnule președinte.

Acuzatul: N-am aruncat revolverul, l-am uitat într-o comună, am spus în declarații. A fost nuntă și l-am împrumutat unui flăcău.

Președintele: De ce umbli cu revolver?

Acuzatul: Am autorizație, căpătată desigur în urma unei serioase motivări.

Președintele: Martorul spune că te îndepărtai de locul omorului.

Acuzatul: Martorul, presupunând că m-a văzut într-adevăr într-un moment al mișcărilor mele, nu greșește. Întâi am venit dinspre șoseaua principală și am ajuns aproape de încrucișarea celor două străzi de periferie, unde se afla trăsura. Auzind o pocnitură de revolver, m-am ferit, luând-o câțiva pași înapoi pe șosea, pe lângă gard, temându-mă de vreun atac din partea

oamenilor subprefectului, în scopul de a împiedica venirea la vot a alegătorilor. Pe urmă m-am reîntors.

Președintele: Flăcăii cu căruța care au tăiat drumul subprefectului îți erau cunoscuți?

Acuzatul: De ce-aș tăgădui? Îi cunoșteam foarte bine. Țsta nu e un motiv să se creadă că accidente lor au vreun raport cu faptul de a ne cunoaște.

Președintele: Da, dar în același moment când căruța s-a lovit de trăsură, oameni cu căciula peste ochi au ieșit din cele patru părți ale răspântiei și s-au repezit cu ciomegele la subprefect. S-ar părea că totul a fost pus la punct concomitent.

Acuzatul: S-ar părea pentru cine dorește neapărat să facă raporturi fortuite între lucruri. De fapt au fost accidente foarte explicabile. Era zi de alegeri, trăsura subprefectului a trecut prea repede, lovindu-se de căruța cu boi. Atunci alegătorii care staționau prin apropiere, necăjiți că nu pot trece spre localul de vot, zărind pe subprefect, s-au îndreptat spre el, protestând împotriva samavolniciei. Subprefectul s-a ridicat în picioare și atunci din aer a venit accidental un glonte, care l-a atins în partea de sus a pieptului. Cine-mi spune că glonte nu provenea chiar de la un agent al forței publice, prea zelos să intimideze dorința de a se exprima politicește a alegătorilor?

Președintele: Eu ți-am pus o întrebare, nu te-am invitat să faci ipoteze. (Comunicând lui Gavrilcea copia fotografică a unei hârtii.) Trec la altă chestiune. Acuzat, recunoști această chitanță prin care primești de la marele fabricant cutare (numele nu socot necesar să-l pronunț) suma de un mi-li-on? În ce scop îți erau dați acești bani?

Avocatul: Permiteți-mi, domnule președinte, nu văd nici o legătură între procesul de azi și chitanța pe care o produceți.

Președintele, care a voit numai să sugereze complicitatea cu sfere mai largi, nedorind totuși să se pună în conflict cu ele, face un gest cu mâna că renunță la întrebare.

Acuzatul (peremptoriu): Nu pot decât să aduc un omagiu public acelor reprezentanți ai finanței și industriei, care înțeleg

năzuințele către o rânduială nouă a tinerimii creștine și o ajută culturalicește.

Președintele (fără ironie, închizând problema): Prea bine, e, cum văd, o acțiune culturală.

Acuzarea nu se bizuia pe alte probe materiale decât glonte extras din plămânil subprefectului mort după operație, pe exclamația lui necircumstanțiată: «Canalia!» și pe depoziția unui singur martor, care l-a văzut pe Gavrilcea venind pe șosea. De altfel, Gavrilcea se apropia singur de locul întâmplării, interesându-se, și fu arestat împreună cu alții, apoi eliberat, în fine rearestat cu puțin înaintea procesului. Gazeta adversă afirma că tot procesul era o comedie, cu intenția de a apoteoza, prin achitare, pe acuzat. Iată și o parte din interogatoriul martorului.

Președintele: Ce cuvânt a pronunțat subprefectul când s-a simțit împușcat?

Martorul (șovăind): Parcă a zis «canaliile» sau «haimanalele».

Președintele: Păi în declarația scrisă ai spus «canalia» — la singular. De ce schimbi acum?

Avocatul: Vă rog, domnule președinte, lăsați martorului libertatea de conștiință.

Martorul: Poate m-am intimidat la declarația scrisă, mi-aduc aminte ca a spus ceva la plural, «canaliile».

Avocatul: Între «canalia» și «canaliile», *nota bene*, e o distanță enormă, subprefectul n-a vizat o persoană anume, s-a referit la inamici multipli, sau poate numai la dezordini.

Președintele: Era departe acuzatul de șosea, socotind de la locul accidentului?

Martorul: Departe, departe, abia îl vedeai cu ochiul.

Președintele: Putea, de unde era, să ochească cu revolverul spre trăsură?

Martorul: Nu mă pricep, n-am tras niciodată cu revolverul.

Președintele: Dar în depoziția scrisă ai spus: «ca la o bătaie de revolver».

Martorul: Așa vine vorba, cum aș fi zis «ca la o bătaie de pușcă», adică depărțitor și nu prea.

Avocatul (satisfăcut): Vedeți și dumneavoastră, domnule președinte, pe ce elemente fragile se sprijină acuzarea.

Între martorii apărării, spre surpriza lui Ioanide, se afla și Pomponescu, care profită de acest eveniment spre a culege simpatii. Ascultat cu respect de juriu intimidat probabil, determină în bună măsură verdictul. Ca de obicei abil și redondant, plutea în vag, atingând toate teme la care opinia publică era sensibilă.

Președintele: Domnule martor, vă rog să-mi spuneți dacă socotiți pe acuzat capabil de a comite o crimă.

Martorul: La întrebarea astfel formulată, cu regret vă mărturisesc, domnule președinte, că n-aș ști să răspund. Și iată pentru ce, dacă-mi permiteți să explic...

Președintele (intimidat): Mă rog...

Martorul: Eu fac distincție între omor și crimă. Crima este suprimarea unei vieți în chip premeditat, în scop de răzbunare sau jefuire, în orice caz, după o reflecție suficientă asupra urmărilor juridice ale faptei. Omorul e un accident, ca și decesul, o moarte la care am participat în mod spontan, împins de forțe superioare puterii mele de stăpânire. Oricine poate fi victima acestei impulsuni, fără a intra prin asta în categoria propriu-zisă a criminalilor. Astfel, eu, având un revolver lângă mine, cu toate că sunt om pașnic și cu oroarea vărsării de sânge, când m-aș afla în fața cuiva care ar insulta patria îngrozitor, cutremurând cele mai sfinte simțiri ale mele, n-aș fi sigur că mă pot stăpâni. (Gazeta favorabilă nota la această frază aplauze furtunoase în sală, în timp ce gazeta defavorabilă, calificând pe Pomponescu drept apologet improvizat al crimei, observa că o încercare timidă de a aplauda a unui individ a fost strivită de tăcerea semnificativă și disprețuitoare a publicului.) Astăzi simțământul de nație a scăzut atât de mult la unii politicieni, încât fenomenul îngrijorării din partea spiritelor profunde, mai ales din sânul tineretului, care totdeauna a fost însuflețit de idei generoase, e foarte firesc, și nu eu aș reprima expresia liberă a spiritualității acestui tineret. (Gazeta favorabilă semnala iarăși «aplauze furtunoase», în vreme

ce Ioanide remarcă uzul și abuzul ideii de «spiritualitate».) Nu vreau să se creadă un moment că am în gând bănuiala că s-a comis un omor și că vin să-l disculp. Din dezbaterile procesului pe care l-am urmărit și eu din jurnale n-am avut impresia că există o prezumție precisă. Obiectiv vorbind, nu pot ca martor să fac nici o afirmare în această privință și deci nu știu dacă a fost sau nu un omor. Pe domnul Gavrilcea, acuzatul de azi, îl cunosc din relațiile de partid ca un element tânăr, foarte inimos și dotat cu vocația organizării. Însă ceea ce m-a surprins la dânsul, în această eră de scepticism născut dintr-o educație științifică rău înțeleasă, este simțământul său religios («Ceea ce-i nostim, zise Ioanide, este că nu l-am văzut niciodată pe Pomponescu făcând cruce!»), cu atât mai plăcut surprinzător cu cât ateismul a început să se întindă printre bătrâni. («Așa e!» s-ar fi strigat în sală, după gazeta favorabilă.) Patria noastră s-a rezemat în trecut pe așezământul Bisericii, adevărata păstrătoare a tradiției noastre, încât după mine și de aci înainte ideea de Stat rămâne împletită cu aceea de Biserică, și de aceea am primit cu mulțumire însărcinarea de a face planurile Catedralei Neamului. Așadar, domnule președinte, la întrebarea dumneavoastră de adineauri răspund: chiar și în cazul când ar fi existat indicii obiective că s-a întâmplat un *omor*, nu socotesc pe tânărul Gavrilcea capabil de o *crimă*, («Cel mai desăvârșit retor, reflectă Ioanide, de aceea arhitectura lui e un baroc balcanic, bătând în flamboiant!»)

Oricine își poate închipui că o asemenea depoziție din partea unui om politic cu vază ca Pomponescu putea stârni agitația aprobatoare de care pomenește gazeta favorabilă și chiar scandalizarea adversarilor democrației din sala tribunalului, transformată în local de oratorie politică. De aceea, rechizitoriul procurorului, făcut după tipic, cu asprimi disproporționate, răsună într-un spațiu moral modificat. Iată fraze și din acest rechizitoriu:

«Onorat juriu, societatea vine azi să-și exprime prin mine oroarea pentru crimele ce se comit împotriva liniștii statului și a cetățenilor pașnici de către oameni trăind în marginile ei și

meritând cea mai exemplară pedeapsă, aplicată fără șovăire, fără sentimentalism. Onorat juriu, s-a văzut din actul de acuzare, din interogatoriu și depoziția martorilor vina îngrozitoare ce apasă pe umerii acuzatului din boxă. Înainte de a trece la expunerea faptelor, dați-mi voie să vă evoc momente din viața lui, pentru ca să vă faceți o idee asupra conformației lui morale. Încă din copilărie, acuzatul se dovedește turbulent și aplecat către jocurile violente, caracteristice copiilor ce se-ndreaptă pe drumul crimei. Unindu-se cu elementele cele mai rele din clasă, el învață să mânuiască arme de foc și subminează curtea școalei. Nestatornic (anxietatea e simptomul delicvescenței, așa cum arată criminaliștii), nu stă mult în casa rudelor ce-l întrețin și pleacă la alții. În seminar își dezvăluie spiritul său de instigație și îndeamnă pe viitorii preoți să fie nesupuși canoanelor, propunându-le o morală incompatibilă cu demnitatea preoțească. Nu e de mirare că autoritatea respectivă l-a înlăturat din seminar. În loc de a-și vedea de carte, acuzatul se aruncă în vâltoarea luptelor politice, înregimentându-se în diferite partide ca agitator, iar în ultima vreme înscriindu-se într-o formație subterană care încearcă a pătrunde prin metode nemaiîntâlnite în moravurile noastre, ca agresiuni, amenințări etc., încurajată de unii oameni politici, subvenționată cu fonduri așa-zise culturale de mari capitaliști, în scopuri ce scapă competenței acestui onorat tribunal. Trec peste viața casnică a acuzatului, plină de neregularități pe care le tac, din considerație pentru ființe cu totul nevinovate. În armată, acuzatul a fost un factor de dezordine și insubordonanță, dovadă traducerea sa în fața Tribunalului Militar. Din acel timp a scos o experiență greșit aplicată, adică aceea de a da formație de bătaie după modelul militar organizațiilor politice, echipându-le cu arme și instruindu-le după disciplina din armată. Culmea activității sale nefaste a atins-o acuzatul în ziua când s-a produs moartea regretatului subprefect Iliescu. Fiindcă acesta își făcea strict datoria și interzicea propaganda subversivă și huliganică, făcută cu mijloace nelegale, acuzatul,

fire violentă, l-a amenințat în biroul lui, prevestindu-i un sfârșit fatal. Ceea ce s-a și întâmplat în curând.

Agresiunea a fost abil combinată, cum se va vedea. Acuzatul știa foarte bine că subprefectul inspecta în trăsură localurile de vot, trecând de la unul la altul. Cu o zi înainte a plecat în comună, punând la cale atacul și încercând în același timp a-și constitui un fel de alibi. A trimis din zorii zilei doi tineri cunoscuți ai săi, cu căruța cu boi, care a așteptat câtăva vreme la barieră. O dată cu aceștia au venit și alții din ceată, cu căciuli mari, așezându-se în câte patru grupuri pe cele patru direcții ale răscrucii. În urmă, pe șosea, s-a postat undeva și acuzatul. Când trăsura subprefectului a fost zărită venind dinspre oraș, căruța cu boi a fost împinsă drept în răspântie și astfel întoarsă ca din încăpățânarea vitelor, încât s-a izbit de oiște și s-a pus de-a curmezișul trăsurii. La acest semnal, cele patru grupuri formate din oameni ai acuzatului, toți cu căciulile trase pe frunte și nerași, ca să nu fie recunoscuți, s-au îngrămădit în jurul trăsurii, strigând și amenințând. Subprefectul s-a ridicat în picioare în trăsură, ca să vadă pe deasupra lor vreun organ al forței publice. Atunci un glonte s-a tras dintr-un loc, din partea de unde venea acuzatul. Acesta avea numai focul revolverului, iar revolverul său s-a găsit în satul indicat de el. Însă nimic nu exclude ca revolverul din sat să fi fost dinadins lăsat acolo, cu martori, acuzatul plecând aparent cu tocul gol, în vreme ce în buzunar avea alt revolver, pe care l-a aruncat apoi. Complicii săi s-au risipit în toate părțile, drumurile fiind pustii din cauza strângerii cetățenilor la localurile de vot, iar acuzatul a rămas întradins prin apropiere, ca un simplu curios. Deși anume greutăți materiale împiedică dezvoltarea argumentării, sunt unele adevăruri ce se impun cu claritate de la sine. Cine putea să împuște pe subprefect? *Cui prodest?* Numai acela care l-a amenințat, fiind personal stânjenit în activitatea sa. Oricât de vicleană a fost înjghebarea, justiția nu se va opri în fața unor formalisme, exceptând de la pedeapsa ei severă un criminal periculos societății.»

Iată și apărarea (prescurtat): «Domnule președinte, onorat juriu, am urmărit cu toată disciplina rechizitoriul onoratului

domn procuror, reprimându-mi exclamările de uimire ce țâșneau în cugetul meu la tot pasul. Din fericire, ne aflăm în fața unui juriu, adică în fata unor cetățeni feriți de ticurile juridice, știind să judece cu bunul lor simț, cu sentimentul de părinți și soți, cu umanitatea lor în sfârșit. Câte erori judiciare strigătoare la cer nu s-au comis din cauza formalismului justiției, care consulta numai textele, nu și inimile! Domnul procuror a compus acuzatului, acestui tânăr în veșmânt național românesc, un portret de fiară sanguinară. Doamne, cum ne înrăuresc lecturile de specialitate! Ați văzut în ce culori sinistre și anormale ne-a evocat o copilărie așa de nevinovată, așa de suavă? Nu uitați că acuzatul este orfan de părinți, silit a trăi prin străini. Instabilitate! Ușor de zis! Cine se simte bine în casa altuia? Orice aluzie, orice semn de răceală îți strânge inima. Acesta e și motivul pentru care împricinatul nu continuă studiile. Vrea să-și câștige cât mai curând existența singur, să nu mai mănânce pâinea amară a rudelor îndepărtate. Deși toată lumea a râs în sală când s-a vorbit de explozibil, rechizitoriul a crezut de cuviință să insiste asupra acestui punct. Un copilaș de școală care se joacă cu o capsă sau o pușcă de scândură, deoarece, nefiind bogat, nu poate să-și cumpere tun și tanc în miniatură, candidat la crimă! Ce teorie! Eu, domnilor jurați, mă jucam numai cu praștia când eram mic, și azi, slavă Domnului, sunt un cetățean pașnic. Să trecem peste aceste insinuări nesperioase. Domnilor, se face iarăși un caz disproporționat cu așa-siza părăsire a seminarului. Vestitul Renan, autorul *Vieții lui Ișus*, a abjurat cariera ecleziastică și nimeni nu l-a socotit anormal, predispus la delicvescență! Cu împricinatul chestiunea e și mai simplă: el nu pleacă din seminar fiindcă are oroare de creștinism, din contră, pentru că e un bun creștin. Vă fixați în momentul plecării lui din seminar, uitând momentul intrării. Într-adevăr, un băiat fără părinți, care alege calea profesiei religioase în mod spontan, dovedește un suflet bun, dedicat iubirii între oameni și pentru cele sfinte. Această vocație îl îndeamnă să dorească a vedea înfăptuit spiritul religios cât mai aproape de spiritul *Evangeliei*. Cum, domnilor, calificăm

candidat la crimă un tânăr numai fiindcă se închină lui Dumnezeu? Acest lucru e așa de ciudat, încât, având încredere deplină în discernământul juriului, refuz de a mai insista. Cât despre inocentul incident din viața militară, să-mi spuneți cine n-a avut o mică pricină? La acea vârstă spiritul e turbulent, suferă în contact cu disciplina ostășească. De altfel, cum ați auzit, nu împotriva armatei protesta acuzatul, din moment ce domnul procuror însuși pretinde că aduce maniere militare în viața civică, ci împotriva a ceea ce slăbește combativitatea ostașului. Toată lumea e de acord cu împricinatul în această privință, problema a fost dezbătută pe larg pe vremuri și autoritatea superioară a interzis regulamentul orori de acelea pe care le-a veștejit acuzatul.

Să viu la nefericitul accident al subprefectului. Chestia conspirației cu boii e cu totul absurdă. Nici o minte serioasă nu poate admite că s-a putut gândi cineva să organizeze un atentat în plină zi, la o răspântie frecventată, în zi de alegeri și cu un car cu boi. Strada era destul de largă — cum au putut, după atâta așteptare, flăcării cu căruța s-o împingă tocmai în trăsură? Lucrul a fost posibil numai prin accident. Povestea cu căciulile de carnaval trase peste frunte nu se susține deloc. Dacă trăgeau căciula peste ochi, nu vedeau; altfel, putea fi recunoscut măcar unul. Oamenii au venit spontan, prin simpla întâmplare a recunoașterii subprefectului și bineînțeles fără intenția de a-l molesta. Cât despre premeditarea împușcării, ea e o absurditate. Cine putea să garanteze preinșilor conspiratori că subprefectul se va ridica în picioare în trăsură ca să-l poată ochi unul de la distanță? Căci în cazul mult mai normal că nu s-ar fi ridicat, nu se putea trage în subprefect de departe, fără pericol de a lovi unul din oamenii din jurul trăsurii, afară de cazul când am presupune că trăgătorul ar fi fost un Wilhelm Tell al revolverului. Totul, se vede cât de colo, e o tristă întâmplare, datorindu-se obiceiului nostru rău la alegeri de a lua măsuri excepționale și de a pune pe agenți să tragă în aer spre a crea o atmosferă de jenă. Subprefectul a căzut probabil victimă propriilor sale metode, prinzând din aer fatalul

glonț al subalternilor săi. Sau, în fine, glonțul putea veni și de la altul. Dar că a ieșit dintr-un revolver al acuzatului, asta e o vorbă fără sens. Acuzatului i-ar fi fost cu neputință să arunce revolverul sau, dacă l-ar fi azvârlit, cu siguranță s-ar fi găsit. Apoi se uită un lucru. Glonteze indică o anume direcție, din față spre spate. Unde este dovada că subprefectul a privit cu fața spre șoseaua dinspre care venea acuzatul, admitând că acesta se risca să-l lovească fățiș? Neștiindu-se din ce parte a sosit glonteze, orice identificare e o pură speculație polițistă. O anume fatalitate îl pune încă o dată pe acuzat în situația penibilă de a fi suspectat printr-o denaturare enormă în interpretarea faptelor. Admit, acuzatul e un spirit mobil, plin de elan și nestatornicie, toți românii care s-au ilustrat în viața publică au fost astfel, ajungând până la bizarerie. C. A. Rosetti mergea cu sanie de os vara și încăleca de-a-ndoaselea pe saca, ceea ce nu l-a împiedicat a deveni unul din marii noștri bărbați. Nimic din toate acestea la împricinatul nostru, poate numai impetuos în vorbire și înflăcărat în idei. Așa este tineretul pe care noi, oamenii mai maturi, din generația părinților, trebuie să-i înțelegem, fiindcă ei sunt aceia care preiau destinele țării noastre. Cer juriului un verdict de achitare.»

Ioanide râse de toată comedia aceasta juridică, însă bombasticul rechizitoriu îl puse pe gânduri. Procurorul era pueril la frază și dădea argumentației un aspect artificios, cu toate astea, Ioanide, din câte aflase despre cazul Dan Bogdan, începuse a recunoaște un tip de regizură: o răspântie, un număr de indivizi care se îndreaptă concentric spre victimă, unul care rămâne departe, ca simplu observator. Cu toată aparența de bun-simț a avocatului, pentru Gavrilcea întreprinderea nu era imposibilă, și procurorul era acela care spunea adevărul. Într-o periferie de oraș provincial, aci complet pustie duminica, aci străbătută de grupuri răzlețe, atacul premeditat putuse fi înscenat. Dacă subprefectul nu s-ar fi ridicat, cine garanta că n-ar fi tras unul din apropiere? Fiindcă s-a ridicat, Gavrilcea a profitat, apoi s-a întors și a aruncat, să zicem, revolverul într-o curte, din șosea, unde avea un complice. Așa imagina cazul

Ioanide și, oricum, reținea un element comun. La armată, în afacerea cu subprefectul, în cazul Dan Bogdan, Gavrilcea era totdeauna pus în cauză ca organizator, fără a i se putea dovedi participarea directă. Sub nici un cuvânt nu era ușă de biserică. În procesul de la Pitești Gavrilcea de asemenea fu achitat.

— Åsta e un tip de om, conchise Ioanide izbind foile cu mâna, care nu face parte din tagma mea. Ioanide — Gavrilcea, cum se potrivesc aceste două sunete?

— Vorbiți de Gavrilcea? Åntrebă smerit Butoiescu, intrat în birou fără ca Ioanide să se fi scuturat bine de impresiile sale penibile.

— Cum? Cunoști pe Gavrilcea?

— Da! mărturisii Botticelli punându-și în funcție ironia sa de tip danbogdanian.

— Nu mi-ai spus niciodată, de atâtea ori a fost vorba de Gavrilcea.

— Nu m-ați Åntrebat.

— Mă rog, dacÅ cizi cÅ-l cunoști, ce fel de om e Gavrilcea?

— E om bun, eu așaa cred.

— Åsta-i acum, om bun, știi cÅ-mi placii? Mai Åntai, de unde-l cunoști?

— TatÅ-sÅu a fost ÅnvÅțÅtor la noi Ån sat cÅtva timp.

— Åșaa? N-am știut. Hagienuș pretinde cÅ, fiind institutor pe la Pitești, a dispÅrut, a fost omorÅt, una din astea. Alcoolic. NevastÅ-sa a murit de inimÅ rea.

— Chiar de inimÅ rea n-o fi pierit ea, dacÅ a murit Ånaintea lui.

— A pÅrÅsit-o!

— Mi-a povestit el ÅntÅmplarea, așaa, mai pe ocolite. NevastÅ-sa se ținea de la o vreme cu un ofițer, fiind mult mai tÅnÅrÅ decÅt Gavrilcea-bÅtrÅnul. El, ca sÅ se fereascÅ de scandal, fiind om blajin, a cerut mutarea tocmai Ån sat la noi. NevastÅ-sa ÅnsÅ n-a voit sÅ vinÅ, a zis cÅ nu-și lasÅ rosturile ei, orașul Ån care s-a nÅscut, ca sÅ trÅiascÅ la țarÅ. Avea și un pic de avere. Atunci el a plecat singur, fiind și cam slab de piept și avÅnd nevoie de aer. BÅiatul a venit și el un timp, o clasÅ

primară a făcut-o în școala lui tată-său. Pe urmă trecea din când în când pe la tată-său, să-l vadă.

— Ciudat! E adevărat că bea?

— Ferit-a Sfântul! Nici pic de vin nu punea în gură. Așa îl știu la Butoiești, o fi băut înainte.

— Atunci de unde povestea cu moartea lui?

— O fi scos-o nevastă-sa, ca să spună că e liberă și să explice lipsa lui bărbatu-său.

— Ea din ce cauză a murit?

— Așa cred, că din naștere sau avort. Mi se pare că a rămas însărcinată cu ofițerul și ca să nu se facă de răs o fi luat cine știe ce drăcii, cum e obiceiul.

— Și tată-său mai trăiește?

— A murit, să tot fie zece ani. Leșise la pensie și n-a mai vrut să plece de la noi. E îngropat acolo.

— Ești sigur, Butoiescule?

— Eu așa știu!

— Cum «așa știu», ai vreo îndoială?

— Ba sunt absolut sigur. Însă, vedeți, în anul când a murit eu nu eram în sat, mi-au spus ceilalți că s-a prăpădit.

— Mari ciudățenii! Vreau să zic, bizareria e baza istoriei. Însuși Homer e îngropat în mai multe cetăți deodată. Și băiatul cum era, Botticelli, turbulent, încăpățânat?

— Ba nu! Blajin, respectuos și învăța carte. Când se aduna el cu copiii într-un loc, ședeau ca oamenii mari la adunare, nu făceau pozne.

— Nu arunca școala cu explozibile în aer?

— Da' de unde! Nu se aduna decât cu băieții cumiști din sat, le citea din câte o carte, se jucau potolit.

— Deci o imagine inedită: Gavrilcea înțeleptul. Botticelli nu pricepu bine cuvintele lui Ioanide, stătu puțin nedumerit.

— N-avea manie religioasă, obiceiul de a vorbi de Dumnezeu?

— N-am observat așa ceva. Copiii, știți, nu prea merg la biserică. Nu l-am auzit niciodată vorbind de asta, nici atunci, nici mai târziu. Acum mai în urmă văd că spune de ortodoxie, dar asta e, cum să zic, un fel de politică. Bisericos nu-l știu.

— Bun! Dar, mă rog, de ce toți câți îl cunosc îl acuză de instincte criminale, de omor?

— Lumea, nu știți, domnule arhitect, cum îți scoate vorba? Mie unul nu-mi vine să cred. Băiatul ăsta e milos ca o femeie. Mi-aduc aminte că a pus taică-său să taie niște pui de găină și s-a dat la o parte scârbit când a văzut că se scutură păsările. Nu era bătauș, nu chinuia animalele. Mai încoace, a venit la o nuntă la țară, unde, cum știți, e obiceiul de a se trage cu puștile. A tresărit, uite-așa, când a auzit pocnetul, nu i-a plăcut.

— Butoiescule, Gavrilcea are armă, trage cu revolverul.

— O fi învățat la armată, eu însă nu pot să mi-l închipui împușcând. E timid din firea lui, și când vorbește lasă capul jos.

— Uite-aici scrie despre procesul lui la Pitești, în pricina omorării subprefectului Iliescu. Orice-ar fi, a organizat acolo o bandă.

— Am auzit și de asta, dar, din câte am aflat eu de la oamenii din Pitești, pe subprefect l-au împușcat chiar ai lui, fiindcă îi avea la mână cu niște daraveli urâte în județ și pe urmă au pus moartea în spinarea partidului lui Gavrilcea, ca să-l compromită. Oamenii strânși în jurul trăsurii erau plătiți de prefect. Altfel cum ar fi îndrăznit?

— O, Tacit! O, Tit-Liviu! E greu să fii istoric... În rezumat, iubite Butoiescule, care e părerea ta sinceră despre Gavrilcea?

— E un om cu cap, chibzuit, care atrage pe tineri fiindcă le vorbește frumos, se poartă prietenos cu ei. E foarte modest, nu se răstește niciodată, dacă n-a izbutit să convingă pe cineva, iar o ia de la capăt cu vorba. Are ceva bătrânesc în el. Seamănă cu tată-său la darul vorbirii, căci și acela nu se înfură niciodată, se așeza pe bancă lângă copil și-l sfătuia râzând încet, până-l făcea să priceapă. Eu cred că, dacă ar fi avut mijloace să continue studiile, ambițios cum e, putea să ajungă profesor de universitate. El e făcut pentru viața tihnită, învălmășeala asta în care trăiește acum nu i se potrivește, îl silește ceva să meargă pe drumul ăsta.

«Ce este adevărul? se întrebă Ioanide mergând prin birou cu mâinile în buzunar după ieșirea lui Botticelli. Sau, în sfârșit,

cum ajungi la adevăr? Pica, Hagienuş, procurorul, avocatul, Butoiescu şi-au dat părerea despre Gavrilcea, şi pe deasupra Gavrilcea însuşi s-a definit la proces. Cine spune adevărul şi cine minte? În fiecare versiune e ceva veridic sau numai înşelând pe creduli, fiecare judecă pe de altă parte din punctul său de vedere. Spre exemplu, Botticelli. Pentru el, unul care nu se răsteşte, un om molatic şi didactic e om bun. Aluzie inconştientă la mine. Eu ţip, mă agit, nu sunt chibzuit. Să fac o sinteză? Dar nouăzeci şi nouă greşesc şi numai unul spune adevărul. Nu e nimic de făcut, decât să apreciez din nou singur individul, examinând rece faptele. Sunt parte în cauză, am dreptul să judec. Nu încape discuţie, Gavrilcea e un bandit! Gavrilcea blajin! Da. Blândeţa se acordă adesea foarte bine cu instinctul sanguinar, sudicii au un calm onctuos, care farmecă. Teroriştii s-au ilustrat prin cele mai suave sentimente de familie, ba chiar prin spirit gospodăresc. Am citit de un asasin care-şi făcea tacticos cafea cu ibricul şi citea *Times*, după aceea, punându-şi vată în urechi să nu răcească, ieşea la drumul mare, numai pe ceaţă, să spintece. Sufletul uman reprezintă contrastele cele mai paradoxale. Eu însumi am asistat la o execuţie militară în timpul războiului, la laşi, când condamnatul, după ce a fumat o ţigară, a cerut mantaua, fiindu-i răcoare. Ca şi când pentru câteva secunde până la execuţie conta ceva senzaţia lui de frig.»

Cu toate că rezervat, Gaittany avea eleganţa să divulge prietenilor faptele a căror cunoaştere se părea capitală pentru existenţa lor. Astfel, după ce anunţă telefonic o scurtă vizită, apără în somptuoasa lui maşină în faţa casei lui Ioanide.

— Să trăieşti! debută Gaittany cu ceasornicul în mână, spre a nu întârzia o clipă mai mult.

— Ce s-a întâmplat?

Gaittany puse mâna paravan la gură, de formă, spre a sugera importanţa ştirii. Altfel, vorbi normal:

— Am vrut să te anunţ într-o chestiune care poate să te intereseze. Am informaţii precise că se vor lua măsuri drastice împotriva Mişcării. Vor fi lichidaţi! Gavrilcea e pe listă, ne-

norocitul! Nu strică să iei unele măsuri (Gaittany propagă mâna prin aer, insinuând necesitatea îndepărtării), știu că băiatul dumitale are relații cu el, ar fi bine, mă înțelegeți, un timp să-l reții în casă. Ai priceput.

Și, ridicându-se repede, Gaittany porni jovial spre ușă, căutând să scape cât mai iute.

— Asta am vrut să-ți spun. Te salut cu dragoste!

Și cu mâna făcu un salut dulce la frunte. Ioanide, absorbit, îi mulțumi și-l conduse la ușă, ținând-o deschisă până ce Gaittany se întinse confortabil în automobil.

— E-n regulă! Îi strigă acela făcându-i semn cu mâna în care ținea agenda, de pe care apoi îndată șterse punctul efectuat. Ioanide convocă pe Pica.

— Deși rămân la principiul de a nu mă amesteca în viața ta personală, îi zise, acum se întâmplă lucruri care mă obligă să intervin. Mai târziu faci ce vrei. Gavrilcea e părtaș la asasinarea lui Dan Bogdan, nu știu în ce măsură, străin nu este, oricum, te rog să mă crezi. Neliniștea mea e mare în privința lui Tudorel. Să fi alunecat așa de jos, amețit de alții, încât să ajungă un criminal? Să salvăm ce se poate salva. Nu se poate ca tu, fata lui Ioanide, din sentimentalism rău plasat, să te vâri în această speluncă. Vei fi arestată, dacă nu, implicată măcar indirect. Scandal. Pentru mine, la urma urmei, totul e indiferent, suport orice, dar mamă-ta ce va zice? Elvira pare indiferentă fiindcă nu-și imaginează asemenea lume, se crede mereu în paradisul ei monden. Vrei tu, Pica, să te solidarizezi cu un criminal?

— Nu cred, nu cred! se văită Pica scuturându-și brusc părul de pe o parte pe alta a capului. Are dușmani, tată, sunt calomnii.

— Fii serioasă, ce calomnii, eu îți vorbesc de fapte precise. E urmărit pentru uciderea lui Dan Bogdan și altele pe care nu le știi. Dacă totul se va dovedi neîntemeiat, îl vei revedea, după reabilitarea completă. Acum trebuie să m-ascuți pe mine. Te vei muta la Erminia și vei sta acolo, fără să ieși din casă, evitând orice întâlnire cu oricine atât timp cât îți voi

spune eu. Te voi vedea des. Pe Tudorel o să-l ții aici, sub ochii mei, e tot ce pot să fac, ireparabilul nu se poate repara.

În aceeași seară, într-o trăsură, Ioanide conducea pe Pica în casa lui Hergot din strada Tritonilor. Pica dormi din acea noapte în odaia de la mansardă a arhitectului.